



A KINCSKERESÉS 400 ÉVE MAGYARORSZÁGON



Szerkesztette:
Láng Benedek – Tóth G. Péter

A kincskeresés 400 éve
Magyarországon

Kézíkönyvek és olvasóik

Fontes Ethnologiae Hungaricae VIII.

A Pécsi Tudományegyetem Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék
és a L'Harmattan Kiadó közös sorozata

Sorozatszerkesztő
Pócs Éva

A sorozatban eddig megjelent kötetek:

Budai Pál: *A' Köz nép babonái és Balvélekedései ellen való Prédikátiók*

Protestáns népi látomások a XVIII. századból – I. kötet

„Bételjesítem Isten akaratját...” (A lészpedi szent leány látomásai)

Sajószentpéteri István: *Ördög szára-bordája*
(„...a Dohányozás meg-töretése az Isten beszédének
Pörölye által, hét prédikációkban foglalva”)

Két kárpátaljai parasztprófeta szent iratai

Álmok és látomások a XX–XXI. századból I-II.

A kincskeresés 400 éve
Magyarországon

Kézikönyvek és olvasóik

Szerkesztette:

LÁNG BENEDEK - TÓTH G. PÉTER

L'Harmattan

Budapest, 2009

A kötetet támogatta:

OTKA T 46472 számú kutatási pályázata (témavezető: Pócs Éva)

OTKA K 72598 számú kutatási pályázata

OTKA PUB-F 77703 számú publikációs pályázata

© L'Harmattan Kiadó, 2009

A kiadásért felel Gyenes Ádám
A sorozat kötetei megrendelhetők, illetve kedvezménnyel
megvásárolhatók: L'Harmattan Könyvesbolt
1053, Budapest, Kossuth L. u. 14–16.
Tel.: 267-59-79

harmattan@harmattan.hu
www.harmattan.hu

L'Harmattan France
7 rue de l'Ecole Polytechnique
75005 Paris
T: 00.33.1.40.46.79.20

L'Harmattan Italia SRL
Via Bava, 37
10124 Torino – Italia
T/F: 011.817.13.88

ISBN 978 963 236 203 8
ISSN 1787-0380

A szövegek átírásában közreműködött:
Kránitz Zsolt, Tuza Csilla, Varga Szabolcs

A címlapon:
Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, MS II. 102e
Az utolsó oldalon:
Az 1764-ben felállított győri szobor a mai Apor Vilmos téren:
Szent Mihály legyőzi a Sátánt
Fotó © Mercz Éva

A nyomdai előkészítés Kováts Borbála munkája.
A nyomdai munkákat a Robinco Kft. végezte, felelős vezető Kecskeméthy Péter.

Tartalom

BEVEZETŐ	9
KINCSKERESŐ KÉZIKÖNYVEK	
A / 1770 körül, [Kassa?] RÉSZLETEK EGY XVIII. SZÁZADI „KASSAI” KÉZIRATBÓL, MELYBEN A SZERZŐ („P. J.”) SZENT KRISTÓF IMÁDSÁGÁT AJÁNLJA A MÁGIKUS KÖR HASZNÁLATA KÖZBEN	53
B / 1780. április 16. után, Sásd A VEISZ JÓZSEF OBSITOS KATONÁNÁL TALÁLT KÉZIRATOS VARÁZSKÖNYV	58
C / XIX. század eleje, [Szeged?] A BAJORORSZÁGI ERHÁRDUS MESTER KINCSKERESŐ KÉZIKÖNYVÉNEK MAGYAR NYELVŰ „SZEDEDI” FORDÍTÁSA	71
D / 1819. február 14., [s. l.] KINCSKERESŐ IMÁDSÁG A SZŰZ SZENT KORONÁHOZ	95
ELBESZÉLŐ FORRÁSOK – TÖRVÉNYSZÉKI DOKUMENTUMOK	
1. / 1520 előtt [s. l.] MAGYAR NYELVŰ LEVÉLFOGALMAZVÁNY CZYKÓ JÁNOS KIRÁLYI EMBER KINCSKERESŐ VARÁZSKÖNYVÉRŐL	105
2. / 1574. december 6., Bécs ELIAS CORVINUS HUMANISTA DOKTOR LEVELE BATTHYÁNY BOLDIZSÁR NÉMETÚJVÁRI BÁRÓHOZ, MELYBEN A VARÁZSVESSZŐ HASZNÁLATÁT ECSETELI	107
3. / 1582. október 28. után, Kolozsvár A KOLOZSVÁR VÁROS BÍRÓSÁGÁN A KASSAI TAMÁSNÉ BORBÁLA ASSZONY ELLENI VIZSGÁLATNAK A VÁDLOTT „KINCSÁSÓ” KÖNYVÉRE UTALÓ RÉSZLETE	109
4. / 1705. január 19., Nagybánya A VARÁZSLÁSSAL ÉS BŰVÉSZKEDÉSSSEL VÁDOLT SZAPPANOS MÁRTON ELLENI VIZSGÁLATBAN EMLÍTÉS TÖRTÉNIK EGY KÖNYVRŐL, MELYET MÁGIKUS CÉLRA HASZNÁLTAK	112

5. / 1725. április 14., Tolna
TOLNA VÁRMEGYE VIZSGÁLATA HANß GEORG PRUN OBSITOS
KATONA ELLEN, AKI VARÁZSKÖNYVÉVEL KINCSET ÁSOTT 114
6. / 1743. szeptember 12., Sopronkeresztúr
AZ ESTERHÁZY CSALÁD SOPRONKERESZTÚRI ÚRISZÉKÉNEK
VIZSGÁLATA AZ ISTENKÁROMLÁSSAL, LOPÁSSAL
ÉS VARÁZSLÁSSAL VÁDOLT SOMOGYI JÁNOS TUDÓS PÁSZTOR
ELLEN, AKINÉL EGY VARÁZSÍRÁST TALÁLTAK
I. / 1743. január 31. – február 1., Peresznye
Tanúvallatás Somogyi János tudós pásztor lakóhelyén 117
II. / 1743. szeptember 12., Csepreg
Tanúvallatás Csepreg mezővárosban 124
7. / 1748. január 30., Eger
HEVES ÉS KÜLSŐ-SZOLNOK VÁRMEGYE PERE FARKAS DEMETER
(MÁSKÉNT ANDRÁS) CSALÓ, KINCÁSÓ ÉS VARÁZSLÓ ELLEN
I. / 1748. január 30., Eger
Farkas Demeter jászberényi csaló önkéntes vallomása 126
II. / 1748. február 3., Tizsaszalók
Tizsaszalók helységben végzett nyomozás Farkas Demeter ellen 129
III. / 1748. május 28., Kiskundorozsma
Kiskundorozsma tanácsának vizsgálata Farkas Demeter ellen 130
IV. / 1748. május 28., Kiskunhalas
A Kiskun kerület jelentése Farkas Demeter lopásairól és csalásairól 131
V. / 1748. december 5., Eger
A vármegye törvényszékének vádirata 133
VI. / 1748. december 5., Eger
Emlékeztető a tárgyi bizonyítékokról 134
VII. / 1748. december 5., Eger
Ítélet Farkas Demeter ügyében 135
8. / 1760. december 11. – 1762. március 13., Győr
GYŐR VÁROS ÉS GYŐR VÁRMEGYE PEREI A VARÁZSLÁSSAL
ÉS KINCSNÉZÉSSEL FOGLALKOZÓ HAFNER MÁTYÁS,
SPERBER JÁNOS, KERESZTÉNY PÁL, HAICZINGER TAMÁS VINCE
ÉS SINGER MÁTYÁS ELLEN
I. / 1760. december 11., Győr
Singer Mátyás, dunai hajófelügyelő vallomása Győr város törvényszéke előtt 136
II. / 1760. december 11., Győr
Keresztény Pál vallomása a város törvényszéke előtt 139
III. / 1760. december 11., Győr
Keresztény Pált benignum examenében Sperber Jánosról kérdezik 141
IV. / 1761. január 11. [június 5.], Győr
*Jankó Mihály lelvelfogalmazványai, továbbá Seregély István és Singer Mátyás
szembesítésének említése* 143

V. / 1761. január 12., Győr	
Singer Mátyás <i>benignum examenének folytatása Jankó Mihály ügyész kérdéseire</i>	144
VI. / 1761. május 27., Pentele	
Tanúvallatás Pentelén Sperber János csapos ellen	149
VII. / 1761. május 31. – július 14., Bóly > Mohács > Buda > Győr	
Taucher Jakabnak, a gróf Batthyány uradalmak bolyi tisztartójának levele Seregély István védelmében Sperber János csalásairól	151
VIII. / 1761. június 3–4., Győr	
Tanúvallatás Győr város püspökszigeti városrészében Seregély István kérésére az őt megkárosító, család Höffner Mátyás takács ellen	152
IX. / 1761. június 2–4., Győrsziget	
Tanúvallatás Győr külvárosban a korábban Seregély István hajóján szolgáló Singer Mátyás viselt dolgairól	157
X. / 1761. június 3., Győr	
Tanúvallatás Győr püspöki külvárosban Győr vármegye törvényszéki embereinek közreműködésével Seregély István alibijét alátámasztandó	160
XI. / 1761. július 13. [október 26.], Győr	
Tanúvallatás Győr püspöki külvárosban a vármegye közreműködésével, majd később a tanúk meghiteletetése	161
XII. / 1761. július 14. [október 26.], Győr	
Tanúvallatás Győr újvárosban a vármegye szolgabírája és esküdte előtt	163
XIII. / 1761. július 14. [október 26.], Enese [Győr]	
Tanúvallatás Seregély István kezdeményezésére a Győr megyei Enesén, hogy magának alibit biztosítson, majd a tanúk későbbi meghiteletetése	165
XIV. / 1761. július 14. [október 30.], Győrsziget	
Győr vármegye tanúvallatása	169
XV. / 1761. július 20., Pentele	
A dunapentelei „gazdaközösség” bizonyáglevele a korábban náluk kocsmárosként szolgáló Sperber János tetteiről	171
XVI. / 1762., Pozsony	
A helytartótanácsnál nyilvántartott rabok jegyzéke	172
9. / 1780. június 8., Sásd	
BARANYA VÁRMEGYE PERE A SIKLÓSI URADALOMBAN, MINDSZENTEN ELFOGOTT VEISZ JÓZSEF OBSITOS KATONA ELLEN VARÁZSLÁSSAL FOLYTATOTT KINCSSÁSÁSAI MIATT	
I. / 1780. június 8., Sásd	
Veisz József obsitos katona kényszer nélküli vallatása	173
II. / 1780. június 8., Sásd	
Nimethy Sándor sásdi bíró levele a Veisz Józsefnél talált bűnjelekről és varázstárgyakról	175
10. / 1796 körül, Récse	
AZ EVANGÉLIKUS EGYHÁZ RÉCSEI EKLÉZSIÁJÁNAK JELENTÉSE A PAP ÉS AZ ISKOLAMESTER VALLÁSKÁROMLÁSÁRÓL TEROPHILE FŐÖRDÖG MEGIDÉZÉSE MIATT [részletek]	176

INDEX	
Helynévmutató	177
Személynévmutató	180
Tárgymutató	187
BIBLIOGRÁFIA	190
SUMMARY	196

Bevezető

A „Babonák könyve”

A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Testülete 1877-ben pályadíjat tűzött ki egy olyan könyv megírására, amely egyrészt „lehető teljességében” foglalja magában a korban uralkodó – és a Társulat aggodalmát kiváltó – babonák gyűjteményét, másrészt pedig azok káros hatását példákból illusztrálja. A díjat Varga János nyerte el, még abban az évben Aradon nyomtatásban is megjelenő *Babonák könyve* című kétszáz oldalas írásával. Varga könyvének előszavában leszögezi:

„A romlatlan népben minden jóra meg van a hajlam; csak legyen, aki elméjét a művelődés alá megmunkálja; s megszabadítja lelkét és kedélyét az elfogultságtól, az előítéletektől és egyéb száz fajta burjántól, melyek szívében minden nemes helyet elfoglalva tartanak. E burjánok közt legveszélyesebb gyom a *babona*; a tudomány és művelődésnek e legmegátalkodottabb ellensége; mely ha egy talpalatnyi talajban gyökeret ereszt, – onnét a művelődés és jó erkölcsök utolsó csíráját is kipusztítja. Azért minden szó, mely a babona ellen emelkedik; jó szolgálatot teljesít a népnevelés érdekében. [Kiemelések az eredetiben.]”

Varga megállapítja, hogy a babonát „tűzzel vassal kiirtani száz okból nem lehet [...] ez volt az oka, hogy az orvosok és természetvizsgálók, a babona elleni orvosszerek közül a – *könyvet választják.*” Varga könyvéből nem hiányzik, ahogyan ő írja, „az alkalmilag elcsöpögtetett *természettudomány* sem; úgy a helyén való oktatás és jó tanács; melyeket az olvasó észrevétlen szedegetvén össze, hatásuk is közvetlenebb és sikeresebb leend.”

A szerző naivitása persze nem végtelen, ami a vállalkozásának az olvasókra gyakorolt hatását illeti: „Természetes, hogy a babonát, amint tűzzel vassal nem, – úgy egy könyvvel sem lehet egyszerre kiirtani. Annak megölő betűje csak a *természettudomány teljes népszerűsítése leend*; addig is azonban jó útegyengető leend egy könyv, mely a nép előtt babonás hitének és alakjainak *lehetetlen voltát*, s babonás szokásainak szomorú következményeit föltünteti.”

A babonaság pedig definíció szerint: „a józan észnek megtévelyedése. Lelki betegség, mely azonban hála Istennek, nem éppen gyógyíthatatlan baj. Oktalan hit; amit se a tudomány, se a vallás tételeiből nem lehet igazolni.” A babonás ember „nem *gondolkozik*, hanem *képzeli*.”¹ Ennek szellemében a könyv legfőbb eszközei: a természettudományos felvilágosítás és oktatás, valamint a babonák nevetségessé tétele, megszegényítése, leleplezése.

¹ Varga 1877, 1–9.

Több mint egy évszázad eltelt, elérkezett a Varga által annyira várt korszak, amikor a természettudomány szinte teljes népszerűsítése megvalósult, és mégsem következett be az, amit a szerző megjósolt: „[H]a minden ember iskolát járna; úgy szükség se volna erre a könyvre; bizon magától is rájönne a tanult ember; hogy mily dőreség ennyi ostobaságot összevissza hinni. Akkor bizon úgy kiveszne írmagja is a babonának; mintha soha híre hamva se lett volna a világon. Mert, amint a könyvecskében is láttuk, a természettudományok a legtöbb megmagyarázhatatlan és csodálatos dolgot, kézzelfoghatóvá teszik. S nem hiába mondtuk a könyv elején, hogy ez a tudomány lesz az, mely a babonának – magját fogja veszíteni.”²

Tagadhatatlan ezzel szemben, hogy még mindig léteznek „áltudományok”, és bár a „tudomány e legmegátalkodottabb ellenségét” nem egy „orvos és természetvizsgáló” ma is hasonló eszközökkel és empátiával igyekszik legyőzni, mint az 1877-es pályadíj győztese, a „természettudományos felvilágosítás,” nem kecsegtet a tartós győzelem reményével, és csak azon olvasók meggyőzésére alkalmasak, akik, mint Varga János, a természettudományok csalhatatlanságában és az „áltudományok” csalfa mivoltában eleve is meg voltak győződve.

Varga könyvének jelentősége a mi számunkra az, hogy a korban ismeretes mágikus elképzelések rendkívül részletes panorámáját mutatja be, egyfajta referenciaműként használhatjuk, miként referenciamű volt a XIX. század végén is; Krúdy Gyula is ezt a könyvet használta forrásként, amikor *Álmoskönyvének* a Babonákról szóló fejezetét írta. Varga könyve teljes katalógus kíván lenni az általa ismert „babonákról”, van benne boszorkányság, sárkány, lidérc, garabonciás, aszály, rontás, és számos hasonló téma.

A leghosszabban azonban a szerző a kincsőrző lelkekkel és a kincskereső módszerekkel foglalkozik.³ E fejezet alapján úgy tűnik, a kincskeresés kérdése erősen aktuális lehetett a korban, és ez a következtetés tökéletes összhangban van azzal a benyomással, amit a kor forrásainak vizsgálata alapján alakíthatunk ki.

Mágikus szövegeket tartalmazó kéziratok ugyanis meglehetősen elterjedtek voltak a XVIII–XIX. században. Ha ilyen forrásokat akarunk találni, persze valamelyest keresgélünk kell, de nem nagyítóval, mert a magyarországi kéziratok katalóguscéduláit átböngészve minden nagyobb könyvtár gyűjteményben belefuthatunk egy-egy mágikus tartalmú kézikönyvbe. Az persze korántsem biztos, hogy az ilyen módon fellelt kézirat magyar vonatkozású is lesz, tartalmaz bármilyen szöveget magyar nyelven, vagy hogy legalább magyar ember másolta. Jó példa ilyen negatív találatra az az önmagát középkorinak tettető *Herpentilus* kézirat, amely nagyon kevés fennmaradt példányainak egyike Esztergomban található, és

² Varga 1877, 207–208.

³ Varga 1877, 86–106.

izgalmas nekromantikus módszereket tartalmaz ördögidézéssel és mágikus pecsétekkel, de amelynek szövegében semmi nem utal arra, hogy valóban hazánkban használták (Esztergom, Érseki Simor Könyvtár 3–2–3/368). Bizonyos más kéziratokról azonban nyilvánvalóan megállapítható, hogy magyarországi használatban voltak, az alábbiakban éppen ilyen forrásokat fogunk megvizsgálni.

*Magyarországi varázskönyvek
a kincskereső kézikönyvek dominanciája előtt*

Vargának igaza van abban, hogy a XVIII–XIX. századi mágikus szövegek jelentős része kincskereséssel foglalkozik. Amíg a XIV–XV. században ez az arány elhanyagolható volt, és a kéziratok inkább a természetes mágia, a talizmánmágia, a jövendőmondás, és az elveszett vagy elrejtett dolgok – de csak a legtrikább esetben kincsek – fellelésének módszereit tartalmazták, valamint angyal és démonidézést, addig a kora újkorra jelentős tematikus átrendeződés figyelhető meg mind Nyugat-Európában, mind Magyarországon. Kövessük végig, hogyan változtak meg az arányok a kincskereső szövegek javára Magyarországon az évszázadok folyamán!

Mágikus módszereket, jövendőmondó praktikákat, talizmánokat, szellemekhez szóló imákat – vagy ezek valamilyen kombinációját – tartalmazó könyvről, más szóval varázskönyvről legkorábban Nagy Lajos király könyvtárából van tudomásunk, amely könyvtárból rendkívül kevés könyv maradt fenn. Ezek egyike az Arisztotelésznek tulajdonított *Secretum secretorum*, amely hatalmas változatosságban tartalmaz az alkímia, asztrológia, gyógyító mágia, talizmánmágia területére tartozó módszereket (Oxford, Bodleian Library, MS Hertford College 2, E. N. 2).⁴ Amiért mégis fenntartással kell kezelnünk, hogy az uralkodói könyvtár egyik tagja varázskönyv volt, az az, hogy a *Secretum secretorum* szinte minden középkori könyvgyűjteményben jelen volt, és szerteágazó tematikájában legalább annyira tekinthető kormányzati tanácsokat tartalmazó királytűkörnek, mint amennyire varázskönyvnek. Nem Magyarországon készült, de a magyar királyként is tevékenykedő Luxemburgi Zsigmond udvarában élő Konrad Kyeser írta a *Bellifortist*, egy gazdagon illusztrált hadászati kézikönyvet, amely mágikus és alkímiai módszerekben is bővelkedik.⁵ A tanult mágia és a hermetikus filozófia kategóriájába sorolható Marsilio Ficino *De vita libri tres* című munkájának harmadik – talizmán és természetes mágiát tartalmazó, *De vita coelitus comparanda* című

⁴ Pseudo Aristoteles 1920; Williams 2003.

⁵ Kyeser 1967.

kötete, amelyet a firenzei filozófus Hunyadi Mátyás számára dedikált.⁶ A Mátyást követő Jagelló Ulászló udvarából pedig a rejtélyes Nicholaus Melchior tollából maradt ránk egy mise formában megírt alkímiai traktátus.⁷

Ezzel párhuzamosan a jövendőmondás (divináció) területére tartozó szövegeket is másoltak a középkori Magyarországon. A divinációs módszerek közt említhetjük az emberi kéz vonalainak és egyéb alakzatainak interpretálását (chiromancia, azaz tenyérjósítás), a *geomancia* eljárásait, amelyek olyan pontokból indulnak ki, amelyeket egy adott praktikus kérdésre (utazzam-e vagy sem, házasodjam-e vagy sem, milyen lesz a terhesség kimenetele, fiú lesz-e a gyermek vagy lány, meghalok-e jövő héten vagy sem?) választ kereső személy szúr véletlenszerűen bottal a homokba vagy írószerszámmal egy papír- vagy pergamenlapra. Szintén elterjedt jövendőmondó módszer az *Élet és halál köre* vagy más néven a *Sphera Pithagorae*, amely a név és a számmágia módszereit alkalmazva betegség esetén a túlélési esélyeink felől informál minket. E szövegeket viszonylag könnyű felismerni, vizuálisan is elűtnek a környező – rendszerint tudományos – szövegektől: a geomancia-irodalom nagy, színes és pontábrákat tartalmazó áttekintő táblázataival, az *Élet és halál köre* számokkal és megjegyzésekkel telezsúfolt körformájával, a chiromancia pedig emberi tenyér-illusztrációival hívja fel magára a figyelmet.⁸

Jövendőmondó szövegek tanult környezetben való megjelenésének meglehetősen tipikus példája egy 1406 körül Magyarországon készült, de ma Münchenben található kódex (Universitätsbibliothek, MS 2^o Cod. ms. 738), amelynek divinációs része egy a névmágia területére tartozó traktátussal, az Albandinusnak tulajdonított *Divinationes* c. szöveggel kezdődik, egy asztrológiai szöveggel folytatódik, hogy aztán egy, a geomantikus jövendőmondás területére tartozó, sokatmondóan "Socrates Basileus"-nak tulajdonított *Prognosticon*nal végződjék. A kézirat magyar eredetére nem csupán a szövegben elszórt magyar szavak, hanem a scriptor neve, Stephanus de Rivulo Dominarum (Asszonypataki István) is utal.⁹ A jósszövegek leggyakrabban természettudományos szövegek közé ékelve maradtak fenn. Ennek egy példája a feltehetően Mátyás pozsonyi egyetemén is megfordult krakkói diák, Nicolaus de Marienwerder (Nicolaus Wodka de Kwidzyn 1442–1494, a filozófia és az orvostudomány doktora, utóbb Urbino hercegének asztrológusa) 1464-ben másolt kódexe, amelyet később egyik híres tanítványa, Nicolaus Copernicus örökölt meg (ÖNB, 4007). Ebben tökéletesen nem-mágikus környezetben találunk egy Albertus Magnusnak tulajdonított teoretikus traktátust az emberi tenyér vonalainak jelentőségéről és értelmezési lehető-

⁶ Ficino 1989.

⁷ Kiss – Láng – Popa-Gorjanu 2006.

⁸ Ezekről és az alábbi középkori forrásokról bővebben: Láng 2008, 123–143.

⁹ Vizkelety 1979.

ségeiről, amely előtt és után a fontosabb vonalakat egy-egy tenyér sematikus ábráján is megtekinthetjük.

Bár sem népi környezetből, sem az alsó papság köreiből nem maradt fenn középkori varázskönyv – eltekintve a fenti divinációs kézikönyvektől, valamint olyan rendkívül elterjedt kéziratok itteni másolataitól, mint a *Secretum secretorum* –, nyugati analógiák arra engednek következtetni, hogy ez inkább a kéziratok majdnem teljes mértékű elpusztulásának köszönhető, és nem annak, hogy ilyen művek nem is készültek. Az elveszett kéziratok nagyobb arányát jelenthették a jóslás, a talizmán mágia, és az angyalidézés területére tartozó kéziratmásolatok, míg a nyíltan démoni mágiát tanító szövegek kisebbségben lehettek.

Az egyetlen olyan középkori forrás, amely legalábbis kapcsolatba hozható a kincskereséssel, nem magyar területen keletkezett, de a magyar királyként is tevékenykedő Ulászló király könyvtárába tartozott. A megfogalmazás szándékosan pontatlan, ugyanis azt, hogy a magyar királyként az I. vagy a II. Ulászlóra kell-e gondolnunk, nem tudjuk, a kérdéstről vita folyik. Az Ulászló király imádságoskönyveként híressé vált kézirat (Oxford, Bodleian Library, MS Rawlinson liturg. d. 6.) olyan imákat és módszereket kínál, amelyek a kristálymágia és az angyalidézés területére tartoznak, és a szöveg filológiai vizsgálata arra utal, hogy az uralkodó nem csupán olvasta, hanem minden bizonnyal a gyakorlatban is használta a kristálymágikus imákat. Valójában a könyv maga nem tartalmaz kincskereső módszereket, hanem pusztán feltételezett szerzője, a cseh származású Henricus Bohemus keveredett hírbe, sőt, került börtönbe, mert kincset keresett angyalidézéssel a krakkói királyi kertben.¹⁰

A XVI. századtól kezdve egyre nagyobb arányban maradtak fenn olyan mágikus tartalmú kéziratok, amelyek Magyarország területén keletkeztek. Ezek részben helyben készültek, és így a régió saját termékeinek tekinthetők (bár a szövegelemek jelentős része természetesen nyugati latin forrásokra vezethető vissza), részben pedig nyugat-európai kézikönyvek, „grimoár”-ok, Salamoni varázsszövegek másolatai (pl. a Paracelsusnak tulajdonított *Archidoxis magica*, OSzK, Fol. Lat. 3449, vagy az *Arbatel*, OSzK Quart. Lat. 1609, vagy a della Porta *Magia naturalisa* az OSzK. Duod. Lat. 4-ban).

Míg a Peer-kódex (1526) csak részben tartalmaz gyógyító mágiát és amulett-szerű szövegeket,¹¹ egy nyomtatott Vulgata pedig bejegyzésként őrzi a híres – varázsszesszővel kincskereső – gyöngyösi *ráolvasásokat* (1529–1541), a XVII. századtól már teljes könyveket szentelnek varázslásra (ilyen a Debrecenben talált magyar nyelvű *Tudás könyve*). Ezek közt pedig egyre jellemzőbbé válik egy – a középkorban ritka – mágiatípus: a kincskeresés, hogy aztán a XVIII–XIX. században ez

¹⁰ Erről bővebben: Láng 2005.

¹¹ Peer-kódex 2000, 549–605, 740–741. Lásd még: Lázs – Bolonyai 2008.

váljon a viszonylagos bőségben fennmaradt varázskönyvek domináns műfajává, mind latin, magyar és német nyelven.

Kincskereső bejegyzések és kézikönyvek

Nézzük meg most ezeket a forrásokat egyenként! A *gyöngyösi ráolvasásokról* Döbrentei Gábor adott hírt először 1840-ben a *Régi magyar bibliofilekben*. „Babonás keresztelés vagy szentelt vesszőre kísértő olvasás, aranykincs lelése végett”¹² – írta a nyomtatott Biblia üresen maradt lapjain található magyar nyelvű kézírásos szövegről. (A szerkesztők által betűhív módon publikált szöveget a kötetünkben követett kiadási elvek szerint írtuk át):

Experimentum ad virgas secretas

Én, kerösztolek tégedet szentelt vezze + Atyának + Fiúnak + és Szent Lélek nevében, Uronk Cristosnak szent testével szent vérével, Bódogasszonynak tisztasságos szent szűz tejével, szent vérével, hogy amit én teneked parancsolok, abban te csavargó ne légy, hanem énnekem igazán megmutassad, kísérítlek az élő I[s]tenre, ki személebe három, állatjában egy, Atya, Fiú és Szent Lélek Isten, és készíretlek az menyországbeli szentökre, szent apastolokra prófétákra, patriar[kák]ra, mártíromokra és szűzekre. És készíretlek az négy evangelistára, szent Mátéra, szent Lukásra, szent Marcra és szent Janosra, kérlek és parancsolok teneked, hogy te életed semmi nemü igaz dolog, kiváltképpen ez elrejtött kincs el ne enyészhessék, miképpen az szent Elona asszój[!] előtt Cristus Iesus uronknak keresztfája el nem enyészheték, és miképpen az Ieriko városában az akantúl[!] lopott palást el nem enyészheték, és el titkoltathaték, kit az Iosue Istennek akaratóból meglele, azonképpen te előtted ez földbeli elrejtett kincs el ne titkoltathassék.

+ Atyának, + Fiúnak + és Szent Lélök Istennek ne[vé]ben, és készerítlek az három szent királokra, meleket az csillag igazán az mi nemes idvezőjtenknek születésére vezérle, mely igen ütet az csillag vezérle olyan igazán vezérj és víg[ly] te engemet ez elrejtett kincse, és ne mütass[!] vassra se rézre, se ónra, se bátokra, hanem bizonynal aranyra, ezüstre és tiszta kincse, + A[tya], + F[iú] + és Szent L[élek] [Iste]n, olvass öt p[ater]r nostert háromszor három k. után, mikor az kincsnek helére meg az vessze alját egybevessed, mond ez ellenképpen, Uram Jesus Cristus segél meg arra, amire én mastan indultam az te jóvo[I]todból és nagy ergalmasságodból, ki élsz és uralkodol, mind örökkül örökké, Am[en].

¹² Döbrentei 1840, 401.

Alia ad virgas.

Primo lege quinque p[ater]r n[oster]r p vulneribo d[omi]ni n[ost]ri Jesu C[h]risti, és két nyílnak az alját nyílnak én tinektek parancsolok Atyának, Fiúnak és Szent Lélek Istennek nevével, és hatalmassággal, kinek hatalmasságának minden hatalmasok engednek, ezen Istennek parancsolok én nektek, hogy ez elrejtett kincset énnekem és igazán megmutassátok.¹³

Ráolvasásról lévén szó, a szöveg rövid. Mégis az alábbiakban bemutatandó hosszabb kincskereső kézikönyvek szinte minden fontosabb elemét tartalmazza: Istenhez, Krisztushoz, a Szentlélekhez és különféle szentekhez fordul segítségért, a kincskereséshez szükséges vesszőt kéri, de egyúttal kényszeríti is, nem csupán azt írja elő neki, mit mutasson meg, hanem precízen azt is felsorolja, mit ne csináljon, és hogyan ne bújjon ki a feladat alól, és végül megnevezi azon, a mindennapi liturgia során rendszeresen is használt imákat, amelyek az idézéshez szükségesek.

A könyvet Gyöngyösön a Ferences atyák könyvtárában találta Döbrentei kérésére Magócsy István 1836-ban, és egy bejegyzés alapján valószínűsíthető, hogy már 1662-ben is ott volt, a Biblia kötésének bőrrel bevont hátulsó fatábláján található bejegyzésből mégis arra lehet következtetni, hogy a XVI. században még Pesten tartózkodott egy bizonyos Mihály deák tulajdonában.¹⁴ Döbrentei a datálást is ez alapján a bejegyzés alapján végzi: úgy kalkulál, hogy az 1528-ban külföldön nyomtatott könyvnek legalább egy évre volt szüksége, hogy Magyarországra érkezék, Mihály deák 1541-es bejegyzése pedig hasonló betűkkel van írva, mint a nyílnakra parancsolás szövege, a későbbi bejegyzések viszont eltérő betűkkel, tehát a ráolvasás valamikor az 1529–1541-es években kerülhetett a könyvbe.¹⁵ A magunk részéről csak annyit teszünk hozzá ehhez, hogy ugyanilyen jól elképzelhetőnek tartjuk, hogy a szöveg a 41-es évet követően másoltatott a Vulgatába, de elismerjük, hogy a datálást ez a lehetőség nem módosítaná jelentősen.

E rövid ráolvasásnál jóval gazdagabb anyagot kínál az a Debrecenben talált, „Tudás Könyve” címet viselő kézirat, amelyet Herner János és Szörényi László publikált (A Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára Kézirattára, Debrecen, R. 536).¹⁶ E különös, XVII. századi magyar nyelvű kincskereső kézikönyv drágakő, elrejtett pénz és egyéb kincsek megtalálásához kínál megfelelő imákat és szellemidéző módszereket. E gyakorlathoz azonban mindenek előtt a

¹³ Magát a szöveget többször is kiadták, így pl. Pócs 1985–86, II. 342–343; Bolgár 1934, 19–21.

¹⁴ Döbrentei 1840, 401.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Herner – Szörényi 1990.

testi és lelki tisztaság állapotába kell kerülni. (A szerkesztők által betűhív módon publikált szöveget a kötetünkben követett kiadási elvek szerint írjuk át):

Valaki akarna valami elröjtött kincset, pénzt vagy drága köveket, aranyat ezüstöt keresni, illik annak, hogy annakelőtte kilenced napig ha többig magát Istenesen hozzá készítse, józanságba és tiszta életbe, és szívének ne tébolygásába, jó gondolatokba, hitbe, átoktól magát megtartoztassa, oltalmazza, Istennek éjjel-nappal könyörögjön az ő társaival, az kik azon keresetbe, ásásban lesznek foglalatosak; azok jó lelkiismeretű emberek legyenek, olyakat vegyen maga mellé, egyező akaratúakat, egy gondolatúakat, mivel Isten szokta az olyakat meghallgatni, az kik egyesek, igaz hitűek, és gonosz szándékok, igyekeztek elméjébe ne légyen, és ne találtassék. Ezt pedig szép tiszta nap kell kezdeniek és cselekedniek, és tiszta helyen, rendesen.¹⁷

Miután megidézte a megfelelő angyalokat és arkangyalokat (minden napnak külön angyal felel meg), a felhasználó a nap elé fordul, tükröt vagy kristályt ad a jelenlévő szűz fiú vagy lány kezébe, majd letérdelve (*flexis genibus*, ahogyan szokás) imák és Istennevek hosszú sorát mondja el. Többek közt:

Agios + Otheos - yschiros + Athanatos + Eleyzon + Ymas + Szentséges Isten, szent erős és halhatatlan, és megmérhetetlen. Szent Isten légy irgalmas nekünk, és könyörülj mi rajtunk. Amen. Jöjj el Szent Lélek Isten, és töltsd be az te híveidnek szívüket és az te szerelmednek tűzét gerjeszd fel mi bennünk, ki sok különb-különbféle nyelveken való népeket az hitnek egyességébe gyűjtöttél. Dícsirjétek az Istent népeknek gyülekezeti. Mi Atyánk és Credo.¹⁸

Majd zsoltárénekléssel, imákkal és szózatokkal megidézi az angyalt, akit, ha nem jelenik meg rögtön, türelmesen unszolni kell:

Három ízbe vagy ha szükség, hét ízbe is mondjad és imádkozzad, és unszoljad, hogy el jüjjön és valamiglen el nem jün és meg nem jelenik mind addig kérjed, hogy el jüjjön és megjelenjen.

Ezen kérésekre, és kívánságokra ha el nem jünne, vagy nem jelenne, három vagy hét ízbe mondjad az után ha kívántatni fog olvasván Szent János Evangéliumát.¹⁹

¹⁷ Ibid. 10.

¹⁸ Ibid. 11.

¹⁹ Ibid. 14.

A felhasználó céljai nem érnek véget a kincs megtalálásával, arra vágyik, hogy az angyalok minden kívánságát és kérését kielégítsék, feltéve – ahogyan a szöveg is hangsúlyozni –, hogy e vágyak nem rosszindulatúak, hívságok vagy illetlenek:

Csak hogy ember oly dolgot kívánjon, aki hiábavaló ne legyen, és ne kívánjon illetlen, avagy felebarátjának kissebségére valót, vagy kárára. Valamiképpen tiszta az Istennek Szent Angyala, tiszta kívánság is legyen, kiváltképpen mennyei dolgokat hogy cselekedjék Isten véle. Pokol vagy ördögök felől emlékezet semmi ne legyen.²⁰

A kérés pedig így néz ki:

Ó te Istennek szentséges teremtett állatja, Istennek kedves Szent Angyala, Szent Mihály Arkangyal, én tégedet kérlek, és kérdelek, hogy te énnekem olyan helyt mutass, ahol beásott pénz, kincs legyen, Arany, ezüst, drágakövek, az mi üdvözítő Urunk Jézus Christusért. Amen.²¹

Bár a szöveg, mint láttuk, leszögezte, hogy ördögökről szó sem lehet az idézés során, az alább megszólított „lelkek” egyre kevésbé tűnnek angyalszerűnek:

Ti lelkek valakik minemű rendből, nemből és nevezet szerint valók vattok, kik ezen el rejtett kincset őrizitek, akár Istennek parancsolatjából, akár angyalokéból, vagy embereknek engedelmeiből, avagy az ti cselekedetekből hozzáadván akármineműképpen magatokat, vagy az ti előttök járótól hagyattatva. Én N. N., ki ezen kincset fel keresem, veszem, az halhatatlan Istentől választott vagyok arra, az ki minket, és tikteket teremtett, őtet félvén, neki engedelmeseknek kell lennetek az ő hatalmából, az ki szólván és mondván minden megletteknek az ő parancsolatjára. [...]

Oh ti egy hatalomba, avagy mineműségbe levő Ördögök, tisztátalan lelkek. Én N. N., az ki teremette az mennyet, és az földet, annak hatalma által, és én hatalmam által az mi megváltó Úr Jesus Christusunk által, és az én hatalmam által, melyet énnekem adott az mindenható Úr Isten ma és ezen órába, most, és mindörökké. Én tikteket elváltalak, elosztalak, ezen kincsnek őrizésétől, és tartoztatásától + Atyának + Fiúnak + Szent Lilek Úr Istennek nevében. És megátkozlak tikteket ti lelkek, kik őrzői voltatok ezen kincsnek és oltalmazói, az nagy hatalmú, és győzhetetlen Istennek erejéből, ki teremtett mindeneket az ő ereje, és hatalma által ő neki engedjete. Hogy ti tovább se utánatok valók, se más rendbéliek itt ne maradjatok, de hogy minékünk éppenséggel és minden hiba nélkül és megcsúfolás nélkül az kincset ideadjátok és el hagyjátok az Istennek dicsőségéért és áldott Szent nevéért, az ki azt teremtette az szegény embereknek hasznára. Menjete el azért mindjárt minden hatalmaskodás

²⁰ Ibid. 15.

²¹ Ibid. 16.

nékül, vérontás, álnokság, csalárdság, csúfság és praktika tétel nélkül, az mi testeinktől, lelkeinktől ártalom nélkül az ti helyetekre és lakástokra, hova az Úr Isten rendelt és választott benneteket, menjetekek és álljatek el innét az ti királyotokhoz, és itt semmi úton módon meg ne maradjatek, ez mostani údtól fogván és mindörökké, annak által az ki jüvendő léssen és jün itilni eleveneket és holtokat és ez világot az tűz által. Ámen.²²

Ezután pedig nyíltan átvesszük az ördögűzés eszköztárát:

Mégis megátkozlak benneteket lelkek és ezen kincseknek őrizőit az Istennek ő Szent nevének általa ezen igikkal. El Elohini. Adonaj, Tetragramathon. Athanatos. Parancsolom tinéktek ezen nagy Istennek és szentséges nevének méltósága által, hogy ti ezen kincset el nem változtatván az földből felemeljétek és úgy hagyjátok el, hogy Istennek nevének dicsfretire légyen, ezt nektek hagyom és parancsolom, egyebet ebbe ne cselekedjetekek, de ennek engedelmesek legyetek, annak az kiknek illik, hogy engedelmeségektek megmutassátok és tőle féljetekek, hogyha pedig ezekre engedelmesek nem lesztek, én tikektek halhatatlan örökkön való átokkal megátkozlak, exkommunikállak, és az pokolnak örökken való kínjára kötelezlek, az hol az ti kínaitok uralkodni fog napról napra, vég nélkül, hogy ha engedelmesek nem lesztek és az kincstől el nem állatek, tovább ezen kincshez ti ne jűjetekek vissza, örökkön örökké se ti, se mások.²³

De nem csak a lelkek, hanem maga a föld és a kincs is megszólíttatnak:

[P]arancsolom teneked föld, az rettentő angyalad által, és az ő neve által, te elrejtett kincs, hogy tovább és többé az földbe ne maradj, se az föld téged magába ne tartson, hanem magából ki adjon, [..]

Adonaj az az, a mindenható Istennek parancsolatját, azért megátkozlak és megtartoztatlak elrejtett kincs, Istennek teremtettt állatja, arany, ezüst, kincs, vagy más Clenodiumok az Istennek drágalátos szentséges szavaival + Agla + Adonaj + Sabaoth + Sadaj + Eli + Emanuel + Jehova + Agyos + Athanatos + Sother + Theos + Messias + Alpha + et Omega, hogy helyből meg ne indulj, melybe be tétettél, egészen megmaradj, se valami lelkek által, sem az ördögök által, sem pedig valami emberek által, hanem csak mi általunk, ki tégedet keresünk [..].²⁴

²² Ibid. 18.

²³ Ibid. 19.

²⁴ Ibid. 20.

A későbbiekben szó esik még késekről, amellyel egy varázskört lehet megrajzolni, találkozunk kincskereső pigmeusokkal is, és megtudjuk, hogyan lehet kincskeresésre alkalmas vesszőket és gyertyákat készíteni, miközben zoltárok és imák váltják egymást.

Hasonlóan gazdag, de kevésbé magyar nyelvű az az 1770 körül másolt Kassáról származó kézikönyv, amely jelenleg Esztergomban található (Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, MS II. 102a–102e).²⁵ A kézirat valójában nem is egyetlen szöveg, hanem öt, tematikailag szorosan összefüggő könyvecske egybekötve, német, latin, és kisebb részben magyar nyelven. Különféle angyalidéző módszerekkel, gazdag, kincskereső köröket bemutató képanyaggal kínál kincskereső eljárásokat. A leginkább technikai jellegű könyv a *b* jelű – egyébként latin nyelvű – rész, amely nem csak varázskörök sorozatát tartalmazza, hanem asztrológiai táblázatokat is arról, melyik nap melyik órája alkalmas a kincskeresésre.

Az, hogy a kézirat a Felvidékről származik, megerősíti azt a feltételezést, hogy ebben a régióban különösen szívesen használtak ilyen szövegeket érclélőhelyek felkutatására.²⁶ Magyar vonatkozás, hogy a *b* rész 61. oldalán egy bizonyos Georgius Nagy nevét látjuk, valamint az 1742-es évszámot és a Felsőbánya helynevet, a *d* kéziratrész 55. oldalán pedig egy magyar nyelvű szöveget tartalmazó mágikus kört találunk, amelyet egy négy oldalas magyar nyelvű kivonat követ, amely összefoglalja, hogyan elkészíteni a varázskört, és hogyan kell abban elhelyezkedni a megfelelő imákat elmondva.

Bár a *d* kötet végére másolt magyar szöveg a megelőző latin kézikönyv kivonatának tűnhet, valójában eltérő a tartalma. Ugyan a több mint 50 oldalas latin szöveg is varázsköröket és szent Kristófnak mondandó imákat mutat be, az instrukciói eltérnek a magyar szövegétől (*Kincskereső kézikönyvek* „A”). Kitanít, hogyan tisztítsuk meg a megrajzolandó kör helyét, majd hogyan füstöljük meg, végül hogyan készítsük el a kört, amelybe egy keresztet és Szent Kristóf képét is bele kell rajzolni, és amelyet végül szentelt vízzel meg kell hinteni. Ezután egy előre megáldott viaszgyertyával kezünkben meghatározott nap meghatározott óráján belépünk a körbe, és – ha munkánkat jól végeztük – nem kell félnünk a szellemektől. A későbbiekben tulajdonképpen három kört is kell rajzolnunk, majd imákat, idézéseket (*conjuratio vos omnes spiritus et possessores thesauri*), és zoltárokat mondunk, amelyek a szöveg jelentős részét kiteszik. Végül instrukciókat kapunk afelől, hogy mi a teendő, ha a megjelenő szellem nem kíván megjelenni, vagy ha odaadja ugyan a kincset, de utána nem kíván távozni. A többi szöveg hasonló jellegű, bár az egyes kötetek nyelve és tartalma eltér, az instrukciók nem

²⁵ A kéziratgyűjtésre Takács István hívta fel a figyelmünket, amiért itt mondunk köszönetet.

²⁶ Eis 1964.

különböznek lényegesen, mint ahogyan az sem, hogy az egyes könyvek jelentős részét nem is az útmutatások, hanem az imák, a zsoldárok, és időnként az evangélium részletek teszik ki. Időnként, így például a *b* jelű könyvben is, a kincskereső módszerek alkímiai tartalmú szövegekkel egészülnek ki, feltehetően a fémek földben keresésének és laborban előállításának tematikai közelség okán.

A következő forrás egészen különleges: egy kincskereső varázskönyv konkrét használatáról tanúskodik (Baranya Megyei Levéltár IV. 8. b.). 1780-ban, egy passzus nélkül kóborló leszerelt katonát, bizonyos Veisz József, pécsi lakost a siklósi uradalomhoz tartozó Mindszinten megfognak, és az esetről Sásdon jegyzőkönyvet vesznek fel (*Kincskereső kézikönyvek „B”*; *Elbeszélő források*, No. 8.). A jegyzőkönyv tanúsága szerint a katonánál mogyorófa vessző, valami gyertyaszerűség és egy „kháldeus” könyv volt. Ezen eszközökkel – ahogy a hajdani katona fogalmaz – a „föld gyomrában elröjtetett kincs keresésére vettem magamat, de még el sem kezdhettem, már fogságban estem.” Rendszerint a mogyorófavesszővel szokott kincset keresni, folytatja, amely „kincsre hajlásával reá vezet azon helyre, hol a kincs el vagon röjtve,” és Szegeden két ízben próbálgatta is, de semmire sem ment vele. Most éppen a dunaszentgyörgyi zsidóhoz indult, hátha az segíti a kháldeus szöveg kiolvasásában, amelynek a katona nem érti a tartalmát. A varázskönyvet nagy szerencsénkre mellékeltek az esetről fennmaradt jegyzőkönyvhöz, így láthatjuk, hogy azt nagyrészt német és kisebb részben latin nyelven írták, azonban valóban tartalmazza az ál-kháldeus jelsorozatokat, amelyeknek értelmezésébe Veisz Józsefnek – csakúgy, mint nekünk – beletört a bicskája. A korábban megismert kincskereső könyvekből megszokott tartalom (instrukciók, imák, idézések, varázskörök) mellett ezúttal egy sor *sigillumot*, különféle szellemneveknek (Aziehel, Marbnel, Aniguel, Machiegus, Ayialel, Barnel) megfeleltetett talizmánképet is találunk. A könyv egészében kevésbé kíván kegyes és az egyháznak tetsző benyomást kelteni, mint az eddigi példák: nemcsak, hogy a megszokott zsoldárokat, és a Krisztushoz, Máriához, valamint a szentekhez szóló imákat kell nélkülöznünk ezúttal, de a majd-minden idézésben felsorolt szellemnevek is arra utalnak, hogy a felhasználó inkább démoni, mint angyali segítségért fordul.

Mintegy negyven évvel későbbi az a kézirat, amelyre Magyar László András hivatkozott kísértetekről szóló kis könyvében. Az 1819-es keltezésű szöveget ma az Országos Széchényi Könyvtár őrzi (Analekta 11.012, *Kincskereső kézikönyvek „C”*).²⁷ A viszonylag rövid, 14 foliós magyar nyelvű kézirat címe: *Szűz Szent Koronához Melyet Szeginségben livő Ember Istent Kirheti Sok Szép Imádságok Szűz Szent Korona és Kristophorus által Meg és Nyeri*. A szövegben található imák rendszerint ehhez a Szűz Szent Koronához és időnként Kristophorushoz vannak címez-

²⁷ Magyar 1989, 110–111. Magyar rosszul adja meg a kézirat számát (31283/1973), amely helyesen: 312/83/1973, de célszerűbb a fent megadott analekta számra hivatkozni.

ve, „miltotzatnának küldeni aldást, adományt, úgy mind ezüstöt és aranyt az Isten akarata által.” A Szűz Szent Koronáról megtudjuk, hogy nőnemű, ugyanis Krisztus az ő vőlegénye, ő pedig “minden elveszett kincseknek asszonya.” A szöveg első, nagyobb részében található imádságok azért folyamodnak, hogy elmondójukat „hallgassák meg és ezüsttel, arannyal, monetával megajándékozzák”. A 10. folián már kényszerítésről is olvasunk, a f. 11v-n pedig olyan mágikus Istennevek találhatók, mint „Adonai + tetragrammaton + Szabaoth, Alpha + Omega”. Ezt követi „A kísértetnek erősítése” című szövegrész (f. 11v), amelyet Magyar László András is idéz, és amely valóban a kézirat legérdekesebb része. A coniuratio elmondója „esküdteti”, és láncokkal és kízó szerszámokkal kényszeríti a kísértetet és kincsel bíró lelket. Ez a hangvétel, valamint az ezután következő hosszas kísértetnévsor igen távol esik a kezdeti ártatlanabb imáktól. Végül azonban, a János és a Márk evangélium kezdeti sorainak idézésével, valamint egy imaszöveggel ismét keresztényibb fordulatot vesz a szöveg, melyet a megidézett kísértet búcsúztatása zár.

Az eddigiekhez képest jóval erősebben utal a népi praktikákra, és kevésbé tartalmaz tanult mágikus módszereket a Wieder Gyula által publikált, szintén XIX. század eleji kézirat. A szöveg sokféle módszert kínál: gyertyával, tükörrel, vesszővel és ráolvasásokkal, imákat azonban csak kisebb részben tartalmaz. Különböző módszereket kapunk, hogyan kell a megfelelő kincskereső gyertyát elkészíteni:

Mérj egy mértékben fejr szurkot, meg annyi fekete szurkot, két annyi kénkövet, három annyi mirhát meg annyi viaszot, olvaszd össze, lapockával keverd el, és csinálj gyertyát, hadd száradjon meg, járj vele, ahol megaluszik, ottan vagyon a kincs.²⁸

Egy másik gyertyát a templomoltáron kell leégetni, majd a csonkot elvinni, elgyítetni kénkövel egy tiszta szűz leánnyal megcsináltatni az új gyertyát, majd meggyújtani, hogy aztán „világa megszűnván a kincstre fordul”-jon. Hasonlóképp, megtanulhatjuk, hogyan és milyen napokon kell a „virgát” csinálni, majd így szólni hozzá:

Oh ti vesszők, vesszők, mik állatok, mozduljatok és álljatok meg az elrejtett kincsen, kényszerítlek titeket a tövises koszorúra, mely a mi urunk Jezus Krisztusunk fejébe szegeztetek, hogy megmutassátok az elrejtett kincset, az Atyának, Fiúnak és Szent Lélek Istennek nevében, amen.²⁹

²⁸ Wieder 1890, 248.

²⁹ Wieder 1890, 249.

Acéltükörrel pedig a következő módon járunk el:

Pünkösöd napján, míg a nap fel nem jött, menj oda, ahol tükröt árulnak, de ne köszönj, se ne szólj semmit, hanem a tükröt meglátod, kérd meg, mint adja, akkor se szólj semmit, hanem, amint hagyja, csak add meg az árát; onnét mindjárt menj el, de akkor se szólj semmit és mindjárt írd a tükörrre ezeket, oh Holon † Taller † Ihtal † Thaler Theja † ganelei †. Következendő éjszaka ásd be a keresztút közepében, de tudjad az órát, hányadik volt mikor be ástad, hetedik éjszakán azon órában menj oda, és ásd ki onnan, de te belé ne nézz, hanem elsőbben a kutya nézzen bele, azután bátran belenézhetsz.³⁰

A következő szintén XIX. századi, és szintén magyar nyelvű kézirat visszatér a korábbi, tanult módszereket bemutató tematikához. Ez az írás (Szeged, Somogyi-könyvtár, Hg. 387, *Kincskereső kézikönyvek: „D”*) igen elterjedt lehetett a XIX. században, Varga János is megemlékezik róla fentebb idézett könyvecskéjében. A kézirat szerzője állítólag „Eberhardus, a jezsuita, aki Baviariában az Engelstadt városában lévő Universitasban, a Mathesis Tudományának ordinárius professora” volt, a könyv főszerelője pedig Terosius, a kincsőrző főördög. A kézirat 1740-re van dátumozva, de Nagy Dezső szerint a rendelkezésünkre álló kézirat mintegy száz évvel később keletkezhetett,³¹ és ezt saját benyomásunk is megerősíti. Bár a szöveg Krisztust, Máriát, és az angyalokat is szerepelteti az imákban, a ráolvasások jelentős része a kevésbé angyalszerű Terosiusnak szól, és számos további szereplő, Asmodéus, Baál, Belzebub és Lucifer is inkább a démoni világot idézi. A szöveg tartalmaz tehát imádságokat, hálaadó éneket, és hangsúlyozza, hogy az idézés és kincskeresés előtt meg kell tisztulnia a mágia gyakorlójának, sőt e célból még penitenciákat is előír. A jezsuita Eberhardus instrukciói szerint a felhasználó legyen lelkiismeretében tiszta, szolgáltaon őt szentmisét, legyen neki szentelt gyertyája, álljon vagy térdepeljen napkelet felé, tegyen gyónást, adjon alamizsnát, a kérendő kincznek a számát nevezze meg, valamint azt is, hogy honnan kell a szellemnek megjelenni, és hogy ezt minden zörgölődés, incselkedés és félelem nélkül és büdös szageresztés nélkül kell tennie. A felhasználó pedig olyan ember legyen, aki jól tud olvasni, és aki, ha megvan a kincs, a szegényeknek is ad belőle.³²

³⁰ Wieder 1890, 248.

³¹ Nagy 1957.

³² Szintén Eberhardusnak tulajdonítja magát egy másik szegedi kézirat (Somogyi-könyvtár, AD 1925), amely hasonló szavakkal kezdődik, megint csak feltűnik benne a főördög (itt: Terophile), a szöveg hangneme azonban jelentősen különbözik az előzőétől, az imák címzettjei ezúttal nem ördögök, hanem Szent Kristóf, Szűz Mária, Krisztus és további egyházi szempontból legitím szereplők, az egész imasorozat hangvétele pedig minden szempontból közelebb áll egy imádságkönyvéhez, mint az előző kézirat démoni tartalma.

Kérdések

A kincskereső szövegekben található módszereket számos korábbi kutató, köztük az említett Döbrentei Gábor, Wieder Gyula, Nagy Dezső, csakúgy mint a kezdetekben idézett Varga János – egyértelműen babonának tartotta, az emberi ostobaság és kapzsiság megnyilvánulásának. Manapság a kutatók ennél jelentősen semlegesebb álláspont elfoglalására törekuszenek, a forrásokat vizsgálni, és nem meg- vagy elítélni igyekeznek. A kérdés azonban nem kerülhető meg: ha valóban mágikus módszerrel állunk szemben, akkor a mágia mely területére sorolható a kincskeresés, és mi a viszonya e gyakorlatnak a külsőségekben sokszor igen hasonló vallásos rítusokhoz?

Mindenekelőtt maguknak a szövegeknek az elemzése vezethet minket érdekes belátásokra. A kincskereső kézikönyvek leggyakrabban egyrészt látszólag ártalmatlan imákat, evangéliumrészleteket tartalmaznak, másrészt pedig varázskörök és egyéb szellemidézésre szolgáló ábrák nagy választékát, Isten és szellemneveket, angyalok és szellemek idézésére és kényszerítésére szolgáló formulákat, valamint időnként a katoptromancia (kristály- és tükörmágia) területére tartozó instrukciókat. A szövegek rendszeresen hangsúlyozzák, hogy a gyakorlónak testében és lelkében is meg kell tisztulnia, mielőtt a könyvben leírt módszereket a gyakorlatba is átülteti. Mind ez a motívum, mind az imák és evangéliumi szövegek jelenléte arra utal, hogy a keresztény liturgia és az idézéseket és imákat felhasználó mágiatípus között jelentős volt az átjárás. A kincskereső kézikönyvekben található módszerek ugyanis – különösen a hosszabb szövegekre vonatkozik ez, a Gyöngyösi ráolvasásokra például kevésbé – túlmutatnak a pusztán divináció (jövendőmondás és rejtett dolgok megtalálása) kategóriáján, inkább a rituális mágia részei. A rituális mágia – vagy más néven keresztény köntösbe bújtatott mágia – rendszerint szellem- és angyalidézést tartalmaz, pusztán formáját tekintve könnyen összehasonlítható egy ortodox liturgiai szöveggel. A gyónás, a testi és lelki tisztaság, az előzetes imasorozatok, imák, és bizonyos evangélium-szövegek mellett nagy hangsúly esik Krisztus, Isten, Szűz Mária és a szentek segítségére, rossz szellemekről, démonokról, és ördögökről gyakran nem is esik szó. Az ilyen szövegeket pedig nem az eszközei, hanem a céljai különböztetik meg a liturgikus szövegektől.

A kincskereső szövegeket persze nem csak az elfogadott valláshoz való közelségük/távolságuk mentén, hanem más szempontból is osztályozhatjuk. Részletes tipológia tárgyát képezhetik például a kincskeresés módjai. Megvizsgálhatjuk, milyen lényt és milyen eszközökkel kíván meggyőzni a könyv felhasználója, ha szellemet vagy kísértetet fenyeget, mint az OSzK anekdota kézírata. Megvizsgálhatjuk, minek az erejével történik a kényszerítés: szentek, Krisztus, valakinek a szüzessége, a Szent Szűz korona, Isten, vagy egyenesen kínszerszámok segítségével. Ha angyalok vagy *spiritusok* az imák célpontjai (mint Ulászló imádságos-

könyvében és az esztergomi kéziratkötegekben), megnézhetjük, van-e munkamegosztás, specializáció közöttük. Felvetődik a kérdés például, miért válik Szent Kristóf olyan erősen reprezentálttá a XVIII–XIX. századi kincskereső kézikönyvekben, és miért nem volt az korábban. Egy ilyen tipológiából szépen kirajzolódik, mennyire különleges a Somogyi könyvtár Hg. 387-es kézírata, amely egyértelműen kegyes és egyháznak tetsző módon indul, de amelyben aztán Terosius, kincskereső főördögnek és egyértelműen ördögszerű társainak feltűnése feszegeti a rituális mágia kategóriáját, és részben a démoni mágia területére csúszik.

Legalább ilyen fontos a kincskeresésre alkalmas eszközök tipológiája. Nem véletlen, hogy már a bibliafordító Káldi György (1573–1634) posztumusz (Kollonitsch Leopold esztergomi érsek kiadásában) megjelent prédikációs gyűjteményében (*Istennek szent akarátja*, 1681) is szükségét érezte, hogy sorra vegye a kulcsból és a könyvből, a nedves fából, a rostavetéssel, a viasz- és ónöntéssel, a tálbanézéssel való „Babonás és Varásló jövendöléseket”:

A kulcsnak, könyvnek vagy rostának is, imerre vagy amarra fordulásából, a titkos lopót feltalálni. Efféléket mind egyig előszámlálni, az ő sokaságokhoz-képezt lehetetlen dolog.³³

Taxonyi János (1677–1746) egri, majd gyöngyösi jezsuita áldozópap is összeállította a maga babonakataszterét, kiegészítve saját korának kerettörténeteivel. Taxonyi műve az egyik legnépszerűbb olvasmány volt 1740 és 1805 között, Győrben háromszor, Kassán, Pesten és Pozsonyban egyszer-egyszer adták ki. A “szemfényvesztő tselekedetek” kapcsán utalt a varázslás tudományának elsajátítására:

Ott a pásztor kezében vón egy vesszőt, és azzal nagy kereket vona a földön; a melynek közepére helytetvén a Hertzeget, megparancsolá néki, hogy a kerékből ki-ne menjen, mert az ördög mindjárt elragadja.³⁴

A kincskeresés eszközei a forrásokban általában a következők közül kerülnek ki: nyíl, vessző, virga (gyöngyösi ráolvasások, a Wieder Gyula idézte XIX. századi szövege, valamint egyes alább idézendő boszorkányperek), kristály (a XVII. századi debreceni kézirat, valamint Ulászló király imádságoskönyve), vagy tükör és mákolajjal kent köröm (számos boszorkánypere). (Az utóbbiakkal kapcsolatban megjegyzendő, hogy a katoptromancia minden fénylő vagy képpalkotó felülettel működik: kard, vizes edény, köröm, tükör, kristály). A legnagyobb módszertani diverzitást a Wieder féle kézikönyv mutatja, amely ajánl módszereket gyertyával,

³³ Káldi 1681, 104; idézi: Juhász 1943, 253.

³⁴ Taxonyi II. 1743, 194. Idézi Perger 2005.

tükörrel, vesszővel és ráolvasásokkal, a tanult mágia területére tartozó – részben latin nyelvű – források takarékosabban bánnak az eszközökkel.

A kéziratok talán leglátványosabb részei a varázskörök, amelyeknek megint csak számos vonatkozása vizsgálható: milyen elemeket (kardokat, ábrákat, talizmán-mágikus részleteket, Isten vagy démonneveket, Szent Kristóf képet) tartalmaznak, és honnan származnak az egyes hagyományok, amelyekből egy XVIII–XIX. századi varázskör összeáll?

A tartalmi kérdéseken azonban további kutatási szempontok is felvethetők. Első pillantásra talán meglepőnek tűnik a kérdés: miért kéziratban maradtak fenn a kincskereső kézikönyvek? Nyilván azért, hangzik a gyors válasz, mert titkos és tiltott praktikaként a kincskeresésnek nem volt esélye nyomtatásban megjeleneni. Ez azonban nem meggyőző érvelés. A XVI–XVII. századtól nyomdák sorra adnak ki mágikus szövegeket, így rövidebb talizmán-mágikus traktátusokat, a rituális mágia alapszövegét, az *Ars notoriát*, Marsilio Ficino, Thabith ibn Qurra, Camillus, Pseudo-Ptolemaiosz talizmánokkal kapcsolatos szövegeit, Pietro d'Abano Heptameronját, Cornelius Agrippát, vagy Reginald Scott *Discovery of Witchcraft*ját, amely 60 oldalon keresztül tárgyalja a középkori nekromanciát. A kincskereső módszerek, mind a latin, mind a magyar nyelvűek, mégis kéziratban maradnak.

Ami a mágikus szövegeket illeti, általánosságban elmondható, hogy a rövidebb szövegek maradnak kéziratban, ezeket ugyanis olcsóbb saját kézzel lemásolni vagy lemásoltatni, mint megvenni egy egész nyomtatott könyvet, amelyből sokszor csak egy-egy részre van szüksége az írnoknak. A rövidebb lélegzetű szövegek mellett a kimondottan démonikusak is hajlamosak megmaradni a kéziratok szintjén, érthető okokból.³⁵ A kincskereső kézikönyvek azonban se nem rövidek, se nem nagyon démonikusak, és pusztán az, hogy egyházi fórumok tiltják őket, nem ok arra, hogy ne jelenjenek meg valahol nyomtatásban, gondoljunk például arra, hogy a szintén tiltott *Ars notoria* is megjelenhetett 1620-ban Agrippa könyveivel egybekötve. Hogy mi a kincskereső könyvek azon jellegzetessége, amely a rövid és a démonikus szövegek sorstársává teszi, egyelőre nyitott kérdés.

A kincskereső

Végül pedig érdeklődésünk tárgyává tehetünk egy olyan témát, amelyről a kincskereső kézikönyvek közvetlenül csak nagyon ritkán adnak információt: a könyvek használatát, valamint a használók kilétét és szociokulturális hátterét.³⁶ A va-

³⁵ Klaassen 2003.

³⁶ A kincsszerzés mágikus hiedelmeiről rövid tartalmi összefoglalásban: Pócs 2006.

rázkönyvek – tartalmazzanak gyógyító mágiát, kincskeresést, ráolvasásokat, vagy más mágikus módszereket – konkrét gyakorlatba ültetésére utalhatnak külső források, így például boszorkányperekben elejtett megjegyzések vagy egyéb beszámolók, valamint magukban a kéziratokban található lapszéli jegyzetek és utalások, sőt – kivételes esetben – a varázskönyvnek tartalma vagy egy vele összekapcsolt információforrás. Utóbbira példa az a Pécs környékén 1780-ban letartóztatott katonának, Veisz Józsefnek az esete, akitől a német-latin („kháldeus”) kincskereső kézikönyvvel együtt egy kincskeresésre szolgáló gyertyát és mogyorófavesszőt is elkoboztak. (*Elbeszélő források*, No. 9.)

De kezdjük az elején! Egy, a Várday család iratai közül származó 1520-as keltezésű magyar nyelvű levélfogalmazványból egy alkimista könyvről olvasunk, amelyet a levél szerzője, feltehetően Várday Ferenc erdélyi püspöknek (1514–1524 között) kíván zálogba adni, és amelyről megtudjuk, hogy segítségével földbe rejtett kincset lehet találni, de bányászok számára sok hasznos dolog is olvasható benne, például, hogyan kell aranyat vagy ezüstöt vízzel kiválasztani (*Elbeszélő források*, No. 1.). Hasonlóképpen az arisztokrácia érdeklődésére utal Elias Corvinus levele, amelyet Németújvár bárójához, Batthyány Boldizsárhoz intézett, és amelyben a varázsvessző használatát ecseteli fémek keresésére (*Elbeszélő források*, No. 2)

Néhány évtizeddel később a ráolvasások és egyéb mágikus módszerek iránt egyébként is érdeklődő³⁷ Bornemisza Péter ad hírt a II. Rudolf császár udvarában folytatott ördögidézésekről, amelynek célja időnként kincskeresés volt:

[...] Egníhány császárok tartottak olyakat, kik előhozták szemlátomást az ördögöt sokféle urak és emberek képébe: némelyek vendégeket oly étkekkel tartottak, kiket az ördögökkel hoztattak sok fedelmek asztaláról messzi ünne. És azok találtak is szolgálók képébe, és sok lovakon is kísértettek az udvarba, mint 1577. Rudolfus császárnál hallom. Némelyek kutakat és házakat csináltak vélek, amint mutatták Páduában, némelyek kénecet ásatnak. De ha sereget szereznek belőlek, csak vesztég állnak, nem harcolnak. Ezek mind csak szemfényvesztő álnoksági az Sátánnak, kiket megfizet végre. Vagynak sok éjjeljárók: kik sok gonoszságot míelnek, de végre elhagyák őket. Mikor eljű veszedelmeknek ideje. [...]³⁸

De Bornemisza említette kenyéradó gazdájának, Salm Julius grófnak és feleségének, Thurzó Erzsébetnek (az egykori felsőmagyarországi bányakamarás lányának) praktikáit is, akik angyalidézésre és kristálmágia gyakorlására kívánták őt rávenni:

³⁷ Bolgár, 1934, 23–27. Lásd még: Klaniczay 2007.

³⁸ Bornemisza 1578, 801v; Bornemisza 1955, 131.

[...] Gróf Julius és az felesége, Thurzó Erzsébet, arra kérnek vala engem, hogy én anyagi látásból szólnék önekik. Az gróf egynéhány imádságot tudott, azt mikor az kelhre vagy kristályra mondta, eljött az angyal, és amire kérdettek, megfelelt: de ő maga nem láthatta, hanem vagy gyermekskével nézette, vagy azkit igen jó erkölcsű prédikátornak vélt, de én nem míeltem, mert féltém ördögi csalárdságtul. [...]”³⁹

Felső-Magyarország mellett az önálló Erdélyi Fejedelemségben is dívott a kincskeresés mágiával űzött formája, nem ritkán még a fejedelmi udvarban is. A kincsek mágikus eszközökkel történő keresését és a politikai jóslás praktikáit Szamosközy István (1570–1612) örökítette meg történeti töredékeiben. Eszerint Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem kortársa és későbbi ellenfele Székely Mózes egy udvarhelyszéki „ördögös” aggszúz (55 éves) jósló szolgálatait vette igénybe hadjárata kezdetén, hogy meggyőződjön vállalkozása sikerességéről. A Szentmihályon lakó Borbála leány minden bizonnyal széleskörű ismertséggel rendelkező híres néző lehetett, ha szolgálataiért még a székely származású erdélyi fejedelem is folyamadott. A „leány” megjövendölte a hadjárat tragikus végkifejletét, a fejedelmi had vereségét Brassó alatt és végül Székely Mózes halálát is.⁴⁰ Ezt hallva a fejedelem megfenyegette: „*hogy ha igazat ne mondasz, miholt visszajüvök, megégettetlek!*”. A beteljesedett jóslat miatt erre már nem került sor.

Szamosközy reáliákkal megtűzdelt története az ismert ószövetségi esetre hasonlított. Saul király még életében megparancsolta, hogy országában az összes varázslót és jóst ki kell irtani. Amikor azonban a politikai kétségbeesés elhatalmasodott rajta, maga is jósokhoz fordult. A királyi tanácsadók elmondták neki, hogy Endorban rejtekhelyén él egy asszony, aki szövetségre lépve a Sátánnal, jóslással foglalkozik. Saul álruhába öltözve elment Endorba, hogy megidézze Sámuel szellemét (1Sám 28: 8–11). Székely Mózes politikai karrierje és az alkalmazásában álló néző leány híre az esetet a kortársak szemében is a Saul-féle történethez hasonlította. A bibliai példa a kortársak számára a jövendőmondókhoz való fordulás veszélyességét tette egyértelművé. A fejedelmi példa tanulságait később Bethlen Gábor uralma alatt vonták le, amikor a mágikus tevékenységet űző személyek üldözése az állampolitika részévé vált.⁴¹ De nem ez volt az egyetlen adat, ahol Szamosközy a szentmihályi nézővel foglalkozott. Az 1604-ben történt eseményekhez fűzve jegyezte le másik történetét, miszerint egy kolozsvári özvegyasszony Udvarhelyszékről fogadott meg egy pénznéző-kincslátó jósnőt azzal a megbízással, hogy az ura által titokban elásott pénzt megtalálják. Szamosközy a Kolozsváron alkalmazott öregasszonyt a szentmihályi néző leány mesterének mond-

³⁹ Bornemisza 1578, 801v; Bornemisza 1955, 131.

⁴⁰ Szamosközy 1880, 192. [376–377]; Szamosközy 1991, 112.

⁴¹ Tóth G. 2008a, 83–88. A bibliai hagyományról: Tóth G. 2005.

ta. A kincskereső vállalkozást végül az öreg látóasszony a helyszínen azzal utasította vissza, hogy a pénzt az „ördög nevében rejtették el”. A rejtékhelyet ugyan megmutatta, de elmondása szerint a pénzt onnan kiásni már nem lehet, hacsak nem az ördöggel lépnek kapcsolatba. Szamosközy ezzel a beszámolóval a köznépi babonáira hívta fel a figyelmet, mintegy a fejedelmi udvarokban tapasztalt hasonló babonás esetek ellenpólusaként. Szamosközy a fejedelmi és a köznépi példázatban azt a kortárs problémát vetette fel: lehet-e mágikus személyek szolgáltatait igénybe venni az ördöggel való kapcsolat veszélye nélkül? Míg a kolozsvári eset a hétköznapiság dimenziójában értelmezte a jövőmondás istenkísértő bűnét, addig a fejedelmi példa ugyanezt magasabb politikai szinten gondolta át.

Talán nem véletlen, hogy a kincskeresés jogi oldalának rendezéséről is éppen Erdélyből van adatunk. Az 1652–53-as gyulafehérvári országgyűlés kodifikáló bizottságot állított fel, amely többek közt a kincskeresést is szabályozta:⁴²

Aki elásott kincset talál maga határán, harmad részét fiscus tárházába tartozzák adminisztrálni; mások határán találván, a dominus terrestrissel⁴³ is tartozzák conveniálni⁴⁴; ki ha eltitkolná, egészen elvétessék tőle.

Erdélyben – a függetlenségséget veszélyeztető bizonytalan időkben – számtalan, a jövőt kutató, azt befolyásolni szándékozó esetre bukkanunk, ahol a perbe fogott alanyok jóslással, kincskereső tudományok igénybevételével, a sorsukat jobbítandó mágiával éltek. A mágikus szakértők és az igénybe vett mágikus tudósok olykor hatalmi vágyakat is szolgálhattak, más esetben a könnyű meggazdagodás csalfa illúzióját vetítették klienseik elé. A legnagyobb mozgóerő a pénz és a hatalom utáni mohó vágy, az elrejtett kincs megtalálása és a szerencse befolyásolása volt.

1680 körül több olyan személyt is perbe fogtak, akik – legalább is a vádak szerint – a fejedelemasszony, Bornemisza Anna életére törhettek bűbájos tudományokkal, és ennek hatására szabályos boszorkányüldözési és morális pánik tört ki Erdély szerte. 1680 tavaszán például Ugrai Gergely, Belső–Szolnok vármegye tisztje olyan nyomra bukkant, mely ezt a súlyos vádat támasztotta alá. A megye általános bűnvizsgálatának keretében a törpeni (Tárpiu, Románia) legények azt vallották ki neki, hogy a falujukban lakó Lénárt Ilona néző asszonyhoz „káros” emberek járnak, és ő is sokszor jár–kel az országban képességét kamatoztatni. Ezért 1680. június 25-én Pocsai Ferenc vármegyei alispán parancsára Dobolyi János és Körmendi János esküdtek vallatást folytattak le az ügyben Törpenen és Désen.

⁴² *Approbatae Constitutiones* 1653, 137.

⁴³ Azaz a földesúrral.

⁴⁴ Kiegyezni.

Ekkor sikerült elegendő terhelő anyagot gyűjteniük Makfalvi Jánosné özvegye Lénárt Ilona ellen akkori életére vonatkozóan, sőt még előéletét illetően is. Kiderült, hogy az asszony már 1674-ben is fogságban volt Bethlenben. Akkoriban Béli Pál fogatta le „valami nagy főnek Komlódon garádicsa alá való ásásáért.” Amikor 1685 októberében Bethlen várának személyzetét is kivallatták, fény derült arra, hogy a törpeni nézőasszony Béli Pálnéval is (Apaí fejedelem és feleségének politikai ellenlábasa) kapcsolatban állt. Az arisztokrata hölgy ugyanis csillagokat nézetett és jóslatott vele, azt tudakozva, hogy sikeres lesz/lehet-e az a politikai puccs, amire férje készült akkoriban. A vád szerint a törpeni néző további asszonyokat „ámított el”, hogy azok a férjeiket meggyilkolhassák, némely embereket pedig „elcsábítván” pénzt nézetett és vett fel. Határokat, udvarokat, kertet és pincét ásatott fel, hogy elrejtett kincshez jusson, másokra pedig átkot mondott a Miatyánkot visszafelé olvasva. A Bethlenben, majd Besztercebányán és Görgényben is fogva tartott Lénárt Ilonát – fény derülve kétes, és politikailag veszélyes múltjára – előzetesen megkínzásra, majd pedig tűzzel való megégetésre ítélték.⁴⁵

De nem csak a törpeni nézőasszony volt ennek a politikai boszorkánykonyhának az aktív résztvevője. A nyomozói vizsgálat 1684. augusztus 26-án a Szilágyságban bukkant újabb nyomra és elkövetőkre. A somlyói várkapitány Olasz Ferenc ezzel kapcsolatban emlékeztette Teleki Mihály erdélyi generálist, hogy elfogta és „sanyarú rabságban” tartja fogva a rátonyi illetőségű Angyal Henrikné, Eötves Juditot. Azt is írta, hogy vannak még a várban egyéb, főként kincssásással vádolt asszonyok is, akikre Perecsénben találtak rá. Olasz jelentette, hogy akikhez gyanúsága volt, azokat fogva tartja és Kemény Jánosné korábbi fejedelemszszony is megfogatott kettőt. A kihallgatás is megkezdődött, és az asszonyok elismerték, hogy karóval „vájkálták” a kincset. Olasz megírta Telekinek – és ezzel tanácsát is kérte –, hogy ha meg akarná kínoztatni („csepegtetni”) őket – szurkos „szővétneket” már keresett ehhez –, megteheti-e. A csepegtetéssel az elásott kincsről tudott információkat kívánta előcsalogatni az asszonyokból.⁴⁶

Mágikus specialistákról sok adat merült fel a Duna-Tisza közéről és főként a Tiszántúlról is, leginkább a II. Rákóczi Ferenc féle kuruc szabadságharc által érintett területeken. Elsősorban a háború utáni bizonytalan időszak teremtette meg azt a mágikus konjunktúrát, ahol sok ember bízhatott abban, hogy elrejtett kincsekhez, ellopott pénzekhez juthat a szerencsét kísértve.⁴⁷

Debrecenben például 1702-ben Késcsináló Pétert és hat társát azzal vádolta a városi bíróság, hogy együttműködtek egy legénnyel, aki a „Tátosok fejedelmének” mondta magát. Ez utóbbiról azt tudjuk, hogy földbe rejtett kincsek helyét tudta

⁴⁵ Herner 1988, 82–86, No. 26.

⁴⁶ Herner 1988, 169–170, No. 119.

⁴⁷ Thaly 1885, 115–116; Thaly 1881, 40–60, No. XV.

megmutatni, sőt felásatta a város határát az említett Késcsináló Péterrel és társaival. Ez a vád – úgy tűnik – elég volt ahhoz, hogy Péteréket perbe fogják. Az ítélet szerint, mivel maga a táltos időközben eltűnt és ő maga ezt már nem tehetette meg, arra kötelezték Pétert, hogy temessék be a gödröket.⁴⁸ 1711-ben Szaniszlai Mihályné Bácsi Anna ellen zajlott egy per Debrecen város magisztrátusa előtt, aki magát „tátos”-nak vallva, leginkább kincsszerzésre, pénznézésre, viaszöntésre és körömbenézésre vállalkozott. Magáról azt a hírt terjesztette, hogy még a pénz szagát is megérzi. Vallotta, hogy hozzá a „kísértetek” járnak a pénzt megmutatni. A kuruc és a török háborúk idején szörnyű jóslatokat tett Debrecen városának a „pogányok” általi hamuvá égetéséről; illetve a betörő németek (labancok) dúlásairól, az asszonyok majdani megbecstelenítéséről. Szavait a város pánikkeltésre alkalmasnak tartotta, ezért intézkedett, hogy minél előbb hagyja el Debrecen területét. Nem kevésbé vált veszélyessé amiatt is, hogy ebben a félelmeiktől terhes időszakban arra vállalkozott nyilvánosan, hogy rámutatással mondja meg valakiről, ki az ördög⁴⁹ és ki az ártatlan.⁵⁰

1715-ben Hajdúszoboszló kiváltságos mezőváros magisztrátusa indított pert Szathmári Istvánné, Belényesi Anna ellen, aki a tanácsot képviselő Pap János hadnagy vádirata szerint varázslásokban, elveszett jószágok nézésében, rontást gyógyító füröszteésekben, pénznézésben vett részt és értett a boszorkányság mesterségéhez. Védekezésésként a vádlott asszony magát „tátos”-nak vallotta, akikről – véleménye szerint – tudni illik, hogy nem az ördög tudományát ismerik, hanem Isten szolgálatában állnak. Beismerte, hogy mint táltos a csillagokból és az égnek forgásából olvasott. A kijelölt védő szerint viszont az asszony azért *nem* táltos, mert ő jó „keresztyén ember”, és mivel ezen a földön táltost még senki sem látott volna, az ha lenne is, biztos az „Isten titkában vagyon”. A bíróság az ellentmondó érvelések és a hiányos vallomások miatt dönteni nem tudott. Az ellene valló – és boszorkányságát bizonyító – egyetlen tanúvallomást az „unus testis nullus testis” elve alapján vetette csak el. Az asszony a halálítéletet ugyan elkerülte, de a bíróság – ugyancsak az Istenre hivatkozva – a vízpróbára vetéstől tette függővé további sorsát: ha le nem ül, vonják tortúrára, azután égettessék meg; ha pedig leül a vízben, a tanúk vallomása miatt mégiscsak úzzék ki a városból. Mivel a vádlott fellebbezett a hét hajdúváros kerületi székére, a per folytatását irathiany miatt nem ismerjük.⁵¹

De a Rákóczi szabadságharcot követő évtizedek is kitermelték a kincsszerzésben és a csodavárásban bízó embertípusokat. 1741-ben a varázslással és csaló

⁴⁸ Kristóf 1998, 95–98.

⁴⁹ T.i. boszorkány

⁵⁰ Komáromy 1910, 249–254, No. 205.

⁵¹ Balogh 1958, 313–319. A vízpróbáról: Tóth G. 2001 és Tóth G. 2008b.

pénznézéssel vádolt „szemfényvesztő” Ádám vajda és Rostás Boldizsár nagykirályi cigányemberek ügyével foglalkozott Debrecen bírósága. Mindkét vádlottat 30 palcaütésre ítélték, majd a városból is kitiltották őket.⁵² 1742-ben tartóztatták le Csanádi alias Csillám János koldust (beszédes név), aki magát táltosnak és tudós-
nak mondva jövendőmondással, pénznézéssel és kincsásással foglalkozott, és a Debreceni törvényszék szerint csaló módra másokat megkárosított. Mivel kiderült, hogy a valószínűleg cigány ember korábban Hajdúhadháza kiváltságos mezőváros területéről is hasonló okokból lett kitiltva, tolvajságára és szemfényvesztő csalásaira hivatkozva a tortúra utáni felakasztásra ítélte.⁵³ 1745-ban zajlott ugyanitt Farkas Erzsébet alias Mária pénznéző, és zivatart előidéző varázsló leány ügye is, akit büntetésül 30 korbácsra ítélték.⁵⁴ Ugyanebben az évben a kispércsi Barna Erzsébet „szűzlány” állította magáról, hogy „néző” (boszorkányazonosító, pénznéző) képességekkel rendelkezik. Ezért sokan fordultak hozzá testi bajaikkal és más – elsősorban a szerencsés jövendőt befolyásolni kívánó – igényekkel. Egyeseknek táltosként pénzt nézett egy acéltükörrel, másoknak viszont arról beszélt, ki a rontó és a ki az áldozat. Ez utóbbi diagnózis azonban az ő fejére is visszaszállt, mivel vádlói szerint éjszaka egy gyermeket megnyargalt Debrecenben, és arra kényszerített volna, hogy öngyilkos legyen, akassza fel magát. Hogy megvallja egyéb gonosztetteit a lány, kitől tanulta és kiknek szolgáltatta mágikus tudományát, elsőként tortúrára ítélték. Miután „bevallotta” üzelmeit (mesterének mondta Szatmárinét, akit ezért béklyóba is tettek) 24 korbácsütésre ítélték könyörületből és fiatal kora miatt. Barna Erzsébet a tortúrán ugyan tagadta, hogy a gyermek miatta lett volna öngyilkos, a pénznézést azonban elismerte. A bíróság az ítéletet helyben hagyta.⁵⁵ A lány vallomása alapján viszont letartóztatták az említett Szatmári Istvánné, Nagy Juditot is. A vád szerint az asszony Vitéz András haragosaként kuruzsló gyógyításaival annak gyermekét kezelte, mármint hogy a gyermeket a megrontása és „megnyargalása” után gyógyította. A tanúk szerint az asszony értett még a tehenek kezeléséhez és a lakat segítségével elvégzett boszorkányazonosításhoz is. Ő ugyancsak elismerte, hogy a fent nevezett Barna Erzsébettel és egy Csóti nevű leánnyal – valamint más „oláhokkal és csikósbojtárral” (tehát idegenekkel) – egy acéltükör és egy selyemzsinór segítségével pénzt nézett, varázslott. Mivel az asszony táltos és gyógyító tudománya miatt elhíresült, büntársai és bűnei megvallása érdekében először tortúrára ítélték, majd fenyítés mellett a városból száműzték.⁵⁶

⁵² Bessenyei I. 1997, 433, No. 101.

⁵³ Széll 1892, 110.

⁵⁴ Bessenyei I. 1997, 445–446, No. 115.

⁵⁵ Széll 1892, 111–112; Klaniczay – Kristóf – Pócs 1989, I. 291–292.

⁵⁶ Széll 1892, 112–113; Kristóf 1998, 95–98.

A konkrét pénzlopási históriák mágikus feltárásainak gyermeteg történetei mellett azonban vannak úgymond nagyobb kaliberű ügyek is, melyekről ugyan csak a bírósági dokumentumok vallanak. Akad köztük ugyan sikertelen, nevetségessé váló kincssásai vállalkozás is, mint a karcagújszállási Csombordi György és Magyar Pálné esete 1741-ben, akik azért kerültek a vádlottak padjára, mert Szabó Pál panaszos szerint ők a Szabó udvarán, kincssásás címén kiásott természetes gödröt nem akarták „béhányini”. A bíró azonban nem a betemetés gyors végrehajtását szorgalmazta, hanem egy olyan eskütételt, hogy az „ásatott veremben sem pénzt, sem egyéb arany, ezüst és más jószágot” nem találtak, abból az érintettek nem részesültek. Ugyanígy bukott le és kényszerült eskütételre az a négy túrkevei legény is 1761-ben, akik „pénzt ástak” éjszaka az „Akasztó Halomnál”, mondván, az Alföldön talán minden halom kincset rejthet, de két ásónyom után tervüket feladták.⁵⁷

A kincstalálás bejelentésének elmulasztása és a be nem szolgáltatott aranyak miatt ítélte el a siklói uradalom úriszéke 1745-ben Kun Józsefet és Kun Andrást, akiket bűnük súlyossága miatt a Batthyány uradalmak központjába Körmenldre, majd a németújvári börtönbe szállítottak. A két kun férfi ugyanis egy körmöci aranyakból álló kincstre bukkant egy csodás, földből feltörő lángoszlop által megjelölt helyen. A háborús vagy a török időkben elrejtett kincstre viszont az uradalom is igényt tartott, ezért a telepes jobbágyokat kemény vallatással faggatták, maradt-e még pénz az említett aranyakból. Az iratok szerint a pénz nagy része a két peches ember házánál előkerült.⁵⁸

Ennél sikeresebben vett fel pénzt a debreceni Csapó utcai kertben néhány asszony és legény 1758-ban. A város vizsgálata szerint Kerekes Sára leány, nővérével Merik Györgyné Kerekes Erzsébettel és ennek asszonytársával Kállai Istvánné Annával és Somogyi István, illetve Nagy Mihály legényekkel Sági Sámuelné szőlőjében találták a rejtett pénzt. Az aranyat és ezüstöt Sára acéltükör segítségével „ismerte” fel, amit egy korsóforma edénnyel együtt ástak ki. A tükröt Bátoriné adta neki erre a célra, aki viszont korábban Nagy Ferencnéől kapta. Kerekes Sárát, a leánykorára tekintettel csak 6 korbácsütést, a tükröt adó Bátorinét tizenkettőt; a tükröt kérő Merikné viszont csak 8 pálcaütést kapott büntetésül. A fizikai munkát elvégző pénzásó legényeknek viszont 12–12 pálca jutott emlékeztetőül, amiért a rejtett pénzt nem adták át a magisztrátusnak.⁵⁹

Nagyjából ebben az időszakban érkezett Magyarországra a délvidéki, dalmát származású Szvetics Mihály is, akit 1752-ben vádolt meg a pécsi püspökség úriszé-

⁵⁷ Örsi 1997, 142–145. A későbbi, XX. századi régészeti ásátások minden bizonnyal igazolták ezt a tételt.

⁵⁸ BaML, XI. Batthyány–Benyovszky-féle siklói uradalom iratai, Acta sedis dominialis No.22 XI. 606. [18. doboz].

⁵⁹ Széll 1892, 113–114.

ke.⁶⁰ A vád szerint a fumei születésű, kiugrott pap a bűntársaival – Hirs Márkus sütőinással és Bersik János gombkötőlegénnyel – egy halott ujjá, egy Kristófi mádságot tartalmazó bűvös cetli és egy szentkép segítségével varázsolt volna. Céljuk egy állítólagos rejtett kincsre lelés volt a tettyei temetődombon. Szveticcs – magát mentve – tettestársai mellett bevádolta még Bacsics Jánost, Neosold Ferencet és Taiss Józsefet, hogy ők a varázslataikkal vihart és tűzvészt támasztottak volna Pécs városa ellen, amit csak Szveticcsnek sikerült megakadályozni.

Az úriszéki vizsgálat során fény derült Szveticcs előéletére is, amit – mivel kelően jól dokumentált életút – talán érdemes egy kicsit hosszabban is ismertetni. Fiúméban született 1714-ben, apja Szveticcs József, magyar, anyja Bakich Katalin dalmát. Szülei ott nevelték a grammatikai osztály elkezdéséig, a szintaxis osztályra viszont már Triesztbe ment, ahonnan egy év múlva Velencébe utazott poétikát, annak elvégzése után pedig Johann Alboni vagy olaszul Zambattista orvsnál sebészetet tanult. Orvosi tanulmányokkal hat évet töltött, de stúdiumait nem fejezte be. Saját bevallása szerint tanult az eskórról, a fejfájásokról, a zsgorodásokról, a gyengeségi állapotokról és azoknak gyógyításáról, de – szerinte – nem bűbajos eljárásokkal, hanem természetes szerekkel élt. Velencéből Ferrarába ment szónoklattan tanulmányokra, ahol egy évig volt. A következő évben nevelőnek állt a gróf Godefrida családhoz. Újabb két év elteltével visszatért Velencébe, hogy orvostani tanulmányait folytassa, majd ezt mégsem befejezve visszatért hazájába, szüleihez, Fiúméba. Mivel szerencséjét nem lelte, Pula dalmát városba ment, hogy az egyházi rendbe lépjen, támogatójaként megnyerte magának Balbi dalmát püspököt, akinél egy hétig vendégeskedett. Az egyházi rendben csupán fél évig volt, mert himlő miatt látása meggyengült, pappá nem lehetett, így Ostia kikötővárosban bölcséleti tanulmányokat vett fel. Bár pap nem lett, de papi ruhában járt-kelt különféle helyeken, amíg Pécssett 1751-ben a ferences rend helynökének intézkedésére azt le nem kellett vetnie. Betegségéről pótlólag azt mondta, hogy fél évig volt himlőben, látását egyszer teljesen elvesztette, és csak egy páduai zarándoklat elvégzése után, fogadalmát végrehajtva gyógyult meg részlegesen és nyerte vissza látását. Páduából Velencén és Trieszten át ment Laibachba Grasaczky grófhöz, aki őt keresztényi könyörületből két éven át eltartotta. Onnét Zágrábba ment egy Máté nevű gombkötőhöz. Ekkor a zágrábi káptalantól ajánló levelet kért, amivel Grazba ment, mert Margit nevű nővére ott volt férjnél egy Kubler nevű szabónál Mariahilf külvárosban. Grazban egy grófi családnál volt háromnegyed évig nevelőként. Grazból Bécsbe ment, ahol alamizsnából élt több

⁶⁰ Bár az eset megérdemelte volna, hogy forrásként közöljük kötetünkben, végül ettől elálltunk, mivel az eredeti perszöveg nem áll rendelkezésünkre, az a II. Világháborúban nyom nélkül megsemmisült. A latin, német és kisebb részt magyar nyelvű irat átírására nem került sor, szövegét egy bőséges forrásismertető tanulmányból ismerjük: Szentkirályi 1917, 1–7.

mint két évig, innét pedig Pozsonyba távozott és a város plébánosához Jeger Ferrenchez ment, ki őt könyörületből három hónapig eltartotta. Pozsonyból mint (ál)szerzetes távozott Nagyszombatba, ahol egy hétig alamizsnán élt. Innét érkezett Pécsre, mert azt gondolta, hogy Berényi gróf püspök még él, akinél szándéka volt kérelmezni, hogy a papnevelő intézetben vagy a kórházban munkát találjon. Reményében csalatkozva két hétig újból alamizsnán élt, majd elment Siklóra, onnét a Duna mellett Budára, ahol a városi biztosnál Mihics Antalnál lakott a Vízivárosban, betegek gyógyításával időzve fél éven keresztül. Budáról Kassára ment, ahol Csáky Antal gróf öt hétig ellátást adott neki. Innét Egerbe ment és jelentkezett Englmajer nagyprépostnál, hogy a kórházhoz juttassa be, de ott elegendő létszám miatt nem vették kérését tekintetbe. Két hétig a püspöki udvarban tartózkodott, majd Nagyváradra távozott Forgács püspök udvarába, aki őt szintén keresztény könyörületből, több mint három hétig eltartotta. Váradról újra a Dunántúlt célozta meg, Celldömölkön kegyes zarándoklatot tett, ahonnan ismét Pécsre indult 1751-ben. Ám útközben egy faluban, Dályogon a plébános kérésére elfogták és Pécsre hozták, ahol a püspöki helynök joghatósága alá helyezték, ki nek rendeletére októberben – mint már említettem – a papi ruhát letenni kényszerült. Attól kezdve Pécssett világi ruhában szabadon járt-kelt egészen jelenlegi elfogatásáig. Ajánló és igazoló levelei voltak – állítása szerint – azon püspöktől, aki őt az egyházi rendbe felvette, továbbá a laibachi (Ljubljana) püspöktől, a gráci főesperestől, a nagyváradi püspöktől és a bécsi apostoli nunciustól. Azonfelül Pozsonyban a kormánybiztostól, a zágrábi káptalantól is nyert iratot; útlevele volt Sopron városától. Megvallotta még, hogy egyszer be volt zárva Futakon egy éjszakára azért, mert az ottani szerb pópával vitája akadt, de más büntetést állítása szerint eddig nem kapott.

A viharos múltú Szveticről, amikor megérkezett Pécsre, mint idegenről, a köznép széltében azt állította, hogy jégverést, tűzvészt tud okozni, mivel ehhez hasonló szerencsétlenségekkel fenyegetőzött. Erről azt nyilatkozta, csupán a zivatarfelhők elűzésének mesterségét hirdette, hogy azok a földnek ne ártsanak. Ezt a tudományát két évvel ezelőtt – Mihics Antal budai biztosnak kérésére – sikerrel ki is próbálta és az hatásosnak bizonyult. Arra a kérdésre, hogy hány holttestet ásott ki kincskeresés közben, azt vallotta, hogy ő egyet sem, hanem ásott ki Hirs Márton néhány társával, kiket ő nem ismer, és pedig a Tettyén. Ezt is csak onnét tudja, hogy a város hajdúi a siklósi kapunál neki ezt elbeszélték. A pécsi budai külvárosi házak felgyújtására nézve – mivel a városrész akkor valóban megégett – azt is vallotta, hogy a jövő kedden lesz három hete annak 1752 márciusában, hogy ő a serföző házban tartózkodott, ahol két diák egymás között latinul beszélgetett és a puskaporról társalogtak. A megszólításokból megállapította, hogy az egyik Jakab volt, Sopron megyei származású a költészettani osztályból, a másik Antal, még csak szintaxista-osztálybeli, Pozsony megyei, és a Nagyszombat vidé-

kéről, Sárfő községből. Latinul azt tárgyalták, hogy ha Pécsett nem tudnak puszkaporhoz jutni, akkor Szigetvárról fognak egy fazekas ismerősük segítségével szerezni. Később vele barátságot kötöttek és szállásán meglátogatták. Ott azt mondták neki, hogy ha Pécsett állandó szállást nem találnak, akkor a várost felgyújtják, mert nem akarnak nevelőként másoknál könnyörületből tengődni. Arra a vizsgálóbírói szemrehányásra, hogy előző vallomásaiban Szvetics idegen, stájer és osztrák varázslókra fogta a gyűjtogatás tényét, most pedig a két diákra, azt felelte, hogy nem akarja lelkiismeretét terhelni, és az igazság az, hogy a két diák volt a gyűjtogató. (Ezt a vallomást később ismét visszavonta). A bonyolult per végén Szveticset – miután halálítélettel fenyegették meg – végül könnyörületből a Dal-máciába való visszatoloncolásra ítélték.

Idézett példáink nem tekinthetők egyedi és extrém eseteknek. Az 1680-as évektől kezdve, de még inkább az 1730–1770 közötti időszakban, mintha felszaporodtak volna ezek a mágikus cselekményekre alapozott 'kényszervállalkozások'. Az érvényes büntető törvények ezeket a varázslói mágikus tevékenységeket a boszorkányság vádjával együtt kezelték, annál azonban valamivel mérsékeltebb bűnnek ítélték meg. Az aktív, hivatalos és intézményesített üldözői időszakban 1527-től 1766-ig az összes mágikus tevékenységgel perbefogott személy mintegy 10%-át⁶¹ teszik ki azok a varázslók, táltosok, jósok, kincslátók, garabonciások, esőcsinálók, esőűzők és farkaskoldusok, akik sokszor „kívülről” érkezve – vagyis elsősorban idegenként – szolgáltatták mágikus tudásukat.⁶²

Olykor nehéz, máskor könnyű eldönteni, hogy a kinczásó varázslóperek nagy része a saját közösség és a kívülről érkezők konfliktusainak okán, vagy a konfliktustól függetlenül keletkeztek volna. Látható ugyanis, hogy a legtöbb ilyen esetben nem egy rontásváddal kapcsolatos konfliktus áll a háttérben, hanem a helyi hatóságoknak a mágikus piac felett gyakorolt kontrollja. Ez a normatív szabályokban is testet öltő kontroll az, ami különbséget tesz a helyi társadalmakra szerintük potenciálisan veszélyes idegen és a helybéli között. A társadalomra veszélyesség pedig vagy abból adódott, hogy a közösség többségének nyelvét nem beszélő személy eleve gyanús volt; vagy abból, hogy a helyi társadalom többségéhez viszonyítottan valaki marginális helyzetben volt. Idegen lehetett így Magyarországon a német telepes, az északról és a délvidékről szerencsét próbáló vándor vagy ugyanezért a társadalom peremén tengődő koldus és vándorcigány; de az idénymunkások, a pásztorok, illetve a leszerelt vagy elbocsátott katonák is. A nemzetiségük miatt idegen, ezért extrémításuk miatt is sikeresebbnek és hitelesebbnek

⁶¹ Kb. 4400 fő a történelmi Magyarország területéről. A teljes perállományról lásd Tóth G. 2000.

⁶² A mágikus idegenekről és a saját közösségben működő „boszorkányokról”, valamint a hiedelmekben tetten érhető idegenség-képzetek összefüggéseiről: Pócs 2002.

bizonyuló mágikus vállalkozók között találunk németeket, olaszokat, dalmatákat, morvákat és különösen sok cigány szemfényvesztőt, varázslót, garabonciást, bűvészt és pénznézőt.

A nyugati, „import” jellegű mágikus tudományt képviselő német és olasz varázslók mellett érdemes sorra vennünk a Magyarországon, zömmel magyar nyelvű környezetben tevékenykedő, itt idénymunkából vagy koldulásból élő szlovák és morva varázslókat is. 1700-ban a Jászó premontrei prépostság úriszékén tárgyalják egy Alsó-Mecenzéfen elfogott koldus esetét, aki egy lakatot tartott magánál a bíróság megkötésére, és akit anyaszült meztelenül találtak meg és fogtak el egy kertben. Itt – bár a perirat nagyon töredékes – valószínűleg kincset ástott volna.⁶³ 1711-ben a magát gyermekként az Isten által kiválasztottnak (más perek analógiája alapján talán táltosnak) tartó Bartók Erzsébetet az egri püspökség úriszékén ítélik el, mert sok embernek azt ígérte, hogy képes az ellopott, elveszett pénzeket és javakat felkutatni. A bíróság ezt a cselekedetét rosszhiszeműnek ítélte, és arra kötelezték, hogy képességeit próbálja meg inkább a „természet szerenti” mesterségre, semmint varázslatra fecsérelni. Esetében a közvádat képviselő hivatali ügyész a jobbítás szándékával a Praxis Criminalis mágiára vonatkozó passzusainak enyhébb fokozatait kérte érvényesíteni. Az enyhe ítéletet segítette az is, hogy mégiscsak tudhatott valamit az asszony, mivel cselekedetének tárgyi bizonyítékeként előkerült egy Egerben állomásozó markotányosnő korábban elveszett pénzének teljes összege: az 500 Ft-ból csak 4 Ft hiányzott.⁶⁴ Ugyancsak elveszett pénzt szerzett vissza 1717-ben a Gömör megyei Fűrészben lakó Vargovech Dóra nézőasszony is. A vád szerint azonban ő mindezt az „ördög segítségével” tette, mivel egy emberi koponya megégetésével szerezte vissza Kovács Marina elveszett vagyonát. A Kishonti kerület bírósága az asszonyt megintette és pénzbüntetés mellett elengedte.⁶⁵ 1734-ben Korpona szabad királyi város egy Gélyó nevezetű, talán morva – Ipolyi Arnold szavai szerint – „népámító bohóc” „garaboncos” személyről tárgyalt, akit csalásai miatt ítélték halálra.⁶⁶

A sok-sok zavaros ügy miatt 1758-ban a Helytartótanács jelentést kért gyakorlatilag mindenhol, hogy elejét vegye a csaló tevékenységek okozta lakossági károknak. Így például információkat kért Turóc, Hont és Trencsén vármegyéktől is a boszorkánysággal gyanúsított és együttesen Rudnón fogva tartottakról. Hont és Turóc vármegyék ennek megfelelően jelentették, hogy elfogtak egy trencsényi leányt, Brucker Katalint, aki a szentelt ostyát gyalázta meg Istenkáromló módon azzal, hogy azt kincssáásra felhasználta az ugyancsak fogva tartott

⁶³ Bessenyei I. 1997, 29–30, No. 4.

⁶⁴ Sugár 1987, 46–47, No. 26.

⁶⁵ Bessenyei I. 1997, 235–242, No. 70.

⁶⁶ Belius IV. 1742, 692.

Horák János katona instrukciói alapján.⁶⁷ 1759-ben Turóc vármegye jelentette, hogy Gregits Józsefet szentséggyalázó lopás és varázslás miatt fogták el, akinél megtalálták a szentségtörő használatba vett eszközöket is, a lőcsei ferences kolostorból elrabolt egyházi tárgyakat.⁶⁸

A jelentéseknek és a rendeleteknek azonban, – úgy tűnik – nem sok fogantatja volt. Még 1776-ban is akadt horogra Nógrád vármegyében egy személy, aki a kincsásást és a varázslást („ars nigromantica”) egy sír meggyalázásával követte el. Hokszend Ignác, morva pallérlegény először a kalondai templom kerítésénél ásta fel egy halott sírját úgy, hogy közben egy fekete macskát és egy tükröt használt arra, hogy a Sátán szolgálatait igénybe vegye. A veszedelmes ördögi kísértéssel szemben úgy kívánt védekezni, hogy a koporsóban megforgatott acéltükörben a macskát akarta belenézetni, gondolván, akkor a macskát viszi el az Ördög, ő pedig ezalatt a koporsó alatt elrejtett kincset nyugodtan kitermelheti. A balek Hokszend azonban pórul járt, a macska úgy ugrott ki a sírból, hogy nem nézett tükröbe. Így a kincsásás is meghiúsult.⁶⁹

Végül pedig érdemes szót ejteni azokról a mágikus specialistákról is, akik épp marginális helyzetük vagy éppen életmódjuk miatt vállalkoztak erre, és lettek saját közösségeikben úgymond „idegenek”. Ide sorolhatjuk például konkrétan a cigányok elleni perek tucatjait, melyekkel a XVII. század végétől találkozunk már. Ezekben az esetekben a varázslás extrém vádjá épp a megvádoltak idegensége miatt lesz erős. 1664-ben hozott határozatot Nagybánya város a varázslással, szemfényvesztéssel és pénznézéssel vádolt László cigány ellen, aki Székely Kádár Istvánt, Csiszár Pált, Kolosi Varga Jakabot megtévesztette, és akiknek – kapzsiságuknak engedve – „pénzt nézett”. László cigány kést ugratott ki csuporból egy mágnessel, melyet látva a szegény emberek elhitték, hogy a maga erejéből ugrik ki. Minthogy sok csalárdsággal élt és sok embert becsapott, a bíróság a cigányt halálra ítélte, a hóhér pedig a nagybányai Kákás mezőn felakasztotta.⁷⁰ 1697-ben ugyanitt a város tanácsa vizsgálatot folytatott a boszorkányazonosítás képességével kérkedő fiatalember, Milkó Marci ellen. A sírásásból és kapás-munkából élő Marci maga köré macskákat gyűjtött és azt állította, segítségükkel felismeri a gonosz asszonyokat: tizenegyet meg is nevezett Nagybányáról és környékéről. Állította, hogy macskáival három országot jár be egy éjszaka alatt. Azt is mondta dicsekvésképpen, hogy hét esztendeig tanulta az írás mesterségét és ezáltal képes megvédeni a várost, sőt ha meghalna és megégetnék, akkor nem őt, hanem a „falu bikáját” égetnék meg. Marci elveszett és elrejtett kincset is keresett körömbé-

⁶⁷ Bessenyei 1997, 453, No. 124; Tóth G. 2004, 352–353, No. 58.

⁶⁸ Tóth G. 2004, 353, No 59.

⁶⁹ Schram 1967, 180, N. 47.

⁷⁰ Balogh 2004, 63–64, No. 8.

nézéssel és a sírok felásásával. A beszédes nevű, macska- és tejkedvelő (Milkó) cigányember vallomása alapján a következő években boszorkányperek egész sora indult, mely ügyek csak mintegy öt év elteltével csendesedtek le.⁷¹

1686-ban Kecskemét mezővárosa fogta perbe a Czigány János Nénnyét, más-ként János Vajdánét, aki mágikus szolgálatok egész sorát nyújtotta (jósolt, rontást azonosított, babvetéssel, tojás- és csigahéjból pénzt nézett, viaszt öntött, tálba nézett és eleven békát főzött) a vád szerint. A varázslatos cigányasszonyt valószínűleg kivégezték.⁷² A „három városban” (Nagykőrös, Cegléd, Kecskemét) voltak még kifejezetten pénzásó tudománnyal bíró emberek is. Kecskeméten ilyen személy volt Csala Kata, Dávid Ádám felesége, akit szintén csalás vádjával állítottak bíróság elé 1754. október 28-án. Csala Tiszaroffon született, és tudományáról így vallott:

Alig nyolc esztendőskoromban Pulyka Györgyné néném, ki Fülöpszállásán meg holt, acéltükrön pénzt nézni tanított [...] mikor még gyermekem nem lett, olyan próbát, milyet magok a háznál eltek, az olyat megtaláltam.

A bíróság felszólítására elmesélte, hogyan találta meg Farkas Gergely eltett pénzét:

Megkenték a szememet és egy acéltükröt adtak a kezembe s éppen reá mutatott az ágas tövisben, ahol el volt ásva [...] Farkas Gergely, Szalai József és Szana Istvánné osztán kivittek a pusztákra, hogy talán a régi tétemint is meg látom, ha a próbát meg-láttam, de semmit sehol sem láttam.⁷³

A magisztrátus végül tizenkét korbácsütésre ítélte az asszonyt. 1725-ben Eger püspöki mezőváros teljes szenátusa, a külső- és a belső tanács együttes ülésén tárgyalták a jászberényi Rác Éva cigányasszony büntetőperét. A közvád szerint Rác varázslásával és „álmításával” sok embert megcsalt és tőlük sok pénzt fogadott el. Tagadta, hogy a varázsláshoz, gyógyításhoz értett volna és szegénységével indokolta tetteit, mármint hogy mágikus praxisát, varázsló mesteriségét csalásai által tartotta volna fenn. A tanács a védekezést nem fogadta el és a hasonló vádakkal ellentétben, szokatlanul súlyos ítéletet hozott. A város piacán a hóhér 24 (és nem 12, ahogy kellett volna) pálcával (és nem vesszővel) megverte, majd a városból kivezette, hogy soha vissza ne térhessen.⁷⁴

⁷¹ Balogh 2004, 116–120, N. 17.

⁷² Schram 1970, 458–459, I., no. 186.

⁷³ Novák 1986, 298, Iványosi-Szabó 1998, 162.

⁷⁴ Sugár 1987, 104–105, No. 49.

1730-ban Szeged szabad királyi város törvényszékén tárgyalták Kazári Ádám özvegye, Lőrök Marinka cigány koldus ügyét, aki a Zólyom vármegyei Radványból való volt és a per idején 65 esztendő. Szegeden, mint koldus tíz éve tartózkodott. A vizsgálatra azért került sor, mert a „nagyfejű” Tóth Istók unokáját megvesztette. A vád szerint amellet, hogy bábaként tudott „fürösztetni” és „orvosolni”, még tudott tükörrel jövendőlni, napfénybe „nézni”, a kakas tollából, söprűből füstöléssel jósolni és tudta a kincs helyét is. Khlosz Mátyás tisztii ügyész az öregasszonyra halálbüntetést kért, de előtte még tortúrának vetették alá. Szerencse a szerencsétlenségében, hogy mivel a tortúrába behalt, a még borzalmasabb eleven máglyahalált „elkerülhetett”.⁷⁵

1764-ban A kalocsai érsekség úriszékén vizsgálták a cigány és kóborló Jámbor Jánosné, Virág Jutka, a „Rusinka vagy Jutka névű „ámétó asszony” ügyét, aki lopással, csaló varázslással, kinczsásással, pénznézéssel foglalkozott és magát táltosnak kiadva sok embert sok helyen (Tolna, Pest, Veszprém és Fejér megyében) megkárosított. A csalásban tettestársként részt vett még Sági István kalocsai parasztember is, aki – védve magát – minden vádat Virág Jutkára hárított. Jutkát halálra ítélték, ám mivel négyhónapos terhesnek mondta magát, az ítélet-végrehajtást elhalasztották. A szülés után a bíróság hat tagja szavazott halálára, öt pedig időleges büntetésre.⁷⁶

De Mária Teréziának a mágikus tevékenységek üldözését a bíróságokról kiszorító rendeletei után is találkozunk varázsló („táltos”) cigányokkal. 1771-ban Székesfehérvár város törvényszékén zajlott Bertafaludy Éva kajári cigányasszony kinczsásási és fajtalanzkodási ügyének vizsgálata, aki magát „tátos”-nak mondvá sok embertől pénzt csalt ki.⁷⁷

1803-ban Pest vármegye hatósága Dömsödön folytatta le azt a pert egy dabi asszony ellen, amelyben a vádlott magát „tátos”-nak vallotta. Róla is bebizonyosodott, hogy kincset keresett és ezzel „csalta”, „csábította” a dabi lakosokat. Az etyeki előjárókat ugyancsak meghirdetett kincskeresői képességeivel tévesztette meg. Ez utóbbiak maguk is alkalmazták a mágikus vállalkozót. A dabi asszony a fenyegetőzései miatt bukott le. Ha megharagították és ha koldulása során nem adtak neki bort vagy enni, képes volt arra, hogy szárazságot okozzon, vihart támasszon, ha szüksége volt rá. Saját bevallása szerint valószínűtlenül rövid idő alatt nagy távolságokat tudott beutazni. Bánta is ezt nagyon, mert bódulatai miatt férje is elhidegült tőle. Mindezt a bíróság részegségének és iszákosságának tulajdonította.⁷⁸

⁷⁵ Reizner IV, 1900, 463–467, No. CCVII/47–50.

⁷⁶ Schram III. 1982, 220–223, No. 511.

⁷⁷ Kállay 1996, 274.

⁷⁸ Schram 1967, 180–181, No. 48.

1836-ban Hódmezővásárhely mezőváros bíróságán tárgyalták özvegy Banga Istvánné magánpanaszára a Károly József felesége, Kolompár Luca ellen felhozott vádakát, hogy őt (Bangánét) varázsló beszédével, pénznézéssel, kincskereséssel rászédte. A hiszékeny asszony azt is felhozta panaszként, hogy a mágikus szolgáltatás kifizetése ellenére a kívánt hatás elmaradt, a szerelmére kiszemelt férfiember, a szomszéd, nem lett Bangáné szeretője. Az uradalmi ügyész – belátva, hogy az ügy hivatalosan nem lefolytatható, a bizonyítás lehetetlenségére hivatkozva azt megszüntette, Kolompár Lucát pedig a vádak alól felmentette.⁷⁹

Nem volt ennyire szerencsés kimenetelű az 1848 áprilisában Szekszárdon elfogott Kalocsai Éva és Sárközi Bábi cigányasszonyok ügye, akiket Popovics Józsefné megkárosítása miatt ítélték el. A naiv asszony hiszékenységet kihasználva ugyanis 350 forintot csaltak el, cserébe azt ígérték neki, hogy a táltosok segítségével a kamrájában lévő „kazánezüst” pénzt mind kiássák és neki felveszik. Természetesen ez az ígélet nem teljesült, de a pénztől azért megszabadították.⁸⁰

* * *

A perekben viszonylag gyakran találkozunk pénznézéssel, acéltükör használatával és kincskereséssel a vádak közt, de ezek elenyésző hányadában esik szó arról, hogy e módszereket valamilyen könyv alapján alkalmazták volna. Érdekes egybeesés ugyan, hogy az esztergomi kincskereső kéziratban említett Felsőbányáról származott a fent említett Milkó Marci, akit a közeli Nagybányán fogtak perbe többek közt pénznézésért az esztergomi kéziratok keletkezése előtt mintegy hetven évvel, valamint még harminc évvel korábban ugyanott Lászlót, „a varázsló cigányt” akasztották fel pénznézésért, azonban ezekben az esetekben sincsen utalás arra, hogy a pénznézők könyvekből vennék az imákat.

Ezért viszonylag kivételesnek számítanak az alábbi eseteink, melyek perszövegeit kötetünkbe is felvettük. Kassai Tamásné, Borbála kolozsvári özvegy 1582-es peranyaga egy „kincásó könyvről” is említést tesz. Kassainé egy általa nem olvasott – latin nyelvű – könyv mágikus ábráit tanulmányozta és mutogatta ismerőseinek. A naiv asszony a Szent Mihály templom előtt (közvetlenül a plébánia kapujában), megvételre kínálta a könyvet egy kolozsvári polgárnak, aki azonban látva azt, figyelmeztette az asszonyt, hogy vigyázzon, az efféle varázskönyveknek használata veszélyes lehet (*Elbeszélő források*, No. 3).

1705-ben Szappanos Márton salétromfőző és szappanos polgárnak és a fiának bűvészmasterkedései az edények és az ajtók trükkös mozgatásával, füléből, szájából „kivarázolt” málészemekkel okoztak botrányt Nagybányán (*Elbeszélő forrá-*

⁷⁹ Szentí 2002, No. 57.

⁸⁰ Szilágyi 1987, 510–511, No. 10.

sok, No. 4.). A per idején már megholt fiú például azzal ámította közönségét, hogy képes volt a kést lenyelni. A bűvésztrükkökkel való hivalkodás azonban a város általános bűnvizsgálatán is szóba került, és a közönség boszorkányos, ördögi meszterkedésnek ítélte meg, egyes tanúvallomásokban pedig Szappanos Márton a lokális boszorkánycsapatok sípos előljárójaként (sípval vezénylő és a boszorkánymulatságot gerjesztő) alakjaként tűnt fel. Modra Jánosra hivatkozva Szabó Gáspár városi polgár például azt állította, hogy Szappanos megholt fia egy könyvből olvasva vihart támasztott, amit csak Szappanos közbelépésére sikerült „megfékezni”. A fiút összeszidta, a vihartámasztó könyvet becsukta, a kamrában pedig negyed vékányi kását széjjel hintett, majd azt mondta: „Ha dolgot nem adhatok vala, most nagy kár s veszedelem lött volna!” A történet magva már a középkori exemplum-irodalomból is ismert toposz: a mágustól ellopott varázskönyv esete gyakori történet főként német nyelvterületen,⁸¹ de ugyanez a téma a magyar Faustmondák jellegzetes motívumaként is megjelenik.⁸² A trükkös polgárt azonban csak Felsőbánya város tanácsának közbenjárása mentette meg végül a haláltól, büntetésül Nagybányáról száműzték és kegyelemből nem a hóhér, hanem csak a törvényszolga „úzte ki” a városból.⁸³

Veisz József katona peréhez (*Elbeszélő források*, No. 9.) egészen hasonló a Tolna vármegyei sedrián elítélt Hanß Georg Prun, öreg obsitos esete 1725-ből (azzal a különbséggel, hogy itt bizonyítékként nem foglalták le az általa használt varázskönyvet). Prun a varázskönyvével és „csaló” praktikáival sokaknak kincset ásott, szellemeket és démonokat idézett, ezzel pedig másokat becsapott, megkárosított. A leszerelt katona a német nyelvű varázskönyvet a kuruc Babócsay generális táborában szolgáló Rákóczi Mátyás kapitánytól örökölte, aki Prunt a varázsló technikákra is megtanította. Az obsitos katona az ellene folyó vizsgálaton bevallotta, hogy a gonosszal vérrrel írt szerződést kötött, melynek pontos időpontját „5 év, 7 óra 9 percre” határozta meg (*Elbeszélő források*, No. 5.).

1743. szeptemberében zajlott az Esterházy uradalmak sopronkeresztúri úriszékén Somogyi János pásztor büntetőpere, akivel kapcsolatban több vád is felmerült. Többek között Istenkáromlás, lopás és a rejtett kincsek tiltott eszközökkel történő keresése. Somogyi a tanúk szerint magának való pásztoember volt, aki az állatok gyógyítása mellett értett – legalább is ezt tartotta magáról – az emberek orvoslásához is. Míg Somogyit a lánzséri várban tartották fogva, addig Sopron vármegye küldött emberei Peresznyén és Csepregen hallgatta meg a tanúkat a pásztor viselt dolgairól. (*Elbeszélő források*, No. 6.) A tanúkihallgatások egyik

⁸¹ Tubach 1981, 60.

⁸² Erdész 1993, 79–100. Ennek és az ehhez hasonló perek tematikus feldolgozását, kiemelve a férfivarázslók megkülönböztetett társadalmi szerepét, Kis-Halás Judit végezte el. Kis-Halás 2008, 226.

⁸³ Balogh 2004, No. 25/XIII.

kérdőpontja szerint azt tudakolták Somogyi felől, hogy kötött-e szövetséget az ördöggel, tartott-e „eleven ördögöket”, tartott-e magánál „ördöngös írásokat”, amelyek segítségével elveszett, ellopott, elrejtett tárgyakat, kincset talált volna meg. Mivel a híre ördöngös volt, sőt a tanúk szerint más ördöngös tudós emberek között is ismerték, mindenki azt feltételezte róla, hogy birtokában van az „ördöngös mesterségnek”. A tanúk állítása szerint Somogyi többször dicsekedett el nekik azzal, hogy az ördögét egy skatulyában tartja és azt dolgoztatja. Az ördög pedig éppolyan fehér hegyes sapkában mutatkozik meg előtte, mint amilyent a Somogyi mellett előforduló írásokban is látni lehetett. Amikor az uradalmi tisztartó az „ördögi írásokat” Somogyinál, mint bűnjeleket megtalálta, és megpróbálta lefoglalni, a pástor mindenkit megfenyegetett, hogy azt tőle sem tisztartó, sem barát vagy pap elvenni nem tudja. A tanúk szerint azt is kijelentette, hogy ha az írását elvesztené, „ember lenne” belőle. Vagyis a könyv elvesztése egyben a tudományától való megfosztását is jelentette volna.

Nem kevésbé kivételes Farkas Demeter 1748-as pere, amelyből megtudjuk, hogy ő egy közkezen forgó katolikus imádságoskönyv segítségével próbált kincset ásni (*Elbeszélő források*, No. 7.). 1748. január 30-án Heves és Külső-Szolnok vármegyék törvényszéke előtt folytatták le a büntetőpert, amelyben Farkas Demeter csalásait vizsgálták ki. Farkas saját elmondása szerint részben a Jászkun Kerületben idénymunkát végző „tót kaszásoktól”, részben pedig morvaországi útja során egy ottani néző asszonytól tanulta kincslátó, varázslói mesterségét. Farkas a varázslásra és a kincslátásra mint mágikus szolgáltatói tevékenységre a szegénység és a szükség miatt vállalkozott. Az üzlet sikeresnek bizonyult abból a szempontból, hogy a korszakban ide áramló embertömeg természetes emberi igényeit, gyors meggazdagodásának reményét, a szegényebbek és nem szerencsés, illetve a jobb módú és sikeres emberek között feszülő irigységet használta fel jó érzékkel. A hódoltság utáni időszakban a területen élők között ugyanis a meggazdagodás vágyát nem csak a telepítésekkel kínált adókedvezmények, de az elrejtett török, egykori magyar, vagy tolvajok kincsei utáni kutakodás – amolyan aranylázként – táplálták. Mindemellett az éppen aktuális, szerencsétől függő károkat is orvosolhatta Farkas a varázslói, tolvajfogó, az elveszett tárgyakat előkerítő jósló tevékenységével. Az alkalmazott módszer a rituális vagy tanult mágia eszközkészletét idézte, amikor is – a morva néző asszony instrukcióinak megfelelően – egy szűzlányt vett be a reménybeli kincs vagy az elveszett tárgyak előkerülési helyszínéin. Az imádságos könyvek imáiból és az akkor bár tiltott, de közkezen forgó varázsló könyvek szövegeiből gyúrt rituális nyelven, deák, magyar, szlovák és német kevert szóhasználattal látványos mozdulatokkal – gyakran női ruhába öltözve – kápráztatta el megbízóit, akik szegénységük ellenére is, de hajlandóak voltak fizetni a szolgáltatásokért. A 12 éves szűzlányt Kunhegyesről vitte magával, megbízóit pedig a Jászkun kerületből toborozta. Kliensek a szegényebb és a módosabb gazdák

közül egyaránt akadtak. A kezdetben sikeres varázslói vállalkozás azonban már az elejétől fogva magában hordozta a lelepleződés lehetőségét. Az egyre tudatosabban véghezvitt szertartásos kincskeresés és jósló „táltos” tevékenység a szemfényvesztés hatásának elmúltával – és a megbízók feleszmélésével: becsapták őket – egyre nagyobb ellenséges indulatokat gerjesztett. Végül, mikor a kliensek együttesen is szembesültek azzal, hogy nem csak ők a csalás áldozatai, az első feljelentés után tömegesen kívánták az imposztor megbüntetését. A perben aztán kiderült minden, a csalás összes fortélyja a „szűzlánnyal” folytatott nem túl erkölcsös viszonytal tetézve. Tárgyi bizonyítékként felhasználták a mágikus tudás valamennyi nemkívánatos forrását, a katolikus szertartáskönyvek ördögi használatát igazolva. Farkast a Praxis Criminalisnak – a XVII. századi osztrák mintákat követő büntetőjogi kódexnek – megfelelően elítélték, gyaníthatóan felakasztották.⁸⁴

A legregényesebb azonban az az izgalmakban bővelkedő, egy pénzhozó „Spiritus” idéző esemény, amely 1761-ben egy Istennek tetsző kegyes szobor elkészültéhez járult hozzá (*Elbeszélő források*, No. 8.). A győri Káptalandombon ma is látható Szent Mihály szobor alapjait ugyanis egy ilyen démonidézéssel megtalált pénzből finanszíroztatta Győr város és a megye hatósága az egyház erős közreműködésével. Történt, hogy a győri Seregély István magyar nemesember, akinek Enesén birtoka, Győrújvárosban pedig háza, a Dunán pedig gabonaszállító hajói voltak, a vád szerint 1759-ben ördögi szövetségre lépett Hafner Mátyás alsó-ausztriai, Győrszigeten működő német takácsmesterrel, Sperber János egykori dunapentelei csapossal, korábban sok asszony tisztességével játszó gyalogos katonával, Singer Mátyás hajófelügyelővel, Keresztény Pál győrújvárosi lakossal és Haiczinger Tamás Vince pápai kertésszel, hogy az ördög segítségével sok pénzt, legalább százezer aranyat szerezzenek maguknak. A titkos szövetség többször tartott megbeszélést arról, hogy miként lehetne az ördöggel kapcsolatot teremteni. Végül arra jutottak, hogy Győrszigeten fogják a Sátánt megidézni. A szertartás vezetője Haiczinger volt, aki szerint az ördögidéző énekük sikerrel járt, és a pénzhordó „Spiritus” öt éjjel meglátogatva már egy kis üvegcsében csücsül. Haiczinger azzal hitegette társait, hogy most már csak egy papra lesz szükségük, aki az így befogott ördögöt majd egy szentelt kehelybe csukja, aminek a segítségével majd azt parancsolnak neki, amit csak akarnak. A társaság keresett is papot mindenütt erre a célra, de nem találtak. Haiczinger, hogy a titkos szövetséget megerősítse, szerződést íratott alá. A tagok saját vérükkel írták a szerződést, melyben vállalták, hogy az ördögnek adják magukat három feltétellel: 1. Az ördög bűvös süveget hozzon nekik, melyet a fejükre téve láthatatlanná válhatnak; 2. az ördög papucsot hozzon nekik, melyet a lábukra húzva, azonnal odarepülhetnek, ahová

⁸⁴ Sugár 1987, 173–180, No. 77. Kristóf 1995, 87–90.

csak akarnak; 3. az ördög egy bizonyos jelvényt hozzon, melynek fölmutatására az ördög megjelenik és a szolgálatukra áll.

A titkos társaság tagjai – úgy tűnik – egymást is hitegették saját mágikus eszközeikkel kapcsolatban. Singer Máttyás például azt állította társai előtt, hogy van egy fekete tükre, melyet arra a célra készítettett Bécsben, hogy a kincssásás során védelmet nyújtson nekik. Ugyan még senki nem látta, de Seregély szerint hatásos eszköze lesz a kincsvadászoknak. A tükör használatát így határozta meg: holt ember szemére kell tenni, ott kilenc napig rajta kell hagyni, majd a kilencedik napon abban az órában kell levenni, amikor rátették. A kétes hírű vállalkozás főmegbízottjának, Seregély Istvánnak a tulajdonába került egy másik mágikus eszköz, egy szarvascsont nyelű kés is, melyet kilenc kereszt és kilenc hold ékesített. Ezzel a késsel kellett az öt becsapó imposztorok utasításának megfelelően a mágikus kört maga körül meghúznia, majd a holtember szeméről levett tükörbe bele néznie, hogy a kincs helyét megtalálják. Az így meglátott kincset pedig a szolgálatukra szegődött ördög hozza majd el nekik.

A kincssásó szeánsz azonban balul sült el, mivel a tagok gyakorlatilag egymást becsapva, társaikat akarták jól megkopsztani. Kiderült, hogy mindegyikük becsapta és egyben félelemben is tartotta a többieket. Szándékukban állt a bűvös sapka és a papucs a használatával a harcias porosz királyt is megsegíteni a törvényes uralkodó, Mária Terézia királynő ellenében. A biztosítékot – úgy tűnik – ez a hazaáruló ötlet verte ki. A társaság titka kitudódott, az államhatalmi merénylet gondolatával bibelődő társaság pedig lebukott. A Győr megyei hatóság az ördöggel való cimboráskodás és istenkísértő káromlás miatt 1761-ben 150 körmőci aranyra büntette Seregélyt. Az ítélet záródokumentuma szerint ebből a pénzből kellett a győri székesegyház mellett a Sátánt legyőző Szent Mihály arkangyal tiszteletére szobrot emeltetnie. A szobor a győri Káptalandombon ma is látható.⁸⁵

Jóval kevesebbet tudunk az elbeszélő források közt utolsóként kiadott irat körülményeiről (*Elbeszélő források*, No. 10.). Ennek az 1796-os valláskáromlási esetenek a pertörédékére azonban már csak azért is érdemes felhívni a figyelmet, mert itt a szegedi kézikönyvben is szereplő Terafival (a szegedi kéziratban Terosiussal) találkozunk újra, akiről itt is megtudjuk, hogy az ördögök fejedelme, és akit ebben az esetben a récsei pap és az iskolamester idéznek meg. Az iratot részleteiben Szabó T. Attila adta közre az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár kötetében.

⁸⁵ A peres iratot Bana József, Perger Gyula és Kránitz Zsolt segítségével ismerhettük meg. Ezúton is szeretnénk megköszönni nekik közreműködésüket. A szobor fényképét lásd az utolsó oldalon, amit Mercz Éva készített 2008-ban.

Összefoglalás

Bár az itt bemutatott kincskereső könyvek és a kincskeresési esetekre vonatkozó külső források szükségképpen csak részét alkotják a valaha elkészült szövegeknek, a fennmaradt forrásanyag mégis elég gazdag ahhoz, hogy néhány tendencia világosan kirajzolódjék.

A XVIII. századi Magyarország demográfiai helyzetére jellemző, hogy sok az „idegen”. Közöttük szép számmal találunk olyanokat, akik boszorkány és/vagy varázsló perekbe is keverednek. Nagy részük olyan telepes, aki Bajorországtól kezdve, Thüringián át az osztrák örökös tartományokból, Cseh- és Morvaországból vagy egyszerűen a felvidéki területekről költözik át Magyarország lakatlan, gyéren lakott vidékeire. Más részük pedig olyan ember, aki kóborló életmódja miatt bárhol is jár, mindig is idegen marad, mint például leszerelt vagy elbocsátott katonák, a szerencsét próbáló szegényemberek, a háborús konfliktusok elől menekülők vagy a vándorcigányok. Ebben a helyzetben nem csak a nyelvi vagy a kulturális különbségek határozzák meg az idegenséget, hiszen a magyar vagy a magyarországi telepes, szökött jobbagy az adott térségben éppúgy idegen lesz, mint a kívülről érkező, a magyar nyelvet nem ismerő személy.

Ami a jogi eljárások tendenciáit illeti, mind a boszorkány, mind a varázsló vádak esetében 1758-tól csökkent a súlyosított tortúra-ítéletek száma. 1768-tól – bár módja lett volna rá a bíróságoknak – lényegében nem szabták ki a kínzást, sem a vattatás, sem a büntetés alkalmával. 1775/76-ban rendeletben szabályozták, majd teljes megszüntetését kezdeményezték, 1791-ben pedig végképp eltűnt a joggyakorlatból a kínvattatás. 1768-tól csökkent a vizsgálati fogság időtartama és a börtönök állapota is javult. 1758-tól lényegében csökkent a mágikus tevékenységekre kiszabott testi fenytések, illetve csökkent a halálítélettel felérő testi büntetések száma is. Átalakultak a mágikus tevékenységek jogi kategóriái, meghatározásuk jelentéstartalma és a hozzájuk rendelt büntetési tételek ugyancsak. 1768-tól a mágikus tevékenységek – miként majd az Isten ellen való vétkek is 1784-től – a büntett helyett részben *elmebajjá*, részben *téves képzelgésé*, részben a *csalás* kategóriájává szelídültek. A csalást a kárvallott anyagi kártérítésével és testi fenytéssel, az ördögösséget és a babonaságot elmeegógyintézetzi kezeléssel, az ördögszövegséggel kapcsolatos Istenkáromlást testi fenytéssel, a kuruzslást pedig pénzbüntetéssel büntették/kezelték ezután.

Hogy miért folytatódtak mégis a mágikus tevékenységekkel kapcsolatos bírósági ügyek még a XIX. században is, annak több magyarázata és oka is lehet. Az egyik, hogy bár a központi hatalom intézkedései hatalmi szóval megfékeztek a boszorkányüldözéseket, de nem hatálytalanították azokat a jogszabályokat, amelyek alapján peres eljárást kezdeményezni lehetett. Egy másik ok összefüggésben volt Mária Terézia és II. József cigányokkal – és általában a „koldusokkal”, a „kóborló”

idegenekkel – kapcsolatos hozzáállásával, a kóborló életvitelű embereknek a társadalomba való hatalmi szóval történő integrálásával. A rendelkezésre álló rabtabellák alapján megállapítható, hogy 1770 előtt az elítéltek általában a saját közösségből kerültek ki, 1770 után viszont megszorodtak az „idegenek”, a „kóborlók” a gyanúsítottak között. A cigányok közül társadalmi jelenlétükhöz képest jóval többen kerültek amúgy is bíróságra különböző büntetőügyekben, mint a lakosság más népcsoportjaiból. Elég csak a honti „emberevő” romák kirívó esetére utalnunk 1784-ből. De velük kapcsolatban a bíróságok a varázslás nemkívánatos magatartásának tényszerűségét sem kérdőjelezték meg. Az 1768 utáni esetekben a boszorkányság, varázslás, pénznézés, szemfényvesztés bűneinek vádlottjai között arányaiban jóval nagyobb számban tűntek fel cigány vádlottak, mint korábban. Mivel a vádaknak – a rendeletek tiltó jellege és a bírósági segédkezés elmaradása miatt kisebb tétje volt 1768 után, a hiedelmek és a perben idézett mágikus tevékenységek társadalmi presztízse is csökkent. Egyes vádak nevetségessé is válhattak. A tevékenységet folytatók között 1768 után egyre több marginális, *társadalmon kívüli*, kóborló, koldus, együgyű vagy valóban félkegyelmű személyt találunk. A bevádolt személyek a társadalom normalitást képviselő populációjából nem, vagy csak alig verbuválódtak, legalább is a bíróságon. 1768 után a mágikus tevékenységek a büntett helyett részben elmebajjá, betegséggé alakultak át a bíróság szemében. A cigányok ebben a tekintetben többszörösen áldozatai voltak a mágikus tevékenységek bírósági átalakulásának. A hatóság szemében ez a népcsoport még ekkor is gyermekes, együgyű, társadalmilag éretlen emberközösség volt. Szerintük ők voltak a „csaló”, a „szemfényvesztő”, a „varázsló”, de gyakran a „szélhámos”, a „képzelt”, a szellemileg csökkent képességű karakterek megtestesítői is. A mágikus tevékenységeknek amúgy is maradt olyan aspektusa, ami továbbra is büntetőjogi kategória volt. Ezt leginkább a „csalás” fogalmával határozták meg. Az 1768 után bíróságra citált esetek nagy részében ezt találjuk vádként a perekben. Ugyancsak változatlan megítélés alatt maradt a varázslás, kincskeresés, pénznézés kategóriája, mivel az a sírok illetéktelen feltárásával, a halottak, holttestek meggyalázásával, emberi csontok mágikus tevékenységre való felhasználásával járhatott együtt. Ezt pedig épp a medikalizáció szemléletváltoztató hatásai miatt tiltották. A közegészségügyi észérvekkel, a járványoktól való konkrét és transzcendens félelmekkel, illetve morális alapon egyaránt indokolhatták a szigorú megítélést.⁸⁶

Végül pedig érdemes hangsúlyoznunk egy demokratizálódási tendenciát a kincskeresés történetében. Amíg a XVIII. századig inkább latin és német nyelvű szövegekben (gyakran ún. kháldeus szövegbetétekkel) olvashatunk kincskereső módszereket (a debreceni kézikönyv magyar nyelvű szövege kivételnek számít), és

⁸⁶ Tóth G. – Krász 2009 (kézirat).

a szövegek elolvasása és gyakorlatba ültetése bizonyos iskolázottságot feltételez, a XIX. századra egyre inkább a magyarnyelvű források kerülnek előtérbe, és ezek egyre nagyobb arányban tartalmaznak népinek tekinthető szokásokat, a tanult mágia módszereinek (imáknak, bonyolult latin nyelvű varázsköröknek, részletes liturgiai előkészületeknek) dominanciája pedig visszaesik. Ezzel szoros kapcsolatban egyre kevésbé esik szó drága és nehezen hozzáférhető kristályokról, ezek átadják a helyüket olcsóbb eszközöknek, tükröknek, vesszőknek.

Bár a módszerek is változnak, az igazi különbség a gyakorlók státuszában figyelhető meg: ők ugyanis a XV. századtól fokozatosan lefelé tendálnak a társadalmi ranglétrán. A késő középkorban még az egyetemi értelmiségből kerülnek ki, a XVI. században Mihály deák (a gyöngyösi ráolvasás feltételezett lejegyzője) már csak hibásan tud latinul és egyetemi háttere is kérdéses, az ő követői pedig köztük az obsitos katona, még alacsonyabb, marginálisabb státuszban található. Ahogyan az évszázadok folyamán fokozatosan nő a magyar nyelvű varázskönyvek aránya, ezeknek a használata egyre kevésbé igényli a titkos nyelveket értő és titkos módszereket használni tudó szakemberek segítségét, legyenek azok varázslók és táltosok, vagy az obsitos katona esetében a pécsi zsidó. A varázskönyvek a XIX. század végére egyre inkább „csináld magad” formát öltenek, és szinte mindenki számára elérhetővé teszik a mágikus módszereket. Nem meglepő, hogy népszerűségük annyira aggasztotta Varga Jánost, hogy ellenük egy egész könyvet írt.

A forráskiadás elvei

Szöveggyűjteményünkben csak azokat az iratokat közöljük, ahol a kinczsással vagy a pénznézéssel kapcsolatos varázslásokhoz valamilyen könyvet használtak fel, vagy a könyvnek, mint a varázslás médiumának fontos szerep jutott a pénznézésben, ellopott tárgyak megtalálásában vagy konkrétan a kinczsásban. Az átiratban az iratokat a kiállításuk kronológiai sorrendjében közöljük. A kötetünkben közölt eredeti kéziratokat több levéltár és könyvtári kéziratár őrzi. A bevezetőben és a forrásközlési fejezetben ezeket rövidítésekkel hivatkozunk. Az alábbi gyűjteményekre történik utalás a rövidítések feloldása után:

ANJM, Baia Mare – Archivele Naționale Județul Maramureș (Máramaros)

BaML – Baranya Megyei Levéltár, Pécs

IV. 8/b – Baranya Vármegye Törvényszékének iratai, Peres iratok

XI. – Gazdasági szervek, Batthyány–Benyovszky-féle siklósi uradalom iratai

EFK – Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Esztergom

GyMJvL – Győr Megyei Jogú Város Levéltára, Győr

IV A 1069/0 – Győr város törvényszékének iratai 1743–1848, Győr város törvényszékén felvett rab és tanúvallomások büntetőperekben (Reorum Examina)

HeML – Heves Megyei Levéltár, Eger

MOL – Magyar Országos Levéltár, Budapest

C 28 – Magyar Országos Levéltár, Acta captivorum et malefactorum

P 157 – Az Esterházy család hercegi ágának levéltára

P 707 – A gróf Zichy család zsélyi nemzetségi levéltára

P 1314 – A Batthyány család hercegi ágának körmendi levéltára, Batthyány család levelezése

OSzK – Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, Kézirattár

Fol. Lat. – Latin nyelvű kötetes kéziratok, folio kötetek

Quart. Lat. – Latin nyelvű kötetes kéziratok, negyedrészt ív kötetek

Duod. Lat. – Latin nyelvű kötetes kéziratok, kettődrészt ív kötetek

ÖNB – Österreichische Nationalbibliothek, Wien

ToML – Tolna Megyei Levéltár, Szekszárd

Az iratok címe a szövegben szereplő személyek neveinek említésével, illetve tartalmuk rövid kivonatával készült. Arab sorszámmal jelöltük az egymástól különálló iratokat, ezen túl római számmal pedig az összetartozó aktákat. Ez utóbbiakat ugyancsak kronológiai sorrendben közöljük.

Rövidítések az iratok címlírásában:

[s. l.] – sine locus, hely nélkül

Az irat: A: – Tisztázat

Az irat: B: – Fogalmazvány

Az irat: C: – Egykorú másolat

Az irat: D: – Későbbi másolat

L. – Levéltár

m. – megye

Nyomt. kiadása: – Nyomtatott kiadása. A korábbi forrásközlés hivatkozása a szerző neve, a kiadás éve és a lapszám feltüntetésével. A pontos megjelenési tételt a bibliográfiában közöljük.

v. – város

No. – Numero

p. – pagina

Lad. – Ladula

A tanúvallomások szám szerinti tagolása a kéziratokban részint a jobb, részint a baloldalon jelenik meg. Az átiratban a számozást egységesen a baloldalon adtuk vissza. A legtöbb kéziratban a különböző szövegrészeket (pl. minden egyes tanúvallomást) a jegyzők túlnyomórészt egy üres sorral választották el egymástól. Az átiratban minden egyes szövegrészt (tanúvallomást) új bekezdéssel jelöltünk. A túl hosszú sorok a következő sorban, bekezdésbe lettek szedve. A nagy- és kisbetűs írásmódban nem teszünk különbséget, egységesen az olvashatóság miatt a kisbetűs átírást követtük. A kérdés-felelet-szekvenciákat az eredeti kéziratnak megfelelően kéthasábos formába szedtük. A korabeli elválasztójeleket a mai standard szerint normalizáltuk, hiányuk esetében nem pótoltuk őket.

Az eredeti kéziratok a latin antiqua és a kancelláriai-kurzív írásmódban kerültek feljegyzésre. Az átiratban ezt a megkülönböztetést nem követtük. Az akták rendszerint számos lapszéli jegyzetet (így pl. a szövegszakaszok megnevezését, a tanúk megszámozását és elő- vagy utónevük feltüntetését, rövidítéseket, stb.) tartalmaznak, melyeket a kiadásban a szövegbe helyezve jelenítünk meg. A dátumozások, az elköszönő formulák és a bírák nevei a protokollumok zárórészeiben gyakran középen, ill. a baloldalon vagy középen kaptak helyet, az átiratainkban az említett adatok egységesen a jobb oldali szedésben szerepelnek. A központosítás a mindenkori eredeti kézirat alapján készült, de a mai helyesírás szerint adjuk vissza azt az átírásban.

A német nyelvű forrásokat a maguk „rontott” módján közöljük. Mivel szerzőik maguk sem voltak teljesen birtokában a németnek, azt csak közvetítő nyelvként vagy a hivatalos nyelvhasználat miatt ismerték, így az iratokban keletkezett nyelvi és helyesírási hibákat fontosabbnak gondoltuk megtartani, mint átírni. A könyvekben „gondosan” másolt varázsformulák és varázsjelek mellett az összefüggő német nyelvű szövegek hibái sajátos bájt kölcsönöznek a dokumentumoknak.

Átírási jelek:

[!]- Hibás írásmód a kéziratban (elírás).

[?] – Bizonytalan olvasat.

[—] – Betű- vagy szóhiány.

[—] – Egy szónál több hiány.

[Az irat külzetén:] – Az iratok címezéseit vagy a levéltári megjegyzéseket ezzel a szerkesztői jelzéssel különítjük el a főszövegtől.

[p. 1] – Az eredeti irat oldaltagolása a levéltári oldalszámozás alapján.

[xxx] – A szerkesztő kiegészítése / rövidítések feloldása.

{xxx} – Sorközi vagy lapszéli utólagos kiegészítések.

xxx – Áthúzások.

... – Olvashatatlan áthúzások.

Megtartottuk a betűhív alakot a személy- és helyneveknél, valamint a naptári neveknél. Elhagytuk a nem ejtett szó végi „h” hangot (megh = meg). Az igeiktős igék különírását megszüntettük és a mai helyesírás szerint egységesítettük őket. Amennyiben az irat tájnyelvi elemeket tartalmazott (í-ző nyelv), ott azt az átírásban is követtük, megtartottuk.

Hangalak és szóalak átírások:

cz = c
gh = h
lly = ly, lj
ts = cs

A kisbetűk <ij> és <ÿ> latin szavak esetében többnyire <ii>-ként szerepeltek. A kisbetű <ÿ> német szavak esetében <ÿ>-ként van feltüntetve. Az I és J nagybetűk a ma érvényes írásmódnak felelnek meg, amennyiben egy grafematikai megkülönböztetés nem lehetséges. A szár-s és kerek-s között a német nyelvű szövegekben nem teszünk különbséget. A korban használatos zárójeleket /: :/ a ma használatos zárójelekre cseréltük (). A sokszor csak rövidítéssel jelölt, de egyértelmű névalakokat külön jelölés nélkül feloldottuk, kivételként azokon a helyeken, ahol ezt a szöveg kontextusa indokolta (például a szöveg grafikai jelzésként is funkcionált):

Xtus – Krisztus
Sz: – Szent
B: – Boldog

* * *

Egyes iratok első közléteivői: Jakubovich Emil (1. sz.), Bobory Dóra (2. sz.), Komáromy Andor (3. sz.), Balogh Béla (4. sz.), Schram Ferenc (5. és 6. sz.), Sugár István (7. sz.), Szabó T. Attila (10. sz.). A 8. sz. irat közzétételét Perger Gyula és Kránitz Zsolt, a 9. sz. irat közzétételét Móró Mária Anna, Varga Szabolcs és Tuza Csilla segítette.

Rajtuk kívül a szerzők még a következő kutatóknak szeretnének köszönetet mondani szakmai és baráti segítségükért: Bana József, Bobory Dóra, Czékli Béla, Dominkovits Péter, Hudi József, Jakab Réka, Kis-Halas Judit, Kristóf Ildikó, Lázs Sándor, Mercz Éva, Pócs Éva, Szakács Anita, Szőkefalvi-Nagy Erzsébet, Takács István.

Láng Benedek, Tóth G. Péter

KINCSKERESŐ KÉZIKÖNYVEK

A

1770 körül, [Kassa?]

Részletek egy XVIII. századi „kassai” kéziratból, melyben a szerző („P. J.”) Szent Kristóf imádságát ajánlja a mágikus kör használata közben

Az irat: B: EFK, MS II. 102d, pp. 1–59.

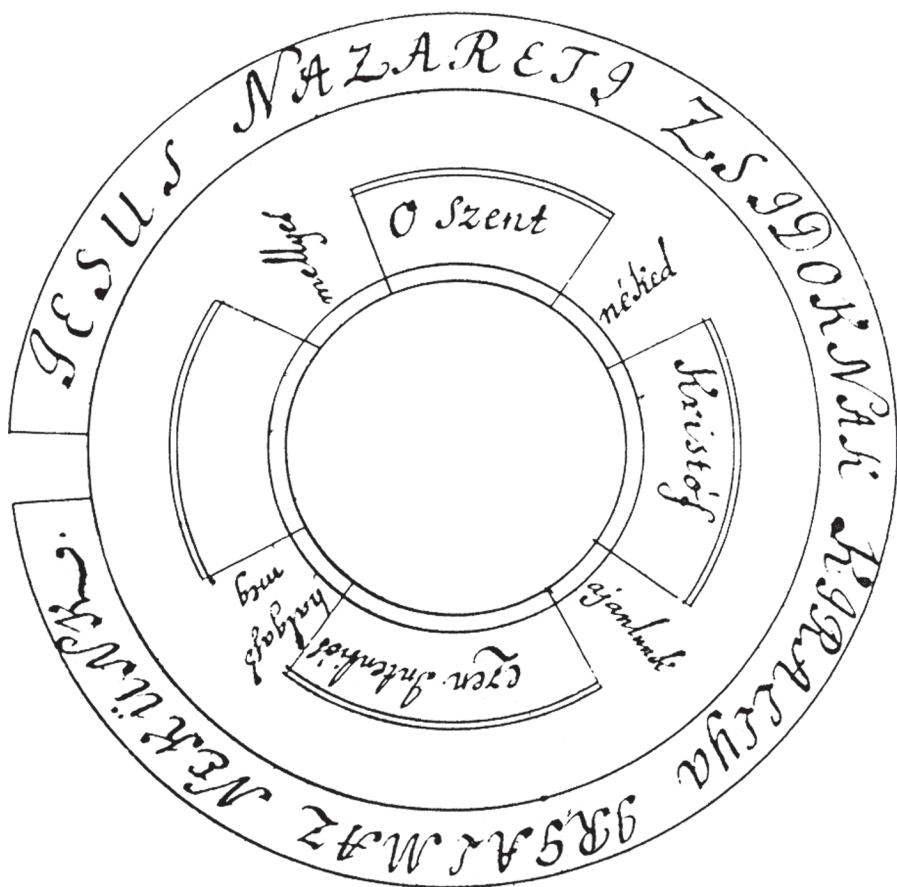
[p. 1] Efficax S. Christophori Oratio
Cassoviæ 1770 secripta per P.J.

[p. 3–53] [Latin nyelvű, kincskereséssel foglalkozó szöveg, benne mágikus körökkel, zsoltárszövegekkel; Jupiterhez, Vénuszhoz, Sabathi-hez és Istenhez szóló imával, valamint a kincs megtalálását szolgáló instrukciókkal.]

[p. 55] Observatiók Sz[ent] Kristof Imádságához:
ELŐSZÖR A KERÉKRÚL, VAGY MINT MONDJÁK A CIRCULUSRÚL.
A circulust pedig így kell csinálni, és ezen szókat írni belé

[Mágikus körben szöveg:]

Jesus Nazaretus Zsidóknak Királya Irgalmazz nekünk
mellyel Ó szent néked Kristóf ajánlunk ezen intentiós hallgass meg



[p. 56] 1. Observatio. Az legelsőbb kereken való ajtós nap kelet felé kell fordítani.

2. A circulust oly helyre kell írni, ahol valaha valamikor harc volt.

3. Olyan helyre, ott is, ahol vagyon keresztül az út, és annak az útnak közepin kell írni.

4. A circulust leírván, a második kereket, vagy circulust, mely négy szegletre van, úgy kell formálni, hogy harántek egy kevéssé legyen az első circulusnak ajtajátul, akár mely részére.

5. Úgy kell a circulust írni, amint a nap szolgái; hol kel, hol nyugszik, és a középső kereket, mely négyszegletű, ahol vagyon: Ó szent, aztat a szegletet napkeletre haránték; ahol vagyon Kristoff, dél felé, ahol ezen intentiót: napnyugat felé. A negyedikben semmit sem kell írni. Mert

[p. 57] 6. Negyedik szegletben, melyet hinnak Septentriónnak, arrafelé kell célozni, és aki fogja imádkozni, abban kell neki állni.

7. Aki intentiót csinál, mi okra való nézve akarják elvégezni ezen ájtatatoságot, a legkisebbik kerékben kell állnia, amely a közepén van.

8. Amint le fogom írni az imádságot, ahol léssen ezen forma kereszt †, meg kell állni az imádkozónak, aki legelső szent szóval imádkozik, és aki a legkisebb kerékben fog lenni, az fogja szent szóval ezen imádságot mondani, mely nem imádság, mint sem intentio.

Ó szent, legszentebb Kristoff! Kérünk téged teljes szívünkéből és lelkünkéből, hallgasd meg minket, könyörögj érettünk. Ime ezen ájtatatoságot felajánljuk. (Itt, amit kiki akar és mennyit, jelentse meg szívében) Annak okáért felteszünk magunkban, és fogadjuk is, hogy a te szent tisztességedre el fogjuk ezen ájtatatoságot végezni, és ezen jószágos cselekedeteket [p. 58] végben vinni (itt kiki, amit véghez akar vinni, végezze el magában)

9. Így elvégezvén, ismét kezdje el a praeorator. Ahol ez végezte, és valahol lessen olyan kereszt, amint formáltam, mindenütt ezen imádságot kell mondani.

10. Mindenik szeglet mellett pedig egy egy legénynek kell állni. És

11. Az első circulusnak ajtaján egy

12. Regulariter hétnek kellene lenni. Úgy mint egy az első ajtón, mindenik szeglet mellett egy-egy, praeorator egy, aki a közepin áll, egy

13. Ha pedig többen volnának, álljanak az első circulusnak kerekében, de úgy, hogy páratlan legyenek.

14. El kell pedig kezdeni az imádságot tizenegy órakor.

15. A praeorator pedig arra forduljon, ahol a nap fel kél.

[p. 59] 16. Aki a közepin áll, a meg a napnyugot felé.

17. Egy szívvel legyenek, nem kell kételkedni, hanem reménleni, mint ha már bizonyosan megvolna.

18. A kereket vagy circulust szentelt krétával kell kirajzolni, olyannal, amelyet Gyertyaszentelő Boldogasszony napján szenteltek.

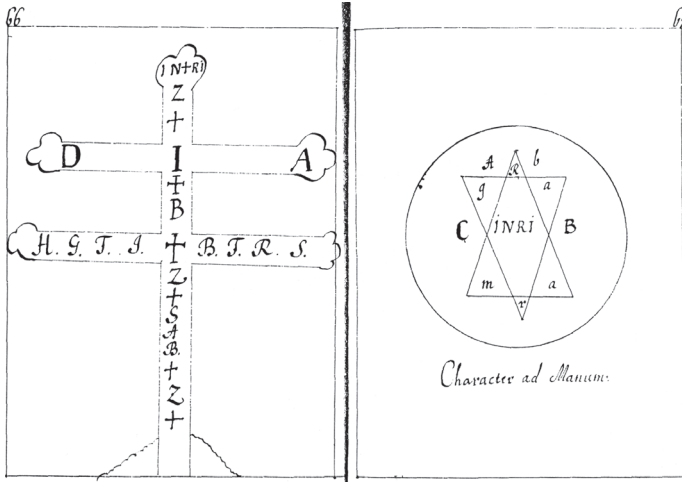
19. A praeorator előtt hétszer szentelt gyertyának kell égni, az is boldog Asszony napján.

20. A szentelt gyertyát arra a keszkenyőre kellene tenni, amelyen Kristus urunk testét a pap kettémetszi.

21. Ezen imádságot pedig leginkább szokás szent Kristóff napján végezni, de máskor is, amint írva vagyok, el lehet végezni, de hold fogytán vagy kezdetin.

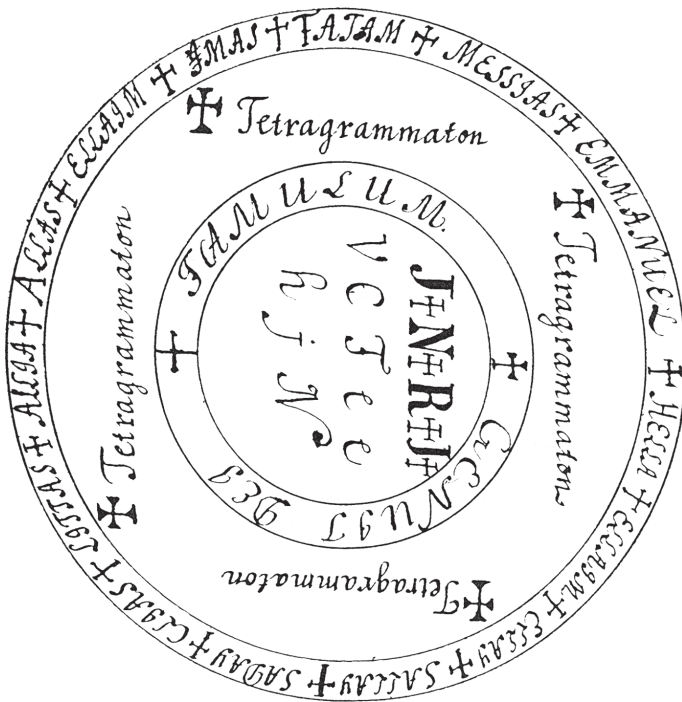
22. Mikor elvégezni akarják, akkor minden halálos vétek nélkül kell lenni.

23. Amely intentiora csinálja valaki, ha meg nem nyeri, meg nem kell másé-tani.



Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, MS II. 102a p. 66.

Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, MS II. 102a p. 67.



Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, MS II. 102e számozatlan oldal

B

1780. április 16. után, Sásd

A Veisz József obsitos katonánál talált kéziratos varázskönyv

Az irat: A: BaML, IV. 8b, Baranya Vármegye Törvényszékének iratai, Peres iratok 1754–1850.
Az irat a kötetünkben a 9-es számmal közölt törvényszéki jegyzőkönyv bűnjel melléklete.

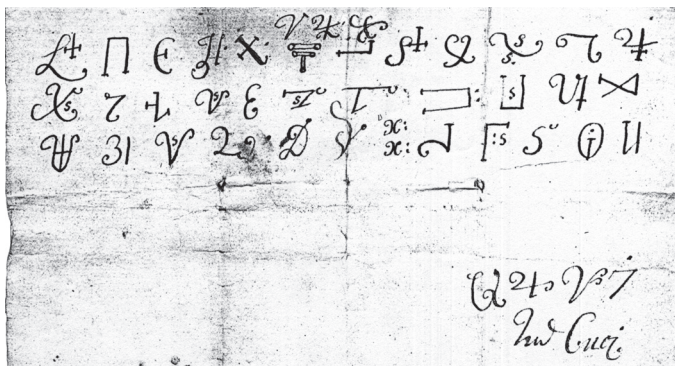
[p. 1] O Berementh Operathur

daß ist die Weratabelg⁸⁷ hellen zvang wo durch alle geister nach jeren nahmen und Orthnung⁸⁸ nach zittiert und bezwungen werthen kenen nebst den wahren Bantagelum⁸⁹ und Sigiell dernen dinst bahren geister

Auß den Wahren Originall durch J. D. F. herauß gebenn

dahero ist zu wiesen daß one Creiß sich keiner vieder sangen sole die sachen zu brotieiren auch sich auß kein bfang⁹⁰ nicht einlassen. Man muß sich mit den Creiß und Crachter gut verstehen und versorgen

[p. 2] [Mágikus jelek:]



⁸⁷ helynév (Werataberg?) = Voralberg?, Wartburg?

⁸⁸ Ordnung

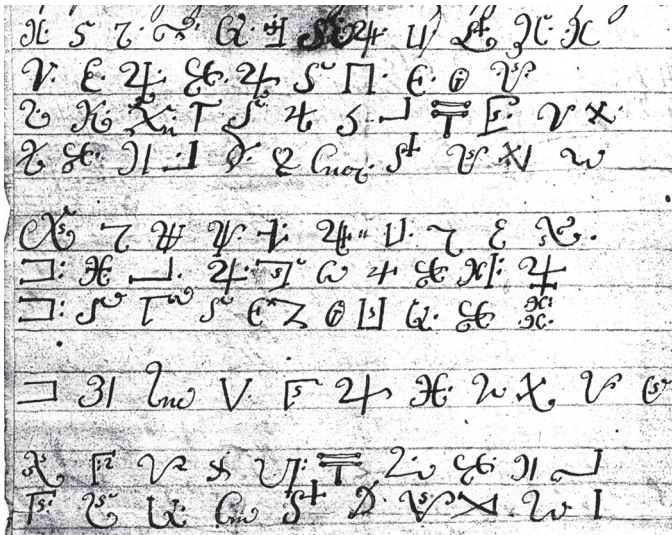
⁸⁹ Bandagelum rontott forma, valószínűleg a Bandage-ból, 'kötés' jelentésben.

⁹⁰ Pfand

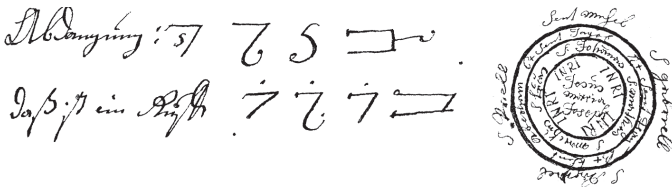
[p. 3] Blut Seegen in Leib und Herten zu Es Stehen 3 Rossen auf Gottes Stillen Grab die Erste ist gutich Die ander Sanfteindich die dritte ist seines Vörtterlich vill

O Blut Steher in den N N Menschen Still Blut nicht mer als 3 Tropfen der Erste in Nahmen Gott Vatter der einer in Nahm Gottes Sohn und der Dritte in Nahmen Gottes Heillen Geist O Jeso Und Blahe darauf die Wunder Dreÿ Macht gesprochen

[p. 4] Das ist der grechte Harnreither in Caldeschen 5 Sprachen [Mágikus jelsorozat]



Abdangung: [Mágikus jelek]
Das ist ein Rust [Mágikus jelek]



[Mágikus körben a külső körtől befelé haladva:]
Sent Michel – S Gabriell – S Rafeel – S Vriell
C + Sent Jagob – H + Sent Isay – B + Sent Aberham
S. Johannas – S. Mathias – S. Marckus – S. Lucas
INRI – INRI – INRI – INRI
Jesus – Maria – Joseph

Das ist der Rechte Horhsen reither velcher in Caldeschier Sprach Ist gefunden
wordhen des es ver Richten will muß es in getanchen[?] Abschreiben sonsten ist es
augen blichlich da und fraÿ vas dein Begeren sig und vahn du geht ge Begerst es
seie so fil dan diese Buchstamen haben ein solche Kraft und geheimnus in sach daß
sie die stein felß zersprengen var man sie auß spricht.

[p. 5] Ein Abweichung Aler Kugel Wan Man Morgen Auf Stehen Duth so so-
le mann Sprechen Als

Gott Vatter † Sohn † uns heilliges Geist † gehe mich auß in Gottes Gtinst
beschitze mich die liebe Hochvirtige Dreyfaltikeit Drey Einkeit Gutikeit drey
Einikeit drey Barmherzikeit Jesu Christus ist ~~ten~~ ein Starcker Mann der die Stuch
Bumen und Kugel Alee Abveichen Konover Stercher ist der kum und greif mich
an Alle Schridt und Dridt geht Jesu mit er ist mein Hautb ich Bin sein glidt Dar-
umgeth Jesu Allzeit mit so Beschitze mich mein gutigster Herr Jesu Christ Der Du
Allen menschen ein Helffer Bist Beschitze mich mit deiner Heile Funff Wundten
daß ich von meinen Feinden Obsigen mage vor sich Bahren und versuchbaren
daß ich nicht verthe gefangen noch gebunden so Beschitze mich Jesus von Naze-
ret ein König der Juden ein Konig über die ganze Christenheit Beschitze mich
heind Diesen glich Seeligen Tag

daß Heile grab daß ich mit Bisen Menschen nicht hab so Beschitze mich Vn-
ser lieber Herr Gott seine 3 glich Seelige Stund daß ich heind Bleib frisch und
gesund so Beschitze mich daß Heill Hochvirtige guth daß nuhr kein beser
mensch ~~nocht~~ noch Sundter angreifen Thut so Beschitze mich Vnser lieber Herr
Jesu Christe Blut daß mich kein gever noch Waffen Erreichen Duth Wahres
Heind komt auf mein geblut so soles werthen so lind und so guthich und so
weich alswie die liebe Mutter Gottes ist jhren Herrn hat er weicht vmb jhren lie-
ben Sohn vielen so Beschitze mich Die selbige worth die Gott der Herr selber
gesprochen ge hat so Beschitze mich die 7 Freidten und 7 Schmertzen Jesu Maria
Joseph weill ich Heind behalten in meinen Hertzen und wiell sie nicht vergesen
so Beschitze mich mein lieber Hl. Schutz Engel Heind mit mein Fleisch und Blut
Befreid so Beschitze mich des liebe Hl. Benadikus Creutz ist 9mahl Geseegned
und 9 mahl geweicht Breidt auß Hl. Mutter Gottes dem lieb Heil. Schutz Mandel
vor mir außmach mir ein Schirm und Mauer vor Auß dar ~~vorn~~ vor Stehe ich
gantz Sicherlich sei mir Jesu Maria Joseph Genediglich so Beschitz mich noch 2
mahl des Hl. Benadikus Creutz so Beschitz Mich noch 3 mahl des Hl. Benadikus
Creutz in Nahmen ††† Amen Bitte 7 u. 7 A V Maria der 7 Schmertzen

[p. 6] [A varázskönyv tulajdonosának bejegyzése:]

Gott zum Gruß
Liebste Herrn Brüder in Xto

Ich berichte ihnen daß ich alß auf Corpus Xti oder Fronleichnam's Tage bin beÿ ihnen in 5 Kirchen bin gewessn welches ihnen auch bewust sein wird, und mir ist unter augen kommen der Korn Deuther auf eine Caldeische Schrift worüber ich mich den Cong. weeg sehr besonnen und Obmeliret habe seÿnd mir die gedanken kommen auf die Juden habe also nachfragen lassen sie sich verobliegiert solchen zu tractieren, bitte also die Herrn Brüder sie wollen mir doch denselben acorat und ohne Fehler mitdem schuster überschicken, won wir das glükke haben fol einer wieder andere gehalten werden welches ich ihnen verspreche beÿ meiner seel und seeligkeit der ich verbleiobe ein aufrichtiger Bruder

Hörnök den 8^{ten} maij 1780

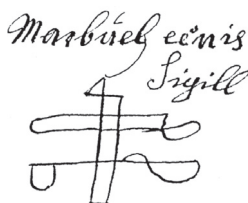
Johannes Dragenius von Hörneck

[p. 7]

Sigiel Aziehel



Marbuel eenis Sigill



3^{tie} Aniquel



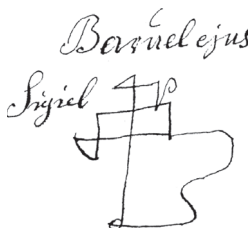
Machieyus Sigiel



Azialel ejus Sigiel



Baruel ejus Sigiel



Aziel ist vnder diese der Mechtigste und er scheid in menschlicher gestalt

[p. 8] In der Grese 2 Elen Hoch last sich in formirthen Creuß 2 Maghl zittiren er verschafft sachen nach den Menschen wiellen und ist so geschwind wie Menschen getangen

Marbuel

Ist ein Drutziger Geist Muß wohl 4 Mahl Zittier werthen und zwar in der Berson Dieser Blonden ♂ und ist auch Berg Herr ver schaf was vnder und auf der Erhe ist auch ein Her Der Spring Wurtzel und geschwind alß wie der wint

Anigael

Ist Dinst Bahr Stelt sich in Gestalt ein 10 Jahrigen Knaben er muß 3 Mahl Zittir werthen schafft alles was vnder Der Erthen ist Die ver Borgnen Schatze ist ein Berg Herr und Geschwind wie Fogel [p. 9]

Baruel

Ist der Geist zu aller Handt Gunsten Dieser kan den Menschen in ein Manad merer lehren allß Menschen in 20 Jahr und wirth Zittir ein Mahl und erschind Alß ein Meister

Aziel

So Du gelt begerest ♂ so Zittir den Geist und Stell sein zeichen vor den Creiß Alß wie Du Abzeichend hast auf Bargamend also ist auch miten Aneren Geisteren

Exbligatzion des Creißes der Erste und vnderste Creis bestet in 12 + so von Holtz gemacht auf diese wirth ein schmalls zettel von Jungfrau Barganend somit seinen Cavader gestel

[p. 10] Der zweite Creiß werth gemacht mit 12 Balm zweigen Kreitzweis Oben gebunden

Und mit einem Zettel von Sannberen Babir Dariber gestelt

Der Driete Creiß wirth gemacht Abermal von 12 † geveichten Balm zweigen auf Diesen wirth gestelt ein Breidtes zettel von Jungfrau Bargamend jeren Cavater Aber Anden Orth wo man den ersten Creißmacht wiell muß man Anfanglich mit einem gewes wo mit noch kein verletzung worthen in der Stund Saturnus ein + Durchziehen 4 Jubiter auß werth den mit einer Roten Seidten und ling vmgstunen falen stel Herum 12 + von lorber Bledter gebunden

Mach ein langes zettel von Reinen Babir Und schreib daraf mit vmgebranches Feler diesen sein Caraer welche auf [p. 11] letzen und Ersten auf solche weis geschehen sol diese zettel nim witer mit einem falen von Rother seidten nach diesen Diesen zweiten Creis mache den driden Auß wertz welche auch auf Jungfrau Bsrksamend gemacht und mit den Crageren wirth der Creis zettel Beschriben sein muß und muß auf die 12 Balm † gestelt werthen und in diesen drieten Creis also also gemacht so gethes Rundlich über den auseresten Ersten Creis Creitz-

weis und Endlich über den dritden Creis und Stelt miten auf den Creis damit du
Aber nicht felst so wirth in allen nach und mercke das du in der Zittirung des
geistes Nahmen wohl auß Sprechen dust welches du zitteren vielst.

[p. 12][Mágikus pecséten körszöveg, kívülről befelé:]

[Külső kör:] Atonej + Sabaoth + Emanuel + Tetagramaton + Agla + Jehova

[Belső kör:] Jesu + Eloej + Rnoni + Zaphta + Volatzat

[Belső kör:] Tetagramaton + Agla + Jehova + Atonej + Sabaoth + Emanuel



[Mágikus pecséten kívüli:]

Schema rei + Circuli

6. der Erste Schlusel

Citation Aziels

[Mágikus pecséten körszöveg, kívülről befelé:]

Zaphta

[Külső kör:]

Tetagramaton + Agla + Jehova + Atonej + Sabaoth + Emanuel +++

[Belső kör:] Jesu + Elog + Amanes + Zapata + Wohazat +++

Schema



Ra +
Lioneli

Si. G. J. C.
S. G. L. / P. C.

Citation
Aziels

[p. 13] Sener nisshombot ++ Hasariam Deeresar + Hamacha + Raram + Nsea + Alta + Eatambata + Jaiehi + Carabÿ + Deliarmon + Ropohel + Emanuel + Nzaom + Bereil + Jenia + Kotohi + Ruos Actnos + Raziel + Raphlail Heliamat + Oteus Sezazam + Sesme Azameth + Raphael + Ruos + kom kom kom geist N

Der Anterte Schlissel Dieser Zwang wirth dreÿ mahl gesprochen Aeiotis Anebÿ Aziel + Zachiel Agla + Mitterbus Beneticti Enem fient Citatus Abareas Appareas Utor Aziel per Deÿ Verum + Verbum [p. 14] Aas Stamato Feterime + Veni Cito + Veni Veni Aziel Intendum Faeum Virtute + Imbeo + Brecipio Deu Etictionem + Faeum Devigens Brincipiatum + et Iÿnot Finot

Der Dridte Schischel

Azielis Anelÿ Aziel Zachiel + Agla + Mitterebus Bene Dictionem Fiat Citats Appareas Cita Aziel per Deÿ Verum Verbum per SS mamuina El + Eloehiÿm + Sother + Omanuel + Sabaoth + Agla + Tetragramaton + Agios + Oteos + Ischiros + Athanatos + Jehova + Ga + Agios + Ataneÿ + Sateÿ + Homanfian + Megias + [p. 15] Esorheÿe + et per Sehotenehim + Moeeh I Disa + Eo Dacha + Zapha + Cora + Aphitillim Aatazoth + Zavel + Eotho + Hoslochaÿ + Laisaÿ + Albo + Alpha + et Omega et Berineratum Azara Rex AtobMantato Ceterime Veni Cito Aziel Rex Aldobeeieno Lani in Berio Benedicto Halibio Tibi Atiurato Bereadum et Feram Veni Veni Veini Rex Aziel

Erste Beschwerde

Ich N N Heisse und Forter dich Geist N Durch Die Krafft macht und gewalt gottes † Ich lathe und zittire dich dich in durch den vn überwindlichen und sicheichen [p. 16] Helten Jesu Christi den König Der Ehren und des Fürstens welcher die Borten der Hollen durch drungen und die Allt Vaetter Heraußgefirth Durch den gewaltichen gott welcher

Das Meer zerdteilt und die Kundter Iserel gantz drugen hin durch gefirt Ich N N fortre dich geist N vor s diesen Creiß auf deine zeichen in menschliche Gestalt zu Erscheinen durch Maior Ahiel Jungriel N N Wieto welches Durch das Worth so im Jungfraulich Leib Maria Mensch worthen durch den Trimphirlichen Tittel INRI Beÿ den Fiehr Efengellsten M. M. L. I. Allen Hl. Englen und Ertz Engel Beÿ Der geburt Jesu Christi und den [p. 17] den Nahmen Jesu von welchen sich Alle Knie bigen im Himmel auf Erthen und vnder der Erthen wie auch durch die Kraft macht und Starcken und gewalt der Hoch Heilligen Namen gottes Tetragramaton † Agios † Rabonÿ † Atoneÿ † Agla† Aglos † Mesias † Lachtor † Emanuel † Satoch † Athanathos † Lebos † Szebaoth † Septro † Branuel † Unsion das du geist N Ane verzug dich vor mein Creiß auf deine zeichen Stelest und Erscheinst da zu dich zwinge und dringe Rabriel Wio Ehamora jtem Bohnathon
IIII [?]uo

Die zweidte Beschwerung

[p. 18] In Kraft und gewalt des Obrist Lucifer fortere und late ich dich geist N. durch die Starcke Lucifer Beschwere ich dich geist N du seistest in Luft Oter Klussen auf Oter in der Erthen Du seistets und Oter Ober den Wässer Oter wo du dich Befendest das du dich Gleich her lietz in diesser zeit und Stund auf dein zeichen vor mein Creiß Stelest und mein vielen auserest und volbringest durch Ihalbas Heaper Tuo Fhauos Tuo Muoriel Auß der Luft auß der Erthen Oter vo du Jemer Bist vertreibe bonisire und verstosse ich dich wie auch Alle Beschwerungen so auf den grossen Erthen Creiß verborgen und [p. 19] und under Borgen seind solen dich uber fahlen zwingen dreiben und forth Bringen so du Aber geist N vmuerzieglich darstelest und Einfir est wie auch was ich von dir Begere wielich auß wirgest wertest so sol dir Lob dank von mir zu deill werthen

Die driete Beschwerung

Ich N. N. Beschwere und fortre dich Geist N durch das Blut Jesu Christij das Du allmechtiger Mesias Erlusser und Erkauffer Seel und der Erschafer Himmel und der Erthen g gleich alß gleich formirte Ebenbillis und Createn Heiße und lathe ich dich auf das Krafftigste und Scherffeste in Kraf und Starcke Abroh E

[p. 20] Zum Ertsen Zweiten und Driedten und Letzen Mahl vor Allmahl du seiest in Hoche Oter diese du seistest in der weide Oter Breidt wo du sein mags das du seiest Beschweren Also Balt Ane Zertzug dich vor mein Creiß auf dein zeichen mit Leiblicher Gestalt dich Stellest ich Beschwe re dich geist N Bey Allen Heilligen Himel Geisteren Tranen und Dominationen Durch die Krafftige worth Gottes so in Dem Junfraulichen Leib Maria Mensch geworthen das du neren weler in luft noch auf Erthen noch zu keinen Elamendenischen Orth Jetz und von diesen Augen Bliglich Lenger nicht sein noch Bleiben Kanst alls Einsig und Allein auf Diesen Deinen Eignen zeichen vor Meinen Creiß ich Beschwer dich noch [p. 21] Noch mhal und Aber Mahls solst auch hir mit und mit disen worten [?]auf das Aller Krefftigste wie das jener kann von Einer Creatoren geschehen kan oder mag durch die Hollische geister und firsten alß deinem Obrlsten Betsi-Belsebub Jus Asmoteus ut Benos Wie Wo

Von nun an Beschweret sein das du Mir jetzo Ane der Allermundesten Vertruß gehorsam lelsten dich vorr Stundt anstelest leiblich und sichbar licher weis vor meinen Creiß Erscheinst und mein Begern und wiellen voll Bringest in ††† N Amen

[p. 22] IN Drangel zum feier Brenen Kerth Holer Holtz

Nim mit dir in Creiß Schweben Bech Auch Hufen Span von Pferten Stiker Kie Horn Sau Katt Allteschuch Flig auch ein Stuck von ein alten Bruns Dobs in Δ und Beschwere die Feier also Ich Beschwere dich Feier durch den Gewaltigen

Gott der dich forchsam und ziettwend Erschaffen durch die gantze Welt das du diesesn Berufen geist um seines umgehorsam wiellen verbrenest und also Hitz machest das Er es in seiner gestalt Ewiglich Empfind Diese Sprich Dreÿ Mahl Das auf wirt des geistes zeich welchs auf I Babir geschriben in dem Fevo

[p. 23] Dar nach Sprich

Ich N N Ich verfluche dich N N in die Ewige Bein durch den Aller Hohen Gott + der dich und Alle Anere Hals sterige grose Sunder wirtherspentzige Hochfarige und Schalghafige geister Auß den Himel in die Ewige Bein und ver-tamnuß verstossen hat das du kein Rast und Ruch hast veles Tag noch nacht zeit und weill so du nicht gleich von Stund an wielst gehorsam sein und for diesen Creiß Er scheinen es sole auch alle worth so jeher dich gesprochen werthen durch den Mund des Erschafer Himel und der erlohen dich auf das

Argeste Korniren und Quellen darum seÿ nicht vngehorsam mir vor den Creis Saftiglich zuerscheinen und meinen wiellen zu Erfüllen das gebiete ich [p. 24] Dir geist N durch die Hoch Heiligste Namen ~~da~~ Tetragmaton Ateneÿ Agla verpfleche ich dich geist und seie dir abgesprochen Alle gewalt Freiheit und guat Gottes hir gegen kome über dich Allewiles vertikeiten qual und Bein die weil du verziehest und Empfangest dein zu Kurzließgericht in abgrund grund in Hellen in der Bein der Ewigen Feier das du hinhiro nicht

mer Anflechtest Einige Creatoren Gotteß sonter zu deinem Meister und Abgott Lucifer gestirth dorhin alwo nicht ist alß Schwebel und Bech und Feeier Angst Noth und weh das dich Ewich Beinige und Brene biß an das End der Welt Amen Also geschehe fiat f f

Wan der geist kumt so lege deine Hend Auf das Bantageum und Sprich

[p. 25] Die Stellung daß geistes

Sihe das Seind die Bantagabum Salomaiÿ Die habe ich herbey gebracht in deiner Gegenwerth siche und Bedrachte die Bersohn des Beschweres in der Mite des Geistes Oter Creiß und die Beschwerung so von Gott wohl verwahret ist vn-horchsam Maniglich und versichich welchs auch von der Kraft Gottes gesterget ist und Alles in Nahmen des Aller Hechsten Anfang und ~~End~~ mit Gott das End Erlange

Ant worth daß geistes

Ich begere Gottes Hult seine grose gnad und Barmhertzikeit langes leben und gesundheit und nach den tott die Ewige Glichseelikeit ~~D~~ und die ~~Sna~~

[p. 26] und die Suma gelt nemlich ~~Dich~~ Dugaten un guten golt und gang Bah-
rer landts muntz

Wan der geist das gelt gebracht so Beschre nges Balt mit weich wasser und gieb den geist Etwass o von Deingen und Sprich das ist dein Lohn und Dange im geschwind Ab und

gib im den Abschit

Abtängung

Die Weillen Du geist N Meinen wiellen volbracht hast und Bist Auch Meinen Begeren erscheinen so weiche Dann Nun wieter von Hier Sanftiglich Ohne Romoren und Gestanck Feier und Hagel Auch Ohne Verletzung

[p. 27] Verletzung das Creiß und vnser Die mir darinen seind und lasse das daß gebrachte guth vnuerwend Hir liegen und fahre wieter hin im Fridten wo du her gekumen Bist und geniese ferner Deine Ruch und Freiheit wie du zu Fohr gehabt hast Du wirst auch hin hiro so fern ich Dich wieter Lerte und Cittire werthe Dich wielich witer ein finden und Stellen

Alß dan wirth der geist verschwinden alß dan Estue den Creiß wie du im geschlossen hast

[p. 28] Der Erste Schlüssel

Sonor Nosombrot †† Hassarian Degoesar † Hamacha † Haram Nesza † Alta † Zalambata † Jeihi Karabus Deliarmon † Rapael † Emanauel † Nazamon † Keraich † Kotoh † Ruos Altuos † Ra † N Raphael Helyamth † Otheos Sezazam † Sehue Azamath † Raphael Ruos K. K. K. geist N

Der andere Schlüssel N

Anebi Aziel † Zachiel Agla † Mitterebus Benedictionem Sicut Kitatus Appareas lutor N pes

Deiverum † Verbum Aas Stamantato Teterime † Veni Cito † Veni † [p. 29] Veni N Intentum Faerir Virtute † Impero † Bracipio † Benedictionem † Faeum Devigeos Brincipiatum † et Finof

Der driete Schlüssel geist N

Aneli Aziel Zachiel † Agla † Mitterebus Benedictionem Sicut Citatus Appareas Cita N Ber Deÿ Verum Verbum Ber S. S. Namina Ell † Eloehim † Sother † Emanauel † Sabaoth † Agla † Tetagrammathon † Agios † Otheos † Isehiros † Othanas † Jehova † Ja † Agios † Adaeÿit Serteÿ † Itamon Fion † Mesias † Esorheÿe † et Ber Sehot Enehim † Moch Disa † La † Zapha † Kora † Aphtillim † Aodazoth † Zavel † [p. 30] Koththo † Hostolhay † Kaÿsay † Albo † Alpha et Omega et Berineratum Aesra Mandato Keterime Veni Cito N Rex Atobecienolum Imperio Benedicto Halipio Tibi Atiurato

Becatum et Terram Veni Veni Veni Rex N

Beschwerung an den nemlichen Geist

Ich N N Zittiere Bohne Beschwere Dich du geist N durch die fir Elemenden F Luftt Feier Wasser Erthen durch Gott Emanauel † Tetagramaton † Gott Schamatius †

Gott Damthios † Vatter Sical Mathios Darmagtum Schatzarth † Mejtamit † Amath † Gemath † [p. 31] Denthi Emath Jamtela Gemathu † Schamton Imatus † Omatus Lamta † Mathum Namton Kvintum Kvontum Ber Lunthum

Zweite Beschwerde und Ruff

Ich N N Zittire Bohne und Beschwerde Dich du geist N durch die Hohen und Erschrecklichen Namen Gottes Tetragma † Emanauel † Kamath † Atza † Oet † Amametz † Dzion † Tenach † welches sich nicht gebiret menschlicher zung Auß zu Sprechen du geit N Ich Beschwerde dich beÿ Gott Dominanzion † Egomathon † Fantziones † Kamath † Lomatkamitzon † Dea Magtath [p. 32] Manath † Omate F Tumath † V Wentatz † Guianth † Zamatl † Zamat † Zamet † Tataum

Die dritte Beschwerde

Du geist N Ich Zitire dich durch die Fihr Elemnden daß du mir kumest Durch die Kraft Magnaten † Emanael † Tetragramaton Fimitziones et geist N Dornitzionitz Krotitzonis † Supuntzio † Sum et Fumitziones Matzeretonitzitinnitzur Funtomtinnantzur gunitomÿ † et Fenta Sum Domitziontziontz † Vatziones Togominis et Funatur Metzenton † Keenth † Omnipotens Dagimiatzitz 〰 Fulmationitziontz † Broper Eporter et Adaney Sorfelech Misetinintentzet Ber Brotir Motzutznat [p. 33] Domatihlatutz et Domine Jesu Christi Domatomus Suma Dugaten Soinÿ Fuintamÿ Demagtutzion Funtitzioner Krahionmestziehon Kratinamitz te Magnaten Magnaten Aumongnatom die Suma Dugaten Kration Henes

Der An Spruch daß geistes

Domitiones Magtamtzionetz Fimiotitzihes Kimatziontzime Lomatziommetzihe Lomatsagatzititzies in Namine Batrie Etfilie et Spiritu Sante

Amenn

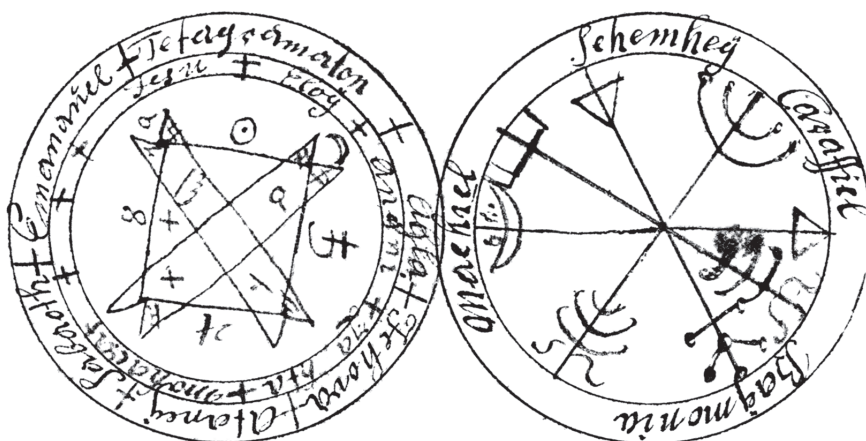
Die Abtangung folget alßo [p. 34] Et Damine Jesu Christi Spimatiaÿ † Magnatum † Magnatum Bagnatziomÿ † Ksamatontz † Jumatumer Musnamaitzion † Lomatuhiomus Dinnatiater Sum Grabij Soleoa † Khumtiam Domiatitzatzoer Denematitzzoer † Denematitzzoer Abramutz † Gromalionnertzitzioner et durch Adaney † Tetragmaton Denentziome und in Nahmen vnser Herrn Jesu Christij Filij Dei Dunetihahaschaylager Salamani Krations et Foga Salamanis Kergahionme † Hunatitziomitz Dinotiontitziohum † Dagtomitzen Tat Uheret Fimot Datuagatzatzer [p. 35] Forth geschwind diesen Augen Blich Ein Abweißung aller geister † Debra Vacea † Sap † Spigelum † Apra † Gotam † Vacea Mellachin † Segami † Vels Bisionia † Opus

Bispoeitr † Segonÿ † Veran Segomÿ Jatison † Fortisimon † Allmoron Allmathon † Etoerpateres † Baltrigor Rosan Epenÿ † gein Larai Degim Apper Appraigot Stolitem † Iteat † Loro † Fesira † Osne Ainige † vnserer Verletzung und Ver

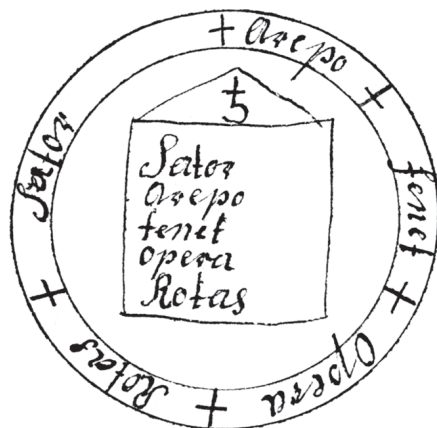
hunderungen In Nahmen Gottes Vatter und des S Sohns und des Heiligen geist
 Amenn Es hat Jebervunden der leb von geschlecht Jutta die Würhel Dabit Allalna

[p. 36] [Mágikus körben kívülről befelé:]

[Külső kör:] Emanuel + Tetragmaton +
 Agla + Schemheÿ Caraffiel
 [Belső kör:] Jehava + Ateneÿ + Sabaoth Bagmonia Anaehiel
 Fesu + Eloÿ + Anani + Zapata + Mohava
 +++



[Mágikus körben szöveg kívülről befelé:]
 + Arepo + Tenet + Opera + Rotas + Sator
 [Belül:] Sator Arepo Tenet Opera Rotas



[p. 37] [Mágikus kör]

+ A: S: +

+ N: R: +

+ Z: Z: +

+Emanuel +

+ Alern Omega +

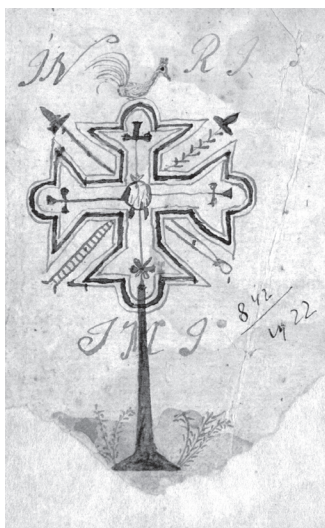


C

XIX. század eleje, [Szeged?]

A bajorországi Erhárdus mester kincskereső kézikönyvének magyar nyelvű „szegedi” fordítása

Az irat: C: Somogyi-könyvtár, Szeged, Hg 387



[Címlapon:] I N R I
I M I

[p. 1] † Ezen haszon vehető könyvecskét a főtisztelendő Erhárdus nevű, Jézus Társaságbéli szentatya, Bavoriának Inglató nevű városában, aki is egyszersmind a Pluto, azaz a Mathesis oskolájának rendszerint való, s közönséges mestere rövid summájában szerzett munkáját foglalja.

Én NN Erhardus, ezen időben Bavariának Inglató nevű városába, a Pluto oskolájába még egyesült bölcselendő Jézus ifjúságának rendszerint való szorgalmatos tanítója, [—] [p. 2] hathatósan egyenként kínszerítlek mindnyájatokat édes keresztényim, akármi nemű sorsba vagy méltóságba legyetek, hogy akinek ezen könyvecske a kezeiben jövend, és aki véle Isten dicsőségére akar élni, tehát mindenekfelett a véghetetlenségre, s amiből a Szentháromság származik és azon véghetetlen szent Istene a Kristusnak, akit én többi felszentölt atyákkal minden nap magunkhoz veszünk a szentmisének áldozatjában világ végezetéig, és szentséges szent vérét isszuk a Purgatériom tüzében szenvedő lelkek szabadulásáért, a katolika anyaszentegyháznak gyarapodásáért, és a rendszerint keresztény katolikus [p. 3] híveknek pedig abban való állhatatos megmaradásáért szentül feláldozzuk.

Kínszerítlek tehát mindezekre benneteket, hogy senki a halandók közül legnagyobb hitszegés alatt ne merészeljen ezen, jóllehet hasznos könyvecskével élni, hacsak terhes okai nincsenek, vagy hacsak a nyomorúságos életből származott belső fájdalmas szorongatásai nincsenek, avagy a jelenlévő vagy következő szegénységtől származandó bánoktól [!] kínszeríteni ezen könyvecskének imádságához folyamodni lehet.

Hogy pedig ezen könyvecske se testének, se lelkének a szerzendő kincsel ártalmára ne legyen, tehát örömeit [p. 4] felebarátjának kárában ne töltsse, hanem inkább segítségére igyekezzen, avagy a nyerendő kincs által senkinek kárát ne kívánja, akár keresztény akár nem, akár jóakarója akár ellensége, ne keresse kárát.

Mivel pedig én, Erhardus a Jézus társaságbéli szent Atyaisten élő papi hitemet letettem, esküszöm az Úr Istenre és az Éva anyám és a Szent Szűz Máriára és a mennyei szent gyülekezetre, hogy nem igyekeztem hogy a gondolatból írni, szólni, nem is igyekeztem, hogy ezáltal valakinek lelki sérelmet okozzak, vagy olyast, mellyel az én mennyei [p. 5] szent előljáróm és a Római Katolikus Anyaszentegyház és annak fejei ellen, vagyis végtire a Szentháromság és a boldogságos szűzanyám Mária ellen vétenék, mivel a mindenható Úr Isten engemet is a többi emberekkel együtt az ő tisztöletire teremtett, arra végre nem is kíváncsítottam valamit lelki sérelemre való okozni senkinek, de valóban esküszöm is az én Istenemre és a papi katolikus létemre, hogy ezen könyvecskének rövid summájában legkisebb rossz vagy csalárd hit[sz]legésim nem foglaltatnak, de annál is inkább adhattok hitelt szavaimnak, mivel semmit magányosan vagy [p. 6] titokban véghez nem vittem fő előljáróimnak szorgalmatos megvizsgálásuk nélkül, nemkülönben azok a Jézus társaságbéli szentatyák is jó, és az Istennek lenni erősítették, úgy a római gyülekezet is törvény szerint valónak ítélte, és azokat nem is múltatta el legnagyobb szorgalmatossággal megpróbálni vigtére nagy alázatossággal, szabadsággal megajándékozta arra való nézve, hogy széles ez világon nagy nyomorúságban

vergődő szegényeknek a nagy Isten hatalmassága által ezen könyvecske segíthessen, nemkülönben mi is, szerzetesek, a mi szelid tudományunkra [p. 7] rendelt heleinket, Lasromainkat [!] és szent Egyházainkat Krisztus⁹¹ szent hitének hirdetésére építhessünk, és ha netalán tán az üdőnek különbözőféle változásai és mostohaságai miatt pusztulásra mennének, megújíthassunk szintúgy mi is a világiak közül, ha a szűkölködésnek mostoha napjaitól gyötörtetnének, ki ki magát az Úr Istennek segítségével még segíthesse ezen könyvecskének ájtatos imádságával, melyekre való nézve örök emlékeztetése Krisztus Jézus hív követőinek ezen hasznos könyvecskét öszve szedegetvén, meg nem szűntem s végtire ki is nyomtattam.

[p. 8] De még egyszer esküszöm a Szentháromságra, a boldogságos szűz Máriára, minden szentekre, Atya, Fiú és Szentlélekre, és a papi hitemre, hogy akik ezen könyvecskével az alább írt mód szerint Istenben élni fognak, tehát amit az Istentől tiszta szívbeli indulattal kérni meg nem szűnnek, megnyerik, de azonban a következendő penitenciákat igazán tiszta és ájtatos lelkiismerettel véghez vigye! 1^{ször}, hogy lelkiismeretében tiszta legyen, szükséges. 2^{ször}, hogy feltételében szerencsés legyen, tehát hogy szolgálhasson 5 szentmisét, vagy ha ki nem telik tőle, azokon megjelenjen, elégséges. [p. 9] 3^{ször} legyen neki szentölt gyertyája, 4^{ször} imádkozzon szerdán s szombaton akár estve akár nappal 11 óra 12 közben a szobában vagy az ég alatt újhold előtt, vagy új holddal, azonban pedig félelmes ne legyen, mert esküszöm a katolika szent hitre, hogy semmi terhes nem leszen, azonban az írás nála legyen, 5^{ször} szükséges, hogy álljon vagy térdepeljen napkelet felé, 6^{ször} tégyen tyrásis[?] gyónást egész életéről, és azon alkalmatossággal a szegényeknek alamizsnát, amint tőle kitelik, kiosztogatni kegyelmét meg ne fogja, s azok pedig vét[!] kegyelemért imádkozzanak, meg köll nekik jelenteni.

[p. 10] 7^{ször}, a kérendő kincsnek a számát nevezze meg, és hogy honnan, és mi csoda helyről, és minemű szín alatt köllessék nekie megjelenni, hogy minden zörgölődés, incselkedés és félelem nélkül és bűdös szageresztés nélkül, s végtire minden félbeszakasztása nélkül imádságának. 8^{ször}, azon helyet, ahová a nevezett kincset tegye, a szőlő vesszővel jegyezze meg.

9^{ször}, oly ember legyen, aki imádkozza, aki jól tud olvasni, hogy ne hibázzon, 10^{ször}, ha a kívánt kincset megkapja tehát a szűkölködő szegényeknek, nyújtani el ne felejtkezzen és azomba a Purgatóriombéli lelkekért [p. 11] és magáért, minden atyafiaival együtt szentmiséket szolgáltassanak, hogy az Úr Isten azokat kiszabadítsa, magát pedig jó és tiszta lelkiismeretről elméjét világosítsa.

11^{ször} ezek meglévén, menjen be a kerületbe, és mondja mindenként előtt: gyónom a mindenható AtyaIstennek.

[p. 12] [Mágikus kör felette, alatta és mellette szöveg:]

⁹¹ Feloldott, de a közlésben külön nem jelölt rövidítések „b:” = boldog, „sz:” = szent, „Xtus:” = Krisztus

Napkelet
 szent Rafaél Archangyal
 szent Izsák, szent Lukás
 IN RI IM I

Észak
 szent Mihál
 szent Ábrahám, szent János



Dél
 szent Gabriel Archangyal
 szent Jácob, szent Márté

Napnyugott
 szent Uliánus, Uliánus
 szent Dániel, szent Márcus
 IN RI IMI

[p. 13] Következendő gyónáshoz való imádság

Én, NN, szegény szegény bűnös és ugyan szűkölködő ember gyónom a mindenható Úr Istennek, a Boldogságos Szűz Máriának, minden szenteknek, a római katolika Anyaszentegyháznak és tenéked édes ti⁹² lelki atyám, mert sokat vétkeztem, teljes életemben mindezen ideig gondolattal, szóval, szándékkal és cselekedettel, megvallom tehát minden bűneimet, rész szerint [p. 13] jegyzett rész szerint, mind pedig tudatlanok és az Úr Isten előtt.

És számelöl [!] minden vétkeidet!

Azután mondd, szánom és bánom az én undok, ocsmány vétkeimet szívemből, hogy a jó, igaz, könyörületes, és minden szeretetre méltó Istent megbántottam, íly nagy és tett vétkekkel, kérek tehát minden elkövetett bűneimnek bocsánatjáért, üdvösséges penetenciát azonban feloldozást!

⁹² Nem törölt felesleges betűsor.

Penetenciádat elvégezvén mondd ezen töredelmes fohászzkodást az Úr Istenhez, hogy bűneidnek bocsánatját megnyerhessed és úgy mondd:

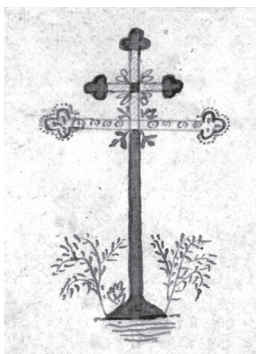
Íme leborulok előtted, szegény bűnös lélek, én Istenem, aki ellen oly számlalatlannul halálosan vétkeztem és sok rosszat cselekedtem, neved számban én Istenem [p. 14] oly nagy és sok vétkeimet és egyenletlenségemet, hanem előtted leborulok és kérek, engedj meg vétkeimért, melyek jóllehet oly nagyok, mint fölhők, és fűvük mind köd. Úr Isten, ne ítélj oly keményen, amidőn {én} bűnös a te ítélőszéked elébe állok. Ó Istenem, légy nekem, bűnösnek kegyelmes, irgalmas és könyörületes, Istennek, Dávidnak szent fia, imádván kérek a te halhatatlan kegyelmedre megmendhetetlen[?]⁹³ irgalmasságodra és halhatatlanságodra, légy nékem szegény bűnös szűkölködőnek irgalmas és könyörületes, fogadom pedig és felteszem magamban életemnek megjobbítását, és minden gonosz és botránkozató alkalmatlanságokat, hogy elkerülök a te [p. 15] tisztöletedre és parancsolatidnak eleget tenni, és végtire szent fölségednek engedelmeskedni meg nem szűnök. Ó megváltó Krisztusom, vajha soha meg nem bántottalak volna, és meg se bánthatnálak legkisebb gonosz gondolattal, szóval és cselekedettel, fogadom tehát én Istenem életemnek megjobbítását, és kérek téged oh, mindenható Úr Isten, aki feje és kezdete vagy szíles e világnak, lásd és vizsgálj meg mennyei szent szemekkel, könyörülj vétkes szolgálóknak megestén, segítsél még el nem nyomorodott állapotomban, távoztasd el ez én mérges kínjaimat, amely bűnös szívemet mardossa, hogy csendes, nyugodtalmatlan lelkesmerettel a te szentségedet hallgathassam és azok erejeket szívemben bővebben érezhessem, de még ezért kiáltok [p. 16] hozzád Atyám számtalan bűneimnek terhe alul, hogy vígy be engemet a te országodba, hogy akkor új énökkel tisztölhesselek, áldhassalak és magosztalhasalak. Ó megváltó Krisztus, aki mindenének szíveit vizsgálod és ösmered és veséit által látod mennyei szent erőddel és minden nehézségeket te tudod. Ó Krisztusom, mely siralmas és sanyarú és nyomorúságban és szükségben vagyok helyeztetve minden NN atyámfiaival együtt, mert az egész szent napot iszakával együtt szomorúsággal és gyötrelembe töltögetém, te látod Úr Isten, eszemet, szívemet és minden gondolatimat, és alig törülöm szememet az iszakán álomtól, azonban gyöttrődöm keservesen [p. 17] e szörnyű szegénységemben. Ó Jézusom, te mondtad a szent Jeremiás prófétád által, hogy azok hatalmai alatt legyenek minden lelkek, ördögségek és minden gonosz lelkek, hogy megesmérjete engemet, a ti uratok, Isteneteket, melyre való nézve siettetni fogom és kinszeríteni azon gonosz lelkeket, akiknek minden ideig tartandó kincs hatalmuk alatt vagy. Esedezém tehát előtted könyvező szememmel, én Istenem azon szent ígék és erejeket, amely írva vagy, add meg nekem Krisztusom a te titkos kegyelmedet, hogy mennyei szent hatalmaddal rajtok e szükségemben uralkodhassam és ezen kérésemnek beteljesítésére őket hathatósan [p. 18] kinszeríthes-

⁹³ Valószínűleg: 'megmondhatatlan'.

sem, és így ezzel meglévén, örülni fogunk benned megváltó Krisztusom, dicsérni fogjuk a te szent nevedet minörökkön örökké Ámen, legyen meg, legyen meg.

Követ{kezik} az imádság, és az Úr Isten igyekezik az én szegénységemre, Úr Isten, siess az én szegénységemre, Úr Isten, szégyenüljenek meg és gyaláztassanak meg, távoztassanak meg előttem, kik nékem rosszat kívánnak. Úr Isten, távoztassanak el és piruljanak meg azok, akik nem rettegnek engemet szegénynek mondani. Engedd, engedd, ellenben örüljenek azok és vígadjanak, kik téged keresnek és a te szent nevedet felmagosztalják, akik szeretnek, üdvözüljenek, én is [p. 19] szegény szűkölködő megvált[ó] Krisztusom, dicsérlek és felmagasztallak, engedd Uram Istenem, ellenségeim rajtam erőt ne vihessenek, ellenem törekedett szándékjokba, és az ellenkedésnek fia ne bátorkodjon nekünk ártani, kérünk töredelmes szívvel, légy nekünk ezek ellen videlmező pajzsunk és erős tornyunk. Oh, Uram Krisztusom, boldogíts[d] a tebenned bízó szegény szolgálodat és küldd valamely szented által mennyei szent erődöt, hogy azáltal azon kincsához lelkeken erőt vehessek, és a szín alatt őrizz meg bennünket azon időben!

[p. 20]

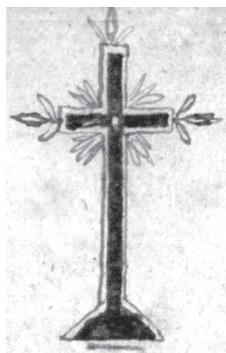


I^{ször} Öszveesküvés

Halgass meg Térosius, a Krisztusnak méltatlan bűnös szolgáját, aki tégedet hitre kínszerítlek, hívlak és szólítlak víghetatlenségre, akitől az Isteni mindenhatóság származik, és ugyanarra a mindenható Istenre kínszerítlek, aki az egeken, földön és az egész Pokol felett uralkodik, kínszerítlek a Szentháromság titkára és magára a Szentháromság mégegyesülésére [p. 21] és az Istennek ígéire, amelyből mindenek egyszerre semmiből teremtettek, hogy kérésem legyen, mégszólítlak azon halhatatlan lelkekre, akit az Úr Isten azon első lelkekre öntött. Annak dicső hatalmára és szabadságára, amellyel az Úr Isten az első atyánkat a gyönyörűségnek kertjében megszentölte és áldotta. Hívlak azon ellenkező akarattjára az Isten ellen, vi-

szont ő ny nagy haragjára, amellyel viseltetni tetszett s méltóztatott az első atyáknak elkövetett vitkei ellen és végtére azon nagy haragjára kínszerítlek, amellyel az első atyáinkat a szent Mihál arkangyal által a Paradicsomból kiűzette és az incselkedő Lucifernek a Pokolra [p. 22] szállására, a választatikkal együtt parancsolom neked az Úr Istennek kegyelméből, azon kegyelmébül az Úr Istennek, amellyel viseltetik minden teremtett állatokhoz az égen és a földön és azon hatalomra, amely a pokolbélieket illeti, kínszerítlek az Istennek szent hitire, pillanj meg nékem, és oly alázatossággal, mind aminővel őneki tartozol[1], és amit az Isten dicsőségére kérek és kívánok, de minden félelem nélkül, legnagyobb csendességben, minden zörgölődés, morgás és csattogás nélkül, minden fűnek, fának és teremtett állatnak sérelme és ártalma nélkül, minden bűdös gőz eresztés és félelem eresztés [p. 23] nélkül, minden épületnek, gabonának, vagy másféle víznek, vagy másoknak sérelme nélkül jelenj meg nékem ama szép fejedelemnek ékes tekintetű ábrázatjában csendesen és alázatosan, és hozz nékem 9999 ezer aranyokat császári formában, jó és kelendőket, ezüstben vagy aranyban, minden várakozás, babonaság, csalárdság, színeskedés, hamisság, csattogás nélkül a tengernek vagy földnek gyomrából, amely pénz se Istennek, se embernek nem használhat, míg kezemhez nem jövend, de emellett jó és igaz hasznot vehető és a mi császári birodalmunkban aranyat, még egyszer [p. 24] parancsolom neked Terosius, a nagy Istennek mindenhatósága által, és az ő szent fiának Jesus Kristusnak nemes erkölcsé által és alázatosságára, aki az egész emberi nemzetet az ő legszentségesebb és drága vérivel és halálával megváltotta és annak az ő szent atyjához való engedelmességre, mellyel az egész törvényt betöltötte és megfogatta, és vigtíre Szentlélek Istennek kegyelmére, aki az egész emberi nemzetet a szent keresztségnek jelével megszentölte. Ámen.

[p. 25]



2^{dik} Öszveesküvés

Halgass meg engemet Terosius! NN én, Istennek méltatlan bűnös szolgáját, aki tégedet hitre kínszerítlek, hívlak és szólítlak az Úr Istennek megmérhetetlen hatal-

mára, és méltóságára, kínszerítlek a Szentháromságnak megfoghatatlan titkaira és magára a Szentháromságra, a szent miséinek imádságáért az ártatlan Ábel virének Káintól való kiontására, vigtíre kínszerítlek és parancsolom Noénak, Jákobnak és [p. 26] Tobiasnak jószágokra, ájtatosságokra és engedelmisségekre és szent Jobnak hatalmára az Úr Istentül azon átkára, ítéletére, kínszerítlek és parancsolom néked Terosius, a népnek a táborba csendes várakozására, mellyel az igaz Messiást várták, kínszerítlek a Mojsesnek az igaz Istennek a tízparancsolatok kiadásában való engedelmisségére, hozz ezt, amit kérek, csendességben, minden zörgés, félelem, iszonyodás, bűdös gőz eresztés, testemnek és lelkemnek, minden teremtett állatoknak sérelme nélkül, minden épület, gabona, vetemény, fűnek, fának, vizeknek és [p. 27] minden állatoknak ártalma nélkül, nékem jelenj meg szép, ékes, déli természetben valamely fejedelemnek, és hozz nékem 9999 ezer aranyokat, jó és igaz császári birodalmunkban kelendő ércet, aranyban vagy ezüstben minden várakozás, babonáság, színeskedés, csalárdság és álnokság nélkül a tengernek vagy földnek gyomrából, mely pénz se Istennek, se embernek addig nem használ, míg kezemhez nem jövend, de kínszerítlek a Kristus Jesusnak kínjaira, mennél előbb hozd el nekem, de kelendő pénz legyen, de még egyszer kínszerítlek, hívlak és szólítlak, Terosius, az Atyalstennek [p. 28] minden hatóságára, aki ez eget, földet és mindeneket, amik abban foglaltatnak, semmiből teremtette a FiúIstennek szelíd és engedelmes cselekedetire, aki az egész emberi nemzetet az ő drágalátos szent vérével és halálával megváltotta, végtére a Szentlélek Istennek nagy és meghalhatatlan kegyelmére, aki az egész emberi nemzetet a szent keresztségnek malasztjával megszentölte.

[p. 29]

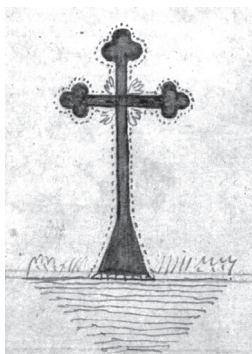


3^{dik} Összveeskövés

Hallgas[d] meg Terosius az én szavaimat! Én, a nagy Istennek méltatlan bűnös szolgája tégedet a mostani nyomorúságomban kívánlak, hívlak, szólítlak és kínszerítlek a Jakab 12 nemzetségére, osztály száléményeire[?], az Ábrahámnak megáldására, az Úr Istennek azon haragjára, melyek az Izrael népéhez, az arany bá-

ránynak imádásáért [p. 30] viseltetett azon nagy, jóságos cselekedetére és szent kegyelmére, amellyel az Izráél népéhez nyújtani méltóztatott a Vörös Tengeren szároz lábbal való által meniskor az Ábrahámnak az Istenhez mutatott engedelmességére az égből eljövő angyalnak Szűz Máriát tisztelni érkezésére. És vígtére szólítlak és kínszerítlek a Krisztusnak Jézusnak öt mélységes sebeire a szent Dávid király penitenciájára, mind azokra, amelyekre tégedet Cornelius, Agrippa, Cipriánus és Salamon, azon lelkeket véled együtt kínszerítlek és utoljára kínszerítlek és szólítlak tégedet, [p. 31] Terosius mindazokat, amikre megszólítani, hívni, parancsolni és kínszeríteni lehet, hogy nékem, itt jelenlevőnek NN, amit kérek, csendességben, minden félelem, eresztés, incselkedés, zörgölődés és bűdös szaglás eresztés és ennek az Isten nevében felvett dolognak félbeszakasztása nélkül, minden megsértése nélkül, ennek és más egyéb épületnek minden fűnek, fának, gabonának, veteménynek, víznek és baromnak sérelme nélkül jelenj meg nékem, egy szép ékes és kellemetes ábrázatú fejedelemnek déli öltözetiben csendesen és alázatosan, és hozz nekem 9999 ezer aranyokat, de jó, igaz és a mi császári tartományunkban [p. 32] kelendő, de jó, igaz ezüstben vagy aranyban, minden várakozás, babonaság, színeskedés, csalárdság és álnokság nélkül, a földnek gyomrából, amely pénz se Istennek, se embernek nem használhat még kezünkhöz nem jövend, és ezt neked parancsolom az Atyának, Fiúnak, Szent Lélek Istennek nevében és legyen meg.

[p. 33]

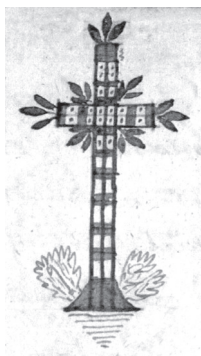


4. Öszveesküvés

Hallgasd meg Terosius! Én, Istennek méltatlan bűnös szolgálója tégedet kívánlak, hívlak, szólítlak, és Istennek közötte a Jákobnak és az Úr Istennek tett fogadása-ira, arra a szent ígére, melyekkel a Dávidnak kegyelmet nyújtott, mondván, az Istennek kiáltottam, amidőn áldoznék, és meghallgatott engem, felemelém szememet a hegyekre, ahonnét az Isten segítséget nyújtana, és szólott, mondván, nem aluszik és nem is fog aludni, akik Izráél népét őrzi vala, őrizzen meg engem, és én is oltalmazom minden gonosztól lelkemet, az ő szent oltalmába [p. 34] ajánlom

életemet és halálomat a széles világnak elnyeréséig vagy pusztulásáig. Kínszerítlek Terosius a Szent Szűz Máriának az Isten parancsolatjának tett engedelmességére és annak szűzességére, az őrző angyalnak Szűz Máriához tett köszöntésére, minden szent ígére parancsolom neked Terosius, hogy te nekem jelenj meg, e jelen levő szűkölködőnek, és azt, amit kérek, minden félelem nélkül, vagy iszonyodás, eresztés, incselkedés és minden félbeszakasztása nélkül, ezen Isten engedelmeből felírt dolognak testemnek és lelkemnek és minden embernek sérelme [p. 35] nélkül, ezen és más minden épületnek, fűnek, fának, gabonának, veteménynek és végtire minden állatok sértése nélkül jelenj meg nekem és hozd nekem 9999 ezer aranyokat, de igaz és szép császári aranyokat, vagy ezüstben, minden várakozás, babonáság nélkül, a tengernek vagy földnek gyomrából, amely pénz se Istennek dicsőségére, se embernek hasznára nem lehet, amíg kezemhez nem jövend, de császári birodalmunkban kelendő legyen, én ezt neked parancsolom Terosius, az Atya, Fiú, Szent Lélek Istennek nevében hogy legyen meg, legyen meg.

[p. 36]

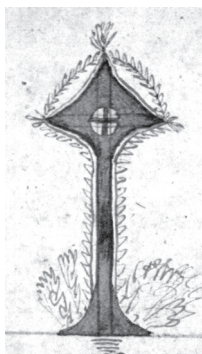


5. Öszveesküvés

Hallod-é Terosius? Én, az Istennek méltatlan bűnös szolgája, tégedet hívlak és szólítlak, kínszerítlek a keresztény catholikus hitre és parancsolom az Istennek szent hatalma által, nekem, szűkölködőnek bűnösnek engedelmeskedjél, aki által föld és ég és mindenek, amik vagynak, általa teremtettek azon szent, azon szent ígére, aki miérettünk testté lőn és bennünk lakóhelet szerzett magának [p. 37] azon megalázására és engedelmességire az Úr Istennek; az Úr Istennek mindenhatóságára és haragjára, amellyel a bűnös emberi nemzetet a vízözön idejekor büntetvén illeti, azon jelre, amelyet Noé nyert igen és helyén minden magzatjával együtt, a Noénak áldozatjára, mely az Úr Istennek úgy megtetszett, hogy megfogadta és ígére Noénak és az ő maradékainak, hogy soha többé a világot vízözönrel meg nem fogja büntetni, Noének megtartására és az Istennek irgalmasan őrá tekintésére és az három Isteni személyeknek megegyezett szeretetükre és a víghetetlen kegyelmíre

kínszerítlek [p. 38] téged Terosius, hogy nekem jelenj meg, szegény szűkölködőnek, és azt, amit kérek, legnagyobb csendességben, minden félelem, incselkedés, büdös szageresztés és félbeszakasztása nélkül Istentől vett dolognak, minden sérelme nélkül nékem és minden teremtett állatoknak, kínszerítlek a Krisztusnak öt mélyéges sebeire, hogy hozz nekem 9999 aranyokat, de jó és igaz ércet, aranyban vagy ezüstben, jelenj meg pedig valamely fejedelemnek ékes tekintetiben és öltözetiben minden várakozás, babonaság, színeskedés, csalárdság nélkül, a tengernek vagy földnek gyomrából, amely pénz se Istennek, se [p. 39] embernek nem használhat, míg kezünkhöz nem jövend, végtire tehát kínszerítlek a szent Háromságra, hozz meg nékem minden baromnak, fűnek, fának, veteménynek sérelme nélkül, azt parancsolom néked az Atyának Atya Istennek a Krisztus Jézusnak szenvedése és halála által, Szent Lélek Istennek megszentelő malasztja által, és minden jó teteményeik a három Isteni, hogy legyen meg, legyen meg.

[p. 40]

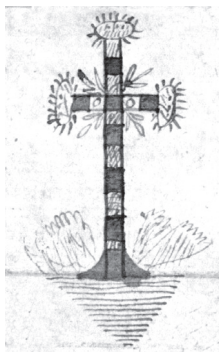


6dik Öszveeskövés

Hallod-e Terosius? Én, az Istennek méltatlan, bűnös szolgája tégedet szólítlak, hívlak és a catholikus szent hitre kínszerítlek és az Istennek minden hathatosságára, a Szent Háromságnak titkára és mindazokra, amelyekre tégedet Cornelius Agrippa, Manestes, Salamon és Cipriánus azon lelkeket kínszerítették és végtire amelyekre magadat [p. 41] szólítani, hívni, kínszeríteni lehet, kínszerítlek, hozz nekem 9999 aranyokat, de jó, igaz ércet, aranyban vagy ezüstben, minden várakozás, csalárdság és megcsalás nélkül, testemnek, lelkemnek, teremtett állatoknak sérelme nélkül, minden fűnek, fának és veteménynek és épületnek sértése nélkül és incselkedés és minden büdös szageresztés nélkül, Uram Istenem szabadíts meg engem, mennyei szent atyám, bűnös szolgádat ettül a jelenlévő szomorúságtól és szegénységtül, valamint Énokot és Illést a közönséges haláltul és a világtól megszabadítani meg nem [p. 42] szüntél, Uram, Krisztusom, szabadíts meg engem, bűnökkel terhelt szegény szolgádat ettül a lelkemnek majd kárhozatját szer-

ző nyomorúságos élettől, valamint Noé pátriarchát a vízözön veszedelmétől megőrizted, szabadíts meg minden teremtet állatoknak Ura és Istene bűnös szűkölködő szolgádat ettől a szegénységtől, valamind Szent Jóbót az ő szenvedésitől megszabadítottad, szabadíts meg engem oh Istenem ettől a keserű életnek nyűgjétől, valamind Mojsést az Egyiptom béliek kegyetlen királyának kegyetlen kezéből kiszabadítani igyekezted. [p. 43] Szabadíts meg engem, édes teremtőm, bűnös szűkölködő szolgádat minden szükségemtől, valamind Izsákat az ellenségtől és az atyjának kezétől megszabadítottad. Szabadíts meg engem, teremtő atyám, szűkölködő bűnös szolgádat minden nyomorúságtól, valamind Dániel prófétát az orosz lányok szörnyű dühös ereitől megszabadítottad. Ments meg engemet Uram Istenem ezen keserű ílettől, valamind azon három ártatlan gyermeket csalárd és kegyetlen királyoknak kezeitől megszabadítottad. Szabadíts meg Uram ettől a bűnös szegénységtől bűnös szolgádat, valamind Dávidot [p. 44] Dávid királyt Goliát és óriásnak kezeitől megszabadítottad. Szabadíts meg engem megváltó Krisztusom minden keserű élettől és nyomorúságtól, valamind Szent Pétert a tengernek torkából, Szent Pált a kötelektől és evezőktől megszabadítottad. Szabadíts meg engem, oh Uram teremtőm legméltatlanabb bűnös szolgádat ettől a lelki kárhozatot szerző nyomorúságtól, valamind Szűz Szent Téglát⁹⁴ legmérgeőbb hármascsigázástól⁹⁵ megszabadítottad, hogy így kenyeremet megnyerhessem és megnyervén tégedet áldhassalak, magasztalhassalak és dicsérhesselek, Ámen.

[p. 45]



7. Öszveesküvés

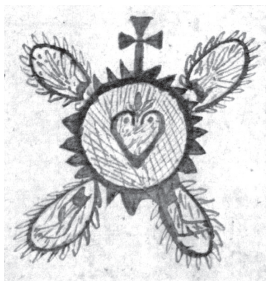
Hallgasd meg Terosius! Én, az Istennek méltatlan szolgája tégedet hívlak és szólitlak és kínszerítlek a keresztyén katolika szent hitre az nagy Istennek minden-

⁹⁴ Szent Tekla; az ókeresztyén mártírológia szerint ő volt az első nő, aki hitéért vértanúhalált halt.

⁹⁵ A tortúra, a kínvallatás harmadik fokozatától

hatóságára, mellyel Enokot és Illést a közönséges haláltól megmentette, az Izsák és Ábrahámnak hamis Isteneknek kezeiből kiszabadítására, Noénak a vízözöntől való megszabadulására, Dánielnek Saul Goliát kezeiből való megmenekedésére, minden kínszenvedésére a Krisztusnak [p. 46] mindazokra, amelyekre tégedet az ő Testamentom[á]ban szólítani kínszeríteni lehet, végtére azon híveknek ígéire, akik téged mindig kínszerítettek és fognak kínszeríteni, azon igaz, igaz valóságára a Krisztus Jézusnak, megítéletére és ostromozására és kínjaira, hogy jelenj meg egyszer nékem igazán szűkölködőnek, szegénynek, ki itt jelen vagyok, és azt, amit kérek legnagyobb csendességben, minden félelem és büdös gőz eresztés nélkül, minden sérelme nélkül testemnek és lelkemnek, ennek és minden épületnek, fűnek, fának, gabonának, víznek és minden teremtett állatoknak [p. 47] és végtire ezen munkának félbeszakasztott okozásai nélkül, valamely szép déli természetben és öltözetiben valamely fejedelemnek, és hozzád nékem a 9999 aranyokat, de jó, igaz, tiszta és a mi császári tartományunkban kelendők aranyban vagy ezüstben, minden várakozás, babonáság, színeskedés, csalárdság és megcsalás nélkül, tengernek vagy a földnek gyomrából, amely se Istennek, se embernek nem használhat, míg kezeinkhöz nem jövend, és én ezt neked parancsolom az Atya Istennek megmérhetetlen méltóságára, legszentségesebb és véghetetlen boldogságára és uralkodására a Fiú Istennek tökéletes [p. 48] és nemes erkölcsére, törvényes cselekedetére, az emberi nemzetnek megkegyelmezetére és annak érettünk való szenvedésire és végtire a szent Lélek Istennek bölcsességire, parancsolom tehát mindezeknek szent neveikre, hogy engedelmeskedj és legyen meg, legyen meg.

Ámen.



8. Őszveesküvés

Hallod-é Terosius? Én, Istennek méltatlan bűnös szolgálója [p. 49] tégedet hívlak, szólítlak és kínszerítlek az Atya Istennek szeretete által és kegyelme által neked parancsolom, amellyel az emberi nemzethez viseltetni tetszett és méltóztatott, akiknek is megváltására egyetlen egyszülött fiát, Krisztus Jézust küldötte. A Fiú Istennek szeretetére, aki az ő mennyei szent atyjának engedelmeskedvén, az emberi nemzetnek kedvéért legnagyobb kínozásokat és ostromozásokat, véres kíno-

zást, keresztfára való felszegezést és a legkeserűbb halált a mi váltásunkért elszenvedte, a Szent Lélek kegyelme és megszentölő malasztja által, mellyel az emberi nemzetet üdvözíteni [p. 50] akarta. Gábrriel angyalnak a Szűz Máriához tett üdvözlésére, azon legszentebb méhébe gyümölcsözésére a boldogságos Szűz Máriának, amellyel Krisztus urunkat méhében hordozván, táplálta és Atyám annak drága szent virével, Terosius, téged kínszerítlek egyszersmind annak szent testére és vérre, szent csontjára és lelkire és annak kínoztatására a keresztfán és végtire legszentebb és emberségesebb erkölcsére és az ő ártatlan életére és halálára, a körülmetéltetésekor szenvedett szent cselekedetére, mégis kínszerítlek, Terosius a Krisztus Jézusnak szent ígéire, [p. 51] melyekkel a kenyeret az ő szentséges testévé, a bort pedig szent vérévé átalváltoztatta és megszentölte, azon megfoghatatlan titkaira a Krisztus iszonyú nevét viselők, Terosius, de még egyszer, ti Tettagramatum, Adonius, Abaj, Szabathi, Lalak, Alpha és Oméga, kínszerítlek tégedet a négy evangélistákra, t. i. Szent Jánosra, Szent Máthéra, Szent Márkusra és Szent Lukácsra és minden őrző angyalokra, t. i. Szent Rafaél, Szent Gabriel és Szent Uliesre és minden egyéb szent angyalokra, kerubimusok és szerafimokra és minden méltóságára az Úr Istennek és dicsőségére és királyi szent trónusára, arra is végtire minden szent [p. 52] szolgálóra az Úr Istennek és véghetetlen hatalmára a Krisztus Jézusnak, szent nevére és kegyelmére, de még egyszer kínszerítlek, Terosius, a boldogságos Szűz Máriának szeplőtlen szüzességire, tisztaságára, annak szűz mihire, amelyben az Istenség és emberség 9 hónapig feküdt vala, a Krisztus szent lelkére és halálára, a szent evangyéliomnak igaz valóságára, a szent angyaloknak szavaira és trombita szólásaikra, akik trombitálni fognak az igaz bírónak eljövetelekor, hogy keljete fel megholt hívek és jöjjetek az örök életre, hogy hozz nékem szűkölködő embernek 9999 aranyokat a fellebb [p. 53] említett mód szerint és tedd le a külső kerületbe, minden incselkedés, babonáság és több eféle nélkül, arra kínszerítlek, és szót fogadjál, hogy legyen meg, legyen meg.

Ámen.



9^{dik} Öszveesküvés

Hallod-é Terosius? Én, Istennek méltatlan bűnös szolgája, tégedet hívlak, megszólítalak, hitre kínszerítlek, parancsolom az Úr Istennek mindenhatóságára és annak Jozefát völgyében elérkezésére az élőknek és holtaknak iszonyú írtóztató, rettenetes [p. 54] és legigazabb ítéletére, ahol az egész emberi nemzet és te az egész segeddel ítélandó leszel, annak legigazabb törvényeire, az ő választottainak teen-

dő ítéletekre, a végzetlenségre, amelyből a Fiú és Szent Lélek származnak, kínszerítlek Terosius, és engedelmességed azon szent ígéremre, amelyet azon szent atyák u. m. Salamon, Agrippa, Manasses, Cornelius és Ciprianus titeket kínszerítettek, hívlak és megszólítalak és még egyszer parancsolom neked Terosius, kínszerítlek és meg sem szűnök addig téged hívni, kínszeríteni és mindennel kínozni, amivel csak lehet, még akaratomnak és kérésemnek eleget nem [p. 55] tészöl, és végtire parancsolom, hívlak és kínszerítlek az igaz bírónak, az Úr Istennek ítéletnek napján dicső eljövételére, méltóságára és hatalmára, élőknek és holtaknak igaz ítéletét, az angyaloknak trombita fúvásokra, holtaknak föltámadásokra és a Purgatóriom béli lelkeknek szabadulásokra, jelenj meg nekem mind azon előbb számlált valóságokra, nagy csendességben, minden zörgölődés, morgás, incselkedés, büdös szag eresztés nélkül, testemnek és lelkemnek és minden teremtett állatnak, fűnek, fának, ennek és más épületnek, gabonának sérelme nélkül, valamely szép termetű és ékes tekintetű [p. 56] fejedelemnek öltözetiben, minden várakozás nélkül, incselkedés, babonáság és megcsalás nélkül és hozz nekem a 9999 aranyokat, de jó, igaz és a mi császári tartományunkban kelendő ércet, ezüstben vagy aranyba, de ezen Istentől felvett dolognak félbeszakasztása nélkül a tengernek vagy földnek gyomrából, amely se Istennek, se embernek addig nem használhat, még kezünkhöz nem jövend, és tedd le külső kerületbe nekem NN és az én társaimnak NN, sérelme nélkül, parancsolom végtire neked Terosius és Asmodéus, az Atya Istennek [p. 57] minden hatósága által a Fiú Istennek erkölcsi által és a Szent Lélek Istennek halhatatlan kegyelme által, hogy legyen meg, legyen meg.

Ámen.



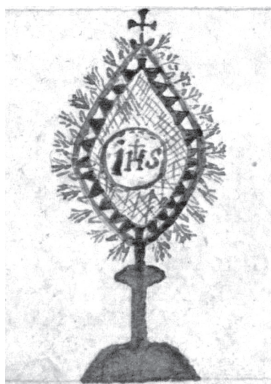
10^{dik} Öszveesküvés

Hallod-é Terosius, Báál, Beltzebúb, Amodéus, Lucifér? Én, Istennek méltatlan, bűnös szolgája, tégedet hívlak, [p. 58] szólítalak és az Istennek szent hitire kínszerítlek és parancsolom és kínozlak benneteket az Istennek minden eszközeivel

és üldözlek amíg kívánságomnak eleget nem teszel és akaratomnak. Kínozzon benneteket a Krisztus Jezusnak szent neve, embersége és halála és szent lelke kiadása a jó pásztornak, ájtatos imádságával szólítlak, és kínozzon benneteket minden ájtatos lelkeknek és mártíroknak vére és halála. Kínozzon benneteket minden szüzeknek és szentatyáknak ártatlan halálok minden szent [p. 59] atyáktul néküink hagyott hagyományaival és szent apostoloknak valóságos predikálásokkal, az hitnek tanításával kínozzlak benneteket Terosius, Asmodéus, Báál, Beltzeub, Litzifer, az Ó- és Újtestamentumnak szent vigezete, szólítson még azon szent hatalmára az Úr Istennek, amellyel szent Pétert, Kristus Jézus első vikáriusát megáldotta és a anyaszentegyház fejévé rendölte és szentölte. Kínozzon tikteket minden fölszentölt atyáknak hatalma, amellyel az Úr Krisztus őket megáldotta, amellyel a szentmisének szolgálatjával sokan bírnak, amidőn a [p. 60] kenyeret a Krisztus Jezusnak szentséges testévé, a bort pedig szentséges vérévé átváltoztatják. Kínozzlak tikteket mindazon szent igikkel, amelyekkel tikteket mindazon szentatyák u. m. Manasses, Ciprianus, Cornelius, Salamon és Agripa kinszerített, hívlak és megszólítlak és kínozzlak titeket, a Kristus Jezusnak halálából való feltámadásával, mennybe való menetelével és a Szentléleknek eljövetelével és annak az emberi nemzetet megszentelő malasztjával, mindaddig, amíg nékem a kívánt kincsét el nem hozod, [p. 61] minden zörgölődés, morgás, incselkedés, testemnek és lelkemnek és minden teremtett állatoknak, fűnek, fának, veteménynek, ennek és más épületnek és vigtíre ezen dolognak félbeszakasztása nélkül, jelenjete meg és hozzátok nékem azon kívánt 99999 aranyokat minden várakozás nélkül, de jó, igaz, tiszta, a mi császári tartományinkban kelendő érmét aranyban vagy ezüstben minden babonaság és megcsalás nélkül, de valamely egész termető, szép fejedelemnek képiben a tengernek avagy földnek gyomrából, amely pénz [p. 62] se Istennek, se embernek addig nem használhat, míg kezünkhöz nem jövend, és elérkezvén tegyétek le a külső kerületbe, a szentölt venyigéhez minden ízetlenség, hányás és vetés nélkül, végtíre azt parancsolom néktek az Atya Istennek kegyelmessége által, mennyei dicsősége és hatalma által, a Fiúi Istennek alázatossága és engedelmessége által, ki az emberi nemzetért szentséges vérét kiontotta, a Szentlélek Istennek malasztja által, akivel minket megszentölt a Sion hegyen, szent Salamontól építtetett templom megtalálására, hogy legyen meg, legyen meg.

11^{dik} Öszveesküvés

Hallod-é Terosius, Beltzebub, Asmodeus, Báál, Lutzifer? Én, Istennek bűnös szolgálja titeket hívlak, megszólitlak és kínszerítlek a keresztény catholicus hitre kínszerítlek és erő[!]tetlek a mennybéli három Isteni személeknek az említett szent igékikre minden szentekre, és mégsem engedelmeskedtek akaratomnak, hát még egyszer hívlak és kínszerítlek az Atya Istennek minden kínzó eszközével és a [p. 64] melyekkel a Krisztus Jézust kínzani meg nem szűntek, és ugyan a Krisztus Jézus szent neve uralkodjon rajtatok az Atya Istennek szent neve és megmérhetetlen urasága által, aki titeket a mennyei dicsőségűl a kevélség bűnei miatt a Pokolnak gyomrában levetett, annak a nagy és szent névnek engedelmeskedjétek, akinek a szelek, tengerek és fergetegek engedelmeskednek. Hallgass meg annak kedvéért és kérjétek őtet, kínszerítlek benneteket az áldozatot bemutatott Izsáknak az ártatlanságára, a Krisztus Jézusnak 30 pénzen való eladására és szenvedésére, a pokolbéli ördögöknek és a halálnak [p. 65] meggyőzésére cselekedjétek, és már egyszer hozd az én kívánságomat, 9999 aranyokat, hozzatok el minden várakozás, zörgölődés, morgás nélkül, incselkedés, babonáság, bűdös szagerezés nélkül és félelem eresztés nélkül, jó, igaz, tiszta ércet, de a mi császári tartományunkban kelendőt, a tengernek vagy a földnek gyomrából, amely pénz se Istennek, se embernek addig nem használhat, még kezünkhöz nem jövend, jelenjétek meg pedig valamely ékes tekintetű és jeles fejedelemnek képiben, minden sérelem nélkül testemnek, lelkemnek és minden teremtetett állatoknak, minden fűnek, [p. 66] fának, veteménynek, ennek és más épületnek sérelme nélkül, vigtíre azt parancsolom neked az Atya Istennek + Fiú Istennek + és Szent Lélek Istennek nevében, hogy legyen meg, legyen meg, Amen.



12^{dik} Öszveesküvés

Hallod-é Terosius, Amodeus, Báál, Beltzebub, Lutzifer? Én, Istennek méltatlan, bűnös szolgálja titeket hívlak, szólítlak és az Istennek szent [p. 67] hitére kínszerítek az megholtaknak és élőknek az igaz bírótól való ítéletre és a széles világnak alkutójára, ugyanarra, akinek telles hatalma vagyon ítélni, hozzám küldeni, akinek szelek, fergetegek és tengerek engedelmeskednek és mindenek, amik a földön és égen és tűz, engedelmeskedjete egy kimondhatatlan szavára, ugyanannak hatalma által parancsolom tinéktek és kínozlak benneteket, hogy már egyszer jelenjete meg nekem minden zörgölődés és morgás, bűdös szageresztés nélkül, incselkedés és félbeszakasztása nélkül ez én Isten engedelmebül felvett dolognak és hozzátok el már egyszer a kívánt 9999 aranyokat [p. 68], de jó, igaz, tiszta ércet aranyban vagy ezüstben, a tengernek vagy a földnek gyomrából, amely pénz se Istennek, se embernek addig nem használhat, még kezünkhöz nem jövend, minden várakozás és babonaság, testemnek és lelkemnek és minden teremtett állatoknak sérelme nélkül, fűnek, fának, veteménynek, ennek és más épületnek sérelme nélkül, jelenjete meg pedig valamely ékes termetű fejedelemnek képiben, és kínszerítsen, sürgessen benneteket erre a Krisztusnak szent neve, a boldogságos szűz Máriának való fogantatása és annak az Atya Fiú Szentlélek Istennek menyországába való uralkodása [p. 69] és a szent Jáphétnek és az ő hitvesének vélek együtt való boldogsága, uralkodása, de még egyszer parancsolom azt nektek az Atyának, Fiúnak és Szent Léleknek nevében, hogy a kívánt kincset már egyszer hozzátok el és a szentölt szőlővessző mellé külső kerületbe tegyéte le, és legyen meg.

[p. 70] Ha valamit fogsz hallani, vagy valamit a szemed elibe jönni, hát mondd ezen következendő ígéket!

Uram Jézus Krisztus Názáret béli zsidóknak királya, légyen velem NN és az én társaimmal ebben a szent órában és mindenkor, oltalmazzon meg minden gonosz lelkek incselkedéseitől, én titeket az Atya Istennek mindenhatóságára + a Fiú Istennek erkölcsére + és a Szentlélek Istennek megszentelő malasztjára kínszerítlek titeket, akiket hívtalak az Atya, Fiú és Szentléleknek kegyelméből, feleljetek meg nekem ezentúl és el se takarodjatok kívánságom elégtévése nélkül, és kérésemnek meglegyen pedig amire kínszerítlek, meglegyen pedig amire kínszerítlek az [p. 71] Atyának, Fiúnak és a Szentléleknek nevében, ámen.

Ha azon lelkek kérdeznek, hogy mit akarsz, hát ezt feleld nekik!

Én, NN és az én társaim NN, jelenlevő szükségünkben és nyomorúságunkban kérem én az Istennek szent malasztját, áldását és kegyelmét, testemnek erőt, egészséget, vigtíre a végén kért 9999 aranyokat, de igaz, jó és tiszta császári tartományinkban kelendő pénzt aranyban vagy ezüstben minden babonaság, megcsalás és incselkedés nélkül hozzatok, amely pénz se Istennek, se embernek addig nem használhat, még kezünkhöz nem jövend, a tengernek avagy földnek gyomrából. De [p. 72] még egyszer Terosius, Báál, Beltzebug, Aszmodéus, Lutzifer hívtalak, szólítlak, ösztönözlek, hitre kínszerítlek, minden kínzó eszközökkel az Istennek kínozlak, és már az előbb számlált kínszerítésre és legszentebb szavakra és nevekre ezen szempillantásban jelenjete meg nekem és a feljebb említett 9999 aranyokból álló kincset hozzátok el, de kelendőket, a császári tartományinkban testemnek, lelkemnek és minden teremtett alakoknak, fűnek, fának, veteménynek ezen és más épületnek sérelmek nélkül, tegyitek le a külső kerületbe a szentelt szőlővessző mellé [p. 73] minden morgolódás, zörgés és incselkedés, babonaság és bűdös gőz eresztés nélkül, mely kincset azután az Úr Istennek kegyelméből és segítségével magamhoz kívánok venni és minden szülőlködők segítségire lenni, magamnak, lelkemnek üdvösségire, az Istennek pedig legnagyobb dicsőségire, de leginkább kívánom, hogy ezen kincssel a Purgatóriumbéli, a kínlódó lelkeket, a szentmisének áldozatjával és szolgáltatásával és alamizsnálkodásokkal kiszabadíthassam és végtíre az Úr Istent imádhassam nagyobb buzgósággal és dicsérhessem választottjaival, tisztelhessem és annak dicsőségire, hogy véle élhessek.

Ámen.

[p. 74] Ha jó lélek vagy lelkek, tehát ezen szavakat köll nekik mondani és megköszönni.

Uram, Istenem. Légy vélem ezen a te kegyelmedből elérkezett lelkeknek jelenlétekben és őrizz meg e félben, ne hagyj kélttségbe esnem! Azonban ti jó lelkek, fizesse meg nektek a te fáradságotokat az Úr Isten, fizesse meg a Fiú Isten a ti sze-

lídségetek, amellyel hozzám viseltettetek, fizesse meg a Szentlélek Isten a te szorgalmatosságokat, és azoknak szent neveikben menjetek vissza és távozzatok el tőlem minden testi és lelki sérelem nélkül azon helyre, ahonnan jöttetek, a Kristus Jézusnak szent nevében [p. 75] az emberi nemzet megváltójának, és kínszerítlek titeket az Atya + Fiú + Szentléleknek + nevében, hogy amidőn szükségem lesz reátok nekem, csendesesen ismét és minden morgolódás nélkül megjelenjete, és legyen megáldva az Atya, Fiú, Szentlélek nevében, ámen.

Ha ezen lelkek a kívánt kincssel elérkeznek és azt a rendölt helyre nem akarnák letenni, tehát így szólíts[d] őket!

Én, NN titeket jelenlevő lelkeket kínszerítlek a Szentháromságra az Atya, Fiú és Szentlélekre és minden szentekre, hogy engedelmeskedjete és alázzátok magatokat nekem és a kívánt [p. 76] kincset tegyéte le a külső kerületbe a szentölt szőlő vesszőhöz, minden odavetés, zörgölődés és morgás, babonáság, incselkedés, bűdös gőz eresztés, testemnek, lelkemnek sérelme nélkül, kínszerítlek benneteket ezen és más épületnek sérelme nélkül, kínszerítlek benneteket a Krisztus Jézusnak kínjaira, szent halálára, Szentléleknek és annak szent neveiben, az engedelmesség átka ellen ne harcoljatok, de még egyszer parancsolom nektek, a mindenható Isten szent nevében és azon szent ígére, amely rajtatok uralkodik és annak igaz és szent törvényére, amellyel titeket illetni [p. 77] fog ítélet napján, hogy azon kincset a már elrendölt helyre tegyéte le, hogy onnénd az Atya, Fiú, Szentlélek neveiben felvéhessük és hasznainkra fordíthassuk az Isten kegyelméből.

Ha mégsem akarnak engedelmeskedni, hát így szólítsd meg őket!

Én, titeket, jó lelkek, kínszerítlek az AtyaIstennek mindenhatóságára, kegyelmére és mérhetetlen méltóságára, annak szent nevében parancsolom nektek és kínozzak annak minden kíntzó eszközeivel, minden előlszámlált szent ígére és parancsolom nektek a Fiú Istennek kínjaira, [p. 78] tuskével való megkoronázására, keresztre való feszítésére, öt mélységes szent sebeire, szent lelke kiadására és az ő koporsójára és vires verettkire, parancsolom nektek a szentséges szűz Máriának tisztasága által, azon szent gyümölcsére, amellyet kilenc holnapig szent mihében viselt, hogy már azon kívánt kincset azon jelzett helyre tegyíte le, minden csendességgel azon előlszámlált mód szerint, minden sérelem nélkül és azon módon oda, ahonnét érkeztetek, térjete vissza, az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevében, ámen, legyen meg, legyen meg.

[p. 79] Visszaesküvése azon lelkeknek

Ti, jó lelkek, valamint az ideérkezésben csendesesen voltatok és minden morgolódás, zörgés, csattogás, babonáság, bűdös szag eresztés nélkül megjelentetek, szint-

azon módon parancsolom nektek az Atya Istennek kegyelméből, hogy távozzatok mind vissza azon helyre, ahonnt érkeztetek és ne is gyűljetek addig ide soha és még ismét újra titeket hívni nem foglak, parancsolom nektek a Krisztus Jézusnak szent ereje által, aki meggyőzője volt az ördögnek [p. 80] és halálnak is, hogy távozzatok vissza a ti helyeitekre. Kínszerítlek benneteket annak a szent keresztjére, menjetek el, parancsolom a Szentlélek Istennek megszentelő malasztja által, és az emberi nemzetet megszentölte, hogy azon formában távozzatok helyeitekre. Kínszerítlek benneteket az oltári szentségre és a Krisztus Szent testére és szent virire, hogy távozzatok el tőlem, ti ellenkező vészek távozzatok vissza helyeitekre, Názáret szent[je] Jézus, zsidók kir[álya] győzedelmes oroslán, [p. 81] oltalmaz meg engem ez ellenkező lelkétül, Krisztus szent keresztje, védelmezz meg engem, Krisztus szent teste és vére, fedezz be engem, Krisztus szent lelke, ne hagyj el engem ezen lelkeknek jelenlétekben, hanem parancsold vissza távozásra helyeikre, minden sérelem nélkül, adjad Uram Istenem, hogy én szegény bűnös szolgád a te szent nevedben és a te szent fiadnak, Krisztus Jézusnak szent nevében és Szent Léleknek ereivel ezen lelkeket visszaküldhessen, ne engedjed Uram Istenem, hogy ezen lelkek se most, se pedig halálom [p. 82] óráján szemfényvesztésekkel megcsalhassanak, vagy pedig eszemet veszthessék, kínszerítlek tehát titeket jó lelkek, a Krisztus Jézusnak szent nevében még egyszer az ő keresztjére, szendvedéseire és halálára és ostorozásakor kihullott vérére, hogy távozzatok el tőlem és menjetek a ti helyeitekre. Kínszerítlek titeket a szent szűz Máriának makula nélkül való fogantatására és Isten előtt való érdemire és minden szentjeire, az oltári szentségre és azon ígére, melyekkel a pap a kenyeret Krisztus [p. 83] testévé, a bort szent vérévé átváltoztatja, hogy távozzatok el mindnyájan és menjetek azon helyre, ahonnt jöttetek, és végtire parancsolom nektek, ti jó lelkek a mindenható Istennek nevében, ti Alpha, aki feje vagy kezdete és Omega, amely vége mindennek, hogy távozzatok el vissza helyeitekre, kínszerítlek az Ádám, azaz Tetragrammaton, Inesábilisz, Inunparabilis, Adonján, Helion és Sabaoth nevekben, hogy távozzatok el innét és forduljatok el minden zörgölődés és bűdösség nélkül testemnek, lelkemnek [p. 84] és minden teremtett állatoknak, ú[gy] m[int], fűnek, fának, veteménynek, tűznek, víznek, ezen és más épületnek sérelme nélkül, menyjete az azon helyre alázatosan, ahonnt eljöttetek és ne is jöjjetek addig ide, még ismit nem foglak titeket hívni, szólítani és kínszeríteni és most menjetek az Atyának + Fiúnak + és Szentléleknek nevében innét, ámen, úgy legyen, s sz A M I N,

amen

[p. 85] Akit a mindeneknek teremtője, ura és Istene rásegít, hogy ezen könyvecskének irtózásain keresztül eshetnek, azok ugyan méltán mondhatják, ezen háláadó szép éneket tehát felteszem, amint következik

1 Téged, Isten, mi dicsérünk sziveinkből, hozzád térünk, tégedet mi vallunk csak egyetlen egy urunknak, egész világ nem foghatja fel, téged mennyei Atya, téged tisztól minden hív, minden lélek, nyelv és szív.

2. A Menny minden angyalokkal, minden nemű hatalmakkal, így mond ke-
rubimokkal és szerafimokkal, szent, szent, szent a seregeknek ura, mennynek és
földnek világ telles híveivel a nagy dicsőségeddel.

[p. 86] 3. Kórusa apostoloknak, prófétáknak, mártíroknak, néked dicsőséget
ád, téged örökké imád, anyaszentegyház vígságban, téged az egész világban, Egy
Istennek fiaddal és a Szentlélekkel vall.

4. Oh, királya dicsőségnek, fejedelme békességnek, Szent Atyád örök és nagy,
egyetlen egy fia vagy, rabságunkat úgy sajnáltad, hogy szűz mihit nem utáltad,
minékünk megengedté, magad halált szenvedté.

5. És így ajtaját mennyeknek felnyitottad híveidnek, most Atyádnak jobbán
ülsz és mirajtunk könyörülsz. De a világ végezetén, velünk igazságot tevén, min-
deneket megitilsz, lelkünknek bírója lész.

[p. 87] Kérünk azért buzgósággal, kérünk alázatossággal, irgalmazz szolgálid-
nak, kegyelmezz fiadnak, ne nézd sok számú vétkünket, gonoszságunkat, bűnün-
ket, tekintsd azon drága vért, kit öntöttél lelkünkért.

Engedd, hogy mennybe mehessünk, szentekkel részesülhessünk, végtelen örö-
medben, örök dicsőségben, üdvözítsd Uram népedet és áldd meg örökségedet,
vezéreljed, igazgasd és víg nélkül támogasd.

Minden napon áldunk téged és dicsérjük szent nevedet, tarts meg mindket a
bűntül, őrizd veszedelemtül, nagy irgalmad legyen rajtunk, amint mi tébenned
bízunk, Uram tebenned bíztam és meg nem gyaláztattam.

[p. 88] [Más kézzel és más tintával:]⁹⁶ Az igazmondás jutalma. A kis Ágnes hitta
szomszédék Endréjét, hogy menjen vele sétálni a kertjükbe. A múlt éjjel erős⁹⁷

[p. 89–96] [Üres oldalak]

[p. 96] [Harmadik kéz:]⁹⁸

Siske József 80 for[int] munka

1^{ször} foglaloban 2 for[int]

2 Esztergomban 10 for[int] 50

⁹⁶ Vélhetően egy elemi oktatásban résztvevő gyermek diktálásból adódó XIX. század vé-
gi vagy XX. század eleji beírása.

⁹⁷ A szöveg itt megszakad.

⁹⁸ A harmadik, XIX. század eleji kéz a füzetke újabb használatbavételét dokumentálja:
a papír alkalmas költségekönnyelésre is.

3 megis	10	
4 Somogyinak	1	6
5 három	2	30
6 ^{szor} Ruhára Esztergomban	25 for[int]	
7 ^{szor}	5	
8 ^{szor} kirára menntem		50
9 aratni mentem	2	30
10 feleségemnek	2	30
Sum[m]a	62	10

[p. 97] Muszlik Úr istállója falát felfogtam, ölit két for[int]ért. Napszámost ő maga fogja fizetni, amennyi köll. Indölözásért⁹⁹ különösen 50 + öle foglatatot kap-
tam --- 10 Fo[rint]

[p. 98] [A könyv főszövegét író kéztől az utolsó lapokra:] A Boldogságos Szűz-
hez igen szép és nagyerejű imádság bizonyos dolog megnyeréséért

Oh, Istennek tisztelendő nagyértelmű, szerelmes szent Anya Szűz Mária! Alázatosan kérlek, engedd valósággal éreznem a te hív segítségeddel vígasztalá-
sodat ezen dologban NN amelyet tetőled kérek, és ezt Jézus Krisztusnak drágalá-
tos szívednek véreből h[—] ne hagyj minket a te [...]100 irgalmas [...]102 szabadíts
m[eg] [...]103 minde [...]104 [p. 99] veszedelemtől igaz örömet és békességet nyervén,
Ámen

Üdvöz légy tengernek csillaga és megszentelt háza a Szent Háromságnak, Oh
alkonyom kér[lek] téged, hogy engem e jelen [...]105 életben minden szorongatá-
soktól őrizz és oltalmaz azon öröm által, melyet vettél Gabri[el] angyaltól, midőn
így köszöntette[—] Üdvözlégy Mária.

⁹⁹ Kőműves szakzsargon vagy egyedi szóhasználat lehet.

¹⁰⁰ papírhány

¹⁰¹ papírhány

¹⁰² papírhány

¹⁰³ papírhány

¹⁰⁴ papírhány

¹⁰⁵ tintafolt

D

1819. február 14., [s. l.]

Kincskereső imádság a Szűz Szent Koronához

Az irat: B: OSzK, Kézirattár, Analekta 11.012

[Címlapon:] Szűz Szent Koronához, melyet szegítségben lívó ember Istent kírheti.

Sok szép imádságok szűz szent korona és Kristophorus által meg és nyeri.
Kíszíttetett M.D.C.C.C.X.IX esztendőben 14 februáriusba.

[p. 1] Fölejánlás

Én, fölejánlom néked mindenható Istenem és mennyei Atyám Istene, Ábrahám † Isten Jacob † Isten Izak † Isten Adonai † Isten Alpha † Isten Omega † Isten Szabaoth † Isten Igrion ezen háromszor három Hiszek egy Istent, amelyet mostanában imádkozzál, a Kristus Jesus keserves kínszenvedésinek és halálának dicsőségének és az ő szerelmes anyjának tisztességére, hogy a szűz szent korona képe által nékem az Isten szűz szent korona és Kristophorus míltoztatnának küldeni áldást, adományt, úgy mind ezüstöt és aranyt az Isten akarata által, azt kírem én tiszta szívemből, míltoztatnának engem meghallgatni és ezen imádságomat [p. 2] megerősíteni az én testi és lelki szükségemnek dicsőségire az Isten és a te irgalmasságod által nékem megnyerni s meghallgatni és megerősíteni míltoztatnátok.

Most kezdődnek az imaságok az Atya Istenhez

Ó Uram, mennyei Atyám, mindenható Isten, én hozzád járulok és kírlek tígéd alázatosan tiszta szívemből a te szent fiad, a mi urunk Jesus Kristus által könyörüljön rajtam, szegény bűnös emberen az én nagy szegítségünkbul és nyomorúságbul, segíll[j] ki engem, mivel te, ó uram, mindenható Istenem, jól tudod az én szegítségemet és nyomorúságomat, ezért segíll[j] ki és engedjed e világon ideig való böcsöletes ílést, más világon pedig az örök boldogságban részesülmi melyre kírlek [p. 3] tégedet az legszentségesebb Úr napjáért a Kristus Jesus szent szent nevéért, míltoztatnád meghallgatni engem, szegény bűnös embert, most és ezen órában, melyben hozzád kezdetben az föltett szándékomban folyamodni és segíts az vér öntő szent Kristoph és Szűz szent Korona kegyelme, ereje és esedezése által az én állandóságomat míltoztassál megvilágosítani, hogy én te általad a legszentebb Úr Isten, ó Úr Jesustul a te mindenhatóságoddal föltett szándékimat és imádsá-

gimat a te szent nevedben vígben vihessem, melynek víghezvitelére adjad a te szent akarodat és erődet, segítségedet hozzá, arra segítsen engemet a Kristus Jesus az a erős ember, akinek mindenek meg lehetünk és meg lehetnek, az Atyának † [p. 4] és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, Ámen.

Ó Isten Abraham † Ó Isten Isak † Ó Isten Jacob † Ó Isten Mojszes † Ó Isten Arony † Ó Isten Adonai † Ó Isten a teljes Szentháromságnak egy Istenséged és irgalmasságod által kírlek, segí[lj] engem és könyörülj rajtam szegíny bűnös, itt és ott az örök boldogságban, ámen.

Imádság Szűz Szent Koronához

Oh Szűz Szent Korona Martil, eszedbe juttatom és reá emlékeztetlek tíged a te imádságodra, melyet cselekedtél midőn mondottad, a te én szerelmes jegyesem, Kristus Jesusom, lígy mellettem az én szenvedésimbe és kírlek minden szegínyekirt, árvákért és megnyomorodott emberért, kit itt a földön én hozzám kiáltnak és az mártíromságomrul emlékeznek, míltoztatnád az én [p. 5] kírísem által őket meghallgatni és az én akaratomat megerősíteni és megvígasztalni. S kírlek én tíged édes jegyesem, míltoztatnál engem tehozzád, mennyek országába vinni. Íme onnan jöjjön le egy szózat, mennyek országából szólván szent koronához, gyűjj, gyűjj, gyűjj ide ídes mátkám és hű szolgálóm, megnyerted túlem mennyek országát, te vagy elrejtett kincznek mestere, te vagy minden szegíny embereknek kiosztója és minden gonosz lelkek rímítője, hogy avval te min[d]en szegínyeknek segítségül gyünnil az ő szűkölködéseiben. Azért kírlek tíged, mivel az Úr Istentül e földön kincsek a te kezedbe adattak, minden szegínyeknek segítséghezásra, ó te Szűz Szent Korona Martil, fordítsd a te szemeidet az én buzgó ájtatos tiszta szívembül való imádságomra és kírísemre, melyet is a te szent nevedbe [p. 6] kírek níked dücsőségedre és tisztességedre, níkem testi hasznomra és üdvössigemre, te benned folytatom minden szegínyiséget és tíged alázatosan segítségül híjlak, szabadíts meg engem minden szegínyiségbül, segíts ki minden lelki és testi veszedelembül, hogy én az Istennek vígan és örömmel és az ő szentsíges szűz anyjának, Máriának tiszteletire, szent Kristophorzusnak, szűz szent koronának és Isten minden szentjeinek tiszteletire és minden keresztíny líleknek a mi szerelmes Kristus Jesusnak nevében oda jutván, szolgálhassak. Ámen.

Imádság a Kristus Jesushoz

Ó Uram, Jesus Kristus, én szegíny bűnös ember kírlek és kínszerítlek tíged a te víres izzadásaidra, melyet az olajfák hegyin kiontottál, térdepelve, még víz és vírizzadást [p. 7] izzadtál és azt én írettem cselekedted, azért kírlek tígedet a te kínszenvedésédirt míltoztatnál engem az én imádságom által meghallgatni a te mírtíketlen szeretetedre, dücsőségedre, tiszteletedre és hálaadásidra és níkem minden lelki és testi üdvössigemre, mely által minden keresztíny lílek vígasz-

taltatnak, dicsőítetnek és mely által Szűz Szent Korona éntőlem dicsírtetik, tiszteltetik és magasztaltatik. Én, NN kírlek és kínszerítlek téged, ó megsebesített üdvöztöm, ó szerelmes uram, Kristus Jesusom, s mind együtt fájdalmas, szentséges szent anyáddal, Szűz Máriával, s mind Szent Kristopal és Szűz Szent Koronával, s mind az ő mennyei szentivel, mind és Viktoriával, a mind igaz Istenem és atyám mennyek és földnek teremtője vagy, kírlek téged míltóztatnad níkem, a te szolgálódat, a Szűz Szent Koronát elküldeni, ezért kírlek téged, [p. 8] hogy én meghallgattatnám és erősítetnem az én imádságom által a te isteni akaratod szerint az én szeginségembe, hogy avval én testemet és lelkemet böcsületesen eltarthassam és az örök életet elkísérhessem, ámen.

Más imádság

Ó Uram, Jesus Kristus, én kínszerítlek téged a te kemény íleted által, melet harminchárom esztendeig e világon szenvedtél és azt én írettem mívelted és keserves halált miúrettünk, emberekért a keserves körösztfán szenvedtél, azért kírlek téged Ó Uram, Jesus Kristusom míltóztatnád a Szűz Szent Koronát énhozzám elküldeni és elgyünyi, hogy ő engem megerősítene az én imádságomban a te akaratod és irgalmad által.

Ó Szent Lélek Úr Isten, segítségül híjlak téged és a te nagy malasztodra és szeretedre [p. 9], említlek, melyet mi hozzánk viseltettél. Míltóztatnád níkem, az Szűz Szent Koronát elküldeni, hogy én ő általa meghallgattatnák az én imádsággal a te dicsőségedre, tiszteletedre és dicséretedre és níkem szegín embernek hasznomra, lölköm s testem táplálásomra és minden keresztény lélek segítségire és vigasztalásokra.

Ó te Szűz Szent Korona Martil, én szeginy bűnös ember kírlek tiszta szívembül, lelkembül, hogy te az én imádságomat míltóztatnád meghallgatni, hogy én te níked a mindenható Ur Istennek dücsőségire, tisztességire és a szeplőtlen Szűz Máriának és minden szenteknek illhessek, ó Szent Kristoph és Szűz Szent Korona Martil, s mind a te szerelmes hírüddel, Szent Annabettával és Aurorával és martil Viktóriával, hogy tik elgyünni míltóztatnátok az én kírísemre és az én [p. 10] imádságomat meghallgattatnátok mind ezideig, valóval ezüsttel s aranyjal, egyszázezer forinttal a mi országunkban jó monetával megajándíkozni míltóztatnátok, melyet én hálaadó líszek mindenkor és örökiny itt és ott, Ámen.

Oh, te mindenható, örök, irgalmas atyám, ki mondtad, hogy mink minden szükségünkben tehozzád folyamodjunk és te míltóztatol minket meghallgatni. Íme a te szegíny, nyomorult teremtett állatod, hozzád fordulok kicsi bizodalommal és akarok malasztot, melyet te jól tudod, kírnyi, a szent szívek Jesus, Mária és Joseff által, hacsak a te isteni akaratod ellen nem líszen, nagy alázatossággal kírnyi, add níkem ó én szívem, szerelmes atyám ezt a malasztod, ezt kírem én a dücsőséges Szűz és Isten Anya Mária és Istennek minden szentei, Szent Kristoph [p. 11] és Szűz Szent Korona érdeme által. Oh, hallgasd meg az én kírísemet ó mennyei Atyám,

azért kírlek tíged a kötelek, láncok által, melyeket a te szerelmes szent fiad oly kegyetlenül megkötöttest az ostromok között, kötelek, láncok tövisek által melyekkel ő oly kegyetlenül megsebesített, én kírlek tíged ó irgalmas Atyám, meg ne vond tőlem a te szent malasztodat és meg ne vesd az én kírísemet, mert nem én általam, hanem az te szerelmes szent fiad, Kristus Jesus kinszenvedísírt és haláláért kírlek ó mennyei Atyám, tekints a te fiad, Kristus Jesus szent fejit, mely oly kegyetlenül megsebesített és megmocsoltatott, mi indíthatna meg tíged, oh mennyei Atyám, ha tíged meg nem indíthatnak a kötelek, ostromok, szegek, tövisek, sebek és a te legszerelmesebb fiad, Kristus Jesus legkeservesebb [p. 12] és legkeményebb halála, mi indíthat meg tíged, ó mennyei Atyám, hogy te nekem Szent Kristophot és Szűz Szent Koronát elküldjed és hogy te az én kírísemet és imádságomat meghallgasd, ha meg nem indíthatnak már ezek a szívbíli fohászok, az kemény víz, veríték, ez ő imádsága, a sűrű könnyhullajtások, a belső nagy szomorúságok, a nagy és mílsíges sebek és a te szerelmesebb fiadnak, Jesus Kristusnak legszentsígesebb rózsaszínű szent vére, mindezek által kírlek tíged ó mennyei Atyám és mindezeket fölajánlom te níked, nagy alázatossággal ó mennyei Atyám, a szentsíges szent szívek Jesus Maria és Joseff által, Szent Kristoph, Szűz Szent Korona, minden angyalok és szentek és e földön ájtatos emberek által kírlek tíged ó mennyei [p. 13] Atyám, míltóztatnál engem, szegény és bűnös embert az én nagy szükségemben elmerült, vigyázatlanul magadtul el ne távoztasd, ha ezek míg mind nem elegendők, tehát kírlek és kinszerítlek tíged a te Szent Neved és víghetetlen Istenséged és tökéletességed által, add meg níkem ó mennyei Atyám ezt a malasztot, azt kírem a te szerelmes fiad, Jesus Kristus és Szent Lílek által, oh hallgasd meg az én szegín imádságomat, ó Kristus Jesus, ezért kírlek tíged, a Szent Lílek által világosítsd meg az én szükséges kírísemet, ó Szent Lílek, Úr Isten ezért kírlek tíged az Atya és Fiú Isten által és Szent Kristoph és Szűz Szent Korona esedezése által, ó ti három szentsíges és elválaszthatatlan istenyi szemílek. Én, NN, kírem istensíges szemilyeteket és víghetetlen szerelmetekért, mellet egymáshoz viseltettek, míltóztatnátok [p. 14] az én szűkölködő kírísemet és imádságomat meghallgatni és nekem, amit én tőletek, istensíges három szemilletektől, Szent Kristoph és Szűz Szent Korona kipe által kírlek, megvetni ne míltóztatnátok. Ó, én Istenem, én, NN, addig el nem járulok tőled, míglen te engemet ó mennyei Atyám és az én szomjúhozó imádságomat meg nem hallgatod, megvallom, én Istenem, mennyei Atyám kinszerítetül engem meghallgatni és nekem Szűz Szent Koronát elküldeni, hogy ő engem jóval és pínzzel az én szegínségemben megvígasztalna, mert én olyan nagyon kinszerítlek, hogy te níkem a kívánt malasztot és a kíríst meg nem tagadhatod és meg nem vetheted, azírt akarok, Ó mennyei Atyám, remínségemben lígyen az én szegín szűkölködő imádságomat te nálad, Ó mennyei Atyám a Szent Kristop és Szűz Szent Korona esedezése által, kedves líszen az én [p. 15] kívánt kírísem és a te malasztod az én szegínségemet kegyelmes líszen a mi urunk Jesus Kristus által, Ámen.

Más imádság

Ó szent mártír és szegénység segítője, mennyek hercegi Szűz Szent Korona, én kérlek és kínszerítlek téged az ídéséges Jesus Kristus vére által és a te nagy vitézlő víred által, e szeretet által, ahol te két fára kihúzáttál a körösztiny hitért, római hitért, két felí oly nagyon szaggattál, hogy mind a két fán szent testednek darabjai függve maradt, és te a Kristus Jesustul, a te vőlegínyedtul minden elvesztett kincseknek asszonya és minden szegínynek kiosztója és gonosz lelket rímítője rendeltettél, kik téged az ő nevében segítségül hínak, azokat miltoztassak az ő kírisékbén [p. 16] meghallgatni és megerősíteni. Én kírlek téged, ó Istenem a dücsősíges és szeplőtelen Szűzanyának, Maria által, aki vitézlő és királi Jesus Kristus vírit az maga szűzességes és tiszta szívben hordozva vala és Szent Kristoph és Szűz Szent Korona által, hogy az Isten az én nyomorúságomat jóra fordítaná minden vígasságban megőrizne és níkem nyilvánvalóvá lenne, jót és pínzt adna, gyűjen hozzám Szűz Szent Korona e mai napon vagy ez itzakán, és sietve segíts meg úgy, mint Úr Jesus Kristus adott níkem testet és lelket, arra segíj engem, Atya Isten † Fiú Isten † és Szent Lélek Úr Isten † mint és te Szent Kristoph és Szűz Szent Korona, híven követek a telles és elválaszthatatlan szent Háromsághoz, segíjtek engemet itt és ott, örökin, ámen.

[p. 17] Más imádság

Ó te mindenható Isten, Jesus Kristus, ezen Szent Korona imádságával följánlom néked kimondhatatlan és emberi tisztelettel, dícsérettel, hálaadással a te mártíromságodért, szenvedésedért, a te minden szent víred kiontásáért, minden atyai jóvoltodért és jótítemínyedért, kegyelmedért és irgalmasságodért, dücsősígedért és dícséretedért és hálát adok níked minden jóvoltodért, a te szent nevedért örökin, ó legszentebb Szent Háromság, én szegín bűnös ember följánlom níked az én szegíny szűkölködő imádságomat a te szerelmes szolgálód, tiszteletedre, minden szívbíli szenvedísit, níked dücsőségedre és Szűz Szent Anyádnak, Mariának tiszteletire, Szent Kristophal és Szent Koronával együtt.

[p. 18] Ó, te örök, mindenható Isten és örökös Istenség az én tiszta szívbíli hálaadásommal míltóztatnál engem az én szegíny buzgó imádságomat meghallgatni és megerősíteni, lelki és testi szegínsígem a te isteni mívelísed által megismerve, és nékem, szegíny bűnösnek nyilvánvalóvá lenne, Isten Adonai † Isten tetragramaton † Isten Szabaoth † Isten Mojses † Isten Avron † Isten Emanuel † Isten Alpha † Isten Omega, Atyának és Fiúnak és Szent Lílek Istennek nevében Ámen.

Az kísírtetnek erősítíse

Én téged kísírtet és kincssel bíro lílek, kinek bizonyysága az föld, esküttellek a Szent Háromságnak nevében és eloszolhatatlan egyessígbén, kínszerítlek, esküttetek és kötözlek vas láncokkal [p. 19] és kínzó szerszámokkal, mint azokkal, me-

lyekkel kínoztattak a mártírok, azoknak írdemivel, hatalmával, erejével és birodalmával, minden szenteknek és szent asszonyoknak privigyiumával az élő Isten által, az igaz Isten által és az halhatatlan Isten által, kinszerítlek tíged az Szentsíges Szűz Mariánok hit szívbfli fájdalma és neve által, mind ezeknek erősségível, Almaton Almaton Almaton anatos hometi seheston helitamaton, theotmagule, Iutuimas, Euthus azailemat astabue azaile matlemat az ujejesemio lunet laiynek lemadeli belmai azalemat getego lathamasim osetoga magliath zezipsiet Iosanum Szalatag bozephama Dabhireamar Zemaiih lamajo pheralom anuo philosophi geogoon letosanum anum anum tau prime amaton Epheje adonaii Szadaii agla on [p. 20] tetragramaton essenir adether Szabaoth Alpha et Omega amioram apoeopel Ajjpleat pechma ellatii tiite iph Asiahim Jenminosel Aehadan vaii van Eii nanejje Ezéa El el el Ahi hau hau hau va va va, hogy mindjárt Ezentül Ember kipiben meg jelnyi minden csalárdság, fáilelem, lárma és testi lelki kár nélkül, és az eltitkolt kincsbül, mely elkelendő és jó moneta lígyen, ölegendő pínzt hozza az, níked mondom és erősen parancsolom, a Szent Háromságnak ereje és megparancsolatja által és a boldogságos Szűz Mária, Istennek Szent Anyja és esedezise által és a Szent Mihal arkangyal minden nímű ereje és hatalma által. Ámen.

Fergeteknek első kísértete

Mirath Litli Anechitis Igzarion † Lamibella † Delta † Vitta † Omega † Delta † Via † [p. 21] Ezechiel † Emanuel † Elios † Loth † Ezeekhias † Omoji †††

Fergeteknek 2^{dig} kísértete

Netnecaja † Odon † Phi † Chip † Thijta † Do †† Ita † Aghas † Ghajina † Lu † Apadthatos † Caicitos † Volthio † Dion †††

Fergeteknek 3^{dig} kísértete

Echipsa † Enia † Mitiz † Kij † Pi † Zita † Etha † Pi † Sanaoth † Emphona † Cijtephe † Seogla † Egetos †††

Fergeteknek 4^{dig} kísértete

Isa † Ephenie † Ize † numeptem † Spiritus † Fajasz † Lamdasze † Mepfraton † Pioehios † Preche † Cain † Sanato †††

Ha az kísértet első utat mindjárt nem gyön, utánna való imádságok mondassanak, ha pedig eljön, nem szükség, mert nagy erkölcsök vagyon, mondass pedig négy ríszre [p. 22] a világnak ez után való evangéliumot és az imádságok után hasonlókípen négy ríszre a világnak mondatnak. Napkeletrül szent János evangéliumát kezdete szent evangyeliomnak szent János írása szerint első rísziben első versében.

Evangyeliom

Kezdetben vala az Ige, és az Ige Istennél vala, és Isten vala az ige, ez vala kezdetben az Istennil. Mindenek ő általa löttek, és nála nélkül semmi nem lött, ami lött. Őbenne vala az élet, és az élet vala az emberek világossága. És az világosság a setétségben világoskodik, és az setétség azt meg nem fogta. Vala egy ember, Istentül küldetett, kinek János vala neve. Ez bizonyásra jött, hogy bizonyágot tenne a világosságrül, hogy mindnyájan hinnének ő általa. Nem amely megvilágosít minden e világra jövő embert, evilágon vala, és a világ ő általa lött, és a világ [p. 23] ötet meg nem ismeri, tulajdoniba jöve, és az övéi bí nem fogadák ötet, valamennyin pedig bifogadák ötet, hatalmat ada níkik, hogy Isten fiaivá lenni nek, azoknak, akik az ő nevében hisznek, kik nem a vírekbül, sem a testnek akaratjából, sem a férfiúnak akaratjából, hanem az Istentül születtetik. És az ige testtí lön és bennünk lakik, és láttunk az ő dicsőségit, mind az Atyának egyetlen egy szülöttinek dicsőségit, teljes malasztal és igazsággal, Deo gratia.

Dícsírtetek az Urat minden nípek, dícsírtétek ötet minden nemzetek, mivel hogy meg erősítettett mi rajtunk az ő irgalmasságát, és az Úr igazsága örökké megmaradjon.

Napok és munkáinak maga bölcsességiben kelheztesse hatalmas Isten, Ámen.

Imádság Evangyeliom után!

Mindenható Úr szava, Atya Istennek Jesus Kristus Isten és egész Teremtésnek és földnek [p. 24] ura, aki szent apostolidnak hatalmasságot adtál az kígyók és skorpiók fölött, ki többi között a csudatételidnek sorsából mond[a]ni míltoztattál, kergessétek el az ördögöket melyben és mindjárt mind a sebes ménkü, úgy a sátán az mennyekbül leesett. Azért szent nevednek titulását fílelemmel és rettegíssel, alázatossággal követem, hogy nékem, miltatlan szolgálóknak minden bűneimnek bocsánatot adandó hittel és hatalmasságot adni míltoztassál, hogy ezen irtózó ördögököt és örzököt, kinccsel bíró kísírteteket a te erkölcsöddel elválósszam és elkeressem, és bévött szent ölednek hatalmában bizol és miríszén ezen kinccsel elvegyem te általad Jesus Kristusom, a mi Urünk Istenünk által, ki eljössz ífílni elevenek és holtakat, ámen.

Szent Markus Evangyelioma kezdete. E szent Markus írása szerint lígyen a te dicsőséged. [p. 25] Ez minden evangyeliom előtt mondassík utána Deo gratias.

Azidőben a letelepedett tizenegy tanítványinak megjelenik Jesus és szemükre hányja az ők hitetlenségüket és szívök kemínységét, hogy azoknak, kik látták ötet, hogy föltámadott volna, nem hittek. És monda níkik, elmenvin az egész világra, prédikállátok az evangyéliumot minden teremtett állatnak. Aki hiszen és megkereszteltetik, üdvözöl, aki pedig nem hiszen, elkárhozik. Azokat pedig, akik hisznek, ezek a jelek követik: az én nevemben ördögöket űznek ki, új nyelvekkel

szólnak, kígyókat vesznek föl és ha valami halálost isznak, nem árt níkik, a betegekre kezeket teszik, és meggyógyulnak. Az Úr Jesus pedig, minek utánna szóla níkik, felvitetik a mennyekbe és ül az Istennek jobbrára, azok pedig elmenvín, predikálának mindenütt, az Úr vílek együtt munkálkodván és a lelkiket [p. 26] megerősítvén következő jelekkel Deo Gratias.

Búcsúztatás

Az Isten bíkességgel te engedelmes lílek ide írkeztél, ha én téged és mint kírek, hogy te megint eljőjj és nékem engedelmeskedjél, most pedig menj el az te helyedre, ahonnint te idejöttél és minden emberektül minden kár nélkül, a bíkesség lígyen én közöttem és az enyímik között, akik mellettem vannak, és a Jesus Kristus nevében elválunk mi egymástul, az Szentháromság tíged rendeljen a te előbbeni helyedre, az Atya Isten lígyen teveled, a Fiú Isten énvelem, az Szentlílek Isten miközöttünk, hogy mi szeretettel és bíkességgel egymástul elválunk. Ámen.

ELBESZÉLŐ FORRÁSOK

I.

1520 előtt, [s. l.]

Magyar nyelvű levélfogalmazvány Czykó János királyi ember Kincskereső Varázskönyvéről

Az irat: B: MOL, P 707, töredékek¹⁰⁶
Nyomt. kiadása: Jakubovich 1926, 3–4.

[Jakubovich Emil betűhű átírásában:]

[Címzés a 6^a lap közepén:]

Reverendissime domine, domine patrone gratiotissime. Post serviciorum etc.

[A levél tartalma a 6^b lap felső negyedén:]

Tyztelende wram, Emlkezewth wala. K. nekem / Egy dolog felewl. az hogy
Reythek keencz wolna / egy helyen. Montham wala hogy woth nalam / olyan
kewnyw Egy ladamba kyth Elzektettek / wala. ym haala yftennek nagy nehezen
/ haza kerythewttem Mynd az ladakath. / az kewnywetys meg lelthem. czyko ya-
nofe / wooth az kewnyw. akora zabaafw mynth / az kygyelmed yefus fyrakya. mely
kenywe / Banyaz faydereknekys nagy haznos dolog / wagon, Es Egyeb konbth
dolgok wannak benne. / Mert mynth kel aranyath wagy Ezyfthewth / ky walazt-
hanj wyzzel. wagy Mynemew wyzzel / kel aranyath wyzbewl wagy Ezyfthet czynal-
nj / fok konbth dolog wagon benne. Azwegwbe kedyg / Mynth kelyen Reythet
kenczeth meg lelny az wagon / Byzony hogy En nem kefertewttem de Nylwan
akinek / mwtattam azt mongya hogy Byzony dolog. Es ew la-/ thoth benne, Es
hogy meg leelyk wele. Ezt e kewnyweth / kygyelmed Byzonyal Nalam thalalya.
fogadalom koron / Egy byzoth emberrel el wytethety. Tyz forynt zalagba / ky

¹⁰⁶ Egy 17 leveles, ív nagyságú papírfüzet üres lapjára írt, XVI. század elejéről származó, magyar ortográfiával készült irat. Maga a füzet valamivel korábbi, folyékony, XV. századvégi írással Mátyás király politikai leveleinek másolatát tartalmazza, közülük kettő 1482. évvel van keltezve, a többi is az 1480-as évekből való. Az itt közzétett levél a füzet 6a lapjának alsó felén kezdődik.

adom három hónapig. Ez zereenth hogy az tyz forynth az feyebé legyen hogy / yraffak ky belewle, de wgy hogy a kj El wyzy hytíre fogaggyon / hogy meg hozza nekem az kenyweth három hónap mwlwa. Es annak / fewletthwe hytíre fogaggyon hogy az meg talalt kenczbe hwzon Ewth / forynthoth kyld el nekem.

[Kötetünk egységesített átírásában:]

[Tisztelendő uram, emlékezött vala kegyelmed nekem egy dolog felől, az, hogy rejték kéncs volna egy helyen. Mondtam vala, hogy volt nálam olyan könyv egy ládámba, kit elszekettetek vala. Ím hála Istennek, nagy nehezen hazakerítöttem mind az ládákat. Az könyvet is megleltem. Czyko Jánosé volt az könyv, akkora szabású, mint az kigyelmed Jésum Syrákja, mely kenyvbe bányász sajdereknek is nagy hasznos dolog vagon, és egyéb konszt dolgok vannak benne. Mert mint kell aranyat vagy ezüstöt kiválasztani vízzel, vagy minemű vízzel kell aranyat vízből vagy ezüstet csinálni, sok konszt dolog vagon benne. Azvégbe kedig, mint kelljen rejtett kencset meglelni, az vagon. Bizony, hogy én nem kesertüttem, de nyilván akinek mutattam, azt mondja, hogy bizony dolog, és ő látott benne, és hogy meglelik vele. Ezt e könyvet kigyelmed bizonyonnyal nálam találja fogadalom koron. Egy bízott emberrel elvitetheti. Tíz forint zálagba, kiadom három hónapig. Ez szerént, hogy az tíz forint az fejébe legyen, hogy írássak ki belőle, de úgy, hogy aki elviszi, hitire fogadjon, hogy meghozza nekem az kenyvet három hónap múlva. És annak fölette hitire fogadjon, hogy az megtalált kéncsbe huszonöt forintot küldd el nekem.]

2.

1574. december 6., Bécs

Elias Corvinus humanista doktor levele Batthyány Boldizsár németújvári báróhoz, melyben a varázsvessző használatát ecseteli

Az irat: A: MOL, P 1314, Batthyány család levelezése, No. 8079
(mikrofilm tekercs: No. 4795)
Nyomt. kiadása: Bobory 2010.

[Címzés a borítékon:]

Illustri et Generoso Domino, Domino Balthasari de Batthyan. Baroni in Schlaining et Gyssing, Sacræ Cæsaris Maiestatis Consiliario, Dapiferorum Regalium Magistro etc. Domino Suo observandissimo.

[A levél:]

Illustris et Generose domine, Patrone observandissime:

Binas accepi literas, ad quas non respondi. Abfui per octiduum ut aliquos libros viderem, sed non erant Theophrasti,¹⁰⁷ neque spectabant ad res chymices, sed ad materiam astrologicam. Præterea fui cum quodam viro qui per virgulam divinam¹⁰⁸ (ut nominant fossores metallici) aliquando invenit in quodam sacello, sub terra reconditam arculam, in qua erant vascula argentea et alia res non magni precii: veniet ille ad me circa natalem Dominus: si virgulam talem attulerit (ut pollicitus est) mittam hominem in arcem: ea enim res fit sine incantationibus, et virgula denotat metallum in quocunque loco reconditum fuerit: sin autem nullam in promptu habuerint, ex corylo novam præparabit, quando Sol ingreditur arietem, et tunc in istis sepulchris et aliis locis prope arcem aliquid tentabimus. Domino Pistalocio de nostris rebus nihil unquam communicabo: si enim talia Domino Feliciano non committam, multo minus illi aut similibus: quacunquē enim possum occasione, omnem suspicionem apud quoslibet removebo. Ille ho-

¹⁰⁷ Theophrast von Hohenheim, ismertebb humanista névén Paracelsus

¹⁰⁸ virgula divina = varázsvessző, vízék, erek és ásványi források megtalálására használt bot

mo qui scripsit præfationem in Mizaldum Coloniae degit,¹⁰⁹ appellatur Ioannes Metellus, Burgundus, Iurisperitus, eloquentiæ deditus, in nostris rebus omnino simplex. Salem ex quercu Tartaro correspondere facile crediderim sed in proprietatibus intrinsecibus erit differentia: nos cum vino manebimus. Utinam vini essentia¹¹⁰ sic acuta fieret, quo corpora dissolveret: quid ea re melius ad solutionem Mercurii cum sit purissima substantia, post solutionem sine ullis fecibus recedens, de hoc labore erimus solliciti, et coram varia loquemur. Cæterum Comitum sensus de quercu, mihi talis videtur quod ante fontem quercus bipartita est, quæ radios Solis non admittit: quercus autem in aquis lapidescit: ita in nostra aqua bipartita¹¹¹ est substantia, non spiritualis, sed potius lapidea, scilicet terra vitrioli et salis petrae, quam Geber sulfur et arsenicum nominat, hæc duplex substantia non admittit (aurum) Solem,¹¹² impedit enim ne radii solares possint aquam ingredi: quod si quercus ista bipartita fuerit remota, Sol facile ingredietur in aquam nostram puram limpidissimam: ita etiam de reliquis muris et lapidibus hanc allegoriam intelligo, de quibus plura inter nos. Spero enim Tuam Magnificentiam brevi huc venturam. Interim valeat et me habeat commendatum. Datum Viennæ 6 Decembris anno [15]74.

T. Magtia
deditiss:
Elias Corvinus D.

¹⁰⁹ Monok – Ötvös – Zvara 2004, No. 653.

¹¹⁰ essentia vini = desztillált bor, közismertebb kortárs magyar névén égett bor, mai közélető jelentése törkölypálinka

¹¹¹ aqua bipartita = „választóvíz”

¹¹² Sol = az arany alkímiai planétaneve

3.

1582. október 28. után, Kolozsvár

A Kolozsvár város bíróságán a Kassai Tamásné Borbála asszony elleni vizsgálatnak a vádlott „kincsásó” könyvére utaló részlete

Az irat: A: ANJC, Cluj-Napoca, Kolozsvár v. L., Törvénykezési jkv. (1581–1586) II/7.
Nyomt. kiadása: Komáromy 1910, 23–26. No. XIV.

[...]¹¹³

3. Balási Ambrus juratus fassionem suam exhibuit in scripto sub hoc tenore. Az első kérdésre azt mondhatom, hogy egykor, még Dávid Ferencz idejében, ez Kassai Kalmár Tamásné Borbára asszony, ugyan ott az plébánosság házánál az kapu között az hóna alól vón egy könyvet elő, in quarto folio¹¹⁴ vala és monda énnekem: Ambrus uram, láttál-e ilyen könyvet, mint ez? Ő maga forgatja vala kezében, és képek valának írva benne, hol király képe, hol ördög kép, hol szerencse kereke és külömb-külobm-féle képek.¹¹⁵ Igazán mondom, hogy akkor az időben hallottam vala, hogy vannak ördögös könyvek, és ha ember olvas benne, tehát elé jönnek az ördögök, ha valami dolgot eleikbe ember hirtelen nem ad, tehát úgy őt magát viszik el, vagy megbántják. Nem merék benne olvasni, de deákul vala mind írva, hanem betétetem mindjárt az könyvet vele, evvel a Borbára asszonnal. Kérdém: hol vöd azt az könyvet? Mondá, hogy csak Isten tudja, hol töttem én ennek szerét. Egynéhányszor kérék töllem – úgy mond – 12 forinton, de most megszükölttem, adjon két forintot kegyelmed reá, esmég bizony megváltom kegyelmedtől rövid időn. De én nem adék, hanem ezt mondám neki, hogy nem jó asszonyi állatnak effélét nála hordozni.

¹¹³ Általunk nem közölt tanúvallomások

¹¹⁴ Negyedrért ív nagyságú, vagyis ívenként 8 levélpár, ami 16 levél, így 32 lap. Pontos terjedelmét nem ismerjük.

¹¹⁵ Latin nyelvű nyomtatott naptár, csízio volt e könyv.

Másodszor amire engem kérde, hogy ha láttam-e, vagy tudom-e bűvölését avagy boszorkányságát, én nem tudom, sem láttam. Harmadszor, ha arra kérde, ha tudom parázna életét, lopását vagy kerítését: én hogy Kassán laktam, én soha barátságot vele nem tartottam, soha házában nem voltam. Az hallomásban eleget hallottam, hogy az deákok, darabontok igen jártak hozzá, ott dőzsöltek, ittak, részegeskedtek, ugyan híres volt érette, és mikor ide Kolosvárra jövék, és ő lakik vala az Salam házában az Óvár szegeletinél, hallottam filemmel, hogy hegedültek, dőzsöltek, táncoltak szállásán, az míves legények jöttek alá s fel házából, az deákok azonképpen. Még én is mondtam egynehányszor, hogy az ki tökéletes jó özvegy asszony volna, ezt nem mívelné, hanem úgy tartaná magát, mint jó özvegy asszonyi állapotoknak kellene magát viselni, hordozni, mivelhogy két leánya is vagyon.

Az lopása felől azt mondhatom, hogy ezt nyilván tudom és mondhatom, hogy Kassáról az más ember feleségét, ura híre nélkül, ki akkor az ágyba halálos betegségébe feküdt, elszöktette, ellopta. Ugyanazt mondhatom, és ugyanakkor egy vén kuldust is, kinek János bíró vala neve, jó vén ember vala, azt is el hozta volt vele Váradra onnét Kassáról. És ilyen híre jött vala fel Váradról Kassára, hogy az mi pénze volt az vén kuldusnak, ellopta tőle, az kit el nem csalhatott tőle és avval az pénzzel jött volna be Erdélybe osztán Váradról. Én semmi kerítését nem tudom.

Negyedszer az mire kérde, hogy mint volt dolga Kassán és az ő maga életét miképpen viselte: én felül megmondám, hogy soha barátságomat vele nem tartottam, mert mint szinte most, az előtt is el lehettem barátsága nélkül. Én nem láttam semmi feslett életét, hanem az szó elég volt reája, eléggé szóllották. Az vejit nem tudom, mint akarta elveszteni, de tudom ezt, hogy estve az veje vacsorára egy barátjához ment volt, hogy késett az barátjánál és későn megyen haza, be nem bocsátotta feleségéhez az vejit. Amaz is visszatér az barátjával és felmentek az barátjával az ház heára, hogy ott háljanak. Azonközbe egy deszka aláfördul alatta az vejinek és úgy esék alá, hogy a nyaka ki törött vala és most is félszeg az veje bele. Azután ott hagyta az vejit betegségében, az feleségét búcsúvétel nélkül ellopta Erdélybe tőle. Az ki pedig Kassáról valaki el akar menni valahová lakni, szépen az az törvény, hogy búcsút veszen az várostól és úgy megyen el, és az város szépen levelet ad mellette. Az többiről semmit nem tudok.

[...]¹¹⁶

Kutós Jakab vallja, hogy hallotta mástól, hogy volt ez kassai asszonynál egy ördögös könyv, de semmit egyebet nem tud hozzája.

[...]¹¹⁷

¹¹⁶ Általunk nem közölt tanúvallomások

¹¹⁷ Általunk nem közölt tanúvallomások

Anna Darótzai Bálintné vallja, hogy az articulusokban, kikre kérdették, semmit nem tud, sem látott. Hallotta tőle, hogy volt egy kincéső könyve. Tudom azt, hogy egy szolgáló leányt szerzett volt Sarmasági Miklósnak ez kassai asszony.

4.

1705. január 19., Nagybánya

A varázslással és bűvészkedéssel vádolt Szappanos Márton elleni vizsgálatban említés történik egy könyvről, melyet mágikus célra használtak

Az irat: B: ANJM, Baia Mare, Nagybánya v. L., Közigazgatási iratok No. 17/1704. sz. 44–46. l.
Nyomt. kiadása: Balogh 2004, 197–200. No. 25/XIII.

Inquisitio contra Martinum Szappanos Nagybányensis medio prudentium ac circumspectorum Stephani Debreczeni et Stephani Hunyadi senatorum juxta deutri puncta modo infranotato die 19. januarij anno 1705. peracta.

Utrum de eo?

Tudod-e, láttad-e, hallottad-e bizonyosan Szappanos Márton cselekedett-é valamely bűvös-bájos mesterséget, boszorkányságot?

Fassiones

Joannes Asztalos Noe senior Nagybányensis, annorum circiter 56, juratus, examinatus, fassus est: Hallottam Szappanos Mártontól azt mondotta: lássa meg kegyelmetek, micsoda mesterséget tud az én fiam, az kést majd lenyeli, és az megholt fia a két tenyere közé fogván az kést, akarta lenyelni, de én fátens és a több ott lévő becsületes emberek nem engedték. Amellett láttam azt is, hogy a megholt fiának az inge hasitékjában az új istrángot bevonta, s reáhurkolván, az ajtót megnyitotta, s kibocsátotta, ezt mondván: – Nézze kegyelmetek, mit csinálók! Azonban az ajtót bétötte, az kötélnek a végét az házban belől tartván, az fia kívül az ajtón állván, addig rázza s igyengette, hogy egyszer megkocogtatja az ajtót, s Szappanos Márton megnyitván az kötelet, mellyet az fia ingére fojtott, s végét az kezében tartotta, behúzta, az ing az fia nyakába épen, szakadás nélkül maradt. Ismét hallottam, hogy egy tányéron is, asztalon is eljárnam a táncot, és hogy a karszéken járta a táncot, szemmel láttam. Ismét magától hallottam Szappanos Mártontól, majd olyan vizet árasztanék, hogy az házban sem maradna meg kegyelmetek.

[..]¹¹⁸

5. Joannes Suba, Nagybányensis, annorum circiter 28, juratus, examinatus, fassus est: Hallottam egytől s mástól, hogy Szappanos Márton leánya tudna holmi mesterséget. [..]¹¹⁹

7. Michæl Nagy de Szekeress, annorum circiter 42, juratus, examinatus, fassus est: Hallottam Cseterinétől: Az máramarossi oláhok jövéen, az Sulyaknál[?] megtartóztatván, akarajok ellen táncoltatták, a sípossok volt volna Szappanos Márton.

8. Consors precedentis testis, Catharina Halábori, annorum circiter 36, jurata, examinata, fassa est: Láttam Szappanos Mártont a karszéken egy tányéron táncolni és az istráanggal, mint az első fatens mondja, cselekedni. Item a tengeri búza beli musikáit is láttam, úgy a fiának a késsel való dolgát ut primus.

9. Caspar Szabó Nagybányensis, annorum circiter 32, juratus, examinatus, fassus est: [..]¹²⁰ Hallottam Modra Jánostól: egykor az a felsőbányai kohban lévén Szappanos Márton, lát egy nagy felleget, s azonban házához megyen, hát a nagy fia egy könyvet olvas. Mellyet látván, öszve szidja a fiát, a könyvet letéteti, s megyen a kamarába és egy negyed kását széjjelhinti, s azt mondotta: – Ha dolgot nem adhatok vala, most nagy kár s veszedelem lött volna!

[..]¹²¹

¹¹⁸ A más vádlottakra vonatkozó részt nem közöljük.

¹¹⁹ A más vádlottakra vonatkozó részt nem közöljük.

¹²⁰ A más vádlottakra vonatkozó részt nem közöljük.

¹²¹ A más vádlottakra vonatkozó részt nem közöljük.

5.

1725. április 14., Tolna

*Tolna vármegye vizsgálata
Hanß Georg Prun obsitos katona ellen,
aki varázskönyvével kincset ásott*

Az irat: A: ToML, IV., Tolna m. L., A., 1, Acta criminalia regist ; iii. No. 68.
Nyomt. kiadása: Schram z. 1970, 469–470. No. 353.

[Az irat külzetén:] Examen des Hanß Georg Prun.

- | | |
|--|--|
| – Wie heist Ihr? | – Hanß Georg Prun. |
| – Von wan Seyt Ihr gebürtig? | – Von Hanßfarth Graff von Ettinge
Herrschaftt. |
| – Wo seith Ihr herkommen? | – Bin weckh oder durchgangn auß
den Falckhensteinischen Courasier Re-
giment. |
| – Wie alt Seyt Ihr? | – Circiter 40 Jahr. |
| – Warumben Seyt Ihr gefangen
worden? | – Wegen deß Hanß Esßer alß Ihn-
wohner Von Tholnau, welcher von
mier Seye Verführet worden das er balt
närisch were worden. |
| – Wie Seyt Ihr desßen Hauß gera-
then? | – Von Packß bin ich kommen in die
Kirchen, und hab bey ihm umb Her-
berg angesprochen. |
| – Von waß Sachen habts mit ein-
ander gesprochen? | – Von Geistern, wie man Sÿe besch-
wören kan, da gelt bringen sollen. |
| – Habt Ihrs schon öffters Brobiret? | – Schon Von Sechs Jahren her mit
einen Von Gaaden dorff, der Schaffler
Knecht ist bey Ihro Excellenzen Gene-
ralen Babocsaj Seinen Schaffler. |
| – Wie heist der Schaffler Knecht? | – Matthias Ragoczj. |
| – Wie lang habt Ihr Euch zu Packs
aufgehalten? | – Nur ein Nacht. |

– Bey wem Und waß nahmens ist derselbe?

– Auf waß weiß hät Ihr dem Geist beschwöret?

– Habt Ihr Euch Ihm Unterschrieben, oder Unterhänig geben wollen?

– Wie Viel habt Ihr begehren wollen?

– Was hät Ihr mit so Viel gelt gemacht?

– Waß ist diß Vor ein Waßer in disen zugebuntenen Rosolÿglaß?

– Wie habt Ihr biß hero Eure lebens mitl gehabt, weil Ihr nicht gearbeitet habet?

– Wo sein Sÿe Wohnhafft oder waß nahmen Sein Sÿe?

– Warumben haben Sÿe Euch gelt Vorgestreckht?

– Habt Ihr Ihnen etwelchen Theil Versprochen?

– Warumben ist dan der Hanß Esßer Närisch worden?

– Den nahmen weiß ich nicht; Sondern das Hauß ist gleich neben dem Rätzen gewölb auf dem Platz, aber der man ist nicht zu Hauß gewesen, sondern ist hinauf in sein landt geraist.

– Durch das Teütsch geschribene Buch mit Pergamen beteckt, alwo Unterschudliche beschwörungen darinnen geschrieben stehen.

– Ja; Wie mein Zeit lauth mit eigenen Blueth Unterschrieben, auf 5 Jahr, 7 Stundt, 9 minuten.

– Dreÿmal Hundert Tausent Ducaten, Und hietzunter dises Jahr Umb St. Johani häts geschehen müesßen.

– Es wäre nur ein Thail beglieben, ein Thail geherete denen armen, Und der eine auf die Kirchen.

– Eß ist Heÿligen Dreÿ König Wasßer, Und Johannes Wein zu dem Kraiß machen, das ich versichert bin.

– Durch Gott Und guete Leüth.

– Zu Gaadendorff Und Haßlau wohnhafft, der Gaadendorffer mit nahmen Mathias Schmit der Haßlauer Joseph Schön.

– Weillen Sÿe gewußt haben, waß ich Practicire, Vollerer Sachen Ihnen das gelt zu restituiren.

– Neun, Sondern wan ich Ihnen Ihr gelt bezalle, nach meinem Freÿen willen, waß ich Ihnen schenkhen will.

– Durch mich weiß ich nichts; Sondern Von meinen Maister, den ob bemelten Schaffler Knecht mueste geschehen sein.

Præsens Examen per nos infrascriptos peractum esse testamur.

Tolnæ, dje 14. aprilis 1725.

Joannem Vilt inclyti comitatus Tolnensis Commissarium manu propria.

Antonium Nájturer ejusdem comitatus Jurassorem.

6.

1743. szeptember 12., Sopronkeresztúr

Az Esterházy család sopronkeresztúri úriszékének vizsgálata az istenkáromlással, lopással és varázslással vádolt Somogyi János tudós pásztor ellen, akinél egy varázssírást találtak

Az irat: A: MOL, P 157, Peres iratok ; Acta criminalia, Series XIII. No. 20/I.
Nyomt. kiadása: Schram 2. 1970, 188–194. No. 286.

I.

1743. január 31. – február 1., Peresznye
Tanúvallatás Somogyi János tudós pásztor lakóhelyén

Acta Sedis Criminalis in arce Keresztur die 12. mensis Septembris anno 1743 celebratae, sub qua levata contra Joannem Somogyi blasphemum et maleficum I. Littera I.

Infrascripti recognoscimus praesentium per vigorem quod erga gratiosam excellentissimi ac illustrissimi domini comitis Joanni Eszterhazy de Galantha sacrae regialis majestatis actualis intimi, ejusdemque Excelsi locumtenentialis consilii regii consilarii etc. titl. requisitionem diebus 31^{ma} Januarij et 1^{ma} Februarij anni currentis 1743. in possessione Peresznye subsequentem peregerimus inquisitionem.

De eo utrum?

1^{mo}. Ismérie a fatens Lánseri Várban raboskodó Somogyi Jánost. Ha isméri és előtt is ismerte, mondja meg minémü rendű ember, s micsoda dologban, avagy szolgálatokban folytatta életét és micsoda maga viselése volt? Nem, de nem

2^{do} Gonosz, istentelen, káromkodó és veszekedő, mások között haragot és háborút indító ember volt, hogy rossz magaviselése miatt az helységbül elparancsoltatott, öléssel fenyegetődött, sőt ollyas fenyegetéseket is tett, hogy az peresznye határban, ha néki el köll menni, semmi sem fog teremnyi, és az lakosok, ha ő há-

romszáz mérföld messzeségre is lesz Peresznyétül, az ő elmenetelét meg fogjak bánni és siratni. Ezeket honnénd tudja, maga szájából, vagy másoktól hallotta-é, ezen fenyegetések után?

3^{to} Tudja-e minemű gonosz szándékkal volt, talán az helységet föl akarta gyújtani és ezen gonosz szándékának végbenvitelére nem de nem tüzet is fogott, aztat ruha között az istálóban akarván vinni. Ezt mivel a fatens maga szemével látta, valóban miként volna, beszéle meg? Emellett,

4^{to} Tudja-é azt is, hogy az Méltóságos Uraságnak életes házát is föltörte, onnénd gabonát lopott és mennyit. Ezeken kívül,

5^{to} Nem de nem az ördöggel is cimborált, sőt eleven ördögöket, s más ördöngi írásokat is magánál hordozott, kiket az fatens talán szemével is látott. Azok mellett, az elveszett, ellopott partékát, s. v. marhát, kinél legyen, kinyilatkoztatta, s más egyéb cselekedeteket is, s mellyeket ördöngi mesterségével vitt végben, azért mindenektül tudákos, ördöngi mesterséggel, teljes személynek közhírül tartatott? Ezeken föllül,

6^{to} Mit tud, miként és honnénd az fatens ellene rendszerint vallja és beszélje meg?

Prima fatens honesta mulier Elizabetha Kocsán in possessione Peresznye I[ncl]yit] Comit[a]tui Soproniensi adjacenti residens annorum circit 35 jurata examinata fassa est ad 1^{ium} Jól isméri Lánzeri Várban raboskodó Somogyi Jánost, mivel veje, és egy esztendeig egy háznál véle lakott. Micsoda szolgálatokban folytatta legyen életét, előbb, hogy sem elvette volna a fatensnek leányát, nem tudja. Ad 2^{dum} Hogy említett veje, gonosz, istentelen káromkodó ember volt, onnénd rettegéssel sokszor tapasztalta, hogy sokszor megállván a szobában, megrázkódván és tapodván, fogainak irtóztató csikorgatásával fölkiáltott, nossza tüzes, láncos mennykő teremtette, csak rakodjék teli az ház ördögökkel. Hogy pediglen veszedő lett volna, onnénd tapasztalta, hogy amint Barasicz Mihálytul magátul értette a fatens, Barasicz Mihályt kétségkívül hacsak Peresznyei oskolamester nem védelmezte volna, megfújotta volna. Tudja azt is, hogy más emberek között haragot és háborút indító ember volt és nem csak Peresznyén, hanem más helységekben is sok embereket valóságos boszorkányoknak mondott, feleségét is és mostani Peresznyei tisztartó uramat is, sokszor öléssel fenyegette. Hallotta azt is említett vejének szájából, hogy irtóztató káromkodással azt mondotta, hogy ha mindjárt háromszáz mérföldre eltávozik is, mégis Peresznye semminek hasznát nem fogja venni. Ad 3^{tium} Mire pediglen értette volna, azon gonosz beszédjét, azt a fatens nem érthette, hanem arrul jól emlékezik, hogy említett kegyetlen káromkodásainak alkalmatosságával éjfeltájban, mind ágyi, mind feleségének ládabéli ruháját öszvő egy lepedőben takárván, káromkodással azt mondotta, hogy elégeti, amint is az konyhára kivévén, nagy szikra tüzet elvitt az tűzhelyrül, akit

maga szemével az fatens látott, de azon szikra tűz, minekutánna már elvitte volna istállóban az ruhát, az földön az konyhában találtatott, és mivel előbb olyan haragos szókat ejtett, hogy elégeti azon ruhát, attul tartott, hogy mivel az ruhával az tűzhelyhez ment és onnénd tüzet is vett, és elmenetele után is a tűz az konyha ajtójában belül találtatván, hogy az ruhának elégetésére magával el akarta vinni, de casualiter elejtett, midőn pediglen éppen akkori alkalmatosságával ott lévő valami Sarodi embert utánna kiküldötte volna a fatens, az istállónak külső retesze be volt téve, maga mindazon által Somogyi János (az istállónak más ajtaja vagy ablakja nem levén), nem tudatik micsoda mesterséggel, bent az istállóban találtatott lenni. Ad 4^{tum}. Hogy az Méltóságos Uraságnak életes házát föltörte volna Somogyi János, azt a fatens a feleségétül értette, sőt mutatta is a fatensnek, amidőn rostálta azon ellopott gabonát, aki amennyire észrevehette, valami fél köblöt tett. Ad 5^{tum} Mivel maga Somogyi János az fatensnek sokszor mondotta, hogy két ördögnek ereje benne légyen, sőt egykor felesége által az skatulája megnyittatván, emberi ábrázatban és fejez hegyes sapkában, környül való írások között látta volna a fatens azt, akit Somogyi János maga mindéig ördögnek tartott és magánál hordozott, azon skatulát pedig, noha mindéig magánál hordozta, akkor azért hadta otthon, hogy Tisztartó Uram feleségével való rútv veszekedése miatt eleiben hivatván, attultartott, hogy ne talán tán visitáltassék és nála találtassék, tudja azt is, hogy egyszer újhöld vasárnapon éppen sanctuskor amidőn a szentmise szolgáltatott volna, újdon új lábostban vajjat rántván, az ördögöt azon skatulából kivette és azon forró vajban belevetette, azt mondván a fatensnek, hogy most az ördögöt megsüti és már egészen el fog válni túle, azonban a lábost, a mint az fatens szemével látta, az s. v. ganajban olyas szóval elásván, hogy ha vissza jövelemben üressen találok az lábost, tehát elválok túle. Amint maga Somogyi János az fatensnek beszéllette, azon ördögöt négy határra elvitte, onnénd pediglen, mint egy verés miatt, törött és vérben fordult orcával vissz[a]jvén, ezt mondotta a fatensnek, három határban nem találván az ördögnek helyet, a negyedik határban hangyál-fészekben elásta volna, előbb pediglen, hogy sem oda vihette, vitája lett volna véle, mert erőssen megpofozta volna, mivel az lábost üressen találtatott. Föltette Somogyi János az polcra, ahonnénd a fatens egykor az utcára vetette, hogy pediglen azon ördögnek segítségével, az elveszett és lopott partékákat vagyis marhákat, kinél legyenek kinyilatkoztatva volna, arrul a fatensnek egyéb tudománya nincsen, hanem azt hallotta gyakorta említett Somogyi Jánosnak szájából, hogy az olyan titkos dolgokat mind az csillagokbul tanulja, akiket valamint a világra mezítelen szülte az anyja, három óráig egyhuzomban, amidőn tiszta üdő vagyon, meg köll neki imádnýi, valami ördögös mesterségeirül semmit sem tud, hogy imitt-amott nyavalyás embereket gyógyítással biztatván, pénzt csalt ki belőlök, de hogy valakit meggyógyított volna, senkit sem tud, ezen kívül tapasztalta azt is, még véle lakott, hogy igen gyak-

ran hol vesztes, hol nyavalyás emberek hozzá jöttek és sokan magok alkalmazhatóságán is, mint egy közönséges hírbül való tudákos és mesterséges embert, amint maga is annak jelengette magát, hordozták. Ad 6^{tum} Tudja azt is a fatens, hogy taval úrnapon a szentegyházbul hazasietvén, egy ökrökötéllel az kertben szaladván, azon kötelet nyakára és lábaira tekervén, jó ideig az szalmakazal mellett az lábai között nagy darab fát tartván ült volna. Amidőn pedig a fatens ötet ebédre szólította volna, ezt mondotta: ha tudtam volna, nem is mentem volna ma misére, azonban fölkelvén az helyérül azon kötelet lábai között maga után húzta, amerre pedig hordozta az kötelet, noha előbb szép csöndes üdő volt, azontul olyan szélvész támadott, hogy a fatensnek úgy tetszett, mintha a szilvafákat az helyébül kitekerné, nem tartott pedig tovább, míg említett Somogy János az szobában bément volna; hallotta azt is a feleségétül, hogy üdővel előbb, hogysen a lábosba főzte volna egyik ördögjét, egy más ördögöt is a tűzben vetett volna, akit maga nyakáruL Leksz Thamásnak a veje által levetette. Azt is hallotta a fatens Somogyi Jánosnak szájábul, ha milliom ördög jönne is egész falustul, mégsem foghatják meg ötet, hacsak nem aluszik, ellenben nincs az a tömlöc, akibül ki nem szabadulna ha akarja, ezeken kívül azt is vallja, hogy minek utánna már az lábosban való említett sütés végbenment volna, tisztartó uram által megintetvén Somogyi János, hogy Lekára menvén az nála lévő ördögi írásokat ott lévő barátoknak kezekben adná és jobbra térne, azt mondotta volna az fatens előtt, láncos menykő teremtette, nem veszi ezt se barát, se tisztartó én túlem el, mert semmi ember lennék, ha ezt elveszteném. Az előbbenyiekhez azt is hozzáteszi, hogy egyszer Szent György nap éjszakán a Peresznyei Szőlő hegyen, amint maga referálta a fatensnek, látta volna egy brázdábul sok boszorkányoknak öszvögyülekezését, akikkel egy hordó bor és egy vörös tehen lett volna, mellyeket mindőn elköltötték volna, a tehenet megint csontjaira állították és kender csöppüvel megtöltötték volna, mely boszorkányok közzül egy hozzá ment, mondván, ezt meg köll ölnünk, a másik azt felelte volna, semmi közünk nincsen hozzá, semmit sem tehetünk néki.

Secundus fatens Joannes Ungor Excellentissimi domini comitis Joannis Eszterhazy in Peresznye commorans colonus annorum circit[iter] 24 juratus, examinatus fassus est ad 1^{mum}. Ismérte ugyan Somogyi Jánost, de semmi gonoszágot nem tapasztalt benne, hanem hallotta másoktul, hogy ördögje volna, egyszer ugyan meg szállította a fatens, hogy ha vagyon valami ördögsege, vesse el, melyre azt felelt Somogyi János, hogy már elvetette. Ad reliqua nihil.

Tertius fatens providus Paulus Varga excellentissimi comitis Joannis Eszterhazy in possessione Peresznye commorans colonus annorum circit. 48 juratus examinatus fassus est ad 1^{mum}. Jól isméri Somogyi Jánost és tudja, hogy valami egy esztendőtü fogva, addig még rabságban nem esett, jobbára tudákos mesterségekben töltötte idejét és azokkal magát el tartotta. Ad 2^{dum}. audita refert. Ad 3^{tium} ni-

hil. Ad 4^{tum} audita refert, mondván, hogy Somogyi Jánosnak Srang névű sógora jelentette volna a fatensnek, hogy azon ellopott gabonából nála Vissen akart kenyeret süttetni. Ad 5^{tum}. Hogy ördöggel cimborált volna, mind fatensnek magának, mind pediglen Peresznyei tisztartó uram előtt maga megvallotta Somogyi János, midőn pedig tisztartó uram ördögös írását kívánta volna, azt felelte tisztartó uramnak, metsz avval az írással, mivel olyan csudálatos, hogy az se pap se barát meg nem olvashatja, mely alkalmatossággal tisztartó uram szépen intette, hogy az Gonosznak lemondjon és véle együtt Lekára menjen, ottan fog olyan barátul provideálni, aki meg metsze túló, amint fogadta és ajánlotta magát, hogy tisztartó urammal oda fog menni. Mesterségeiről pediglen azt tudja, hogy ez elmúlt kikeletkor Schaffer Mihally névű veje megbetegülvén, annak felesége, Rusinka, Somogyi Jánoshoz menvén, kérte, hogy segítsene valamit az urán, mely kérésére ajánlotta is magát, mivel tudja is, ki által okoztatott nyavalyája, amint is azon asszonytul, akire az fatens vejének bántását fogta, füveket hozván, azokat megfőzvé, annak forró gőzivel megpárolta, de csak meg nem gyógyult és szintin mái napon eltemettetett. Ezenkívül tudja azt is a fatens, hogy Vissen lakozó Bakos Ferencz tavalyi aratásban nehezen lábában megbetegedvén, ezen Somogyi Jánost hívatta az fatens által, hogy ütet megorvosolná, amint is általmenvén az fatenssel, és az nyavalyás emberrel előre három máriásban megalkudván, füvet mozsárban törvén és a kést háromszor az ajtóban ütvé, mondván: megpróbálom, föl tudom é nyitni a mesterséget, azonban azon füveket kifacsarta és törött foghajmával egyelítvén, az fáidalmas tagjait egyszer megkente, és úgy az beteg három nap múlván meggyógyult, ezen nyavalyát pedig valami asszonynak Somogyi János tulajdonított, aki azon Vissi Bakos Ferencztől az előtt egynehány nappal sórt kért. Ad 6^{tum}. Az is eszében jutt, hogy amidőn az vejéhez látott volna, Somogyi János kérdezte a fatens túló, hogy miként tudhatja, ki bántotta az vejét? Mellyre azt felelt, hogy ugyancsak ördögje lett volna, de azt, Kiss Martonyban lévén, magátul elvetette.

Quartus fatens providus Georgius Varga Excellentissimi D[omi]ni Comitiss Joannis Eszterhazy in possessione Peresznye commorans colonus et loci iudex annorum circit[iter] 45 juratus examinatus fassus est. ad 1^{mum} Jól isméri Somogyi Jánost és tudja, hogy tavál az nyáron kezdette volna tudákos mesterségeit. Ad 2^{dum} mere audita refert. Ad 3^{ium} nihil. Ad 4^{tum} audita refert. Ad 5^{tum}. Hogy ördöggel cimborált volna, semmi tudománnya nincsen az fatensnek, hanem egyszer engedetlensége miatt, fatens által megveretettvén, azt mondotta, hogy nem ötet, hanem az ördögöt verte volna a fatens, hallotta azt is, hogy két három embernek partékáit mesterségeivel megtérítette volna, ezeken kívül fatensnek felesége egyszer panaszolkodott Somogyi Jánosnak, hogy majorságához nincsen szerencséje, arra azt felelt Somogyi János, hogy csak várakozzék Szent György napig, akkor ki tisztogatja az házát. valamely György Pálnét is valóságos boszorkánynak mondott, azt mondván: hogy arra fejét fölteszi. Ad 6^{tum} nihil.

Quintus fatens providus Joannes Unger Excell[issim]i D[omi]ni comitis Joannis Eszterhazy, in Peresznye commorans colonus annorum circit[iter] 35 juratus examinatus fassus est ad 1^{mum}. Tudja, hogy előbb hogy sem megházosodott Somogyi János bujtár volt. Ad 2^{dum}, 3^{tium} et 4^{tum} nihil. Ad 5^{tum} Hallotta maga Somogyi Jánosnak szájából, hogy még bujtárkodott, valóságos ördögje volt, kire sokszor a szűrét vetvén és botját kezében adván, maga ahová szerette, elmehetett, már pedig az napának sok dehortatioira magát elvetette legyen. Ad 6^{tum}. Somogyi Jánosnak szájából hallotta, hogy Gotzitz Pálnak felesége valóságos boszorkány légyen és nem más, hanem ő az Görtsits Pálnak ökrét megölte volna, ezenkívül emlékezik arrul is a fatens, hogy az elmúlt ősszel Somogyi Jánossal egyik vásárnapon, marhákat őrizvén, mondotta volna néki a fatens, hogy mivel sokszor hirdette magáról, hogy erejével hat-hét emberrel is föltesz, sőt egy lovat is könnyen az földhöz sújthat, azért most tegyen próbát és verjen egyet az ott jelenlévő lovak közül a földhöz, jóllehet ugyan az illetén próbátuleintén vonyogatta magát Somogyi János, hogy netalántán az lóval szerencsétlenség történjék, mindazonáltal minek utánna tovább is biztatta volna a fatens, ugyancsak egyet az ott lévő lovak közül az sörénnyen és száján megfogván azonnal az földhöz vert. Az is constál a fatensnek, hogy Somogyi János magamagát nagy mesterséges és tudákos embernek hirdette és ugyanazon okbul sok károsított és nyavalyás emberek őtet megkeresték.

Sextus fatens Michael Klanovits Excell[issim]i D[omi]ni comitis Joannis Eszterhazy in præscripta possessione Peresznye commorans inquilinus annorum circit[iter] 23 juratus examinatus fassus est ad 1^{mum}. Jól ismérte Somogyi Jánost a fatens, már öt esztendőit fogva, de soha sem hallotta, hogy ollyas hír lett volna felőle, mintha ördöggel cimborálna, hanem csak egy esztendőit fogva azon híre kiterjedett. Ad 2^{dum}, 3^{tium} et 4^{tum} nihil. Ad 5^{tum} Tudja a fatens hogy az elmúlt esztendőben, éppen vetésnek idején egy Vulka Pordanyi paraszt Somogyi Jánoshoz Peresznyére jövén, kérte őtet, hogy az elveszett két lovát ki lopta volna el és hol legyenek, kinyilatkozna, amint is azon fejben egy máriást foglalót adott néki, mely parasztot Somogyi János ugyanúgy biztatta, hogy minek utána az maga mesterségével némely csillagokban az égben tekintett volna, úgy találta, hogy a lovai egy Gréczy ábrázatjában az Peresznyei bíróhoz éppen hasonló Lankotsisnál legyenek, amidőn pedig azon paraszt Grécz felé elindult volna, azt mondotta Somogyi János a fatensnek, hogy mivel oly csekély képpen fizetett néki, végben fogja vinni, hogy az lovaira ne akadjon, ha mindjárt kilencvenkilenc ördöngök akarnák is.

Septimus fatens providus Leopoldus Fingh Excell[issim]i D[omi]ni comitis Joannis Eszterhazy in possessione Peresznye commorans opilio annorum circit[iter] 43 juratus examinatus fassus est ad 1^{mum}. Régtől fogva isméri a fatens Somogyi Jánost és tudja is, hogy eleintén ugyan az őrségen, az után pedig a fatensnek egy testvérbátyjánál, Miskén bujtár gyanánt szolgált légyen, azután pedig hol pász-

torságban, hol más szolgálatokban kereste kenyerét. Ad 2^{dum}, 3^{tium} et 4^{tum} nihil. Ad 5^{tum}. Cimborált-é Somogyi János az ördöggel vagy sem? Az a fatensnek nem constál, mindazonáltal azt referálja, hogy az elmúlt nyáron Somogyi Jánossal Csepregben egy beteges bujtárhoz menvén, amidőn együtt jártak volna az úton, azt mondotta Somogyi János a fatensnek, hogy olvassa meg az földek között lévő megyéket, Somogyi János pedig az alatt különbféle füveket, nevezett szerint pedig Sz[ent] Iván füvet is öszveszedvén, minekutánna Csepregben értek volna, gyakorta említett Somogyi János, azon füveket az pataknak olyas helyen merétt vízben, ahol szekerek által szoktak járni, az tűznél megfőzetvén, ugyanazon füveknek levélvel említett beteges bujtárt annyira helyrehozta, hogy noha már két héttül fogva betegen feküdt, mihelelt említett füveknek levélvel élt, azontul egy-két nap alatt szolgálatjára elől álhatott. Amidőn pedig Csepregből Peresznyére visszatért volna a fatens Somogyi Jánossal, előlhozta a fatens néki, minémű közönséges hír legyen felölő, hogy az ördöggel társalkodna, és azért kérdezte tülő, igaz legyen-é az, vagy nem? Mellyre azt felelt[e] Somogyi János, hogy volt ugyan egyszer üdőben ördögje, de nem akarván tovább vesződni véle, már magátul elvetette. A többi beszédjei között azt is kérdezte a fatens Somogyi Jánostul, miként tudhatja meg az titkos dolgokat, melyre azt felelt Somogyi János, hogy ezeknek mind az égi csillagokbul szokott végére mennyi, melyeket mezítelenül, valamint az Isten teremtette és az anyja a világra szülte, az maga üngén állván kölletik, addig még egy lúdvérc az üngére le nem esik, megimádni, mellyet maga ujjával eloltván, mindjárust személlye szerint látja azt, akit akar. Nem külömben azt is referálja a fatens, hogy egyszer valaki sajtot ellopván tüle, megszólította volna a fatens Somogyi Jánost, hogy mondaná meg néki, ki legyen az a tolvaj, mellyre azt felelt[e], hogy azt csak tiszta és fényes napon megtudhatná, egynihány nap múlván pedig bizonyos személlyre fogta nevezett Somogyi János, akit fatens meg nem mert szállítani, mivel Somogyi Jánosnak semmit sem hitt.

Super qua prævio modo per nos peracta inquisitione, præsentis testimoniales extradeditus litteras. In possessione Peresznye die 1^{ma} mensis februarii anno 1743.

Franciscus Illésy

I[ncl]yti] Co[m]ita]tus Soproniensis substitutus supremus jud[ex] [nobi]lium.

Sigismundus Meszlenyi

ejusdem I[ncl]yti] Co[m]ita]tus jurassor.

II.

1743. szeptember 12., Csepreg
Tanúvallatás Csepreg mezővárosban

[Az irat külzetén:] Anno 1743 die 12ma mensis septembris in arce Keresztur testes, excepta prima, authenticabant fassiones suas.

Honestus Georgius harmincados, in oppido Csepregh Co[mita]tu Soproniensi adjacente commorans libertinus annorum circit[iter] 55 juratus examinatus fassus est. Hogy az Deutruban specificált Somogyi Jánosról csak ez előtt valami öt fertál esztendővel megismírkedett, az előtt pedig micsoda szolgálatban foltatta volna életit, abban semmi tudománya nincsen. Ad 2^{dum}. nihil. Ad 3^{tium} nihil. Ad 4^{tum} nihil. Ad 5^{tum}. Hogy ördöggel cimborált, vagyis eleven ördögöt, s ördöngi írásokat magánál hordozott, melleknek ereivel az elveszett vagy ellopott partékákat s. v. marhákot is, kinél legyenek, kinyilatkoztatta volna, s más egyéb cselekedetek is ördögi mesterséggel végbenvütt volna, azt se nem látta, se nem tapasztalta, nem is hallotta, hogy a hírül említett Somogyi János ördöngi mesterséggel telles szemílnék tartatott volna, hanem amidőn ezelőtt öt fertál esztendővel aratásnak ideiben Jankó névű fiacskájának hertelen nyavalája és halála történt, valamely Csepreghi Csecsey Örső névű polgárasszony a fatenst Somogyi Jánoshoz igazított, mondván, hogy csak hozza menjen, ő meg fogja tudni, hogy ha a rosszak megvesztették-e az gyermekit, mely asszonnak tanácsán is elindulván, a fatens elment Somogyi Jánoshoz Peresznyére, mellyet egy pajtában csípölni találván, illenképpen megszöllétotta, édes Jánosom, én kárvallott ember vagyok, nekem egy kis fiacskám hertelenséggel megholt? Én vílekedem, hogy talán nem Istennek rendőlísibül, hanem rossz emberek által halála törtint, azért ha meg tudná kend mondani, miként esett, Istentül-é, vagy rossz emberek által, szépen kírním kegyelmedet. Arra azt felelte Somogyi János: hallottam már, hogy sok emberek sajnálják a kend fiacskájának halálát, de az rossz embertül esett, melre midőn azt kérdezte a fatens tőlő, hogy mi okbul cselekedték volna az rosszak, azt felelte Somogyi János, hogy a Csepreghi Tanács háznál egy ember ellen oly szót ejtett volna, mely úgy tetszett annak az embernek, mintha késsel valaki által ütöttő volna a mellét, amintis mihelest a Tanács háztul hazament, mindjár[á]st illen szókkal: no feleségem elestünk a jószágtul, s amint a feleséginek harmincados az okát megbeszíllette, mely is azt mondotta légyen: No megtanéttom, várjon az harmincados. Másnapra pedig verradóra egy keresztúton, mely az templomhoz és városházhoz szolgál, csak a fatensnek magának tört csinált, melyben ha a fatens magát ejthette volna, kínosabb ember a világon nem lett volna, de mivel a fatens azon keresztútra nem

ment, a rosszak az útrul azon tört a fatensnek kertjében vitték, ahol a fatensnek a fiacskája belé talált lépni és ugyanattul történt halálos nyavalája, és ha néki hírt adott volna a fatens ambár csak akkor is, amidőn halva feküdt a gyermek, és ő a gyermeknek meleg testihez írvén egy imádságot mondhatott volna, azonkívül a késit az ajtó allába verhetette volna, azt vitte volna végben, hogy annak az gonosztévő asszonynak oda kölletett volna mennyi, és úgy élne most is a fatensnek fiacskája, de a gyermeknek ugyan csak szívét vették ki.

7.

1748. január 30., Eger

Heves és külső-Szolnok vármegye pere Farkas Demeter (másként András) csaló, kinczsásó és varázsló ellen

Az irat: B: HeML, IV, Heves és Külső-Szolnok m. L, A, 9/i, 3. köt. 167–175. p.
Nyomt. kiadása: Sugár 1987, 173–180. No. 77.

I.

1748. január 30., Eger

Farkas Demeter jászberényi csaló önkéntes vallomása

Kérdés

- Kinek hínak?
- Hová való vagy?

- Hát mostanában hol jártál, s hol fogtak meg és miért?

- Micsoda okbul mentél oda az az asszonyhoz?

Felelet

- Farkas Demeter
- Mintegy tíz esztendeje, hogy Jász Berinben lakom a Kálvinista Uczában, ahol most is laknak a fiaim.
- Madarason, Kunhegyesen és Abádon, ahol megkapattam, azért mint-hogy az elmúlt ősszel csaknem karácsonig Morvában jártam valami néző aszonymál, akihez az elmúlt nyári fekete gunyás tót kaszások igazítottak, azt mondván, hogy ottan is a károsokat, károsoknak megtérítésére igazította, s reája is akadtak.
- A szegénység hajtott reá, hogy tudniillik annak igazgatása után valahol boldogulhatnék annál is inkább,

– Micsoda helyen lakik azon néző asszony?

– Hányan indultatok el?

– Micsoda módot mutatna, hogy azon kincshez férkezhessetek?

hogy a Misei Pusztán elrejtett kincset hallottam lenni.

– Terholyában Morvában.

– Hárman, Kontra Ferencz, Nagy Istók hatvani Lakosokkal: ezek közül Nagy István megbetegedvén Besztercén felül bizonyos faluban hagytuk, úgy Kontra Ferenczcel a gunyás kaszás tótok igazgatása szerint a fent említett városban lakó néző asszonyhoz mentek, kinek jelentést tettek, jóformán már tudta igyekezeteket. Azt mondván, hogy Misén nincs mit kereskedjenek, mert ottan semmi sincs, hanem az Bürhalomban¹²² az Debreczeni Út mellett Madarason túl egy mélyföldnyire¹²³ Nagy János nevű Szerencsen felakasztott tolvajnak pénze 3000 forint vagyon elrejtve, ugyanott valamely kapitánt feleségével, fiával, akit a pusztás katonák megöltek, elrejtették a ládát ezüst- és aranypénzzel, ott volna.

– A Liliom kert nevű imádságos könyvben aminémű imádságok vannak 33. napra a Boldogságos Szűz tiszteletire elrendelve, minek előtte hozzá fognánk, minden nap 33 napig, úgy a Sz[ent] Háromság h[er]tességére osztatott imádságot az Lelki Kincsb[en] 3. pénteken t[ér]denállva mondják el, olyan asszonnak a ruháját magára vévén, aki az urán kívül mással nem közösködött.¹²⁴ Item egy olyan gyermeket szerezzenek, aki leán[ótól] született törvéntelen, atya nélkül, ki-

¹²² Bürhalom, Bürökhalom. A szöveget közlő Sugár István szerint a Külső-Szolnok vármegyei Nagyiván t[is]zaörsi határán emelkedik.

¹²³ mélyföld = mérföld

¹²⁴ közösködött = közösült

– Ezen módot micsoda nyelven beszéltette, és maga hányféle nyelveket tudol?

– Hová lett a te társad Kontra Ferencz?

– Elindultál-e tehát az említett helyre és kincznek keresés[é]re?

– Micsoda leánzót hoztál magaddal és mivégre?

nek két hüvelyke körmit feir mákolajjal (mellyből adott is az Inquisitusnak¹²⁵ egy üvegcsével) kedden avagy pénteken déleesti 11 óra tájban kenjék meg, meglátja az elrejtett kincset.

– Magyarul, aki tót, német és deák nyelvet is jól ért, maga pedig az Inquisitus egy kevésbé a tót nyelvet, hanem az magyart jól tudja.

– Hatvanban maradt, minthogy lova nincsen, öregsége miatt gyalog nem járhatott; mindazonáltal szövetségekhez képest részesítette volna a találandó kincsből.

– Igen is, minek előtte mindazonáltal a halomra juthatott volna (kinek hírít soha sem hallotta azelőtt), tehát Kún hegyessen Varga Andrásnál akadt praevio modo¹²⁶ kívántató asszonyi ruhát, ezek társul adván magokat az Inquisitushoz, annak idejében onnét ment Madarasra Túri Mihályhoz, akivel megindult a Bürok halma tekintésére és útjokban Molnár Pál nevű, Pusztán lévő korcsmárost, másképen Madarasi embert magokkal elvitték társul; mivel pedig oly gyermekre nem akadt, az kivel nézhetné, tehát Madarason igazítottatott Kunhegyesre Molnár Györgyhöz, aki feleségének vagyon olyan, mint egy 13 esztendő fia.

– Kunhegyesen Lakos Végh István, mintegy 12 esztendő leánkáját vitte magával el Abádra, hogy onnét az nagyanyjátul halat vihessen haza,¹²⁷ mint hogy az Inquisitus Catholicus Léven bőjti napon hússal nem élhet.

¹²⁵ inquisitus = a vizsgálat alatt álló személy

¹²⁶ praevio modo = az előző, a megelőző módon

¹²⁷ Ugyanis a Tisza menti Abádon könnyűszerrel szerezhetett halat.

– Rajtad voltak-e már az az asszony-
ruhák utazásodban?

– Mind öszvehányan adtátok maga-
tokat társul?

– Micsoda valláson lévők ezek a tár-
said?

Abádon azért az pénzkeresésben társ-
nak adták magokat Sajó György, Sza-
bó János és a dersi Serfőző, kikkel való
szövetkezését esküdtt Radics Mihály¹²⁸
uram észrevévén megkapatta

– Igen is egy pendelt az inge és ga-
tyája alatt, úgy váll,¹²⁹ a mellyek Kun-
hegyesen Lakos Varga Andrásné vol-
tak mint társé.

– Kunhegyessen Molnár György,
Végh István, T. Szalókon Sajó György,
Szabó János, Dersen Serfőző Sajó ne-
vű; Hatvanban Kontra Ferencz, és ma-
ga az Inquisitus, mind öszve tízen.

– A kunhegyessi és madarasi Kálvi-
nista valláson lévők, a többi pedig ma-
gával együtt Catholicusok.

II.

1748. február 3., Tizzaszalók
Tizzaszalók helységben végzett nyomozás Farkas Demeter ellen

Anna Molnár consors Georgii Sajo incola Szolnokiensis jurata examinata fassa est. Láttá száma nélkül Farkas Demetert (mivel szállva nála volt) hogy csókolta azon kunhegyessi leánkát és nála két éjszaka véle is hálatta, vicissim¹³⁰ a leánkával csak altatta magát; igaz ugyan, hogy már annak előtte egy éjszaka a fatenssel hált az leánka, de az után Farkas Demeter nem engedte, hogy véle háljon, mondván, ha nappal együtt járnak, éjszaka is együtt kell hálni; úgy nem különben mondotta a fatensnek, hogy annak a leánkának ne vétsen, mert az tátos¹³¹ leány, ne is gondolja, hogy kunhegyessi leány légyen, az fatens pedig kivette a leánkátul, hogy Kunhegyessen az Vigh István leánya.

¹²⁸ Radics Mihály Heves- és Külső-Szolnok vármegyék esküdtje

¹²⁹ váll = ingváll

¹³⁰ vicissim = viszont

¹³¹ tátos = táltos

Maria Holló contoralis nobilis senioris¹³² Petri Czicze incolæ Szalókiensis, jurata examinata fassa est. Szomszédságban lakván a fatens az præcedens fatens-hez járt kérni, ment hozzája, látta szemeivel, hogy azon leánkát fatens Farkas Demeter cirógatta és csókolta légyen.

[..]

Radics Mihály m.p. juratus

III.

1748. május 28., Kiskundorozsma

Kiskundorozsma tanácsának vizsgálata Farkas Demeter ellen

Mi, alább írtak privilegiált Kis Kun dorosmai helységnek főbírája és tanácsa recognoscaljuk, hogy minekutánna Nemes Kis Kun Districtusnak jurassora¹³³ Nemzetes Mihalovics Márton uram die 28 Maij 1748, nálunk compareálván¹³⁴ és tekintetes nemes Heves Vármegye érdemes szolgabírájának nemzetes vitézlő Subics Pál úrnak requisitus két rendbelit¹³⁵ előttünk producálná és Farkas András relegatiojának¹³⁶ okait megtudni kívánná, megértettük titulált¹³⁷ szolgabíró úrnak Farkas András ellen való kívánságait, mellyre is helységünk Prothocollumát¹³⁸ felhányván, cselekedetit feljegyezve eképpen találtuk.

1^o Fényszarurul velünk lejött lakni, lakott is valamely kevés esztendőig, lóval és borokkal kereskedett, míglén első feleségével élt halála után.

2^{do} Mindjárást csalárd élethez kapcsolta magát, pénzt kölcsön szedegetett és azon creditor¹³⁹ uraimékat csalárdsággal akarta kifizetni: ilyenképpen

3^o Kezdeté lett az ő impostorságának,¹⁴⁰ és álnok életének, vallván magát

¹³² idősebb nemes

¹³³ jurassor = juratus assessor, azaz hites esküdt

¹³⁴ compareál = jelen van

¹³⁵ tudniillik a szükséges két vizsgálati jegyzőkönyveket

¹³⁶ relegatio = büntetésből eredően a településről való kiküldés, kiutasítás, onnan való kitiltás

¹³⁷ titulált = címzett

¹³⁸ prothocollum = jegyzőkönyv

¹³⁹ creditor = hitelező

¹⁴⁰ impostor = csaló / impostorság = csalás

Szent Mihály Archangyalnak lenni és hogy ő világbul kimúlt lelkeket Pokolban égni látná; járul ehhez

4^o Pénzkeresése különös praxisokkal és Isten ellen való módokkal embereinket csábította, magát pólyabéli gyermek módjára le kötöztette és mennél erősebben lehetett, magát ló módjára megzaboláztatta, és ami nagyobb, azon pólyában nagy sanyarúság alatt Verebélybe magát hordoztatta, sőt (s. v.) alája is rúttalódott, ugyan azon pólyában vissza hozattatta magát. Ezeken felül

5^o Asszony ruhában öltözött és így nézőnek és Sz. Mihály Archangyalnak lenni vallotta magát, megtiltván azon személyeknek, akik véle efféle bűbajos actióban valók, hogy meg ne gyónják ilyetén vétkeket, ezeket itten elkövetvén, Szeged Várossában Száz Pálné nevű asszonyhoz menvén, ugyanazon asszonyság ruhájában magát felöltöztette és előbbeni megírt mód szerint magát lekötöztette és zaboláztatta, kiküldvén azon asszonyságot, hogy mit látna odaki, az asszonyság kimenvén, iszonyú állatokat látott, mellyektől el annyira elijedett, hogy lábáról leesett, és nagy idő múlva az asszonyság eszire jött és az házban bészaladott, Farkas Andrásról ruháit lerángatván, az ruháit ollyannira találta, valamint egy holnap számos¹⁴¹ asszonnak ruhája szokott lenni. Mind ezek sok időknék elfolyása alatt egyben állván az ő gonoszságinak veendő büntetésére és másoknak retentő példájára hellségünkből in A[nn]o 1738. perpetuo relegatott.¹⁴²

[Címzés: Közgyűlésünkről 1748 május 28-án Mihálovics Márton hites esküdt úr és Maysa¹⁴³ küldöttének, Szőke János jelenlétében végeztetett. N.N. Dorozsmakun helység bírása és esküdtje, m.p.]

[A pecsét helye.]

IV.

1748. május 28., Kiskunhalas

A Kiskun Kerület jelentése Farkas Demeter lopásairól és csalásairól

Ehhez járul.

Ex quo¹⁴⁴ ezen Személy a die et annis suæ acceptæ relegationis¹⁴⁵ sok Pusztákon pásztorokkal impostorkodván, pénzt kerestetett vélek és sok mély gödröket

¹⁴¹ számos = hószámos, azaz havibajos, menstruáló

¹⁴² kitiltatott

¹⁴³ Kiskunmajsa

¹⁴⁴ ex quo = amely szerint

¹⁴⁵ elnyert kitiltásának napjától és évétől

ásatott légyen, fenegették, hogy ha megkaphatják, elevenen béássák ötet a földben. Azontul széjjel tartományokban impostorkodott, és signanter in anno 1746-7^{diki} tanulván, hogy kecskeméti bizonyos két gazdának (a nevek in archivo districtum vannak cum documentis ellene) hat ökre elveszett, hozzájuk ment és nyolc napok alatt szokása szerint asszonyi ruhában öltözvén, öszvekötötetvén magát, s mondván, hogy haza kell a tolvajnak elveszett ökröket hajtani: impostorságának effectusa¹⁴⁶ nem lévén, egy jó lovat nyergestül és úti költséget kicsalt azon gazdától, hogy ő úgymond tudja már, hol vannak az ökrök, hazahajtja; azon lovon elment Pestre, 15 napok alatt bizonyos vendégfogadóban hitelben tartotta magát, lovát, consumált¹⁴⁷ f. 15. Mondván magát Dorosmai lakosnak és jó gazdának lenni és hogy nékie két fiai hadi tiszték volnának.

Azalatt elszökött és Zsadányra ment tekintetes főkapitány urunkhoz Dorosmaiak ellen való instantiajával, ott Zsadányon mai napon is valakinek elvesztegette azon lovát. Onnét gyalog hozzám jött cum judria comissione,¹⁴⁸ hogy Dorosmán nékie inferalt injuriajáról satisfactio¹⁴⁹ adnék; revidealván a dolgot, mind ezek felől praemittált¹⁵⁰ dolgok világosan ellene kijöttek, akkoron meg kaptam in a[nn]o 1747. [A tekintetes főkapitány úr elnöklete alatt Kúnszentmiklóson a kerületekből:] proscibáltatott ötven pálcákkal úti költségre. Mit nem cselekedett a gonosz.

Volt tömlücünkben néhai Eziras Ádám nevű fénszarusi fi, ki tizenegy esztendő leánkán erőszakoskodott, annak itten háza, felesége, árvája és jószágocskája lévén; alattomában béjött¹⁵¹ és azon menyecskével nyolc nap mezítelen hált, jószági 40 forintokig árvák torka metszésire elherdált és alattomban ezen menyecskét éjszakának idején böjtben¹⁵² elragadni akarván, le is csalta fél mértföldnyire¹⁵³ Ferencz Szállása nevű csárdára, ottan dorbézolván, mai napig is adós [forint] R. 7. d[enarius] 10, és táncolván azon menyecskével, utána bocsájtott vármegyével ismét megkapattattam, examinálván ötet, az ing és gatya alatt ingváll és korp pendel öltözve volt, testium fassiobul¹⁵⁴ kitanultam, hogy azon menyecskével nyolc nap alatt hált; kérdésemre felelt, hogy ő igen is úgy hált véle, de véle köze nem volt, hanem csak úgy hált, mint Szent Imre herceg az ő jegyesével.

¹⁴⁶ impostorságának effectusa = csalásának hatása

¹⁴⁷ consumált = emésztett fel

¹⁴⁸ cum judria comissione: bírósági meghagyással

¹⁴⁹ nékie inferalt injuriajáról satisfactio = nékie jogtalanságáról kirótt elégtételt

¹⁵⁰ praemittál = előrebocsát, előad, előterjeszt

¹⁵¹ béjött = a kiskunságbeli Jászfényszarura

¹⁵² böjt = a húsvét előtti úgynevezett nagyböjt

¹⁵³ mértföld = mérföld

¹⁵⁴ a tanúk vallomásaiból

Ezen recrudescalt¹⁵⁵ imposturásságáért, és hogy mind maga, mind menyecske angyalnak lenni vallotta magát, ismét Halasra midőn elvittem volna, majsai lakosok Majzsán tulelszalasztották-e sponte¹⁵⁶ vagy másképen, officiose¹⁵⁷ kérem tőle kitanulni és nékem által küldeni, ne légyen terhére. Ezentul tavaly nyáron Dorosmán elveszett egy fakó ló, ilyenin lovon járt Csongrádon és ottan derék munkák idején öt gazda emberekkel dologtalankodott, nappal evett, ivott, éjszaka pénzt ásatott vélek, későn vettem észre, már akkor ellábalt. Hanem az elmúlt ősszel Szolnok városában lakos Kokai János Szérőin maga jelen nem lévén, nagy álnokul atyjafiaknak lenni vallotta magát, felesége előtt kicsalt Kokai Jánostul40. R. forintos lovat, hogy mindenütt dorosmai lakosnak vallja magát, ottan kereste. Azon szerint ugyan Szolnok városában lakos Rapokné nevű vendégfogadóné özvegyasszony hasonlóképpen Dorosmán kereste ötet siránkozván, hogy 300. forintokat R. kicsalt volna tőle. In reliqua etc.¹⁵⁸

[A Kiskun Kerület rendelt hites esküdtje
Mihalovics Márton sk.
Pecsét helye]

V.

1748. december 5., Eger
A vármegye törvényszékének vádirata

[1748. december 5-én a gonosztevők vizsgálati törvényszékén Egerben, ezen vármegyék¹⁵⁹ helyettes alispánjának az elnöklete alatt, hatósági tisztviselők és erre az ülésre összehívott urak jelenlétében intéztetett el.

Az előbb említett nemes vármegyék hatósági ügyészének, nemes Szabó Mártonnak, mint vádlónak perfelvétele a bilincsekben jelenlevő Farkas Demeter alias András csaló és mágikus cselekedeteket végző, azonkívül tolvaj, mint vádlott ellen, mely szerint

Ugyanazon ügyész hatósági kiváltságával ügyészi vádját a következőkben terjeszti elő. Miképpen ezen vádlott nem tudni, mitől indíttatva, a gonosz lélektől is

¹⁵⁵ recrudescalt = fel-, megújult, feltámadt

¹⁵⁶ sponte = önként, szabad akaratából

¹⁵⁷ officiose = hivatalosan

¹⁵⁸ egyebekben

¹⁵⁹ Heves- és Külső-Szolnok vármegyék

ingerelve, tevékenysége révén az idő változása és az alkalmak különbözősége közepette csalásokat és mágikus cselekedeteket végezni és lopni nem félt, melyeket a 3., 4., 5., 6., 7. és 8. szám alatti jogilag nyert jogi bizonyítékok tanúsítanak. Kívánja tehát ezen vádlottakat előzőleg valamennyi gaztettük felderítésére kínvallatásnak alávetni és a Praxis Criminalis 60. és 94. cikkelyének¹⁶⁰ értelmében sújtani, mivel ezek és hasonlók miatt a jász és kun kerületekben, amiként ilyen és hasonló bevallott jogi esetből kifolyólag már három alkalommal pontosan része volt.

VI.

1748. december 5., Eger
Emlékeztető a tárgyi bizonyítékokról

Egy kis tarisznyában kilenc darab kapcaforma ruhája. Egyikben vagyon négy kis könyvecske kötve és az feir mákolaja egy kis üvegben s hólyagban, melyet az első fatens házánál csinált, szemeivel látta. Item egy pendel, egy ingvalla, egy főkötője feir. Item egy könyve: Útitárs, egy pár feir ruhája, magáé, egy törülköző kendője.

Item az kit mondott Szent Veronica Keszkenőjének, akivel Krisztus Urunkat kínszenvedésekor törülgette mintegy másfél rőfött polturás gyolcs, melynek megszerzéséért a kunhegyessiektől, amint a tizedesek mondották, kicsalt egynéhány forintot és úgy is adta az leánkának, mondván, hogy ez ám az a kendő, akivel Krisztus Urunk sebeit törülgették, jól gondját viselje az leánka, ezt előttem valotta.

[A vádlott fél bilincsekben személyesen előállítva a mágikus cselekedet gyakorlását és a tolvajlást tagadja; csáló tetteinek valamelyes körülményeit valóban módosítja; egyéb tekintetben is a csalás tettét tagadja; ezért ez az ügy az iratokból felderíthető.]¹⁶¹

¹⁶⁰ Az idézett cikkely a mágiáról és a kínvallatásról szól.

¹⁶¹ Sugár Istvánnak, a per első közlőjének a fordításból vett megjegyzése

VII.

1748. december 5., Eger
Ítélet Farkas Demeter ügyében

[Ítélet.

Mágikus cselekedetek gyakorlása, amiért a vétkes amiként bevádoltatott és a tolvajlás tette, az ügyész által előterjesztett irományokból éppenséggel nem mutatkozik meg, de a bennük foglalt körülmények sem elegendőek a kínvallatásnak való alávetésre; egyszersmind a vádlott azoknak a vétkeknek az okából a szokásos kínvallatásnak a büntetésére annál is inkább éppen nem lenne kötelezhető. A ténylegesen elkövetett tettek, jóllehet csalások, mely miatt ezen perbe fogottat ugyanilyen csalásokból kifolyólag előzőleg Dorozsmán és Kúnszentmiklóson, a Jász Kerületben már megbüntették, a bíróság előtt nyíltan bevallotta; azonban ettől sem tért észre, sőt annál inkább az efféle csaló tettek miatt börtönbe is zárták; továbbá hasonló csalásokat elkövetni és ilyenképpen többeket botrányok közepette rászedve, nem riadt vissza megkárosítani. Ezért, hogy mindenki ilyen rászédéstől és csalástól óvakodjék és őt nem másként, mint csalónak, álnoknak s hamis és ravasz embernek ismerje, rászolgált cselekedeteiért a nevezett tettes előbb a nyílt piacon¹⁶² állítandó ki, azután pedig poroszló útján a városból kivezetve Eger város külvárosa végéig teljesen ép vesszőkkel 80 csapással megvesszőzendő és az után a város végén az akasztófaig vezetendő, ott az akasztófa alatt homlokán bélyeg égetendő be, s holmijai, melyeket babonás módon az emberek félrevezetésére használt, az akasztófa alatt mind elégetendő; ezt követően pedig ezen vármegyéből örökre száműzendőnek ítéltetett.]¹⁶³

¹⁶² Egerben

¹⁶³ A latin nyelvű ítéletszöveget Sugár István fordításában közöljük.

8.

1760. december 11. – 1762. március 13., Győr

*Győr város és Győr vármegye perei
a varázslással és kincsnézéssel foglalkozó
Hafner Mátyás, Sperber János, Keresztény Pál,
Haiczinger Tamás Vince és Singer Mátyás ellen*

Az irat: A: GyMjvL, IV A 1069/0, bűnfenyítő perek; 1761–1762.

I.

1760. december 11., Győr

Singer Mátyás, dunai hajófelügyelő vallomása Győr város törvényszéke előtt

Az irat: A: GyMjvL, IV A 1069/0, bűnfenyítő perek; 1761–1762.
fol. 5–6. p. 1–4.

[p. 1] Anno 1760. die 11^{ma} men[sis] decembris in curia prætoræ L[iber]æ R[egi] aq[ue]

Ci[vi]t[at]is Jaurinen[sis], præsentibus d[omi]nis ordinario iudice Josepho Babatics, et senatoribus Josepho Polgárij, Martino Börcsij, et Joanne Schneidt peractum est seqvens benignum examen.

Interrogatoria

– 1^o Mi neved, hány esztendőös vagy, micsoda hütön, hol lakol?

– 2^o Miért vagy arestomban?

Responsoria

– Singer Mátyás, mintegy 45. esztendőös, Lutheránus, itt lakik Győrött az Uj Városban Katona István házánál, feleséges, két leánykája vagyon!

– Nem tudja mindaddig, míg a reá tett panaszt nem hallja.

– 3^o Ismired-é Sperber János gyalog
Katonát?

– Igen is, isméri, s tudj, hogy Pentelén kellner¹⁶⁴ volt, ő pedig hajóval oda alá lévén, minthogy Pentelénél elfagyott a hajóval, gyakorta bójárt a Vendégfogadóba és ott a kellnerrel megismerkedvén, őtet kérdezte, ha nem tudna-é néki Spiritust szerezni, amely sok pénzt hordana. Ő pedig mondta, hogy nem tud ezen mesterséghez. Azután leérkezett oda Seregély István úr is, és azt is kérdezte a kellner ezéránt, de az is azt felelte, hogy ő sem tud szerezni, hanem Győri Szigetben vagyon egy takács, Mátyás a keresztnéve, de vezetéknevét nem tudja, az tud Spiritust csinálni. Ezen biztatásra a kellner Pentelérül följöött Szigetbe a takácshoz és azzal addig evett, ivott, még a pénzben tartott, azután az is azt mondotta, hogy ő sem tud Spiritust csinálni, hanem egy Tamás névű ember, de ezt nem isméri, ez (amint a Sperber az Inqvisitusnak¹⁶⁵ panaszkodott) őtet [p. 2] biztatta, hogy ma lesz pénz, holnap lesz pénz. Azon várakozás fejében lehetett itt Szigetben a Sperber, mint egy nyolc vagy kilenc hétig, s az alatt olykor-olykor őtet meglátogatta, egyrül-másrul beszéllett és panaszkodott, hogy így, s amúgy reaszedte az a Szigethi takács és a Tamás. Ő társ nem volt ezen mesterséghez, hanem a Sperber mondotta, hogy ha pénzt hoz nékik a Spiritus, tehát ő nékié is ad valamit.

– 4. A kellner hol ismerkedett meg
Seregély Istvánnal?

– Seregély Istvánnal is Pentelén ismerkedett meg a Sperber, s ide föl lé-

¹⁶⁴ Csapos, kocsmáros

¹⁶⁵ A megkérdezetthez, vagyis Singer Mátyáshoz

– 5. Valld meg ugyancsak, mit tudsz igazán ezen dologban?

tében osztán azt is hitegették, hogy anynyi pénzt fog nékik a Spiritus hozni. Azért is mihelyt a pénzbül megszűkültek, minjárt Seregély Istvánhoz mentek kérni, aki nékik sok ízben adott is.

– Ugyancsak igazán megvallja már most, hogy ők, úgy mint ő, Seregély István, Sperber János, Haffner Mátyás és Keresztény Pál, öszveállottak, hogy a Spiritusoktul pénzt fognak kérni. Legelőször is pedig ez eránt ötet a Sperber szólította meg Pentelén, azután Seregély István lemenvén, azt is megszólította, s tetszvéen nékiek a Sperber kérdezőskedése, hazajővén, a Sperber is fölrkezvén, az Inqvisitushoz¹⁶⁶ szállott, s az osztán a takácsot Szigetbül általhívatta, s ott beszéllettek először véle, de ott minjárt tagadást tett ezen Spiritusokkal való tudományában. Hanem valamely Tamás névű embert mondott, hogy tudja, azért általjárt Szigetbe a takácshoz és a Tamáshoz, s ott ettek, ittak. Mintegy [p. 3] három vagy négy hét múlva pedig a kellner aláment Pentelére, de megint följött, és akkor Seregély Istvánnál is voltak együtt mindnyájon, az egy Tamáson kívül, mivel ő azt nem is látta, [nem] is isméri hanem mintegy két hete, hogy a.takács egy embert vitt őhöz és azt mondotta, hogy az a.Tamás, de ő, ha most látná sem ismérné meg.

A[z] pedig olyan középstermetű, fele idejében lévő, fekete bajuszocskája, német ruhás, belül zöld lájblija volt és fölül hamuszínű köpenyegje. Seregély Istvánnál osztán beszélgettek, hogy mi

¹⁶⁶ Singer Mátyáshoz

módon lehet azt a Spiritust megszerezni, s a takács mondotta, hogy a Tamás a Spiritust megszerzi és a kellnernek adja, s valamely pap idejön, aki egy óra alatt elég pénzt hozat véle és azután magához veszi a Spiritust, s elviszi.

Per Michælem Jankó Fiscalem Magi
stratualem m[anu] p[ropia]

[Kívül:]

Examen Mathiæ Singer

E

II.

1760. december 11., Győr

Keresztény Pál vallomása a város törvényszéke előtt

Az irat: A: GyMjvL, IV A 1069/0, büntetőper; 1761–1762. fol. 7–8. p. 1–2.

[p. 1] Anno 1760. die 11^a mensis decembris in curia prætoræa L[iber]æ ac R[egi]æ Ci[vi]l[is] Jaurinen[sis], præsentibus d[omi]nis or[dinario] iudice Josepho Babatics, Martino Borcsij, et Joanne Snajd senatoribus peractum est sequens benevolum examen.

– Mi neved?

– Keresztény Pál, 55. esztendő, pápista, feleséges, gyermektelen, Győri Uj Városban lakik a maga házában.

– Miért vagy arestomban?

– Az gondolja, hogy azért vagyok arestomban, hogy ő reá egy kellner, ki ez előtt Pentelén volt, adta volna föl, hogy a Szigethi Mátyás névű takácssal egy értelemben lett volna a Spiritusoktul való pénzkérésben. S igaz ugyan, hogy a múlt télen ezen takács őhöz ment, ő beteg lévén, és kért tőle 3 fo-

rintokat, avégre, hogy Pápára megy valamely emberhez, aki Spiritust tud szerezni, amelly Spiritus pénzt hord, amennyi köll. Amint hogy ő második kérésére adott is néki pénzt, s a.takács azzal elment, de visszajővén azt mondta, hogy nem találta meg.

– Voltál-é Seregély Istvánnál a.takácssal együtt?

– Seregély Istvánnál soha sem volt a.takácssal együtt: hanem midőn a.kellner másodszer följött, akkor a.takácssal együtt őtet meglátogatták, s kérdezte a.kellner, ha ugyan lesz-é az ő dolgokbul valami a.Spiritussok, ő pedig azt mondotta, hogy nem tudja biz ő.

– Hát a.Tamást isméred é?
– [p. 2] Hol vetted ezt a.könyvit, mellyben a.Kristóf imádsága vagyon?

– Nem isméri, soha sem is látta.

– Ezen köny volt egy ujjvárosi sárga tímáré, ki a.városháza mellett lakott, s az idén holt meg a.Majorokban a.Kalvariá felé. Az közlöttele véle ezelőtt mintegy három esztendővel, s mondotta, hogy azt jó imádkozni, de ő hozzá nem tud, mert csak a.maga írását tudja olvasni. Tagadja pedig, hogy ő valaha ennek hasznát vette volna, vagy valaha valakivel is közlöttele volna, hanem csak tartotta egy kis almáriomban, amely soha sem állott bécsukva.

– Hallottad-é, hogy Seregély István láthatatlanná akart volna lenni és pénzt kért volna a.lelkektől?

– Nem hallotta soha is, hogy Seregély István láthatatlanná kívánt volna lenni, vagy hogy pénzt akart volna a.spiritustul kérni.

Per Michælem Jankó

L[iber]æ ac R[egi]æ Ci[vi]t[at]is Jaur[inensis] Fiscalem m[anu] p[ro]pria

[Kívül:] F.

III.

1760. december 11., Győr

Keresztény Pált benignum examenében Sperber jánosról kérdezik

Az irat: A: GyM]vL, IV A 1069/0, bűnfenyítő perek; 1761–1762. fol. 39–40. p. 1–2.

[p. 1] A[nn]^o 1761 die 14^a januarij in domo prætoræ Liberæ ac Regiæ Ci[vi]l[t]a]lis Jaurinensis in figura deputationis magi[stra]tialis reiteratum est benevolum examen Pauli Keresztény sub dato 11^æ decembris a[nn]i 1760 jam

Examinati.

Ad generalia uti prius fatetur.

Interrogatoria

1^o Minthogy Sperber János katonát (ki ez előtt Pentelén kellner¹⁶⁷ volt) isméri és véle a Spiritus megszerzése eránt társolkodássod volt, valld meg igazán a dolgot, miképp ismérkedtetek meg, kik és mivégre vetettetek egymással szövetséget?

Responsoria

1^{um} Isméri ugyan Sperber Jánost még pentelei kellnerségétül fogva, mivel ő is Seregély István hajóján volt, midőn oda alá fagyott: de semmit sem tud, sem látott a Seregély Istvánnak és Singer Mátyásnak Sperber Jánossal való szövetkezésekrül; hanem egykor Höffner Mátyás hozzámenvén az Inqvisitushoz jelentette, hogy a pentelei Kellner Spiritust akarna magához venni, avégre, hogy neki pénzt hordjon, s őtet Pápára küldi azon emberért, ki a Spiritust meg tudja szerezni, azért kért az Inqvisitustul három foréntot, olly formán, hogy neki duplán megadja. Azután osztán hitta őtet egyszer Singer Mátyás Szigetbe, akivel el is ment Höffner Mátyás házához, de az maga odahaza nem lévén csak Sperber Jánost találták ott, hanem [p. 2] az alatt Höffner Mátyás is meg érkezett és Sperber Jánossal (de nem tudja, miért), öszve-

¹⁶⁷ Kocsmáros.

veszett, mellyet az Inquisitus látván elhítta onnét Singer Mátyást haza. Ezután volt az Inquisitusnál Sperber János egynyéhány ízben s panaszkodott, hogy már ennyi amannyi pénzét Höffner Mátyás miatt elköltötte, s mégsem mehet semmire is: az Inquisitus pedig mondotta néki, hogy ne higyjen Höffner Mátyásnak, mert az hamis ember, meg csalja. De ugyan csak igaz az, hogy Sperber János Spiritus megszerzésében fáradozott Höffner Matyással.

2^{do} Hátsinger Tamást ismired-é?

3^o Micsoda Contractust irtatok egyszer Seregély István házánál, és kiknek a nevek volt sub scribálva?

2^{dum} Nem isméri, se soha sem látta.

3^{ium} Contractus felül semmit sem tud; hanem emlékezik, hogy egy ízben a pentelei vendégfogadós Seregély Istvántól pénzt kért kölcsön, s akkor adván néki mint egy két aranyot, Singer Matyás írt egy levelet, de az adóslevél volt, mellyet a vendégfogadós adott Seregély Istvánnak.

[p.3] 4^o Hát azt tudod e, hogy Seregély István és Singer Mátyás társak voltak Höffner Mátyással és Sperber Jánossal a Spiritus megszerzésben és mi végre akarták azt szerezni?

4^{tum} Semmit sem tud sem társaságok felül, sem pedig arrul, hogy mivégre társalkodtak volna öszve a Spiritus szerzésbe.

Per Michælem Jankó L[iber]æ ac R[egi]æ Ci[vi]t[at]is Jaur[inensis]
fiscalem m[anu] p[ro]pria]

[Kívül:] J.

IV.

1761. január 11. [június 5.], Győr
*Jankó Mihály levelfogalmazványai, továbbá Seregély István
és Singer Mátyás szembesítésének említése*

Az irat: B: GyM]vL, IV A 1069/0, bűnfenyítő perek; 1761–1762. fol. 36. p. 1.

[p. 1] Én kérem édes sógorom kegyelmedet, hogy egy pínzt ne adjon kegyelmed, mert hamis az lelke és kegyelmedet csak ijesztik, hanem holnap magam is oda mígyek, jóllehet hogy kegyelmed parancsolatjára mindenben szót fogadok, de ebben ip[pen semmit sem, mert ezek nagy Selmák és ippen nagy akasztófárovalók, ne higyen kend néki.

Én kérem édes sógorom kegyelmeded, hogy egy pínzt sem adjon kegyelmed, mert hamis az lölkök, és kegyelmed ne higyen, mert én magam holnap odamígyek és én magam megmondom nékiek és én magam kimentem kegyelmeded, és ne fíljen kegyelmed semmit, és hanem tartozta ki az minű allobodaj hanem Sindernek az Bűre [?]

Qvod Matthias Singer, occasione benigni sui examinis, harundem schedularum originalia, suam propriam manus scripturam esse, easque ad egregium d[ominum] Stephanum Seregély directas fuisse, recognoverit, attestor. Jaurini 11^a [decem]br[is]

1760.

Michæl Jankó L[iber]æ ac R[egi]æ
Ci[vi]t[at]is Jaur[inensis] fiscalis m[anu]p[ro]pia

Anno 1761 die 5^a junij occasione confrontationis in facie sedis judiciariæ I[n]clyti Co[m]it[at]us Jaurin[ensis] = nobilis Stephani Seregélj cum Mathia Singer {Idem modo mencionatus Mathias Szinger} recognovit has {originales sua manu scriptas} esse proprias litteras eoque fine scriptas, quatenus mencionatus Seregélj ab his impostoribus sibi curat, pecuniasque eisdem ne det, qvas litteras ~~has~~ mentionato Seregelj non transmisit, verum altera die ad eundem exiens, rescivit a præmentionato Seregélj, quod iisd[em] nihil dare velit: præterea addit, quod Seregélás deriderit quidem Mathiæ Höffner pecunias, sed pro præstito textoreo labore.

Lect[um] per Jur[at]um v[ice] not[arium] m[anu] p[ro]pia

[Kívül:] L.

V.

1761. január 12., Győr
Singer Máttyás benignum examenének folytatása
Jankó Mihály ügyész kérdéseire

Az irat: A: GyM]vL, IV A 1069/0, bűnfenyítő perek; 1761–1762. fol. 1–4. p. 1–6.

[p. 1] Anno 1761. die 12^a januar[ii], infigura deputationis magistrualis sub præsidio d[omi]ni ord[inarii] judicis, p[ræ]sentibus d[omi]nis senatoribus Francisco Miskoltzij, Petro Maximiliano Dölller, Joanne Adamo Richter, Joanne Schnaid, et Carolo Dozlern, reiteratum est. Seqvens benignum examen Matthiæ Singer, sub 11^a men[sis] decembris

Anni 1760. in negotio infrascripto examinati
Ad generalia uti prius

Interrogatoria

1^o Minthogy Sperber János katonát isméréd, és véle a.Spiritus megszerzése éránt való társalkodásod volt, valld meg igazán a.dolgot, miképp ismérkedtéték meg? Kik és mivégre vetettetek szövetséget egymással?

Responsoria

Ad 1^{um} Pentelén Seregély Istvánnak hajói , kikkel az Inqvisitus volt, elfagyván Sperber Jánossal, ott lévő kellnerrel azon okból isméretségbe esvén, mivel ő nékie a.Vendigfogadóban köllött tartózkodni, a.Sperber János ötet megszólította, hogy nem tudna-é Spiritust szerezni. Arra az Inqvisitus felelt, hogy ő Szigetbe tud egy takácsot, az maga is tud Spiritust csinálni. Ezek után Pentelére leérkezvén Seregély István is, attól is kérdezte Sperber, ha nem tudna-é néki oly embert szerezni, aki a.Spiritust néki megszerezné; s amint Sperber másnap az Inqvisitusnak mondotta, az is azt felelte, hogy ő hallotta egy Szigethi takács felől, hogy az tudna Spiritust csinálni.

2^o Ezeket hallván Sperber mikor jött föl Győrré, kivel, kihez szállott és mi végre?

3^o Mitt beszéllett Sperber János akkor a.takáccsal az Inqvisitus szállásán?

4^o Hát azután volt-é az Inqvisitusnál, mikor és miért, a.Sperber János?

5^o Hát mikor a.Tamás meg jött, akkor volt é a.Sperber az Inqvisitusnál?

Ad 2^{dum} Az Inqvisitus a.hajókkal onnét alól, karácsony hetiben följövén, Sperber János farsang közepén utánnak jött Győrré, de nem tudja az Inqvisitus, kivel, és szállott itt a.majorokban a.Schmauß vendégfogadón túl, mint vendég ideérkezvén, ment az Inqvisitushoz avégre, hogy megtudja, hol légyen az a.takács, [p. 2] akirül mind az Inqvisitus, mind Seregély István nékie Pentelén beszéllett. Az Inqvisitus azért a.maga leánykáját, Eörse nevűt, ki már 15^{dik} Esztendőben vagyon (Kinek Sperber János a.takácsért való menéséért egy Márjást adott) Szigetbe a.takácsért általküldött; amint hogy a.takács mindjárt is általment Új Városba az Inqvisitusnak szállására.

3^{um} : A midőn a.takács az Inqvisitus szállására által jött, tehát Sperber János mindjárt kérdezte, ha ő tudna é Spiritust szerezni? Erre a.takács azt felelte, hogy ő nem tud, hanem valamely Tamás névű ember; ki máskép Szigetben lakott, de most Pápán tartózkodik gróf Esterházynál, tud Spiritust szerezni valamennyi kell, lévén pedig az Inqvisitusnál mind a.ketten mint egy két óráig, onnét egymással elmentek, de nem tudja hová.

4^{um} : Valami két hétre ismét odament az Inqvisitushoz Sperber János maga és azt mondotta, hogy ő csak a.Tamást várja: s ha az meg jön, tehát a.Spiritust megszerzi.

5^{um} : Nem tudja, ha a.Tamás eljött-é vagy nem? mert afelől semmit sem hallott.

6^o Seregély Istvánnál mikor voltál Sperberrel együtt, kik voltak [p. 3] jelen miért mentetek oda és mit végeztek?

7^o Egyéb társolkodásod, beszélgetésed, vagy szövetkezésed, hol, mikor és miért volt Sperber Jánossal?

8^o Minémű Contractust subscribáltál Sperberrel, a.takáccsal, Seregéllyel és Keresztény Pállal, miből álló volt, és mi végre csináltatok azt a.levelet?

6^{um}: Kétszer volt Sperberrel együtt Seregély István házánál; egyszer le akart menni Seregély István hajóján Pentelére, és akkor azt mondotta Seregély István, hogy ő nem megy alá. másodszor pedig Sperber János a.Korona Vendégfogadó kapujában állván, midőn az Inqvisitus azon elment volna, béhívta és őtet kérte, hogy menne véle Seregélyhez avégre, hogy öremest lemenne véle Pentelére, de Seregély István oda haza nem lévén, nem szólottak véle.

7^{um}: Az Inqvisitushoz eljárt Sperber János olykor olykor még itt mulatott, s panaszkodott, hogy a.Tamás eránt sem mire sem mehet. Melyre az Inqvisitus mondotta néki, hogy hiszen nem meg mondtam, hogy jobb hazamenned, imádkoznod és valamely jó gazdát keresned?

8^{um}: Contractusról nem tud, hanem midőn a.pentelei Vendégfogadós följött a.Sperber János után, s fenyegetődött volna, hogy a.Sperbert föladja a.Spiritus keresés éránt: ezt pedig Seregély István megtudván félt, hogy ha a.Sperber föladódik, az ismét őket föladja, hogy ők a.Spiritusokkal közt vetni, azoktól pénzt kérni és a.Sperbert az ördögöknek akarják adni, és szégyenekre válik. Azért Seregély István [p. 4] adott a.Vendégfogadósnak két vagy három aranyot, hogy hallgasson és a.mellett még egy cédulát is írtak Seregélynél, melyen ilyforma írás volt: Wir Endes unterschriebene. Seregély István, Singer Mátyás, Höffner Mátyás, Christ Paul, und Jacob Weber wirth in Pen-tele bekenen hiemit, daß wir Camarre-

den werden seÿn, wan wir von den Spiritus geld bekommen. Ezen cédulára pedig vallja, hogy csak az Inqvisitus maga írta mindenékinék a.nevét, de pecsétet nem ütöttek reá, s a cédulát Keresztény Pál vette magához. Jól lehet pedig azt vallja, hogy pecsétet nem ütöttek ezen levélre, mindazon által vallja, hogy talán három pecsét vagy reá ütve, úgy mint Seregélyé, a.vendégfogadóssé, amint előtte rémlik, és akinek pecsétje nem volt, kereszt vonyását tette belé, a maga Subscriptiójához is pedig néki sem lévén pecsétje, Seregély István pecsétjét ütötte.

9^a Ugyancsak igaz tehát, hogy a.Spiritusokkal társoságot vetettetek? Kik voltak azok, hol, mivégre?

9^{num}: Igaz az, hogy a takács, a Sperber, Seregély, az Inqvisitus és Keresztény Pál összebeszéltek azért, mivel a.Sperber ezen dolgot elkezdte, és a.takács biztatta őket, hogy igen is [p. 5] ők a.Spiritusból fognak pénzt kérni és százezer aranyra volt a.céljok. Ezen egyetértések pedig nem volt soha együtt, hanem a.takács majd egyékéhez, majd másikkához útott, futott és biztatta: s ezt mindnyájoknak tetszett. Avégre kívánták volna pedig ezt, hogy ki-ki közölük magán segíthessen. Azonban vallja, hogy nem ők az elsők, akiket ezen takács reászedett, hanem ilyen Pauschreiberné asszonyomat (amint inarestáltt Brix, aliter Szombath Ádám az Inqvisitusnak mondotta) az Óvári pakróccsináló és egyebek, kiket Höffner Mátyás maga jobban meg tud nevezni. A módját ezen pénzszerzésnek az Inqvisitus nem tudja, hanem Höffner Mátyás mondotta, hogy ő tudja, azért csak arra bízták a.szerzést.

10. Ki küldötte a Höffner Mátyást a.Tamásért?

11^o Tudod é, hogy már ezelőtt Sperber János itt a.város árestomában volt?

12^o Holott Seregély István úgyis jó gazda, az ilyen eszközökkel való gazdagulásra nem szorult, mi oka volt erre vetemedni?

13^o Minémű levelet írtál Sperber Jánosnak Pentelére? S miért nevezted őtet Vetternek?

14^o Mással, ily mesteremberrel, mint ez a.Tamás, kirül kérdeztettél, voltál-e te vagy Seregély István ismérős?

10^{um}: Maga Höffner Mátyás mondván azt, hogy a.Tamás Pápán vagyon, és utána kell menni, arra nézve adott nékie Seregély István pénzt, de nem tudja mennyit, hanem hol őt, hol négy, hol három, hol több, hol kevesebb foréntot, mint hogy csak rajta, rajtament.

11^{um}: Igenis tudja, az asszonyától tudta meg, aki azon arestomból kiszabadulván az Inqvisitusnak a.fehérvári kapu előtt mondotta; azért [p. 6] előbbeni isméretsége lévén Sperberrel, meglátogatta és maga pénzébül adott is néki egy foréntot, gondolván, hogyha Pentelére visszazabadul, nékie meg szolgálja.

12^{um}: Nem tudja egyéb okát, hanem hogy mivel akinek sok vagyon, mindenkor többet kíván.

13^{um} Höffner Mátyás kértére írt néki az éránt egy levelet, hogy a.Tamás már itt vagyon, azért jöjjön föll: de ő a.Tamást soha sem látta, nem is isméri Fetternek pedig a.takács nevezte Sperbert.

14^{um}: Soha sem volt ilyessel ismérős és ezt soha sem is beszéllette senkinek is, Seregély Istvánról pedig nem szólhat semmit is.

Per Michælem Jankó L[iber]æ ac R[egi]æ Ci[vi]t[at]is Jaur[finensis]
fiscalem m[anu] p[ro]pria

[Kívül:] H.

VI.

1761. május 27., Pentele *Tanúvallatás Pentelén Sperber János csapos ellen*

Az irat: A: GyMJvL, IV A 1069/0, bűnfenyítő perek; 1761–1762. fol. 57–58. p. 1–4.

[p. 1] Alább is megírtak adjuk tudtára, mindazok[na]k, az kiknek illik, hogy Veber Jakab volt pentelei vendégfogadós felesége az urának istentelenül, mindennapi veszekedéssekkel, pörlésekkel élt légyen, azért, hogy az ura istentelen életéért az kellert nem szenvedhette, megtapasztalván gonoszságát feleségének kellnerjével együtt, el akarta magát eleresztteni, amint is akkori tisztelendő Adonyi plébánus és egyszersmind esperes úr megtiltotta, hogy kellnerjét egy óráig se tartsa az asszony, mely dolgok kitetszenek világosan alább írt fatensekbül.

1^a Legelsőben is midőn Pentelére lejött volna kellnerjével m[é]lt[óság]os uraság¹⁶⁸ csapját fölfogadni, azt és fölfogadván azon csapat, valameddig az ura Veber Jakab holmi poggyászával és cselédjével le nem jött, mint addig azon gonosz asszony kellnerjével kölenes szobában magányosan hált, azt bizonyíta Potzik Leopold akkori Magyar János vendégfogadónak kocsisa circiter 27. esztendős személy.

2^{da} Potzik Antal 31. esztendős ember hitszerént vallja, hogy tavál Sperber János kellner, minthogy minden felől perseqváltatott per speciem elbúcsúzván az asszonyátul, aztat kocsin fölvitte Győrré 4 forintért, és mihelyest azon Potzik Antal Pentelére revertált volna, azonnál azon hitetlen asszony ugyanazon kocsiával fölvitette magát Győrré, s ottan bizonyos vendég fogadóban reáakadván mindenkör egy kölenes szobában hált véle berekesztve, és az útban is penteleigh ahol megháltak, egy ágyban feködtek.

3^{da} Jovitza János 30. esztendős ember azon asszont Fehérvára kocsiján fölvitte, utána jött az kellner is, és ott két nap mulatván más vendégfogadóban [p. 2] egy kölenes szobában együtt háltak.

4^{da} Majer János pentelei esküdt ember akkori bíró azt vallja hittel, hogy Veber Jakab azon gonosz asszonymnak az ura maga kivallotta, hogy legkisebb férfi gyermek nem ő tőle, hanem kellnerjétül való, és ugyanazon Veber Jakab előttünk szokszor jelentette és kivallotta, hogy az feleségét gyakrabban usuálja¹⁶⁹ az kellnerje, mintsem maga, jóllehet, hogy ennek előtte is gonosz íletű volt az felesége, mégis csak megmaradhatott véle, de miólta az kellner nálok vagyon, minden nap

¹⁶⁸ Bóly 1703-ban került Batthyány Ádám gróf birtokába. 1730-tól német telepesek érkeztek a községbe. 1771-ben város mezővárosi rangot kapott.

¹⁶⁹ „használja”, vagyis együtt hálnak

káromlásban és veszekedésben élnek, és ugyan egy darab fával agyon is akarta ütni sokszor említett kellner az gazdáját, Veber Jakabot azon rossz asszonyért, akit mi alább megírtak occuláltuk és az ütésről is tapasztaltuk igaznak lenni.

5^{ta} Cserna János 45. esztendő ember hite szerént vallja, hogy azon asszonyt kellnerjével Sz[ent] Miklóstra kocsiján vivén egy kölenes szobában háltak, két ágy ugyan vetve vala, de reggel béjött azon fatens az szobába csak egy ágy le volt heverve, az másik úgy, amint estve látta maradván. Minémű istentelen módon ~~módon~~ taxálta légyen pentelei adós embereket azon kellner, az asszonyával együtt kijött az inqvisitióbul, hogy egyetlen egy sem maradt, akinek fél annyival és többel is föl nem írt volna az lajstromáb[a], sőt némelynek két forint helyet 12. forintokat is fölírt, úgy kívánván szegény emberekkel az ellopott bor árát megfizettetni; azért is m[é]l[tóság]g[os] uraság időnek előtte kiadta rajtok; innend Pentelérül Bolyára¹⁷⁰ menvén azon asszony kellnerjével együtt, ott is amint szegény ura itt Pentelén sokszor megfordulván, panaszkodott, hogy az felesége kellnerjével uraság pénzét ellopván elszökött, [p. 3] és az uraság azért mindenit elfoglálta és el is kutyavetýzte; annak okáért szegény kereste mindenütt őket, és maga beszélte az ura, hogy Tata városában felesége fogva volt, és ott jól megvervén kellnerjével együtt kicsapták őket, mint rossz embereket. Hogy azon kellner ördögséghez hajlandó volt, maga nemegyszer kivallotta előttünk, hogy őneki bizonyos imádsági, bizonyos györi embernél vólnának, amint is Györré gyakran járult, hogy az ördöget fogja kínszeríteni, hogy őnekie el[e]gendő pénzt adjon, és azon györi embert látta fölnevezett Potzik Antal, ki is kellnert fölvitte Györré, hogy egy hitvány rongyos német ruhában, jó cipellője sem volt, emberrel susogott és aztat étellel s itallal érdeme fölött tractálta, de míg az Györé Plétkának[?] hírét ingyen sem hallottuk.

Egy szóval valljuk, tudjuk, hogy azon rossz asszonnak és kellnerjének soha jó hírét csak egy cikkelyben sem hallottuk, mert valaki isméri őket, mindenik hamis, istentelen, csalárd embernek[ne]k mondja, kirül is ezen bizonyágtévő leve-lünket szokott helységünk pecsétjével megerősítve kiadtunk. Pentelén die 27. maji anno 1761.

Főbíró Biller Mátyas
Majer János, Fogas János
Füstös Mihály, Palinkás
Istvány, Mato Jotzko, Kis Novak, Veszo Vaszo, Bajo
Jakab esküdtek és az egész község. ph.
vertatur.

¹⁷⁰ Bolyba

[p. 4] Post scripta Vainkonter Mátyás pentelei mészáros circiter 40. esztendő ember hite szerént vallja, hogy Sperber János pentelei kellner sok ízben sallicitálta arra végre, hogy társa légyen az tudvalévő istentelenségében, de semmit nem szólt, csak sok pénzrül emlegetett, utoljára pedig kivállotta, hogy ha említett pentelei mészáros véle együtt kilenc napig se nem mosdik, se nem imádkozik, se semmi jót nem cselekeszik, ilyenformán megkínszeríthették az ördöget, hogy elegendő pénzt hozzon, de mészáros semmi helyt nem adván és meg is irtózáván tőle, azután soha ilyen beszédben nem eredett az említett kellnerrel, sőt inkább megpirongatta őtet.

Item Füstös Mihály régi esküdtünk azt vallja, hogy egyszer győri vásárra fölmenvén mészárossal, Györett egy vendégfogadóban kellnerre és az asszonyra reá akadván és ottan ebédet is evén, a szó közben az[t] mondotta az asszony Füstös Mihálynak, hogy az urának ne mondja meg, hogy kellnerrel együtt vagyok.

N[umero] 1^{mo}

VII.

1761. május 31. – július 14., Bóly > Mohács > Buda > Győr
*Taucher Jakabnak, a gróf Batthyány-i uradalmak bólyi tisztartójának levele
Seregély István védelmében Sperber János csalásairól*

Az irat: A: GyM]vL, IV A 1069/0, büntenyítő perek; 1761–1762. fol. 44–45. p. 1–2.

[p. 1] Jóakaró Seregely uram vevén k[e]g[ye][me]d levelét ultima maij, sajnálom sorsát kegyelmednek, hogy azon gaz akasztófára való, itten volt Kellnerrel galibásodik, az kit hogy ha el nem ment volna turpissime az helységbül, kicsapatattam volna. T[ekin]t[e]tes nemes győri tanács jól emlékezik vélem; miképpen ottan megfogattattam, és mint valóságos szökőket¹⁷¹ gazda asszonyával együtt azon t[ekin]t[e]tes tanács hozzám delegálta, és innend mint Sehelma[?] eleresztetett. Hogy az gazda asszonyával Sodoma és gomorai módon élt, azt bizonyoss, mely undok gazságáért idevaló plebánus úr nem szenvedte: sőt ha jó papi intésére el nem ment volna, consistoraliter igazítottá volna ki; viseléserül az vendégfogadóban azt mondhatom, hogy sok száz panaszok voltak, az kiket approbáltak is; m[élet]ősá]gos uraság borait annyira fertőztette, hogy már ember sem akart be szállani, én nem akartam vele vesződni, hallván s. v. gaz H. K. csalását, tolvajságát, paráz-

¹⁷¹ Szökevényeket.

naságát, [p. 2] eligazétottam, egyszóval annak gazdája, gazdá asszonya, s maga nem egyebet hanem csalárdságát, hazugságát, csalást, paráznságot adtak és vettek, avval is éltek: amint is nem régen t[ekin]t[e]tes úriszéken gazdája és asszonya csúfossan az d[omi]niumból kiigazétottattak; sőt hanem viseltem volna gondot az m[éltóság]os uraság proventusára, szökött módon kétszáz forénttal maradtak adóssak, de regresusom volt csekél mobiliájában, holott mégis 33. foréntokkal tartoznak, de obligáltak magokat scripto, hogy megfizetik, másként tömlöcöttem volna őket, méglen nem conteltáltak volna az adósságot. Azomban maradok k[e]g[ye][me]dnek

Kész Szolg[ája]
Taucher Jakab Bóli
Groff Batthhanij d[omi]niumjának tisztartója
Raptissime
Sig[natum] Boll d[ie] 31. maij
[1]761.

[Kívül:]
N[umer]º 2^{do}

Ezen levelem adassék Győrön lakozó kereskedőnek,
Seregely István úrnak illendő becsülettel.
Budam
Cito, Citius, Citissime a Jaurinum
Rab
v Mohács

VIII.

1761. június 3–4., Győr

Tanúvallatás Győr város püspökszigeti városrészében Seregely István kérésére az őt megkárosító, csaló Höffner Mátyás takács ellen

Az irat: A: GyM]vL, IV A 1069/0, bűnfenyítő perek; 1761–1762. fol. 46–49. p. 1–2.

[p. 1] Infrascripti præsentium per vigorem recognoscimus et attestamur; quod nos a[nn]º 1761. die 2^a junij, in possessione Episcopali Szigeth, i[n]clyto] co[m]i[t]a] tui Jaurinensi ingremiata, penes benignum suæ Sacratissimæ, Cæsareæ et Apostolico Regiæ majestatis mandatum compulsoriale, pro parte et ad instantiam nobilis d[omi]ni Stephani Seregely, infranominatos testes, secundum subinserta de eo utri puncta examinantes, talem ab eisdem (deposito prævie per eosdem cor-

porali juramento) prout sequit[ur], collegerimus attestationem, et experti simus certitudinis veritatem.

De eo utrum?

1^o: Tudja-é a.tanú, hogy Höffner Mátyás mostanában fogva lévő Takács Seregélyné asszonyomnak cir[citer] 200. réfnyre való vásznát, amellyet őáltala szövettett, lopva eladta és a.munkájának bérét is előre kiszedte?

2^o: Úgy-é, hogy azon kárért és lopásért, Seregély István uram Takács Czéh előtt ellene panaszt tévén, ki akarták őtet a.Czéhübül vetni, és Seregély uram[na]k adóssá tétetettvén, onnét nagy haragot és gyűlölséget vett Seregély uram ellen?

3^o: Valljon említett Höffner Mátyás, több embereknek reábízott vásznát és fonolát eladta-é és tapasztaltatott-é többször is lopásban?

Primus testis providus Mathias Schreiber, in possessione Pinnyéd, I[n]clyto Co[m]it[at]ui Jaurin[ensi] ingremiata degens, subditus suæ Episcopalis Jaurinensis Cæhæ Textorum magister, annorum cir[citer] 39. jur[at]us examinatus fatetur

Ad 1^{um}: Tudja bizonyosan a.tanú, hogy mostanság fogságban lévő Höffner Mátyás, Szigethi takács, Seregély Istvánné asszonyomnak többet száz réfből álló vászonnál, mellyet őáltala szövettetett, alattomban és loppal eladott és ide s tova elpazarlott; jóllehet a.munkájának bérét és attul járandó fizetését már előre kiszedegette és kipracticálta. Ad 2^{dum}: Való az is, hogy az első kérdésben foglalt kárért és Höffner Mátyás által tett loppa[l] való vászony eladásért Seregély Istvánné asszonyom az Takács Czéh előtt panaszt tett, aholl is említett Höffner Mátyás Seregély uram[na]k adóssá tétetettvén, a.Czéhübül azon rossz cselekedetiért ki is akarták vetni; és így ebből ítéli a.tanú, hogy Seregély Istvány uram ellen azon Höffner Mátyás, aki egy csalárd [p. 2], ámitó, csaló és játikos, korhely. Következendőkép[p] pen mesterségével nem gondoló ember volt, nagy haragot és gyűlölséget vett. Ad 3^{tium}: Nihil.

Secundus testis providus Joan[nes] Hiertz kern in possessione E[pi]scopali Szigeth degens, Cæhæ Textor[um] m[a]g[ist]er, annor[um] Circit[er] 40. jur[at]us exam[inatus] fatetur. Ad 1^{um}: Hogy Höffner Mátyás takács, aki mostanában fogva tartatik Seregélyné asszonyo[mna]k majd kétszáz réfig való vásznát, mellyet ő általa szövettetett, lopva eladta, tudja bizonyosan; mivel maga a.tanú egyik fázardozott az [é]ll[tósá]ghos uraság tisztartójánál a.dologban, midőn ott is ellene panasz tétetett; aki olly gonosz, hamis, ámitó és hazug ember volt, hogy a.vásznat darabonként metélte ki a.szóvszékübül és úgy adta el másoknak. Tudja azt is, hogy Seregély István uramtul előre szedte ki azon vászon szövésétül járandó bért és fizetést, hazudozván mindenkor, hogy a.pénzre szüksége volna. Ad 2^{dum}: Megtudván Seregély István uram és Seregély Istvánné as[szony]om, hogy Höffner Mátyás

minden vásznát elpazarlotta, ellene az Takáts Czéh előtt panaszt tettek, ahol adósává tétetvén Seregély uram[na]k és hamis csalárdságát tapasztalván Höffner Mátyás[na]k, a.Czéhbul ki akarták őtet vetni, ha az m[é]l[tósá]gos uraság tisztartója meg nem kegyelmezett volna néki, úgy mindazonáltal, hogy ha azután legkevesebb hamisságban tapasztaltatni fog, azonnal a.Czéhbul kivettessék és az helységbul kivezettessék. Ad 3^{tium}: Valla azt is letett hite szerint, hogy említett Höffner Mátyás nem csak följebb nevezett Seregély uramat csalta meg, hanem többeknek is vásznát elcserélte, fonalát eladta és így azokkal, akik néki munkát adtak, csalni szokta: melly cselekedetei eránt is elig galibája és alkalmatlansága volt az Czéhnek.

Tertius testis, providus Christophorus Kozman, in prædicta possessione Sziget degens textor, annor[um] circit[er] 60. juratus exam[inatus] fatetur ad 1^{um}: Hogy sok vásznát Höffner Mátyás takács Seregélyné as [sz]onyomnak, mellyet általa szövetett, lopva másoknak eladta, azt tudja bizonyossan, és hogy a.munkájának bérét előre kiszedte Seregély uramtul, azt is a.tanú tisztartó uram előtt, midőn ott is panaszt tettek, tapasztalta. Ad 2^{dum}: Tudja aztis jól, hogy Seregély István uram említett [p. 3] Höffner Mátyás ellen az Takáts Czéh előtt panaszt tévén, azt a.Czéhbul ki is akarták vetni hamis csalárd cselekedetiért, és tisztartó uram előtt is azon dolog akkor megfordúlt, aki olly végezést tett, hogy ha még egyszer ollyas csalárdságban tapasztaltatni fog, azonnal, nem csak a Czéhtül, hanem az helységbulis ki üzetessék; mert azon kivülis egy csalárd, ámitto, hazug ember volt, aki ellen szüntelen voltak a.panaszok, mivel már egyikét, már másikat és így többeket, holl két márjással, holl többel, holl kevessebbel megcsalt. Tudja azt is, hogy az m[é]ltóságos uraság tömlöciben már ezelőtt is volt, és amint a.tanú az uraság székén hallotta, azon okbul, hogy kincskereséssel ámitotta az embereket, Kiktül illyes szín alatt pénzt csalhatott és hogy azt könnyebben föltalálhassa, mi semondó ruhát és egyebeket practicált ki Pá[pá]n Schreiberné as[sz]onyom kápolnájából. Ad 3^{tium}: Hogy több embereknek is vásznát és fonalát nem egyszer, hanem többször eladta és elcserélte, rész szerint tapasztalta maga is, rész szerint pedig másoknak panaszaiul értette a.tanú.

Quartus testis, providus Joannes Inhauzer, ibidem degens Textor, Annor[um] Cir[citer] 56. jur[atus] Exam[inatus] fassus est Ad 1^{um}: Jól tudja ezen tanú is, hogy mostanság fogva lévő takács Höffner Mátyás, Seregélyné asszonyom[na]k sok réf vásznát, mellyet nálo szövettetett, lopva eladta és elvesztegette; melly hamis cselekedete eránt is Ad 2^{dum}: Seregély István uram az Takáts Czéh előtt ellene panaszt tévén, ki akarták a.Czéhbul őtet vetni, hanem tisztartó uram úgy tette az végezést, hogy ha még egyszer legkevesebb csalárdságban tapasztaltatni fog, akkor minden kegyelem nélkül, nem csak az Czéhbul kivettessék, hanem az helységbul is kiüzettessék. Ad 3^{tium}: Tapasztalta azt is a.tanú, mivel a.Czéhben gyakorta volt Höffner Mátyás ellen panasz, hogy ő nem csak Seregély uramat, hanem többeknek is vásznát és fonalát eladta és azokat megcsalta; következendőképpén,

hogy egy csalárd, ámított, csaló, hamis, hazug és játékos ember volt, tudja bizonyosan, mivel nagyobb údeit csak az kertekben az játikok után töltötte és az mesterségét nem úzte: sőt sokan az helységben beszéllették, hogy ő, Hóffner Mátyás maga is kérkedett volna az ördögi tudománnyával és mesterségével, amint-hogy az uraság tömlöciben is fogva volt azon okbul, amint a.tanú értette, hogy kincásásássl ámította az embereket és misemondó ruhákat is az városban annak végben viteléhez csalt ki Pán Schreiberné asszonyomnak kápolnájából.

[p. 4] Quintus testis providus Martinus Radványi, æqvè ibidem degens Textor, Annor[um] Cir[iter] 40. jur[at]us Exam[inatus] fatetur Ad 1^{um}: Minthogy az Czéh előtt fordult meg, Hóffner Mátyás[na]k, aki mostanság fogva vagyon, hamis cselekedete, innénd tudja bizonyosan a.tanú, mert a.Czéhben akkor jelen volt, hogy Seregély Istvánné asszonyom[na]k száz réfen föllül való vásznát, említett Hóffner Mátyás lopva eladta, a.munkájának bérét pedig előre kiszedte: melly csalárd cselekedetiért Ad 2^{dum}: Seregély István uram a.Czéh előtt panaszt tévén ellene, jóllehet a.Czéh ki akarta őtet vetni, mindazonáltal tekintvén az gyermekeit és nagy könyörgését tisztartó uram, ugyancsak akkor megengedett néki, de olly formán, hogy ha azután legkevesebb csalárdságban tapasztaltatik, tehát mind az Czéhbul, mind pedig az helységbul kivettetetik. Ad 3^{tium}: Vallja letett hite szerint, hogy nevezett Hóffner Mátyás nem csak Seregély uramat meg csalta, hanem többeknek is, vagy vásznát, vagy fonalát eladta, úgy annyira, hogy a.Czéh is már elunt vele veszödni, mivel csak egy játékos, csalárd, ámított, hamis, csaló és hazug ember volt, úgy, hogy legkisebb hitelt sem lehetett néki adni: azonkívvül minden felül hallatott, hogy ördögös tudománnyal és mesterséggel kérkedett volna, sőt, ámította az embereket, hogy ő az elveszett jószágát akárkinek vissza térítteti; következendőképpen az emberektül kitül egy márjást, kitül többet úgy csalogatott: mellyet a.tanú maga a.Czéhben szemire vetvén és hogy többé ollyant ne cselekedne, őtet intvén, csak elnevette magát, mondván: az csak bolondság.

Sextus testis, providus Leopoldus Leütner, parit[er] ibidem degens textor, an[n]or[um] cir[citer] 40 jur[at]us exam[inatus] fatetur Ad 1^{um}: Hogy Hóffner Mátyás, mostan fogva lévő takács, Seregély Istvánné asszonyom[na]k sok vásznát, mellyet általa szövetett, lopva eladta, tudja bizonyosan, mert az Czéh előtt is, ahol a.tanú jelen volt, panasz tétetődött ellene: és hogy azon munkájának bérét előre is már kiszedte, azt is az Czéh előtt Hóffner Mátyás maga megvalotta; melly cselekedetiért, Ad 2^{dum}: Jóllehet az Czéh ki akart rajta adni és a.Czéhbul is őtet kivetni, mindazonáltal könyörgésére ugyancsak akkor tisztartó ur[am] megengedett néki, úgy mindazonáltal, hogy ha még legkevesebb hamisságban és csalásban tapasztaltatik, azonnal mind az Czéhbul, mind az helységbul kiűzettetik. [p. 5] Ad 3^{tium}: Tapasztalta a.tanú azt is, minthogy érette Hóffner Mátyásért kezes volt, hogy többeket is megcsalt és az reábízott vásznát vagy fonalát másoknak eladogatta: emellett, hogy csak egy csalárd, ámított, hamis és csaló, hazug ember

volt, bizonyosan tudja, mert némellyektől sokféle szín alatt már pénzt csalt ki, némellyeket pedig másként ámított el, dicsekedvén, hogy ő az elveszett jószágot vissza tudja állítani és hogy ő az ilyenekben már sokaknak segített volna; holott dicsekedése, melyet a.tanú előtt tett, csupa hazugság volt. Ezenkívül, azelőtt egy holnappal, hogy megfogattatott, a.tanút megszólította, hogy álljon hozzája és elíg pénze leszen: de keményen köll néki a.Sz[ent] Háromságra megesküdni; mert őnéki olyas nagy tudománnya vagyon, hogy még az garaboncás deákot is föllyülhaladja; a.tanú pedig azt felelte: ezzel én az lelkem üdvösségén is elvesztem; azért eltávozott tőle. Ismérte a.tanú ezen Höffner Mátyást kicsiségétül fogva, mivel Austriab[ól] egy helységből való, de még odahaza is olly csalárd, gonosz, játékos és parázna ifjú volt, hogy már 16^{dik} esztendőb[en] egy személt terhben ejtett; mindenét eltíkozolta, mivel huzomossan játszott és korhelkedett, úgyhogy utoljára muskatérossá tették Ausztraban és úgy Bétsben vasban vitték.

Septimus testis, providus Antonius Krén, parit[er] in prædicta poss[ess]io[n]e Szigeth degens, annor[um] cir[citer] 44. jur[atus] exam[inatus] fatetur. Ad 1^{um}: Szintén Czéh Mester volt akkor a.tanú, hogy Höffner Mátyás Seregély Istvánné asszonyom[na]k többet száz réfnyre való vászonnál, melyet általa szövetett, lopva eladott és a.munkájának bérét is kiszedte. Innénd tudja Ad 2^{dum}: Azt is, hogy azeránt előtt panaszt tévén Seregélyné asszonyom ellene, ki akarták a.Czéhbul vetni; de sok könyörgésére és azon ajánlására, hogy vissza fogja adni az eladott vásznat, tisztartó uram ugyancsak annak maradását megengedte, de úgy, hogy ha legkisebb csalárdságban fog tapasztaltatni, mindjárt kiüzetessék az Czéhbul és az helységből. Ad 3^{tium}: Nihil.

Octavus testis, providus Emericus Mulay, in eadem poss[ess]ione Szigeth degens textor, annor[um] cir[citer] 46. jur[atus] exam[inatus] fassus est [p. 6] Ad 1^{um}: Onnand tudja ezen tanú, hogy Höffner Mátyás mostanság fogva lévő takács, Seregély Istvánné asszonyomnak sok réfből álló vásznát lopva eladta és előre az munkájának bérét kiszedte; mert Ad 2^{dum}: Midőn az eránt a.Czéhben említett Seregély Istvánné asszonyom ellene panaszt tett, jelen volt, és akkor az Czéhbul ki is vetették volna, de az m[éltóságos] uraság tisztjei előtt igen könyörögvén megengedtetett néki, de úgy, hogy ha többé legkevesebb csalárdságát fogja tapasztalni az Czéh, tehát mind a.Czéhbul, mind az helységből kiüzetessék. Ad 3^{tium}: Vall[lja] azt is letett hitire, hogy nem csak nevezett Seregély Istvánné asszonyomat, hanem több emberséges embereket is csalt meg följebb jelentett Höffner Mátyás. Némellyeknek vásznát elcserélte, némellyeknek fonalát elada: aki nem egyéb volt, hanem csaló, hazug, ámító és csalárd ember.

Super qua, modo prævio, per nos peracta inquisitione judiciaria p[ræ]sentes nostras, præfato instanti, jurium ejusdem futuram ad cautelam deservituras, syngraphis, sigillisq[ue] nostris munitas extradeditus literas test[imonia]les. Dat[um] Jaurini die 3^a junij 1761.

Geor[gius] Mátiss
I[ncl]yti Co[m]it[at]us Jaurinen[sis] iudlium m[anu] p[ro]pria
Joannes Losij,
ejusdem I[ncl]yti Co[m]it[at]us jurassor m[anu] p[ro]pria

Anno 1761. die 4^a mensis junij occasione continuative celebratæ sedes iudicialiariæ I[ncl]yti co[m]it[at]us Jaurinen[sis] præappositi testes restatuti, adeoq[ue] sua legali formalitate authenticati sunt modo, et ordine subsequis.

Primus testis fassionem Suam per totum confirmat.

[p. 7] Secundus testis æqve confirmat.

Tertius testis perinde confirmat.

Quartus testis ad 1^{um} addit; hogy az kérdésben] lévő vászony árának megfizetésére Heffner Mátyás igenis megmarasztatott. ad 2^{um} confirmat. ad 3^{um} Mint-hogy az fatens Czéh Mester is volt, jól tudja, hogy sok ízben reá lett panaszok, az Czéh előtt megnyilatkoztattak és valósággal kijöttek.

Qvintus testis ad 1^{um}et 2^{um} confirmat. ad 3^{um} addit, hogy sok ízbeli csalárdságai és károsítási Heffner Mátyásnak az Czeh előtt igenis megbizonyottak és az-iránt elégtételre az Czéh által stringáltott, de azt meg nem adhatta.

Sextus, septimus, et octavus testes confirmarunt.

Act[um] die, et anno ut supra.

Lect[um] per jur[at]um v[ice] notar[ium] m[anu] p[ro]pria

[Kívül:] N[umero] 3^{uo}

IX.

1761. június 2–4., Győrsziget

Tanúvallatás Győr külvárosban a korábban Seregély István hajóin szolgáló Singer Mátyás viselt dolgairól

Az irat: A: GyM]vL, IV A 1069/o, bünyenyítő perek; 1761–1762. fol. 55–56. p. 1–4.

[p. 1.] Infrascripti præsentium per vigorem recognoscimus ac attestamur; quod nos a[nn]o 1761. die 2^a mensis junij in possessione episcopali szigeth, Incl]ytoq[ue] Co[m]it[at]u Jaurin[ensi], penes benignum suæ sacrae cæsareæ et Apostolico Regiæ Ma[jes]t[at]is mandatum compulsoriale pro parte, et ad requisitionem nobilis d[omi]ni Stephani Seregély, infranominatos testes, secundum subinserta de eo

utri puncta (deposito prævie per eosdem corporali juramento) examinantes, talem ab eisdem, quæ sequit[ur], collegerimus attestationem, et experti simus certitudinis veritatem.

De eo utrum?

1^a Isméri-é a.tanú mostanáb[an] fogva lévő Szinger Mátyást és tudja, s tapasztalta-é, hogy egy hamis, hazug, káromkodó és csalfa ember légyen, akinek minden beszédje hazugság, és semmiben hitelt nem lehet nékie adni?

2^a Tudja-é a.tanú, hogy Szinger Mátyás, Seregély István uram[na]k hajóinál conventionatus gazdája és vigyázója lévén, a.sok kártételért és hamisságért, őtet magátul és hajóitul elcsapta; és ő ezért nagy haragot és gyűlölséget vett Seregély István ur[am] ellen?

Primus testis, providus Paulus Baráth, in possessione Szigeth I[ncl]yto Co[m]it[al] tui Jaurin[ensi] ingremiata degens annor[um] cir[citer] 43. jur[at]us exam[inatus] fatetur. Ad 1^{um}: Mivel hogy ezen tanú mostanáb[an] fogva lévő Szinger Mátyással több esztendőig nemes Seregély István uramnak hajóin, ahol ő conventionatus gazda és vigyázó volt, járt; innend jól isméri őtet és valósággal tapasztalta, hogy azon Szinger Mátyás nem más, hanem minden dolgában egy hamis, hazug, káromkodó, csalfa és nagy haraggal bíró ember légyen; mert sokszor puskával és agyonlövessel is fenyegette az embereket és hajós legényeket. Ezen Szinger Mátyásnak olly gonosz természete vagyon, hogy minden szava és beszédje csupa hazugság, úgy hogy semmiben hitelt annak nem lehet adni. Innend történt. Ad 2^{um}: Hogy Szinger Mátyás Seregély István uram[na]k hajóinál sok kárt tévén és hamisságot elkövetvén, mivel mind az gabonára, úgy, a.mint köllött volna, nem vigyázott, mind pedig a [p. 2] pénzét Seregély Uram[na]k pazarlotta, őtet magátul és az hajóitul elcsapta; mellyért Szinger Mátyás nagy haraggal és gyűlölséggel viseltetett Seregély István uram ellen.

Secundus testis, providus Michæl Tóth, in possessione Révfulú, dicto I[ncl]yto Co[m]it[al] tui Jaurin[ensi] ingremiata degens, annor[um] cir[citer] 61. jur[at]us exam[inatus] fatetur Ad 1^{um} Szinger Mátyást, aki mostanság Nemes Győr várossánál fogva tartatik, a.tanú jól isméri, mert mind atyafisággal viseltetik a.tanúhoz, mind pedig hajón is volt kétszer le véle; innend tudja és tapasztalta, hogy ő Szinger Mátyás, nem más, hanem egy hamis, hazug, káromkodó és csalva ember légyen; ugyan azért a.tanú nem is merészlett véle társalkodni, sőt Seregély Uram hajójáru is inkább lemondott a.tanú, mintsem vele Szinger Mátyással lement volna; mert annak minden beszédje csak hazugság vala, és semmiben hitelt az ember nem adhatott néki. Ad 2^{um}: Tudja azt is jól, hogy Szinger Mátyás, Seregély István uram[na]k conventinatus gazdája és vigyázója volt az hajóinál, akit

mind azért, hogy vele az hajóslegények, nagy káromkodásira nézve, nem akartak szolgálni, mind pedig a sok kártétele miatt (amit akkoriban magától Seregély uramtul hallotta) elcsapott és elűzött említett Seregély István uram.

Tertius testis, providus Laurentius Károly, in exter[iori] Libera, R[egi]aque Civitate Jauren[si] degens, annor[um] circit[er] 40. jur[atus] exam[inatus] fatetur. Ad 1^{um} Ezen tanú is mostanáb[an] fogva lévő Szinger Mátyást jól isméri, akivel Seregély István uram[na]k hajóján volt is oda le; innénd tapasztalta, hogy ő Szinger Mátyás egy hazug, káromkodó, részeges és csalfa ember légyen; mert ennek szava és beszédje csupa hazugság, úgy hogy semmiben hitelt nem lehetett néki adni, sőt Seregély István uramat is, hogy megcsalta, onnand bizonyosan tudja, mivel az ő[k]e[lye]lme pénzét igen pazarlotta, mondván: ilyen adta teremtettét, hiszen megadja a Seregély, elég van annak. Ad 2^{dum}: Tudja azt is, hogy Szinger Mátyás Seregély István uram[na]k hajójánál conventiatus gazda és vigyázó lévén, azért űzte és csapta el őtet említett Seregély István uram, [p. 3] hogy sok károkat tett ő[k]e[lye]lme[nek], és hamisságát annak, mivel a.pénzét igen pazarlotta, tapasztalta.

Quartus testis, nobilis Samuel Káldy, in prædicta civitate exter[iori] degens, annor[um] circit[er] 29. jur[atus] exam[inatus] fatetur Ad 1^{um} Mostanság fogva lévő Szinger Mátyást a.tanú jól ismervén, tapasztalta, hogy ő egy hazug, káromkodó, esküvő és csalfa ember légyen; akinek minden szava hazugság és esküvés, úgy hogy egy fertály óra alatt húszszor is öszveesküzi ű magát, és hogy az ő szavainak semmiben hitelt nem lehet adni, letett hitére vall[í]ja a.tanú. Ad 2^{dum}: Mind magától Seregély István uramtul, mind pedig az ő[k]e[lye]lme hajós legényeitül panaszképpen beszélleni hallotta a.tanú, hogy Szinger Mátyás, mint conventiatus gazdája és vigyázója Seregély István uram[na]k az hajóknál őkegyelmének sok károkat tett, és egyéb hamisságait is tapasztalta ő k[e]l[ye]lme annak: ezen okokbul azért említett Szinger Mátyást elcsapta és elűzte magától és az hajóitul Seregély Istvány uram.

Super qua, modo prævio per Nos peracta inquisitione, p[rae]sentes n[ost]ras p[rae]fato requirenti, jurium ejusdem futuram ad cautelam deservituras, syngraphis, sigillisque nostris munitas, extradeditur literas test[imonia]les. Jaurini die 3^a men[sis] junij 1761.

Georg[us] Mátiss
I[n]clyti Co[m]it[at]us Jauriensis judlium m[anu] p[ro]pria
Joannes Losij
ejusdem I[n]clyti Co[m]it[at]us jurassor m[anu] p[ro]pria

[p. 4] Anno 1761. die 4^a mensis junij occasione continuative celebratae sedis jud[icia]riae I[n]clyti Co[m]it[at]us Jaurinensis testes suprascripti in faciem sedis hujus jud[icia]riae restatuti, authenticati sunt modo, et ordine subsequis:

Primus testis 1^{um} confirmat. ad 2^{dum} clarificat: hogy az bizonyság tapasztalta ugyan azelőtt négyyszer, hogy Seregély Uram az kérdésben lévő Singer Mattyást

sok kártétel[e] és hamissága miatt magátul elcsapta, most utáljára pediglen jóllehet a.tanú hallotta mindazonáltal nem tudja, hogy mely okbul újlag magátul elcsapta légyen említett Seregély uram: cæter[a] confirmat.

Secundus testis. Primum, et secundum confirmat.

Tertius testis absens.

Quartus testis ad 1^{mm} addit: hogy hazugságát Singer Mátyásnak maga is, de leginkább közhírül annak tartatni tapasztalta és az hajós legényeitül hallotta, hogy egy hamis ember volna Singer Mátyás. 2^{dum} confirmat. act[um] die, et anno qvibus supra.

Lect[um] per jur[atum] v[ice] not[arium] m[anu] p[ro]pria

N[umero] 4^{to}

X.

1761. június 3., Győr

*Tanúvallatás Győr püspöki külvárosban Győr vármegye
törvényszéki embereinek közreműködésével Seregély István alibijet alátámasztandó*

Az irat: A: GyMJvL, IV A 1069/o, bűnfenyítő perek; 1761–1762. fol. 53–54. p. 1–2.

[p. 1] Infrascripti, præsentium per vigorem recognoscimus, et attestamur; quod nos a[nn]o] 1761. die 3^a mensis junii, Jaurini, penes benignum suæ Sacræ Cæsareæ, et Apostolico Regiæ Ma[jes]t[at]is mandatum compulsoriale, pro parte, et ad instantiam nobilis d[omi]ni Stephani Seregély, infranominatum testem, secundum subinsertum de eo utri punctum (deposito prævie per eundem corporali juramento) examinantes, talem ab eodem, qvæ seqvitur, collegerimus attestationem, et experti simus certitudinis veritatem.

De eo utrum?

A.tanú tavaly 1760^{dik} esztendőb[en] Seregély István uram[na]k kocsis szolgája lévén, igaz-é, hogy ők[e]g[ye]lme azon esztendő alatt valamelly Sperber János névű pentele kellnert Szent Mártonybul Győrré az maga kocsiján hozatta volna és hogy onnénd eljőjön, hat aranyat nekié küldött volna?

Testis Stephanus Horváth, in Libera, R[egi]aque Civitate exteriori Jaurin[ensi] I[n]clytio] Co[m]i[t]a]tui nominis ejusdem adjacen[te], degens, an[n]or[um] 21. ju-

r[atus] exam[inatus] fatetur: tavalý 1760^{dik} esztendőb[en], ezen tanú nemes Seregély István uramnál kocsisúl szolgálván; innénd letett hitére vall[j]a, hogy ő azon egész esztendő alatt, se Seregély István uram[na]k lovaival és kocsjával, se máséval, se magányosan a.tanú, se pedig Seregély István urammal, vagy egyebekkel; Sz[ent] Mártonyban nem volt, következendőképpen senkit oda ki nem vitt, anynyival inkább onnand senkit bé nem hozott: sőt azon Sperber névű embernek, aki felül kérdeztetik, soha se hírért nem hallotta, se személyét nem látta; és így azon kérdés alatt lévő hat aranyat sem adta annak.

Super qua, modo prævio, per nos peracta inquisitione, p[ræ]sen[tes] nostras, præfato instanti, jurium ejusdem futuram ad cautelam deservituras, syngraphis, sigillisque nostris munitas [p. 2] extradeditur literas inquisitionales testimoniales.

Datum Jaurini die 3^a Junij 1761.

Georg[ius] Mátiss I[n]clyti Co[m]it[at]us Jauriensis judlium m[anu] p[ro]pria
Joannes Losij ejusdem I[n]clyti Co[m]it[at]us jurassor m[anu] p[ro]pria

Anno 1761^a Die 4^a mensis junij in figura sedis judiciariæ com[itat]us hujus Jaur[i]nensis restatutus, præadjuratus adeoq[ue] sua legali formalitate authenticatus prædeductam collateralem fassionem confirmavit.

Supra nominatus testis

Lect[um] per ord[inarium] jur[atum] notar[ium] m[anu] p[ro]pria

[Kívül:] N[umero] 5^{ta}

XI.

1761. július 13. [október 26.], Győr

*Tanúvallatás Győr püspöki külvárosban a vármegye közreműködésével,
majd később a tanúk meghiteltetése*

Az irat: A: GyMJvL, IV A 1069/0, bűnfenyítő perek; 1761–1762.

fol. 50–51. p. 1–2.

[p. 1] Infrascripti, præsentium per vigorem recognoscimus, et attestamur; quod nos a[nn]o 1761, die 13^a mensis julij, Jaurini, penes benignum suæ Majestatis Cæsareæ Apostolico Regiæ compulsoriale mandatum, pro parte, et ad instantiam nobilis d[omi]ni Stephani Seregély, infranominatos testes, secundum subinsertum de eo utri punctum (deposito præviæ per eosdem corporali juramento) exa-

minantes, talem ab eisdem, quæ sequit[ur], collegerimus attestationem, et experti simus certitudinis veritatem.

De eo utrum?

Tudja, látta, tapasztalta-é a.tanú; hogy ezelőtt második hétb[en], amelyben tudniillik Sarlós Boldog Asszony napja esett, azon ünnepnap előtt való napokban és nevezetessen előtte való szerdán, aki ezen most folyó július havának első napján esett, Seregély Istvány ur[am] Győr várossáb[an] nem volt, hanem azon hétnek vasárnapjatul fogva egész csötörtökig, avagyis Sarlós Bol[d]og Asszon napjáig mindetik az enesei helységben cselédei és munkásai mellett volt és csak Sarlós Boldog Asszony napján jött bé Győrré?

Prima testis, honesta d[omi]na Maria Magdalena Angerer, prudentis, ac circumspecti X[ris]tiani Haubner conthoralis, in exter[iori] civit[ate] Jaurinensi degens. Annor[um] cir[citer] 27. jur[ata] exam[inata] fassa est: Minthogy a.tanú Györi Uj Városban Seregély István uram[na]k házánál lakóképpen lakik, innend tudja bizonyosan, hogy ezelőtt második hétben, amelyben tudniillik Sarlós Boldog asszony napja esett, Seregély István ur[am], Sz[ent] László napjátul fogva, melly napon ő[k]e[lg]ye]lme maga jószágáb[a] Enesére kiment. Győr várossában nem volt, hanem az megírt szombattul, úgymint Sz[ent] László naptul fogva, egész utána való csötörtökig, úgymint Sarlós Boldog Asszony napig mindenkor és huzomossan Győr várossábul ki volt, kövekezendőképpen előtte való nap is, úgymint [p. 2] szerdán Győrött nem volt, hanem azon Sarlós Boldog Asszony napján regvel, hat, hét óra tájban érkezett Győrré vissza maga házához a.tanú láttára.

Secundus testis, prudens, ac circumspectus Christianus Haubner, æq[ue] in exter[iori] civit[ate] Jaurin[ensi] degens, annor[um] cir[citer] 42. jur[atus] exam[inatus] fatetur: Ezen tanú is Seregély István uram[na]k Uj Városban lévő házánál lakóképpen lakván és az múltt hetekben huzomossan odahaza lévén, onnand tudja valósággal, hogy Seregély István uram Sarlós Boldog Asz[sz]ony napja előtt való szombaton, úgymint Sz[ent] László napján, délután kimenvén Enesére maga jószágáb[a], azon naptul fogva egész Sarlós Boldog Asszony napjáig mindenkor és huzomossan Győr várossábul elmaradott. Következendőképpen előtte való szerdán is házanál Győrött nem volt, hanem, hogy azon Sarlós Boldog Asz[sz]ony napján, mintegy hét órákkor regvel tért vissza Györi Uj Városban lévő házához, testi szemeivel látta.

Tertius testis, providus Michael Bödök nobilis d[omi]ni Stephani Seregély in exteriori civit[ate] Jaurin[ensi] degentis auriga, annor[um] cir[citer] 22. jur[atus] exam[inatus] fatetur: A tanú kocsissa lévén Seregély István uram[na]k, innend vall[j]ja letett hitére, hogy ő maga vitte ki Enesére említett Seregély István urat Sz[ent] László napján délután; ahol is, hogy egész csötörtökig, úgymint Sar-

lós Boldog Asszony napjáig huzamossan maradott és mulatott az munkásai és cselédjei mellett és hogy azon idő alatt Győr várossáb[an] nem volt, tudja bizonyosan, mivel maga a.tanú is mindenkor Enesén azon idő alatt vele volt: hanem Sarlós Boldog Asszony napján regvel hét óra tájban ugyan a tanú maga hozta ismét vissza győri házához, mint kocsissa, nevezett Seregély István uramat.

Super qua, modo prævio, per nos peracta inquisitione, præsentis nostras præfato instanti, jurium ejusdem futuram ad cautelam [p. 3] desevituras, syngraphis, sigillisqve nostris munitas dedimus literas test[imonia]les. Datum Jaurini die 13^a julij 1761.

Georg[ius] Mátiss

I[n]clyti Co[m]it[at]us Jauriensis judlium m[anu] p[ro]pria

Joannes Losij

ejusdem I[n]clyti Co[m]it[at]us jurassor m[anu] p[ro]pria

Anno 1761 die 26^a octobris sub sede revisoria captivor[um] ~~prima fatente ...~~ præscriptis testibus coram figura juris statutis ijdem reexaminati et ~~re...~~ readjurati et qvidem primus fatens fassionem suam dilucidat taliter: minthogy az Seregéli István az házánál nem volt az deutralis napon, hanem ~~köv~~ az bémondott következendő napon jött bé az házához, semmit hogy ~~más~~ illyes bėjövetele alkalmatosságokkal igyenessen az házához és nem máshová szállani szokott, vallhatja az fatens, hogy említett Seregéli István igenis Györött nem volt. secundus testis collateralem fassionem suam confirmat, tertius æque fassionem suam collateralem per omnia confirmat, declarando una id, hogy eő ugyan az mezei munkása nem volt ki az majorból, hanem az lovak mellet volt.

Lect[um] per ord[inarium] jur[atum] notar[ium] m[anu] p[ro]pria

[Kívül:] N[umero] 7^{mo}

XII.

1761. július 14. [október 26.], Győr

Tanúvallatás Győr újvárosban a vátmegye szolgabírája és esküdtje előtt

Az irat: B: GyM]vL, IV A 1069/0, bűnfenyítő perek; 1761–1762. fol. 71–72. p. 1–4.

[p. 1] Infrascripti præsentium per vigorem fatemur, et recognoscimus; quod nos anno 1761. die 14^{ta} mensis julij Jaurini penes G[ene]ralem I[n]clyti Co[m]it[at]us

hujusce Jaurin[ensis] Exmissionem pro parte fisci magistratualis comitatensis infranotatu[m] testem secundum subinsertum de eo utri punctum examinantes, talem ab eod[em] (uti sequeretur) collegimus, expertiq[ue] simus certitudinis veritatem, et attestationem.

De eo utrum?

Igaz-é az, hogy Győri Ujvárosban lakozó Nemes Seregélij István uramnak a tanú bizonyos kést, mellyen kilenc kereszt és kilenc hold volt, ezelőtt való esztendőben kérésére adott légyen, s mi végre kérte azon kést Seregélij István uram és hogyan tudta meg, hogy a tanúnak ollyatén kése légyen? Mindeneket renddel számláljon el a tanú, s hite után valljon meg.

Testis prudens, ac circumspectus Martinus Pronstetner in Suburbio Jaurinen[sis] degens sartor, romano catholicus annor[um] circit[er] 67. juratus examinatus fassus est ad punctum. Tagadja azt a tanú, hogy ő az kérdésben lévő Seregélij István uramnak valaha valamely kést adott volna, hanem igaz az, hogy lévén a tanúnak egy szarvas szarvú nyelű, kilenc kereszt és kilenc holdas kése, de az a tanútól ennek előtte, mintegy hat vagy hét esztendővel elveszett volt, és csak talám négy vagy öt hete [p. 2] Seregélij István uramnak lájblit varrván a tanú, hogy meg tudván magától Seregélij István uramtól, hogy ő kegyelménél volna az kése, azt állítván, hogy mivel az felesége csuklani szokott, azért vitette el légyen a tanútól, hogy azon késről innék a felesége, és így a csuklás ellen orvosság volna, mellyet vissza kérvén a tanú Seregélij Uramtól, azt mondotta, hogy vissza nem adhatná, mert az m[é]l[tósá] gos püspökség tömlöcében lévő takácsnak adta, az pedig Pestre az bátyjának leküldötte volt, ahoz képest az kés nála nem volna. Úgy tudta pedig Seregélij István Uram, hogy a tanúnak ollyatén kése légyen, mivel a tanú azon késének más egyéb hasznát nem tudván, hanem hogy véle evett volt, és így azon kés szüntelen elől lévén, a tanúhoz pedigh mint szabó mester emberhez az őkegyelme felesége el járt volt, mivel véle dolgoztattak, és így úgy látta meg a tanúnál az őkegyelme felesége.

Super qua per nos p[ræ]vio modo peracta magistratuali inquisitione p[ræ]sentes N[os]tris syngraphis, usualiumq[ue] sigillor[um] nostror[um] appressionib[us] communitas extradeditur literas test[imonia]les inquisitionales Jaurini die et anno quib[us] supra.

Stephanus Morocz I[n]clyti Co[m]it[at]us Jaurin[ensis] judlium m[anu] p[ro]pria

Joannes Kovács ejusdem I[n]clyti Co[m]it[at]us Jaurinensis jurassor m[anu] p[ro]pria

[p. 3] Anno 1761^a Die 26^a mensis octobris sub sede revisoria captivor[um] præinsertus testis cora[m] figura juris statutus, collateralem suam fassionem ita expla-

nat, minthogy az fatens Ulmi fi az holly az kérdésben lévő kést igen közönséges, az honnánd ide vévén lakatását egy olyas kilencs[!] esillagos-körösztös és annyi holdos kést hozott, mellyet ezelőtt vagy kilenc s tíz esztendeje, hogy egy ízben Seregéli István (Rosa nevü leánya) az fatens feleségétül, és az után (az fatens 13 hétig az fölső országokban levén) gyakor ízben az mint önnön feleségétül értette, elkérte avégre, hogy mivel, hogy az Seregeli feleségét az csuklás erősen és gyakor ta járvá, ezen késsel meggyogyittaná gyógyulhatna, és illyes gyakor kérés után egyszer az kés éppen elmaradott, és azota mind addig hol létét nem tudta, méglen nem régenten az Seregeli Istvánnak egy lájblit varrván, ez alkalmatossággal magátul az Seregélitül értette, hogy az ő mióta is nála légyen az gyakran nevezett kés kezéhez jutott légyen caetera confirmat.

Lectum et correctum per ord[inarium] jur[atatum] notar[ium] m[anu] p[ro]pria

[Kívül:] V

XIII.

1761. július 14. [október 26.], Enese [Győr]

*Tanúvallatás Seregély István kezdeményezésére a Győr megyei Enesén,
hogy magának alibit biztosítson, majd a tanúk későbbi meghiteltetése*

Az irat: A: GyM]vL, IV A 1069/o, büntenyítő perek; 1761–1762. fol. 41–43. p. 1–5.

[p. 1] Infra scripti vigore præsentium recognoscimus et attestamur: quod nos anno nunc currente 1761. die vero 14^{ta} mensis julij in possessione Enesse inclyto com[un]it[at]ui huic Jaurinensi adjacente penes benignum suæ Ma[jes]t[at]is Cæsareæ, et Apostolico Regiæ compulsoriale mandatum ex minori cancellaria expeditum, pro parte, et ad instantiam nobilis d[omi]ni Stephani Seregély, infra nominatos testes secundum sub insertum de eo utri punctum (deposito præviæ per eosdem corporali juramento) examinantes, talem prout sequitur, ab eisdem collegimus attestationem, et experti simus certitudinis veritatem.

De eo utrum?

Tudja, látta, tapasztalta-é a tanú, hogy ezelőtt második hétben, amelyben tudni illik Sarlós Boldog Asszony napja esett, azon ünnepnap előtt való szerdán, aki ezen most folyó július havának első napján esett, Seregély István uram Győr vá-

rosában nem volt, hanem azon hétnék vasárnapjatul fogva, egész csötörtökig avagy is Sarlós Boldog Asszony napjáig mindítig az enessei helységben cselédei és munkásai mellett volt és csak Sarlós Boldog Asszony napján jött bé Gyórré?

Primus testis providus Josephus Molnár nobilis d[omi]ni Stephani Seregély mercenarius in possessione Enesse degens annorum circiter 32. jur[atus] examinatus fassus est. A tanú Seregély István uramnak az enessei jószágában béres szolgálója lévén, tudja bizonyosan, hogy őkegyelme Sz[ent] László király napján, aki szombaton esett, jött ki Gyórrül Enessére és egész csötörtökig, avagyis Sarlós Boldog Asszony napig itt Enessén maradván, munkásaira és cselédjeire vigyázott; és nevezetesen Sarlós Boldog Asszony napja előtt való szerdán is napestig az mezőn kaszásai mellett volt és csak délbe ebédeni ment bé a faluba, ebéd után pedig ismét kijött a munkásaihoz és egész napnyugotig mellettek volt, akikkel a tanú is dolgozott; és így bizonyosan tudja, látta és tapasztalta, hogy Seregély István Uram Sz[ent] László király naptul fogva, egész Sarlós Boldog Asszony [p. 2] napig, a ki csötörtökön esett, nem volt Győr várossában, hanem azon idő alatt minden nap reggeltül fogva estvélig Enessén cselédjei és munkásai körül szorgalmatoskodott; és csak Sarlós Boldog Asszony napján reggel bément volt Gyórré, de ismét visszajött míg aznap Enessére.

Secundus testis providus Andreas Szabó in possessione Révfula degens, annorum circiter 32. juratus examinatus fassus est. Már három hete, miúlta a tanú itt Enessén Seregély István uram munkásaival napszámba dolgozik, innénd bizonyosan tudja, mivel minden nap itt Enessén testi szemeivel látta Seregely István uramat, hogy Sz[ent] László Király napján, aki is szombaton esett, Gyórról Enessére kijövéen őkegyelme, egész Sarlós Boldog Asszony napig folyvást itt Enessén cselédei és munkásai mellett volt és azon idő alatt egy nap sem távozott el Enessérül, hanem minden nap reggeltül fogva ebédig és ebédül fogva estvélig kinn a mezőn kaszásai körül szorgalmatoskodott; és nevezetesen Sarlós Boldog Asszony napja előtt való szerdán is, mind délelőtt, mind délután egész napnyugotig, azon kaszásai mellett volt és aznap kaszajokat is megpróbálta, hogy melyéké jobb legyen, maga Seregély István uram mindeniknek kaszájával egynéhány vágást tévén. És így tudja, látta és tapasztalta a tanú, hogy Seregely István uram azon hétnék egész Sarlós Boldog Asszony napig meg nem fordult Győr várossában, hanem csak ezen ünneppon bement volt, de ismét aznap visszajött Enessére.

Tertius testis providus Paulus Rezli in Possessione Episcopali Győri Szigeth æq[ue] Inclyto Comitatu Jaurinensi adjacente degens, annorum circiter 38. jur[atus] examinatus fassus est. Ezen tanú is már három héttül fogva itt Enessén Seregély István uramnak cselédjeivel és napszamosaival dolgozik, innént testi szemeinek látásából tudja, hogy Seregély István uram Sz[ent] László Király napján Enessére kijövéen, egész Sarlós Boldog Asszony napig itt Enessén cselédei és munkásai mellett minden nap reggeltül fogva délig és ebéd után estvéig szorgal-

matoskodott: nevezetesen pedig Sarlós [p. 3] Boldog Asszony napja előtt való szerdán is, mind délelőtt, mind délután (ebédnek idején kívűl) egész napnyugotig, kinn a mezőn kaszásai mellett volt és még aznap a kaszájokat is egyenkint megpróbálta, hogy melyike jobb, mindenikkel maga Seregély uram egynéhány vágást tévén. Bizonyos azért, hogy egész Sarlós Boldog Asszony napig Győr várossában meg nem fordult Seregély Istvány uram, hanem ezen az ünnepnapon reggel bément volt, de ismét aznap vissza is jött Enessére.

Quartus testis providus Stephanus Bedők in poss[ess]ione Enesse degens annorum circiter 20. jur[at]us exam[inatus] fassus est. Több munkássaival Seregély Istvány uramnak ezen tanú is ebben és az elmúlt hetekben itt Enessén dolgozván, tudja bizonyosan, mert testi szemével látta, hogy Seregély Istvány uram, Sz[ent] László Király napján Enessére kijövén, egy huzomba egész Sarlós Boldog Asszony napig itt maradott és minden nap kinn a mezőn cselédei és munkássaival mellett, reggeltől fogva délig és ebéd után estvélig szorgalmatoskodott; és azon idő alatt, úgymint Sz[ent] László Király naptul fogva Sarlós Boldog Asszony napig, soha el nem távozott Enessérül; nevezetesen pedig Sarlós Boldog Asszony napja előtt való szerdán is napestig kaszásai mellett volt, akik is aznap Tarczai-Réten őkegyelminek kaszáltak, és Seregély uram maga is megpróbálta a kaszájokat, mindenikkel egynéhány vágást tévén; hogy melyik jobb legyen. Sarlós Boldog Asszony napján pedig reggel bément volt Győrré, de ismét aznap visszajött Enessére.

Qvintus testis providus Michael Tóth D[omi]ni Stephani Seregély Servus mercenarius in prædicta poss[ess]ione Enesse degens, annorum ciciter 26. jur[at]us examinatus fassus est. Ezen tanú Seregély Istvány uramnak az enessei majorjában béres szolgája lévén, valóságosan tudja, mert mindenkor és mindenütt a többi cselédekkel és munkásokkal jelen volt, hogy Seregély Istvány uram Szent László Király napján Enessére kijövén, szombattól fogva egész csötörtökig, amely nap Sarlós Boldog Asszony napja esett, itt Enessén [p. 4] és ugyan kinn a mezőn cselédei és munkásai körül minden nap napestig szorgalmatoskodott; és nevezetesen Sarlós Boldog Asszony napja előtt való szerdán is reggeltől délig és déltől fogva napnyugtáig kaszásai mellett volt és aznap még maga is őkegyelme az Tarczai-Réten megpróbálta mindnyájoknak az kaszájokat. Ő így azon egész idő alatt Seregély uram Győrött meg nem fordult, hanem csak Sarlós Boldog Asszony napján reggel bément volt, de megint aznap ki is jött Enessére.

Sextus testis providus Mathias Kollonics æq[ue] D[omi]ni Stephani Seregély servus boarius in Enesse degens, annorum circiter 30. jur[at]us exam[inatus] fassus est. Az enessei majorjában Seregély Istvány uramnak ezen tanú is béres szolgája lévén, tudja és szemével látta, hogy Seregély uram Sz[ent] László Király naptul fogva, egész Sarlós Boldog Asszony napjáig Enessén cselédei és munkásai mellett volt és minden nap kinn a mezőn napestig közüllették szorgalmatoskodott; és nevezetesen Sarlós Boldog Asszony napja előtt való szerdán is az Tarczai-

Réten (aki az Enessei határban vagyon) reggeltől fogva egész délig, ebéd után is egész napnyugotig kaszásai mellett volt és ugyan aznap még kaszájokat is midnyájoknak maga Seregély uram megpróbálta, mindenikkel egynéhány vágást tévén. Tudja azért bizonyossan a tanú, hogy azon idő alatt, tudniillik Sz[ent] László Király naptul fogva egész csötörtökig, vagyis Sarlós Boldog Asszony napig, Seregély Istvány uram minditig Enessén volt és csak Sarlós Boldog Asszon napján reggel bément volt Györre, de aznap vissza is jött Enessére.

Super qva, modo p[ræ]vio per nos peracta Inq[ui]sitione, præsentis nostras præfato instanti; pro futura jurium [p. 5] ejusdem cautela deservituras dedimus literas testimoniales. Datum Jaurini die 15^{ta} mensis julij anno 1761.

Josephus Fejérpataky
I[n]clyti Co[m]i[t]atus Jaurin[ensis] judlium m[anu] p[ro]pria
Martinus Farkas
ejusdem I[n]clyti Co[m]i[t]atus jurassor m[anu] p[ro]pria

Anno 1761^o die 26^a octobris p[ræ]scripti testes coram sede revisoria captivorum restatuti readjurati et reexaminati, et quidem primus collateralem fassionem confirmat, secundus, et tertius absentes, quartus clarificat, hogy az Mathiass [?] Seregéli István, jól lehet egész reggeli időben vélek volt az mezőben, de ebédre bément Enesére és ismét ebéd után kijött az munkássaihoz, de nem sokára mulatott ekkor nálak. Quintus testis fassion[em] sua[m] aq[ue] clarificat, in eo, hogy Seregéli István ur[am] az mezőn, az holly az fatens többekkel kaszállatt, regvel ugyan nem volt, han[em] ~~del~~ egész délután nálak volt, minek utánna ő hozzájok [csak] uzsonna előtt érkezett és onnand is tudja, hogy Seregéli István ur[am] Györött nem volt, minthogy az kocsissa az deutralis napon vélek volt az mezei munkában, ~~volt~~.

Lect[um] per ord[inarium] jur[atum] notar[ium] m[anu] p[ro]pria

[Kívül:] N[umero] 8^{vo}

XIV.

1761. július 14. [október 30.], Gyórsziget
Győr vármegye tanúvallatása

Az irat: A: GyMjvL, IV A 1069/o, bűnfenyítő perek; 1761–1762. fol. 69–70. p. 1–4.

[p. 1] Infrascripti p[ræ]sentium per vigorem fatemur, et recognoscimus; quod nos anno 1761. die 14^{ta} mensis julij Jaurini penes G[ene]ralem I[n]clyti Co[m]it[at]us hujusce Jaurin[ensis] Exmissionem pro parte fisci magistratualis comitatensis infra nominatos testes secundum subinsertum de eo utrum punctum examinantes, talem ab eisdem (uti sequeretur) collegerimus, experti[que] simus certitudinis rei veritatem, et attestationem.

De eo utrum?

Vallja meg a tanú letett hite után, hogy mikor és ki részére, s rendeléséből vitte ki maga kocsin a tanú mostanság fogságban lévő Höffner Mátyást Győri Sz[ent] Mártonyban, s ottan hol s kinél szállottak és meddig késtek, s úgy vagy-on-é, hogy onnénd Sperber János nevezetűt, aki az itten lévő t[ekin]t[e]tes regementben gyalog katonává lett, ide Győrré hozta légyen, s mi végre s kihez, és Győrré érkezésével hol tette le kocsiáról, s ki fűzette meg a fuart [!] a tanúnak s mennyit.

1^{mus} testis providus Matthias Fekete in ep[isco]pali poss[essio]ne Sziget I[n]clyto Co[m]it[at]ui huicce Jaurin[ensi] adjacen[te] residens romano-catholicus annor[um] circit[er] 30. juratus, examinatus fassus est ad punct[um]. Szintén most aratóskor vagy-on két esztendeje, hogy a tanú az Czinkánál kocsisul szolgálván, egymás után kétszer Seregély István uramnak a sógorát, a Szingert és valamely [p. 2] Höffner[t] vitt volt ki Enesére Seregély uramhoz, ahol egy alkalmatossággal ott is háltak volt Seregély uramnál, de mit csináltak ottan, azt a tanú nem tudja, mivel semmit tőlök észre nem vett, hanem az jól jut a tanú eszében, hogy mindenkor a Höffner fogatta meg a tanút kocsisnak és az is fűzette meg a fuart is, de Sz[ent] Mártonyban ezekkel sohasem volt, hanem az Smauß vendégfogadója félemben lévő mostanyi vendégfogadósnál kocsiskodó Hácnczlit hallotta, hogy vitte volna egykorban Sz[ent] Mártonyban az megírt Höffnert, amidőn az Czinka Czinkánál szolgált volt.

Secundus testis providus Joannes Czin in allodijs apud circumsp[ectum] Paulum Gaisech caupone[m] aurigam agens annor[um] circit[er] 34. juratus examinatus fassus est ad punctum. tavali esztendőben három fertály esztendeig az Czinka korcsmárosnál kocsisképpen szolgálván a tanú, egykorban azon gazdája paran-

csolatjából Enesére vitte volt ki a tanú az kérdésben lévő Höffner Mátyást Seregélj István uramhoz, de őkegyelme akkor otthon nem lévén, azért is azon alkalmatossággal ott is háltak volt, hanem éccaka hazaérkezvén Seregélj uram, másnap délelőtt mintegy 10 óra tájban úgy jöttek volt vissza. Másodsor pedig ugyanaz megírt Höffnért megént Sz[ent] Mártonban vitte, alatt az Birkás Háza előtt az kocsiával megállván és addig ott a [p. 3] lovait kifogván etette, míglen az Höffner dolgait végezte, látta pedig a tanú, hogy a Höffner leszállván a kocsiról, egyenesen felment az Hegy felé, de minémű dolga lehet néki ottan, azt a tanú nem tudja, hanem magával akkoron onnénd Sz[ent] Mártonyból egy isméretlen, német ruhában lévő embert hozott bé Gyórré; béérkezvén pedig Uj-Város felől az Rába Hidja véginé a kocsit megállították és ötet Szigetben hazabocsájtották, magok pedig Uj-Városban mentek, de kihez, azt a tanú nem tudja, sem pedig azt se **nem** tudja, hogy ki fogatta meg az kocsit és ki adta meg az fuart is, mivel nem a tanú, hanem az akkori gazdájának Czinka uramnak kellett mind a kétszer az kocsit bért az keziben adni, a tanúnak egyébre gondja nem lévén, hanem csak az lovakra, és ahová a gazdája parancsolta, ő csak oda ment.

Super qua, per nos prævio modo peracta inquisitione, prædenotatorum[ue] testium elicitis juratis fassionibus, et attestationibus præsentis n[ost]ras extra dedimus literas test[imonial]es inquisitionales. Jaurini die et a[nn]i^a quib[us] supra.

Stephanus Morocz

I[n]clyti Co[m]it[at]us Jaurin[ensis] judlium m[anu] p[ro]pria

Joannes Kovács

ejusdem I[n]clyti Co[m]it[at]us Jauriensis jurassor manu propria

Anno 1761^o die 30^a octobris. Sub continuatione sedis revisoriæ captivorum, primus in ordine testis in figura Judicij constitutus readjuratus, et reexaminatus collateralalem cæterequin fassion[em] confirmat sed declarat se ex Joanne Czin seu 2^{do} teste audivisse, qvod idem qvæstionat[um] Joannem Heffner tempore deutrali ad S[anctum]] Martinum etulerit, qua eotum auriga Czinkaianus.

Lect[um] per ord[inarium] jur[at]um notarium m[anu] p[ro]pria

[p. 4] Anno 1761^o die 3^a novembris erga specialem I[n]clyti Sedis Judiciariæ Co[m]it[at]us hujus Jaurinensis [commissionem] nos infrascripti secundum in ordine testem Joannem Czin coram nobis restatutum, et readjuratum reexaminavimus qvi collateralalem suam fassionem per omnia confirmavit, ex post vero prænominatus testis cum Sper Joanne Sperber milite una constitutus, hic qviedem miles fatentem testem tanqvam aurigam, eundem ex S[ancto] Martinom devehentem e vestigio agnovit. Testis vero, tum longius jam intercedens tempus cum vero id qvod tempore deutrali consitutum militem qva eotum pallio etiam involotum

non tam exacte perpenderit causatus, repetitum Joannem Sperber se minus agnoscere declaravit, erga vestitum tamen quo sperbertus tempore deutrali indutus erat, ambo prænominati constituti conveniunt.

Michæel Bezerédj
de eadem I[ncltyi] Co[m]it[at]us Jaur[inensis] ord[inarius] v[ice] comes m[anu]
p[ro]pria
Carolus Illos
ejusd[em] I[ncltyi] Co[m]it[at]us ord[inarius] jur[at]us notar[ius] m[anu]
p[ro]pria
Tobias Neupauer
ejusd[em] I[ncltyi] Co[m]it[at]us tabulæ jud[iciariæ] assessor m[anu] p[ro]pria
Jonnas Kovács
I[ncltyi] Co[m]it[at]us Jaur[inensis] jurassor m[anu] p[ro]pria

[Kívül:] L[itte]ra X.

XV.

1761. július 20., Pentele

*A dunapentelei „gazdaközösség” bizonyoságlevele
a korábban náluk kocsmárosként szolgáló Sperber János tetteiről*

Az irat: A: GyMJvL, IV A 1069/0, bűnfenyítő perek; 1761–1762. fol. 52 p. 1.

[p. 1] Alább írtak pentelei Bírák, ezen levelünk által attestáljuk: hogy azon keller¹⁷², akinek rossz cselekedetéről és gazda asszonyával, nálunk volt vendégfogadás Veber Jakab feleségével való paráznaságáról ezen most folyó 1761^{dik}[év]ben die 27 maji, városunk élő pecsétje alatt testimonialisunk emanált Sperber Jánosnak hívatatott. Adván az éránt ezen testimonialis levelünket, akit hasonlóképpen neveinkkel és azon élő pecsétünkkel megerősítjük. Költ Pentelén die 20 julij anno 1761.

Extra datum per meum Michælem Budai főbíró
Biller Mátyás juratum loci notari

¹⁷² kocsmáros, csapos.

Vadótz Istvány, Füstös Mihály, Majer János,
Fogas Janos, Kis Novak, Bajo Jakab, Mato Jotzko, Jovitza János,
m[anu] p[ropria]
és a többi esküdtek és
gazdák közösségesen.
[Kívül:] N[umer]º 6^{to}

XVI.

1762., Pozsony

A helytartótanácsnál nyilvántartott rabok jegyzéke

Az irat: C: MOL, C 28, Acta captivorum et malefactorum ; Lad. A. Fasc. 1. No. 3. Lig. 8.

Acta captivorum et malefactorum. Nr. 3. Ligatura 8.

Keresztény Paulus sortilegii reus. Civitas Jaurinum. 1761–1762.

Singer Matthias sortilegii reus. Civitas Jaurinum. 1761–1762.

9.

1780. június 8., Sásd

*Baranya vármegye pere a Siklói uradalomban,
Mindszerten elfogott Veisz József obsitos katona
ellen varázslással folytatott kincsásásai miatt*

Az irat: B: BaML, IV 8/b

I.

1780. június 8., Sásd

Veisz József obsitos katona kényszer nélküli vallatása

Az irat: B: BaML, IV. 8/b

Anno 1780 die 8^a mensis junij in possessionem Sasd sequens peractum est benevolum examen

1^o Mi a neved?
Hová való?

Ad 1. Veisz józsef,
Most Pécsi lakos, egyébiránt Grécsben születtem, n[eme]s Pálffy Leopold regimentjében 30 egész esztendilig szolgáltam, onnand obsittal eleresztettem.

Minemű és hány esztendő vagy?

Római Catholicus, feleségem vagyon 3. gyeremekekkel, 53. esztendő.

2^o Miért fogatattál meg, hol és kik által?

Ad 2 Mindszerten, mivel passusom nem volt, odavaló ispán megfogatott és az küldött Sasdra.

3^o Hát hol vagyon az obsitod?

Ad 3. Obsitomat Pécsset 16^{dik} áprilisban most folyó esztendőben elvesztettem, de Hadnagy Boda Urtulki egy regimentben volt velem vott ez {velem} recognitionáltatott, hogy valóságosan

4° Hát mit kóbortál ide s tova a faluban?

5° Mivel szoktad keresni a kincset?

6° Valld meg tehát, vettél-e föl már valaha kincset és mennyi summábul valót?

7° Mostanában ugyancsak hová és merre akartál menyi?

obsittal eleresztídtem a nemes regimenttül 2 és az á reccognitiom Péchet vagyon:

Ad 4. Azt meg vallom, tudtam jól, hogy nem szabad ide, s tova jarkárnyi, de mivel testem öszvötörődésse miatt már nem dolgozhatom és a föld gyomrában elröjtetett kincskeresésre vetetem magamat, de még el sem kezdhettem, már fogságban estem.

Ad 5. Ezen kis monyorófa vesszőcskével, mely engem a kincstre hajlássával reá vezet, azon helyre, hol a kincs el vagyon röjtve.

Ad 6. Szegeden laktomban két ízben próbálgattam, de semmire sem mehetttem.

Ad 7. A Szent Györgyi zsidóhoz, akit mondanak, hogy Chaldeusi Irást tudja olvasni, mivel amint odaadtam ispány uramn[ak] a Chaldish Chaldishn Khoan Ruilettet, azt akartam nímetre fordéttatnyi, hogy tudnám nímetül, mit jegyeznek a jelek és a szók.

Actum ad supra / Perethexandum Nimethy processualem ord. jud[ex nobi]llium

II.

1780. június 8., Sásd
*Nimethy Sándor sásdi bíró levele a Veisz Józsefnél talált
bűnjelekről és varázstárgyakról*

Az irat: B: BaML, IV. 8/b

Tekéntetes Consiliarius S[pectabilis] or[dinarius] Vice Ispány Uram!

Szent Mártonyi Ispán Hajner János ezen kincskereső pécsi embert megfogatván hozzám küldötte mint passus nélkül kóborlót, kit midőn ad benevolum examen juxta volna, abban semmi tagadást nem tett, hanem gömbölyűen kivallotta szándékját (amint ide szerkesztett vallásábul is kitetszik), én tehát vallását hallván, a tarisznyáját megvizsgáltatván, találtam külön külön féle meséket: úgy mint 1° Vints[?] 2° egy gyertyamódra készetett szurkos darabocskát, 3° egy imádságos könyvecskét, 4° egy kis cédulácskát, mely Paulinusok hochissának[?] ¹⁷³ szól. 5° Chaldishn Koain Ruittans? ¹⁷⁴ 6° Christus Jesus életének esztendeit, holnapjait, napjait és üdeinek minutait, 7° ez fél arkusokon sok caracallas circulusokat. 8° megint a Chaldishn Koain Ruittans[?] 9° drei Wundabler Zeitung, melyeket tekintetes úrnak, valamint nála találtam, alázatosan béküldök, többnyire pedig kegyelmében hathatós pártfogásában alázatosan ajánl[va] maradok.

Te[kin]t[e]tes consiliarius a[pectabilis] or[dinarius] vi[ce] ispány úrn[a]k

Sasd 8^a Junij 780

alázatos szolgálja
Nimethy Sándor Főbíró

¹⁷³ A pálosok előljárójának

¹⁷⁴ A varázskönyvek közt közölt B jelű szövegünk.

IO.

1796, Récse

Az Evangélikus egyház récsei ekléziájának jelentése a pap és az iskolamester valláskáromlásáról Terophile főördög megidézése miatt

[részletek]

Az irat: B: ANJC, Cluj-Napoca, báró Kemény család csekelaki levéltára, K. 1265
Nyomt. kiadása: Szabó T. 1. 1975, 537, 1202; Szabó T. 3. 1975, 920, 934, 989, 1073, 989.

[...] Sajnosan kéntelenítettünk Ex[cellenti]ád előtt felfedezni papunk állapotja iránt ecclesiánkban történt változásunkat. [...]

T[isztelt] Ambrus Gedeon uram a consistorium által megkérdezte, azon borknak megitaláb[an] amennyiben részesnek esméri magát, nem valami különös malitiából, hanem, egyenes barátsági confidenciából vallotta meg a pecsétnek felszakasztását.

Másodszor ezen valamennyire hibás cselekedetének feladásához ragasztatott ennél sokkal szarvasabb és vallásunk principiumával ellenkező cselekedete Ambrus Gedeon uramnak bizonyos büvös bájos babonás értelmű és 13 troluisbol¹⁷⁵ álló Terafi nevezet alatt, mesterének és egyik hallgatójának [...] írása inducálván ezzel őket, s hitegetvén arra, hogy azon Terafi ördögök fejedelme lévén, hozzá folyamodván annyiszor, amennyiszor mindenkor summás pénzt hozna elé.

[...] a Circulusnak közepében állította t[isztelt] Ambrus Gedeon uram, a mester jobb kezében a Bibliát adván, oly meghagyással, hogy a Circuluson kívül ne lépne, mert az ördögök fejedelme, Terafi elragadná.

[...] Tegnap napon t[isztelt] esperes uram, mind a papot, mind a mestert cselekedetekre nézve szolgálatjuk folytatásától felfüggesztette, és már ma a templom bezáróttatva, sem papunk sem mesterünk¹⁷⁶ nincsen.

¹⁷⁵ troilus

¹⁷⁶ iskolamester

Index

A hely-, személynév- és tárgymutatóban dőlt szedéssel jelöltük a forrásszövegekben előforduló kifejezéseket, normál betűvel pedig a tanulmány főszövegében található neveket, fogalmakat.

HELYNÉVMUTATÓ

- Abád 126
Alsó-Ausztria 43
Alsó-Mecenzéf 36
Arad 9
- Bajorország (Bavaria) 22, 71-72, 186
Bécs 33-34, 44, 48, 107-108
Bóly 149-151
Brassó 27
Buda 34, 151-152, 171 / Víziváros 34
Budapest 48, 177 / Országos Széchényi
Könyvtár 13, 20, 23, 48, 95, 185
Bürokkalom 127
- Cegléd 38
Celldömölk 34
- Csanád 31
Csepreg 41, 117-125
Csíkszentmihály 27
Csongrád 133
- Dab 39
Dalmácia 32-33, 35-36
Dályog 34
- Debrecen 13, 15, 24, 29, 30-32, 46,
184-185 / Csapó utcai kert 32 /
Tiszántúli Református Egyházkerület
Nagykönyvtára Kézirattára 15
- Dömsöd 39
Dunántúl 34
Dunapentele 43, 137-139, 141, 144-146,
148-151, 169-171
Dunaszentgyörgy 20, 174
- Eger 34, 36, 38, 48, 126, 133-135
Endor 27
Enese 43, 162-163, 165-170
Engelstadt „Inglato” (Bajorország) 22, 71,
72, 186
Erdély 26-27, 29, 44
Erdélyi Fejedelemség 27, 29
Esterházy uradalmak 41
Esztergom 10-11, 19, 24, 40, 56-57, 94, 185
/ Érseki Simor Könyvtár 11 / Főszé-
kesegyházi Könyvtár 19, 47, 56-57,
183, 185
- Fejér vármegye 39
Felsőbánya 19, 40-41, 113

- Felsőmagyarországi bányakamara 26-27
 Felvidék 19, 26-27, 45
 Ferrara 33
 Fiume 33
 Futak 34
 Fülöpszállás 38
 Fűrész 36
- Gadendorf? 115
 Gömör vármegye 36
 Graz, Mariahilf külváros 33
- Gyöngyös 13- 15, 23-24, 47, 184
 Győr 24, 43-44, 47-48, 136-137, 139, 141, 143-145, 149-152, 158, 160-170 /
 káptalándomb 43-44 / székesegyház
 44 / Szent Mihály szobor 43 /
 Győrújsziget 43, 137, 139, 152, 157,
 160-162, 164, 166, 169
 Győr vármegye (Comitatus Jaurinensis)
 44, 136
 Győrszentmárton (Pannonhalma) 169, 175
- Hajdúhadháza 31
 Hajdúszoboszló 30
 Hajdúvárosi Kerület 30
 Heves és Külső–Szolnok vármegye 42
 Hódmezővásárhely 40
 Hont vármegye 36, 46
 Hörnök 61
- Jászberény 38, 126
 Jászfényszaru 132
 Jászkun Kerület 42, 130-135
 Jászói premontrei prépostság 36
 Jerikó városa 14
- Kajár 39
 Kalocsai érsekség 39
 Kalondai templom 37
 Karcagújszállás 32
 Kassa 19, 24, 34, 40, 50, 109-111
 Kecskemét 38
- Kishonti Kerület 36
 Kiskundorozsma „Dorozsma” 130, 135
 Kiskunhalas 131, 133
 Kiskunmajsa „Maysa” 131
 Kiskunság 132
 Kispércs 31
 Kolozsvár 27-28, 40, 109 / Szent Mihály
 templom 40
 Korpona 36
 Körmend 32
 Krakkói királyi kert 13
 Kunhegyes 42, 126, 128-129, 134
 Kunmadaras 126
 Kunszentmiklós 132, 135
- Laibachi (Ljubljana) 33-34
 Lánzséri vár 41
 Lócse, ferences kolostor 37
- Magyarország 11-12, 15, 32, 36
 Máramaros 47
 Mennyország 14, 86-87, 92, 101 / mennyei
 72, 75-76, 81, 86-87
 Mindszent 20, 173
 Mohács 151
 Morvaország 36-37, 42, 45, 127
 München 12
- Nagybánya 37, 40-41, 47, 112
 Nagykároly 31
 Nagykőrös 38
 Nagyszombat 34
 Nagyvárad 34, 110
 Némétújvári börtön 32
 Nógrád vármegye 37
- Nyugat-Európa 11
- Ostia 33
 Oxford, Bodleian Library 11, 13
- Padova 26, 33
 Paradicsom 77, 80

- Pécs 20, 26, 32-35, 47, 173, 175-176 /
 tettei temetődomb 33 / pécsi
 püspökség 32 /
 Baranya Megyei Levéltár 20, 47
- Perecsén 29
- Peresznye 41, 117-123
- Pest 15, 24, 39, 132, 164
- Pest vármegye 39
- Pokol 17-18, 76-77, 87, 131 / Pokol kínjai 18
- Pozsony 12, 24, 34, 172 / Helytartótanács
 36, 172
- Pula, dalmát város 33
- Purgatórium 72-73, 85, 89
- Radvány 39
- Récse 44, 176
- Révfa 158, 166
- Rudnó 36
- Sárfő 35
- Sásd 20, 173, 175
- Siklós 34 / Batthyány–Benyovszky-féle
 uradalom 20, 32, 47-48, 151, 152
- Sopron 34
- Sopron vármegye 41
- Sopronkeresztúr 41, 117
- Szeged 20, 22, 39, 44, 71, 131, 174 /
 Somogyi-könyvtár 22, 183
- Székesfehérvár 39
- Szekszárd 40
- Szigetvár 35
- Terholyva?, Morvaország 127
- Thüringia 45
- Tiszaroff 38
- Tiszaszalók 129-130
- Tolna 39, 114-116
- Tolna vármegye 39, 41, 48, 116
- Trencsén vármegye 36
- Trieszt 33
- Túrkeve 32 / Akasztó Halom 32
- Turóc vármegye 36-37
- Udvarhelyszék 27
- Velence 33
- Veszprém vármegye 39
- Werataberg? 58
- Zágráb 33 / zágrábi káptalan 33
- Zólyom vármegye 39

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

- Ádám vajda pénznéző 31
 Albandinus 12
 Albertus Magnus 12
 Alboni, Johann velencei orvos 33
 Ambrus Gedeon kincskereső 176
 angyalok és arkangyalok 16-18, 22, 43-44,
 59, 64, 67, 74, 77, 79-80, 84-85, 92-93,
 131 / > Rafael / > Mihály / > Gábel
 / > Ulies
 apostolok 14, 16, 59, 74, 83-86, 92, 101
 Arisztotelész 11
 Asszonypataki István (Stephanus
 de Rivulo Dominarum) 12
- Babócsay kuruc generális 41
 Bacsics János, varázsló 33
 Balbi, dalmát püspök 33
 Balogh Béla 50
 Bana József 44, 50
 Banga Istvánné kárvallott 40
 Barna Erzsébet „szűzlány” pénznéző 31
 Bartók Erzsébet pénznéző 36
 Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem 27
 Batthyány Boldizsár 26, 107
 Berényi gróf, nagyszombati püspök 34
 Bersik János gombkötőlegény 33
 Bertafaludy Éva kajári cigányasszony 39
 Bethlen Gábor erdélyi fejedelem 27, 29
 Biller Mátyás, vármegyei esküdt 171
 Bobory Dóra 50
 Bohemus, Henricus 13
 Bornemisza Péter 26-28
 Brucker Katalin kincskereső 36
- Camillus 25
 Copernicus, Nicolaus 12
 Corvinus, Elias 26, 107-108
 Czékli Béla 50
 Czigány János nénje varázsló 38
 Czykó János, királyi ember 105-106
- Csáky Antal gróf 34
 Csala Kata, Dávid Ádám felesége, család
 38
 Csillám János koldus 31
 Csiszár Pál kárvallott 37
 Csombordi György pénznéző 32
- Dávid király 75, 79, 82
 Della Porta, Giambattista 13
 Dominkovits Péter 50
 Döbrentei Gábor 14-15, 23
 Dragenius, Johannes 61
 Dunaszentgyörgyi zsidó 20, 174
- Egyházatyák 14
 Englmajer egri nagyprépost 34
 Énoch 82
 Erhardus mester 22, 71-95, 185-186
- Farkas Demeter pénznéző család 42-43,
 126-135
 Farkas Erzsébet alias Mária pénznéző 31
 Farkas Gergely kárvallott 38
 Ferencesek 15, 33, 37
 Ficino, Marsilio 11
 Forgács gróf, nagyváradai püspök 34
- Gélyó morva garabonciás 36
 Godefrid, gróf 33
 Góliát 83-84
 Graszaczkó gróf 33
 Gregits József, szentségtörő tolvaj 37
- Haffner (Höffner) Mátyás, takács,
 pénznéző 43, 136-172
 Haiczinger Tamás Vince pápai kertész
 43-44, 136-172
 Hajner János ispán 175
 Háromkirályok 14
 Herner János 15

- Hirs Márkus sütőinas 33
Hokszend Ignác, kincsesmorva
pallérlegény 37
Horák János varázsló katona 37
Hudi József 50
- Illés próféta 82
Ipolyi Arnold 36
- Istennevek
- Abareas 64
 - Adae'it Serte' 67
 - Adonai (Adonaj, Ateney, Atoney)
18, 21, 63-64, 66, 68-69, 92, 95-96,
99-100
 - Aghas 100
 - Agios 16, 64, 67
 - Agla 18, 63-64, 66-67, 69, 100
 - Aglos 64
 - Agyos 18
 - Albo 64, 67
 - Alpha 18, 21, 64, 67, 85, 92, 95,
99-100
 - Alta 64, 67
 - Amametz 68
 - Amanes 63
 - Anaehiel 69
 - Anani 69
 - Anebi 67
 - Anel 64, 67
 - Aniguel (Aniquel) 20, 61-62
 - Aodazoth 67
 - Apadthatos 100
 - Aphitillim Aatazoth 64, 67
 - Apra 68
 - Arepo 69
 - Athanos 16, 18, 64
 - Atza 68
 - Ayialel (Azialel) 20, 61-62
 - Aziehel 20, 61-62
 - Aziel 64, 67
 - Bagmonia 69
 - Baltrigor 68
 - Baruel (Barnel, Bereil, Branuel) 20,
61-62, 64
 - Ber Sehot Enehim 67
 - Bispoetr 68
 - Caicitos 100
 - Carab 64
 - Caraffiel 69
 - Chip 100
 - Cijtephe 100
 - Dagimiatzitz 68
 - Damthios 68
 - Dea Magtath 68
 - Deliarmon 64
 - Delta 100
 - Denthi 68
 - Dion 68, 100
 - Do 100
 - Dzion
 - Eatambata 64
 - Echipsa 100
 - Egetos 100
 - Egomathon 68
 - El Elohini 18
 - Eleyzon 16
 - Elios 100
 - Eloej (Elog, Eloy, Elij, Eloehiyim,
Eloheim, Eloehi'm) 18, 63-64, 67, 69
 - Emanuel 18, 63-64, 67-70, 99-100
 - Emath 68
 - Emphona 100
 - Enia 100
 - Eo Dacha 64
 - Eotho 64
 - Ephenie 100
 - Esorhe'e 64, 67
 - Etha 100
 - Etoerpateres 68
 - Ezechiel 100
 - Ezeekhias 100
 - Fajasz 100
 - Fantziones 68
 - Fesira 68
 - Fulmationitziont 68

Ga 64
 Gemath 68
 Ghajina 100
 Gotam 68
 Guianth 68
 Hamacha 64, 67
 Haram Nesza 67
 Hasariam Deeresar (Hassarian
 Degoesar) 64, 67
 Hel'amth 67
 Helion 92
 Homanfi an 64
 Hoslocha (Hostolha) 64, 67
 Inesábilisz 92
 Inunparabilis 92
 Isa 100
 Ischiros 64, 67
 Itamon Fion 67
 Ize 100
 Ja 67
 Jaiehi 64
 Jamtela 68
 Jatison 68
 Jehova (Jehava) 18, 63-64, 67-69
 Jeihi Karabus Deliarmon 67
 Jenia 64
 Jupiter 53
 Ka'sa' 67
 Kamath 68
 Keenth 68
 Keraich 67
 Kij 100
 Kora 67
 Koththo 67
 Kotoh 64, 67
 Krotitzonis 68
 La 67
 Lachtor 64
 Laisa' 64
 Lamdasze 100
 Lamibella 100
 Lamta 68
 Lebos 64
 Lomatkamitzon 68
 Loro 68
 Loth 100
 Lu 100
 Machiegus (Machieyus) 20, 61-62
 Manath 68
 Marbuel (Marbnel) 20, 61-62
 Megias 64
 Mepfraton 100
 Messias 18, 64, 67, 78
 Mirath Litli Anechitis Igzarion 100
 Mitiz 100
 Moch Disa 67
 Moeeh I Disa 64
 Mohava 69
 Muoriel 65
 Nazamon 67
 Netnecaja 100
 Nsea 64
 Numeptem 100
 Nzaom 64
 Odon 100
 Oet 68
 Omanuel 64
 Omatus 68
 Omega 18, 21, 64, 67, 70, 84, 91, 95,
 99-100
 Omoji 100
 Opera 69
 Opius 68
 Oteos 64
 Oteus Sezazam 64
 Othاناتos 67
 Otheos 16, 67
 Phi 100
 Pioehios 100
 Preche 100
 Ra 67
 Rabon' 64
 Raphlail Heliamat 64, 67
 Raram 64
 Raziel 64
 Rnoni 63

- Ropohel 64
 Rotas 69
 Ruos 64
 Ruos Actnos 64
 Ruos Altuos 67
 Sabaoth 18, 21, 53, 63-65, 67, 69, 91,
 99-100
 Sadaj 18
 Sanaoth 100
 Sanato 100
 Sap 68
 Sate' 64
 Satoch 64
 Sator 69
 Schamton Imatus 68
 Segami 68
 Segon' 68
 Sehemhey 69
 Sehotenehim 64
 Sehue Azamath 67
 Seogla 100
 Septro 64
 Sesme Azameth 64
 Sezazam 67
 Sother 18, 64, 67
 Supuntzio 68
 Szentséges Isten 16
 Tataum 68
 Tenach 68
 Tenet 69
 Tetragrammaton 18, 21, 64, 66-69,
 92, 99-100
 Theos 18
 Thijta 100
 Tumath 68
 Unsion 64
 Utor 64
 Vels Bisonia 68
 Vénusz 53
 Veran Segom' 68
 Via 100
 Vitta 100
 Volatzat 63
 Volthio 100
 Wohazat 63
 Ymas 16
 Yschiros 16
 Zachiel 64, 67
 Zalambata 67
 Zamatl 68
 Zamet 68
 Zapata (Zaphta) 63-64, 67, 69
 Zapha 64, 67
 Zavel 64, 67
 Zita 100
- Jakab Réka 50
 Jakubovich Emil 50, 105
 Jámbor Jánosné, Virág Jutka család 39
 Jeger Ferenc városplébános 34
 Jézus Krisztus 15, 20-23, 50, 17, 59-60, 64-65,
 68, 72-73, 75, 79, 81, 83-84, 86-94,
 134-135, 175 / Jézus Krisztus vére 14
- Kállai Istvánné Anna pénznéző 32
 Kalocsai Éva cigányasszony 40
 Károly József felesége, Kolompár Luca
 csaló 40
 Kassai Tamásné, Borbála kincsnéző 40,
 109-111
 Kazári Ádám özvegye, Lőrik Marinka
 cigánykoldus 39
 Kerekes Sára pénznéző 32
 Keresztény Pál győri polgár 43-44, 136-172
 Késcsináló Péter cigány pénznéző 29-30
 Khlosz Mátyás tisztí ügyész 39
- királyok, fejedelmek
 I. Ulászló (Jagelló) 12, 13,
 I. Lajos (Anjou) király 11
 I. Mátyás (Hunyadi) király 12, 105 /
 pozsonyi egyeteme 12
 II. Frigyes porosz király 44
 II. József (Habsburg) császár 45
 II. Rákóczi Ferenc fejedelem 29-30
 II. Rudolf (Habsburg) császár 26

- II. Ulászló király 13, 23-24
 Dávid király (ótestamentumi) 79, 82
 Egyiptom királya 82
 Manesses (Manasses, Manestes) 81, 85-86
 Mária Terézia királynő 39, 44-45
 Názáreti Jézus, zsidók királya 53, 89, 93
 Salamon király (ótestamentumi) 79, 81, 85-86
 Saul király (ótestamentumi) 27, 83
 Zsigmond (Luxemburgi) király 11
- Kis-Halás Judit 41, 50
 Kolosi Varga Jakab kárvallott 37
 Komáromy Andor 50
 Kovács Marina néző 36
 Kránitz Zsolt 50
 Kristóf Ildikó 50
 Krúdy Gyula 10
 Kun András kincés 32
 Kun József kincés 32
 Kyeser, Konrad 11
- László cigány varázsló 37, 40
 Lázs Sándor 50
- Magócsy István 15
 Magyar László András 20-21
 Magyar Pálné pénznéző 32,
 Marienwerder, Nicolaus de (Wodka de Kwidzyn) asztrológus 12
 mártírok 14, 82, 86, 92, 97, 99-100
 Melchior, Nicholas 12
 Mercz Éva 50
 Merik Györgyné Kerekes Erzsébet pénznéző 32,
 Mihálovics Márton hites esküdt 130-131, 133
 Mihály deák 15, 47
 Milkó Marci sírásó, bűvész 37-38, 40
 Modra János kárvallott 41
 Móró Mária Anna 50
 Mózes 78, 82, 96, 99
- Nagy Mihály pénzsós 32,
 Neosold Ferenc, varázsló 33
- Ördögök 17, 22-24, 27-28, 30, 36-37, 41-45, 75, 88, 92, 101, 109, 118-124, 146, 150-151, 155, 176 / ördögök fejedelme 44, 176
 Asmodéus ördög 22, 85, 86-89
 Baál ördög 22, 85-89
 Belzebúb ördög 22, 85-89
 Pluto 71-72
 Sátán 26-27, 37, 43-44, 101, 186
 Terafi, kincésörző főördög 44, 176
 Terophile, kincésörző főördög 22, 176
 Terosius, kincésörző főördög 22, 24, 44, 76-89, 185
 Lucifer ördög 22, 65-66, 77, 85, 87-89
- Pap János hadnagy 30
 Paracelsus 13, 107
 Perger Gyula 44, 50
 Pietro d'Abano 25
 Pócs Éva 50
 Pocsai Ferenc vármegyei alispán 28
 Popovics Józsefné kárvallott 40
 próféták 14, 93
 Prun, Hanß Georg 41, 114-116
 Pseudo-Ptolemaiosz 25
 Pulyka Györgyné család 38
- Ráczi Éva cigány varázslóasszony 38
 Rákóczi Mátyás kapitány, pénznéző 41
 Rostás Boldizsár pénznéző 31
 Rusinka cigányasszony, család 39
- Salm, Julius gróf 26-27
 Sági István kárvallott 39
 Sági Sámuelné kárvallott 32
 Sárközi Bábi cigányasszony 40
 Schram Ferenc 50
 Scott, Reginald 25
 Seregély István „Stephani Seregély” pénznéző 43-44, 143-172

- Singer Mátyás, dunai hajófelügyelő,
pénznéző 43-44, 136-172
- Socrates Basileus 12
- Somogyi István pénzész 32,
- Somogyi János varázsló pásztor 41-42
- Sperber János dunapentelei csapos 43-44,
136-172
- Sugár István 50
- Szabó Gáspár 41
- Szabó T. Attila 44, 50
- Szakács Anita 50
- Szalai József kárvallott 38
- Szamosközy István történetíró 27
- Szana Istvánné kárvallott 38
- Szaniszlai Mihályné Bácsi Anna
pénznéző 30
- Szappanos Márton salétromfőző 40,
112-113
- Szathmári Istvánné, Belényesi Anna
gyanúsított 30
- Székely Kádár István kárvallott 37
- Székely Mózes erdélyi fejedelem 27
- Szentmihályi Borbála néző, pénznéző
leány 27
- Szöke János vizsgálóbíró 131
- Szőkefalvi-Nagy Erzsébet 50
- Szörényi László 15
- Szvetics Mihály varázsló 32-35
- szellem, szellemek 19, 20, 23, 43, 100, 137-
142, 144-147 / szellemnevek
Cain 100
Ciprianus 81, 85-86
Cornelius Agrippa 25, 79, 85-86
Manesses (Manasses, Manestes) 81,
85-86
Salamon király 79, 81, 85-86
Spiritus 100, 137-142, 144-147
- szentek 14-15, 23
Szentatyák 71-72, 86
- Szent (Nagy) Gergely 19
- Szent Ábrahám 59, 74
- Szent Annabetta mártír 97
- Szent Aurora mártír 97
- Szent Dániel 74, 82-83
- Szent Gábiel arkangyal 59, 74, 84
- Szent György 120
- Szent Ilona asszony (Elona) 14
- Szent Imre herceg 132
- Szent Izsák 59, 74
- Szent Jakab 59
- Szent Jákob 78-79
- Szent János 14, 16, 59, 74, 84
- Szent Jáchet 88
- Szent Jeremiás próféta 75
- Szent Jób 78, 82
- Szent József 59, 97
- Szent Kristóf 19, 20, 22, 24, 25, 33,
53-55, 140, 95-99 / Szent Kristóf
képe 19, 25
- Szent László király napja 166-168
- Szent Lukács 14, 59, 74, 84
- Szent Márk 14, 59, 74, 84, 101
- Szent Máté 14, 59, 74, 84
- Szent Mihály arkangyal 17, 43-44, 59,
74, 77, 131
- Szent Pál 82
- Szent Péter 82
- Szent Rafael arkangyal 59, 64, 67, 74,
84
- Szent Tekla („Tégla”) 82
- Szent Ulies (Uliánus) arkangyal 59,
74, 84
- Szent Veronika 132 / Szent Veronika
keszkenője 132
- Szent Viktória mártír 97
- Szentlélek 14-15, 21, 73, 77-78, 81, 86-96
- Szűz Mária 20, 22-23, 59, 65, 72-74,
79-80, 82, 84, 88-93, 94, 97, 100 /
Gyertyaszentelő Boldogasszony 55 /
Boldogasszony teje és vére 14
- Szűz Szent Korona 20, 21, 23, 95-99

Taiss József varázsló 33
Takács István 19, 50
Taxonyi János, jezsuita áldozópap 24
Teleki Mihály erdélyi generális 29
Thabith ibn Qurra 25
Thurzó Erzsébet 26-27
Tuza Csilla 50

Várday család 26
Várday Ferenc erdélyi püspök 26
Varga András és felesége, kincskereső
szakértő 128-129

Varga György szemtanú 121
Varga János 9-11, 22-23, 47,
Varga Pál szemtanú 120,
Varga Szabolcs 50
Vargovech Dóra pénznéző 36
Veisz József, pécsi lakos 20, 26, 41, 58-70,
173-174
Vitéz András kárvallott 31

Wieder Gyula 21, 23-24

Zambattista orvos 33

TÁRGYMUTATÓ

- alkímia 11-12, 20, 108 / alkímiai traktátus 12, 20, 26
 amulettszerű szövegek 13
 angyalidézés 11, 13, 16-19, 20, 23, 27
 arany bárány 79
 asztrológia 11, 12, 19, 107 / asztrológiai táblázatok 19 / asztrológus 12
- átok 16-18 / átkozódás 17-18
- babona 9-10, 14, 23-24, 28, 45 / babonás ember 9, 176 / babonás keresztelés 14 / babonás mód 135 / babonáság 77-81, 83-90
 boszorkányság 10, 30, 35-36, 46, 112 / boszorkánycsapat 41 / boszorkánymulatság 41 / boszorkányperek 38, 45
- cigány (ember, asszony, koldus, vándorcigány) 31, 35-40, 45-46
- csigahéj 38
 csillag 14, 29, 30, 94, 119, 122, 123, 165
- démonok 20, 22-23, 41 / démonnevek 25 / démoni mágia 13, 20, 22, 24 / démonidézés 11, 20, 41, 43 / démonikus szövegek 22, 25
 divináció 12, 13, 23 / divinációs kézikönyv 13
 drágakövek 15, 17
- elrejtett (dolgok, pénz, kincs) 11, 14-15, 18, 21, 28-29, 32, 37, 42, 96, 127-128
 Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár 44
 eskü, eskütétel 21, 32, 72, 73, 99, 156, 159
 exkommunikáció 18
- farkaskoldus 35
- Faust mondák 41
 fémek a földben 20 / arany 14, 16-18, 21, 26, 32, 42-43, 77-81, 83-89, 95, 97, 105-106, 108, 127, 142, 146-147, 160-161 / bádog 14 / ezüst 14, 16-17, 17-18, 21, 26, 32, 77-81, 83, 85-86, 88, 89, 95, 97, 106, 127 / kazánezüst 40 / ón 14 / réz 14 / vas 14
flexis genibus 16
- garabonciás 10, 35-36, 156
 geomancia 12, 185 / geomancia-irodalom 12
- gyógyító mágia 11, 13, 26
- hermetikus filozófia 11
 honti „emberevő” romák 46
- istenkáromlás 36
- józan ész 9
 jövendőmondás (divináció) 11, 12, 23, 24, 27, 28, 31, 39, 185
- kincsásás 29-33, 36-37, 39, 44, 46-47, 155, 173 / kincskereső módszerek 10-11, 13, 20, 23-26, 28
 kincsörző lelkek 10, 19, 22, 24 / kincsörző ördög 22, 24, 44, 77-81, 83-89, 176, 185 / kincsörző pigmeusok 19
 kínvallatás, kízás (tortúra, csigázás) 30-31, 39, 45, 73, 82, 86-90, 134, 134, 135
 kísértet (kísírtet) 20, 21, 23, 26, 30, 99-101
 koldus (kuldus) 31, 35-36, 39, 45-46, 110
 körömbenézés 30
 kristály, kristálmágia 13, 16, 23, 24, 26, 27, 47,

- könyvek, könyvcímek, kéziratok
- Álmoskönyv 10
- Arbatel 13
- Archidoxis magica (Paracelsus) 13
- Ars notoria 25
- Babonák könyve 9
- Bellifortis (Konrad Kyesser) 11
- Biblia 14-15, 24, 27, 176
- De vita coelitus comparanda (Marsilio Ficino) 11
- De vita libri tres (Marsilio Ficino) 11
- De Verum 64
- Discovery of Witchcraft (Reginald Scott) 25
- Divinationes (Albandinus) 12
- Élet és halál köre (Sphera Pithagorae) 12
- gyöngyösi ráolvasások 13-14, 23-24, 47
- Heptameron (Pietro d'Abano) 25
- Herpentilus kézirat 10
- I. (Jagelló) Ulászló könyvtára 12, 13
- I. Lajos (Anjou) király könyvtára 11
- II. Ulászló király imádságoskönyve 13, 23-24
- Jésus Syrák könyve 106
- Kassai kézirat 50, 185
- Kháldeus (Chaldeus, Chaldishn) könyvek, írások 20, 26, 46, 59-60, 174
- Lelki Kincs 127
- Liliom kert imádságos könyv 127
- Luxemburgi Zsigmond király könyvtára 11
- Magia naturalis 13
- mágikus kézirat 10
- nyugat-európai „grimoár”-ok 13
- Peer-kódex 13
- Pluto, azaz a Mathesis oskolája 71
- Prognosticon (Socrates Basileus) 12
- Régi magyar bibliofilek (Döbrentei Gábor) 14
- Salamoni varázsszövegek 13, 79, 81, 85-86
- Secretum secretorum (Arisztotelész) 11, 13
- Szegedi kézirat 22, 44, 71, 183
- Szent János és Márk evangéliuma 21
- Szent János evangéliuma 16
- Tudás könyve 13, 15, 24, 46
- Vulgata 13, 15, 184
- Wundabler Zeitung 175
- lélek (lelkek) 10, 17, 17, 18, 18, 21, 72-73, 75-77, 79, 82, 86-87, 90-93, 95-96, 131, 133, 140 / lélekidézés 17 / gonosz lelkek 75, 79, 96, 99, 133 / tisztátalan lelkek 17 / lelki betegség 9, 16, 45-46
- macska 38 / fekete macska 37
- mágikus eszköz, bűvös süveg 43 / gyertya (viaszgyertya, viasz) 19-22, 24, 26, 30, 38, 55, 73, 175 / papucs 43 / pecsét 11, 44, 63, 147 / szarvascsont nyelvű kés 44 / tükör (acéltükör, kristálytükör) 21-25, 31-32, 37-40, 44 / > talizmán
- mágikus módszerek 21 / > geomancia / > körömbenézés / > nekromantikus módszerek / > számmágia / > talizmánmágia / > tenyérjósítás / > viaszöntés
- Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Egyesülete 9
- nekromantikus módszerek 11 / sírfelásás 37-38
- nyíl 15, 24, 135
- ördögi kísértés 37 / ördögidézés (démonidézés) 11, 26, 43 / ördögszövetség 45 / ördögös 27, 42, 45, 109-110, 119, 121, 155 / ördögűzés 18
- összeesküvés 72, 76-77, 79-80, 82-85, 87-90, 159

pénz (elrejtett, elásott, ellopott) 15-17,
27-29, 32, 36, 40, 43-44, 77-80, 86-90,
110, 115, 119, 127, 129, 130-131, 133,
137-142, 146-148, 150-151, 153-156,
158-159, 176 / pénz szaga 30 /
pénzadás: 28, 30, 32, 38, 40, 133 /
pénznézés 27, 29-31, 36-40, 46-47, 129
/ körmöci aranyak 32
politikai jóslás 27-29
Praxis Criminalis 36, 43, 134

ráolvasás 13-15, 21-26, 47 / szentelt
vesszőre kísértő olvasás 14 / Szent
Kristóf-imádság 19, 33, 53, 53-55,
140

rituális mágia 23-25, 42

számmágia 12

szellemidézés 15, 19, 23, 43, 137, 138-142,
144-147

szűz fiú vagy lány 16, 42

talizmán, talizmánmágia (sigillum, Sigiel,
pecsét) 11, 13, 20, 25

táltos (tátos) 29-31, 35-36, 39-41, 43, 129

tenyérfjóslás (chiromancia) 12-13, 112

természetes mágia (magia naturalis) 9, 11,
13, 33, 42

természet tudomány 9-10, 12 / természet-
tudományos felvilágosítás 9 / áltudo-
mány 10

titkos szövetség 43

unus testis nullus testis elv 30

varázskör 19 / „Circulus” 53-55, 175-176 /
„Creis” 62-66

varázsvessző 19, 21 / „veze, vesszőcske”
14, 174 / „virga”, „virgula divina” 13,
14-15, 21, 24, 26, 107 / mogyorófa
vessző 20, 26 / szőlővessző 88-89

viaszöntés 30

vízpróba 30

Bibliográfia

- Approbatae Constitutiones Regni Transylvaniae et Partium Hungariae.* 1653 Nagyvárad.
- Balogh Béla
2004 *Nagybányai boszorkányperek. /A magyarországi boszorkányság forrásai Várostörténeti sorozat 1./* Budapest, Balassi Kiadó.
- Balogh István
1958 Egy búbájós pere 1715-ből. *Néprajzi Közlemények* III/1–2: 313–319.
- Belius, Matthias
1742 *Notitia Hungariae novae historico–geographica* IV.. Bécs.
Bessenyei József (szerk.)
1997 *A magyarországi boszorkányság forrásai* I. Budapest, Balassi Kiadó.
2000 *A magyarországi boszorkányság forrásai* II. Budapest, Balassi Kiadó.
- Bobory Dóra (szerk.)
[2010] *Letters concerning natural philosophy from the correspondence of Boldizsár Batthyány.* Megjelenés alatt.
- Bolgár Ágnes 1934: *Magyar bájoló imádságok a XV–XVI. századból.* Budapest. (Szerzői kiadás)
- Bornemisza Péter
1578 [1579] *Ördögi Kisirtetekről, avagy, Röttenetes útálatosságáról ez meg fertezett világnak. Es azból való kitisztogatásáról az mi Urunc Iesus Christusnac.* Sempte (RMK I 148)
- 1955 *Ördögi kísértetek.* (A jegyzeteket írta Eckhardt Sándor.) Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Delatte, Armand
1932 *La catoptromancie Grecque et ses dérivés.* Paris, Impr. H. Vaillant-Carmanne.
- Döbrentei Gábor
1840 *Régi magyar nyelvemlékek, I–II.* Buda: Magyar Királyi Egyetem.
- Eamon, William
1994 *Science and the Secrets of Nature: Books of Secrets in Medieval and Early Modern Culture.* Princeton, Princeton University Press.
- Eis, Gerhard
1964 *Sprüche für die Wünschelrute.* In: *Altdeutsche Zaubersprüche.* Berlin, Walter de Gruyter & Co., 145–157.
- Erdész Sándor
1993 *A magyar Faust-mondák.* *Ethnographia* 104: 79–100.

Ficino, Marsilio

1989 *Three Books on Life*. (A Critical Edition and Translation with Introduction and Notes, ed. Carol V. Caske–John R. Clark.) Binghamton, NY, Renaissance Society of America.

Herner János (közreadja)

1988: *Bornemisza Anna megbűvöltetése. Boszorkányok Erdély politikai küzdelmeiben, 1678–1688.* /Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 21./ Budapest–Szeged, MTA Könyvtára.

Herner János – Szörényi László

1990 *A Tudás Könyve. Hasznos útmutató haladó kincésőknek.* In Galavics Géza, Herner János, Keserű Bálint (szerk.): *Collectanea Tiburtiana. Tanulmányok Klaniczay Tibor tiszteletére.* /Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 10./ Szeged, JATE, 9–33.

Iványosi-Szabó Tibor

1998 *A kecskeméti magisztrátus jegyzőkönyveinek töredékei II. (1712–1811).* /Forrásközlemények II./ Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára.

Jakubovich Emil

1926 *Magyar Nyelv* 22: 3–4.

Juhász Miklós

1943 *Babonák a XVII. századból.* Ethnographia LIV: 253–254.

Katona Lajos

1902 *XVII. századbeli ördögűző könyvecske.* Ethnographia, XIII: 60–70, 103–111.

Káldi György

1681 *Istennek szent akarattya. Az az: A nagy Ur tíz parantsolattyanak egynehány Prédikacziókkal való megmagyarázása ...* Nagyszombatba, MDCLXXXI. Esztendoeben, Srnensky Mattyás által. = RMK I 1268

Kállay István

1996 *Városi bírászkodás Magyarországon 1686–1848.* Budapest, Osiris Kiadó.

Kieckhefer, Richard

1987 *Magic in the Middle Ages.* /Cambridge Medieval Textbooks/ Cambridge, Cambridge University Press.

1997 *Forbidden Rites: A Necromancer's Manual of the Fifteenth Century.* Stroud, Sutton.

Kis-Halas Judit

2008 *The Trial of an Honest Citizen in Nagybánya, 1704–1705.* A Tentative Microanalysis of Witchcraft Accusations. In Klaniczay, Gábor–Pócs, Éva (eds.): *Witchcraft Mythologies and Persecutions.* /Demons, Spirits, Witches 3./ Budapest–New York, Central European University Press, 213–236.

Kiss András – Pál-Antal Sándor (szerk.)

2002 *A magyarországi boszorkányság forrásai III.* Budapest, Balassi Kiadó.

- Kiss Farkas Gábor – Láng Benedek – Cosmin Popa-Gorjanu
 2006 The Alchemical Mass of Nicolaus Melchior Cibinensis: Text, Identity and Speculations. *Ambix*, 53: 143–159.
- Klaassen, Frank
 2003 Medieval Ritual Magic in the Renaissance. *Aries* 3: 166–199
- Klaniczay Gábor
 2007 Ördögi kísértetek – Bornemisza Péter és a reformáció ördögképe. In Erdélyi Gabriella–Tusor Péter (szerk.): *Mindennapi választások: tanulmányok Péter Katalin 70. születésnapjára*, 617–634.
- Klaniczay Gábor – Kristóf Ildikó – Pócs Éva (szerk.)
 1989 *Magyarországi boszorkányperek. Kisebb forráskiadványok gyűjteménye* 1–2. Budapest, MTA Néprajzi Kutató Csoport.
- Komáromy Andor (szerk.)
 1910 *Magyarországi boszorkányperek oklevéltára*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.
- Kristóf Ildikó
 1995 „Istenes könyvek – ördögös könyvek” (Az olvasási kultúra nyomai kora újkori falvainkban és mezővárosainkban a boszorkányperek alapján). *Népi kultúra – Népi társadalom: A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének évkönyve*, 18: 67–104.
- 1998 „Ördögi mesterséget nem cselekedtem”: A boszorkányüldözés társadalmi és kulturális háttere a kora újkori Debrecenben és Bihar vármegyében. Debrecen, Ethnica.
- Kyeser, Konrad
 1967 *Bellifortis* 1–2. (Hg. Götz Quarg) Düsseldorf, VDI-Verlag.
- Láng Benedek
 2005 Angyalok a kristály körül: Ulászló király imádságos könyve. *Magyar Könyvszemle* 121: 117–139.
- 2006 *Mágia a középkorban*, Budapest, Typotex.
- 2008 *Unlocked Books, Manuscripts of Learned Magic in the Medieval Libraries of Central Europe*. Pennsylvania, Penn State University Press.
- Lázs Sándor – Bolonyai Gábor
 2008 Antik varázslás elemei a Peer-kódex amulettszövegeiben. *Vallástudományi Szemle* 4/2: 129–148.
- Magyar László András
 1989 *Bevezetés a kísértettanba*. /4d sorozat/ Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Monok, István – Ötvös, Péter – Zvara, Edina
 2004 Balthasar Batthyány und seine Bibliothek. In István Monok – Péter Ötvös (Hg.): *Bibliotheken in Güssing im 16. und 17. Jahrhundert II. //Burgenländische Forschungen. Sonderband XXVI./ Eisenstadt, Amt der Burgenländischen Landesregierung.*

- Nagy Dezső 1957: Egy magyar kéziratos varázskönyv a 19. századból. *Index Ethnographicus* 2: 199–205.
- Novák László
1986 *Mozsgó és vonzásokörzete településnéprajza a XVIII–XX. században*. Debrecen.
- Örsi Julianna
1997 Nagykunsági kincsek. *Karcagi kalendárium*. Karcag, 25–29.
Peer-kódex: a nyelvemlék hasonmása és betűhű átirata 2000 (Szerk. Kacskovics-Reményi Andrea és Oszkó Beatrix) Budapest, Argumentum Kiadó.
- Perger Gyula
2005 „Szemfény vesztő tselekedetek.” Bűbájosok és ördögösök egy 18. századi jezsuita erkölcsstanító példatárban. *Korunk* (2005) május, 107–111.
- Pócs Éva
1983 Gondolatok a magyarországi boszorkányperek néprajzi vizsgálatához *Ethnographia* 94: 134–146.
1985–1986 *Magyar ráolvasások I–II*, Budapest. MTA könyvtára.
1995 Malefícium-narratívók – konfliktusok – boszorkánytípusok. Sopron vármegye 1529 – 1768. *Népi Kultúra – Népi Társadalom* 18: 9–66.
2002 Más világok: másvilágok. Az idegenek az újkori hiedelemrendszerekben. In: *Magyar néphit Közép- és Kelet-Európa határán. Válogatott tanulmányok I*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 50–63.
2006 Kincsszerzés. In Kőszeghy Péter (főszerk.): *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. Középkor és kora újkor, V*. Budapest: Balassi Kiadó, 393–395.
- Pseudo-Aristoteles
1920 *Secretum secretorum cum glossis et notulis. /Opera hactenus inedita Rogeri Baconi* 5. Ed. R. Steele/ Oxford, Typographeo Clarendoniano.
- Reizner János
1900 *Szeged története IV. Oklevéltár*. Szeged.
- Schram Ferenc
1967 A levéltárak jelentősége a népszokás kutatásban. *Levéltári Szemle* I: 163–208.
Schram Ferenc (szerk.)
1970 *Magyarországi boszorkányperek I–II*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
1982 *Magyarországi boszorkányperek III*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Soman, Alfred
1990 A boszorkányság dekriminalizációja: levezethető-e a francia tapasztalatból egy európai modell? *Ethnographia* 101: 475–493.
- Spamer, Adolf
1958 *Romanusbüchlein. Historisch-philologischer Kommentar zu einem deutschen Zauberbuch*, Aus seinem Nachlaß (Bearbeitet von Johanna Nickel). Berlin, Akademie-Verlag.

- Sugár István
1987 *Bűbájosok, ördögösök, boszorkányok Heves és Külső–Szolnok vármegyékben.* Budapest, MTA Könyvtára.
- Szabó T. Attila
1975 *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár.* Bukarest, Kriterion.
- Szamosközy István
1991 *Magyar nyelvű kortársi feljegyzések Erdély múltjából – Szamosközy István történetíró kézírata XVII. század eleje.* (A nyelvemlék betűhű átirata bevezetéssel és jegyzetekkel. Közzéteszi és a jegyzeteket írta E. Abaffy Erzsébet és Kozocsa Sándor.) Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- Szamosközy István
1880 *Történeti maradványai 1542–1608. Eredeti és egykorú példányokból. IV. Vegyes följegyzések.* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára.
- Széll Farkas
1892 *Törvénykezési adatok alföldi babonákról: Debreczen város törvényszéki jegyzőkönyveiből.* *Ethnographia* 3: 110–116.
- Szenti Tibor
2002 *Paráznák. Dél–Alföldi szexuális bűnpörök a feudalizmusból. (1723–1843).* Hódmezővásárhely, Magánkiadás.
- Szentkirályi István
1917 *Garabonciás-per Pécssett. A „Pécs-Baranyamegyei Múzeum Egyesület” Értesítője IX: 1–7.*
- Szilágyi Mihály
1987 *Boszorkányperek Tolna megyében.* In K. Balogh János (szerk.): *Tanulmányok Tolna megye történetéből XI.* Szekszárd, A Tolna Megyei tanács levéltára, 437–513.
- Taxonyi, Joann
1743 *Az emberek erköltsei és az Isten igazsága tükreinek az-az: némelly ritka és válogatott történeteknek II. könyve, a melyet, a mint az első könyvét, azon kegyes pátronusának, Biró Istvánnak ... bő-kezü költséggel ki-botsátott.* Nyomt. Győrben, Streibig Gergely János által.
- Thaly Kálmán
1881 *Jóslatok és babonás hiedelmek a Rákóczi-korban.* *Culturtörténeti tanulmány.* *Századok* 15: 40–60; 115–132.
- 1885 *Irodalom és műveltségtörténeti tanulmányok a Rákóczi korból.* Budapest, Ráth M.
- Tóth G. Péter
2001 *Folyampróba – liturgikus vízpróba – boszorkányfűrösztés. Istenítéleti eljárások a boszorkányperekben.* In Pócs Éva (szerk.): *Demonológia és boszorkányság Európában.* /*Studia Ethnologica Hungarica I.*/ Budapest, L'Harmattan – PTE Néprajz Tanszék, 249–291.

- 2005 Egy mondat a kísértésről. Protestáns demonológiai vélemények az ördöggel való közösülésről és a lelkek fertőzöttségéről a kora újkori Magyarországon. *Korunk* 16/5: 39–49.
- 2008a Boszorkányok, kísértetek, ördögi megszállottak. Politikai látomások és boszorkányüldözés Erdélyben az 1580-as években. In Pócs Éva (szerk.): *Démonok, látók, szentek. Vallásetnológiai fogalmak tudományos megközelítésben. / Tanulmányok a transzcendensről VI.*/ Budapest, Balassi Kiadó, 69–100.
- 2008b River Ordeal – Trial by Water – Swimming of Witches: Procedures of Ordeal in Witch-Trials., In Éva Pócs–Gábor Klaniczay (eds.): *Witchcraft Mythologies and Persecutions. /Demons, Spirits, Witches III.*/ Budapest – New York, Central European University Press, 129–163.
- Tóth G. Péter (szerk.)
- 2000 *A magyarországi boszorkányság forrásainak katasztere 1408–1848.* Budapest – Veszprém, MTA Néprajzi Kutató Intézete – Laczkó Dezső Múzeum.
- 2004 *A magyarországi boszorkányság forrásai IV.* Budapest: Balassi Kiadó.
- Tóth G. Péter – Krász Lilla
- [2009] Die Dekriminalisierung der Magie und der Kampf gegen Aberglauben in Ungarn und in Siebenbürgen, 1740–1848. In Wolfgang Behringer (Hg.): *Späte Hexenprozesse.* (megjelenés alatt)
- Tubach, Frederic C.
- 1969 *Index Exemplorum: A Handbook of Medieval Religious Tales.* /Folklore Fellows' Communications 204./ Helsinki, Academia Scientiarum Fennica.
- Varga János
- 1877 *A babonák könyve.* (A magyar orvosok és természetvizsgálók által 300 Ft. díjjal jutalmazott pályamű). Arad. (Szerzői kiadás)
- Vizkelety András
- 1979 Ismeretlen magyar vonatkozású kódexek Münchenben. *Magyar Könyvszemle* 95: 198–202.
- Wieder Gyula
- 1890 Kincsásó babonák és ráolvasások. *Ethnographia* 1: 247–252.
- Williams, Steven J.
- 2003 *The Secret of secrets: The Scholarly Career of a Pseudo-Aristotelian Text in the Latin Middle Ages.* Ann Arbor: The University of Michigan Press.

Summary
Four-Hundred Years
of Treasure Hunting in Hungary
(Handbooks and Their Readers)

Whereas magic manuscripts survived from the 14th–15th centuries contain primarily natural magic, talismanic magic, divination, ritual magic (angel or demon summoning), and other methods to find lost or hidden objects (but very rarely treasures), by the early modern period, a considerable thematic shift can be identified both in Western Europe and in Hungary. A new genre emerged in the literature of magic: that of treasure hunting, that grew gradually more important, and by the 19th century it became the dominating type of text in magic handbooks in Latin, German, and also in Hungarian sources.

This co-authored and co-edited book presents a rich selection from the manuscript sources of this under-researched area. The examples originated from the period lasting from the early sixteenth to the nineteenth century. Some cases involve magical handbooks which contain detailed instructions on how treasures should be searched with the help of various magical rituals, while some other cases involve documents of a court case, in which a given person (or a group of persons) is accused of pursuing such methods. The most interesting – and the rarest type of – example is the one that includes both the handbook and the documentation of a legal process against the owner and user of the given book. Many of the examples contain clear indications that the described practice of treasure hunting was put in real practice, and even Latin handbooks contain occasionally sentences written in the vernacular and thus testify again to a strong local interest in – or even practice of – this art. In a considerable portion of the cases we can claim with confidence that the source that has come to us was not written out of pure “academic” curiosity, but with the intention of using it.

The extensive introduction of the text edition surveys first medieval magic handbooks produced and used in the medieval Hungary, and second, it arrives to the main focus of the study, and describes the Early Modern sources. It introduces such texts as the Gyöngyös charms (1529–1541), a handwritten text survived on the pages of a Latin Vulgata that explains how a magic stick can be used for the purpose of treasure hunting; the „Book of Knowledge”, a longer Hungarian text found in Debrecen and published by János Herner and László

Szörényi (A Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára Kézirattára, Debrecen, R. 536); an equally rich, but considerably less Hungarian source that survived in Kassa (Kosice, in present day Slovakia) from circa 1770 that is now in Esztergom (Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, MS II. 102a-102e), and that is in fact not one text, but a collection of five thematically close texts bound together, in which German, Latin, and to a smaller extent Hungarian texts provide angel summoning methods, prayers, and magic circles to help the user to find treasure; a curious „Chaldean” and German magic handbook with many prayers and spirit names, that was surely put into practice, as the legal documents (attached to it) on the court case of its user testify (Baranya Megyei Levéltár IV. 8. b.); a slightly later manuscript first found by László András Magyar in which many of the prayers are addressed to the „Virgin, Saint Crown” (OSzK analekta 11.012); and finally a fairly extensive manuscript from the 19th century, the author of which is called „Eberhardus, the Jesuit, who was the ordinary professor of Mathesis in the university of Engelstadt” and the main actor of which is Terosius, the chief devil who is responsible for keeping treasures. The first part of the text edition is consecrated exactly to the last four texts that have not yet received a printed edition (more precisely, from the Esztergom manuscripts only the Hungarian excerpt is edited).

Through a close reading of these sources on treasure hunting, it becomes possible to reconstruct the main rules of this art, and the magical inventory (crystal, mirror, virgin boy, magic wand, arrow, etc) that is usually applied for finding hidden treasure in the earth. When reconstructing the procedures of magical treasure hunting, we are faced with the problem, that they do not merely form a subcategory of divination (that is, the art of foretelling future events or of finding hidden objects through the interpretation of signs, such as geomancy, palmistry, etc.), but rather seem to belong to a somewhat more sophisticated methodology, that of ritual magic, which functions through the invocation of angels and demons and which often involves young girl and boy mediums who get into contact with the spirits.

The second half of the introduction and the second half of the text edition describe and publish legal documents found in various Hungarian archives. These 10 cases survived from the period lasting from 1520 to 1796, and all of them present cases in which a person was not only accused of participating in treasure hunts, but where a magic handbook was also mentioned as the source of the methods followed during the practices. One of these cases involves the above mentioned „Chaldean”-German handbook, that was found together with a few other magic objects in the possession of a dismissed soldier who was just about to find the local Jew to ask him to decipher the unintelligible text when he was arrested.

Another exciting case survived from Győr from 1761, and tells the story of a company of friends (among them a nobleman, a merchant, and other less important figures of the city) who planned to go for a common expedition to find treasure, signed their alliance with their blood, and also decided to get into alliance with the Satan himself. Interestingly, the members of this curious company decided to cheat each-other as well, but the main reason why they were arrested was that one of them decided to use the magic tools (to be received from the devil) against the legal monarch of the country. Besides paying a considerable fee, they had to finance a statue of Saint Michael archangel triumphing over Satan. The statue is still visible in Győr.

Besides offering detailed descriptions of the concrete cases, the aim of the book is also to come to a few theoretical conclusions. As we proceed in time, we notice a certain shift as far as the sociological status of the operators is concerned. While in the fifteenth century, it is rather in the circles of prominent courtly intellectuals and renowned university masters where we are to look for such practitioners, in the early modern times, those who are accused of, or related to, the practice of magical treasure hunting are either marginalized figures or learned men who prefer to preserve their anonymity.

By the 18th century, university masters disappeared completely from the group of practitioners (even though the mythical Eberhardus is called a university master), and the number of noblemen decreased drastically. Many of the accused persons were not only from the lower stratum of the society, but also “foreigners”. Foreigners either in the sense that they were settlers from Bavaria, Thuringia, or Bohemia, moving to the abandoned territories of the country, or foreigners in the sense that they were people without stable residence, dismissed soldiers, wandering gypsies, refugees. The introduction of the volume takes into account these and other considerations, and makes a detailed inquiry into the socio-cultural background of the practitioners.

Finally, the volume contains a selection of magic circles, important tools of treasure hunting often referred to both in the handbooks and in the legal document

Benedek Láng, Péter Tóth G.

*Four-Hundred Years
of Treasure Hunting in Hungary
(Handbooks and Their Readers)*

Edited by Benedek Láng and Péter Tóth G.

Contents

Láng Benedek – Tóth G. Péter: Bevezető (Introduction)	9
A kincskereső kézikönyvek (Handbooks of treasure hunting)	51
Elbeszélő források – törvényszéki dokumentumok (Narrative sources – legal documents)	103
Index	177
Bibliográfia (Bibliography)	190
Benedek Láng – Péter Tóth G: Summary: Four-Hundred Years of Treasure Hunting in Hungary (Handbooks and Their Readers)	196





A mágikus kézikönyvek irodalmában a kora újkorban jelentős átrendeződés figyelhető meg mind Nyugat-Európában, mind Magyarországon. Fokozatosan jellemzővé válik – egy a középkorban ritka – mágiatípus: a kincskeresés, hogy aztán a XVIII–XIX. században ez váljon a viszonylagos bőségben fennmaradt varázskönyvek domináns műfajává, lett légyen szó latin, magyar vagy német nyelven írt kéziratokról.

Kötetünk egyfelől ennek a mágiatípusnak az eddig csak alkalmanként kutatott válfajait és csak esetenként kiadott forrásait mutatja be (azaz magukat a kincskereső kézikönyveket); másfelől pedig olyan peres forrásokat publikál, amelyek a kézikönyvek használatáról árulkodnak. Egyes kivételes esetekben még arra is volt lehetőségünk, hogy egymás mellé tegyünk levéltári forrást (egy büntetőpert) és a hozzá bűnjelként lefoglalt varázskönyvet, amelynek használatáról épp a peranyag tudósít.

Láng Benedek (1974) tudománytörténész, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Filozófia és Tudománytörténet Tanszékének oktatója. Kutatási területe a középkori és kora újkori elit mágia. Könyvei: *Mágia a középkorban* (Budapest 2007) és *Unlocked Books, Manuscripts of Learned Magic in the Medieval Libraries of Central Europe* (Penn State University Press, 2008).

Tóth G. Péter (1970) történész, etnográfus, a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum főmuzeológusa. Kutatásainak központi témái a kora újkori boszorkányság és boszorkányüldözés. Elkészítette *A magyarországi boszorkányság forrásainak katasztere* (Budapest–Veszprém 2000) c. kézikönyvet; a boszorkánypereket közlétevé *A magyarországi boszorkányság forrásai* sorozat munkatársa, a IV. kötet közreadója (Balassi Kiadó, 2005); a városi boszorkánypereket közreadó várostörténeti sorozat szerkesztője.

ISBN 978-963-236-203-8

2200 Ft



9 789632 436203 8

L'Harmattan